

**VETERUM
ANALECTORUM
TOMUS 1. [-4.]
COMPLECTENS
VARIA...**

Jean Mabillon, Deodato :
da#Roma, ...

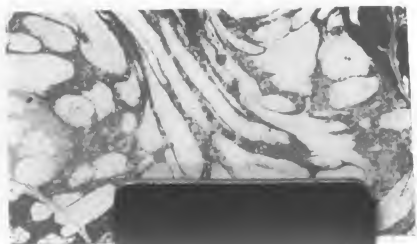
IV. 4. 84.

Fig.

*Sic propriis
atque*

*consuluit
Anno 1789.*

212 VETERUM
ANALECTORUM
TOMUS I

COMPLECTENS

Varia fragmenta & epistolia Scriptorum ecclesiasticorum, tam prosa, quàm metro, hactenus inedita.

*Cum Adnotationibus & aliquot Disquisitionibus
Domni JOHANNIS MABILLONII, Presbyteri ac Monachi Ord. S. Benedicti
è Cong. S. Mauri.*

LUTECIÆ PARISIORUM,
Apud LUDOVICUM BILLAINE, in Palatio Regio.

M D C L X X V.

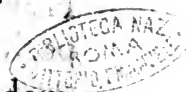
Cum Privilegio Regis & Superiorum. Permissu.

9. 2. I. 46

LECTORI.

MHI vetera jampridem
 meditati vetus quo-
 dam modo fit animus;
 & inter humanas vices anti-
 quis Ecclesiæ rebus occupari,
 non modica solatii portio vi-
 detur. Quam ob rem ubi pri-
 mùm ex diutino morbo, qui
 me à studiorum meorum cur-
 su revocavit, tantisper respi-
 rare cœpi; priusquam inter-
 missum opus, id est Acta San-
 ctorum Ordinis nostri, repete-
 rem, insedit animo, levandi
 tædii tentandæque valetudinis

â ij

gratiâ, schedas revolvere meas,
quas ex variis codicibus mss.
antea collegeram. Cùm enim
Historiæ nostræ causâ varias
Franciæ ac Belgii Bibliothecas
perlustrarem; multa mihi ve-
teres forulos excutienti vete-
rum Scriptorum monumenta
occurrerunt, multa item ab
amicis submissa sunt: ex qui-
bus ea, quæ & pro sua brevi-
tate valetudini meæ accom-
moda, & pro rerum antiqua-
rum illustratione publico bono
profutura visa sunt, seligere
constitui, eorumque primitias
hoc in libello tibi, studiose Le-
ctor, offerre in specimen alio-
rum. Ea partim prosaïca, par-
tim poëtica sunt, in duas clas-
ses pro suo quæque tempore

disposita , brevia omnia : quæ quidem in grandioribus libris gratiam facilè amittunt , retinent in parvis. Hæc A N A L E C T A voco , quibus interfero Notas & Observationes cum Disquisitionibus nonnullis : ne rebus aut dignitatem adimat inconcinna brevitās , aut confusionem afferat obscura varietas. In his quædam reperiēs à nemine hæctenus , si non fallor , observata : utinam tanti , ut Christianæ reipublicæ utilia , & studiosis viris accepta esse possint. Si qua verò non fatis limata accuratave (ut forte pleraque erunt) deprehenderis , erudite Lector , hominis nondum plenè valentis diligentiam , ut spero , supple-

ā iij

bis ; supplebunt monumenta
ipsa, vel ex solo antiquitatis
nomine æstimanda, quorum se-
riem sequens pagella indica-
bit. Vale.

INDICULUS
VETERUM ANALECTORUM
TOMI PRIMI.
PROSAICA.

CONCILII Carthaginensis fragmentum. pagina 1.

Judicium de Chronico DATII Archiepiscopi Mediolanensis. 3

GREGORII Turonensis Episcopi fragmenta duo ex ejus Commentario in Psalmos. 7

Venerabilis BEDÆ Epistola ad Albinum Abbatem. 9

DISQUISITIO de venerabilis Bedæ & Flori Diaconi Lugdunensis Commentariis in Paulum ex dictis S. Augustini. 12

CAROLI MAGNI Epistola ad Odilbertum Archiepiscopum. 21

Ejusdem Prefatio in Homiliarium
ā iiij

INDICULUS

	<i>Pauli Diaconi, Monachi Casinen.</i>	28
CLAUDII	<i>Episcopi Taurinensis Præfatio in libros informationum litteræ & spiritus super Leviticum, ad Theodemirum Abbatem.</i>	30
	<i>Ejusdem Claudii Præfatio Expositionis in epistolam ad Ephesios ad Ludovicum Pium.</i>	40
	<i>Ritus probationis per aquam frigidam ab Eugenio Papa II institutæ.</i>	47
	<i>Fragmentum historicum de Concilio Aquisgranensi.</i>	52
	<i>Additamentum ad Concilium Tusicense.</i>	57
HINC MARI	<i>Archiepiscopi Epistola ad Karolum Imperatorem de auctoritate Vitæ S. Dionysii ab Anastasio tralatæ.</i>	59
	<i>Passio S. Demetrii Martyris per Anastasium S. R. E. Bibliothecarium.</i>	65
	<i>Forma excommunicationis à THEUTBALDO Viennensi & ISARNNO Gratianopolitano Episcopis pro-</i>	

lata.

97

Nomina Episcoporum sanctæ Gratianopolitanae Ecclesiæ.

100

*Series Archiepiscoporum Viennensium
& Episcoporum Gratianopolitanae
sedis.*

101

*GERARDI Monachi Prologus ad
Hugonem Rotomagensem Archie-
piscopum in Vitam sancti Romani
Episcopi.*

107

*Præfatio HELPERICI Abbatis in
librum de Computo.*

113

*G. Episcopi Præfatio ad Ottonem Im-
peratorem in locum Porphyrii à se
illustratum.*

121

*ROBERTI Abbatis Prologus in Can-
tica Canticorum.*

125

*JOHANNIS Abbatis Prologus ad
Imperatricem viduam Henrici Im-
peratoris in opus precum variarum à
se compositum ex Patribus.*

133

*DISQUISITIO de Confessione Fidei
sub Alcuini nomine nuper edita, id est*

INDICULUS

de ejus antiquitate & Auctore. 178

WILLELMI Anglorum Regis Epi-
stola ad Johannem Abbatem Fi-
scamnensem. 219

JOHANNIS Abbatis Epistola. tres.

I. Ad Willelmum Angliæ Regem. 221

II. Ad Vitalem Abbatem Berna-
censem. 222

III. Ad Warinum Abbatem Met-
tensis Monasterii S. Arnulfi. 224

WARINI Abbatis Epistola superiori
respondens. 225

WILLELMI Abbatis Mettensis E-
pistola septem.

I. Gregorio Papæ VII de electione
ejus gratulatur. 247

II. Ad Manassen Remorum Ar-
chiepiscopum, cui resignat prelatio-
nem Monasterii Remigiani. 251

III. Ad eundem de eodem argu-
mento. 254

IV. Ad quemdam Abbatem. 260

V. Monachum quemdam ad unum

Deum quarendum hortatur. 264

VI. *Eidem Monacho à proposito fervore deficienti exponit arcana judicia Dei.* 269

VII. *A. praeceptorem suum ad saeculi contemptum hortatur.* 273

Oratio Domni Willelmi Abbatis in commemoratione sancti Augustini ante consecrationem Missae dicenda. 281

> OSMUNDI Episcopi Astoricensis Epistola ad Idam Comitissam Bononiensem. 287

> GALTERI Episcopi Magalonensis Epistola ad Robertum Praepositum Insulanum. 289

HILDEBERTI Episcopi Cenomannensis Epistola ad Reginoldum Monachum Cantuariensem. 293

Ejusdem Hildeberti Prologus in Vitam S. Radegundis Reginae. 296

LUDOVICI PII Capitulare de Monasterio S. Crucis Pictavensi. 299

INDICULUS

ALGERI Scholastici Elogium, au-
ctore NICOLAO Leodiensi Ca-
nonico, ejus aequali. 303

Ejusdem Algeri Praefatio in librum de
misericordia & justitia. 307

ALULFI Monachi Prologus in li-
brum, qui dicitur Gregorialis. 312

Vindiciae Vitae Gregoriana PAULUM
Diaconum auctorem praeferentis. 319

HUGONIS à S. Victore Opusculi de
studio legendi caput ultimum de in-
genio. 324

SUGERII Abbatis libelli de conse-
cratione Ecclesiae suae supplementum.
328

GUIGONIS Cartusiae Prioris Epi-
stola ad Durbonenses Fratres de
suppositiciis beati Hieronymi episto-
lis. 331

ODDONIS Abbatis S. Remigii E-
pistola ad Thomam Comitem de quo-
dam miraculo S. Thomae Apostoli
apud Indos. 334

VETER. ANALECT.

WASELINI Abbatis Epistola ad Flo-
rinensem Abbatem de continentia con-
jugatorum ante communionem. 339

ODONIS Monachi Cantuariensis
Epistola ad Adam fratrem suum no-
vitium Igriacensem. 349

POETICA.

BELLESARII Scholastici versus a-
crostichi de Sedulio Poëta. 361

HONORII Scholastici versus ad
JORDANEM Ravennensem Epi-
scopum. 364

VENANTII FORTUNATI ver-
sus ad Childebertum Regem, Sige-
berti Regis filium. 366

> Versus in velo, quod à CHINTI-
LANE Rege Romam directum est.
367

ALCUINI versus de Cuculo. 369
Veronæ rythmica descriptio antiqua.

371

INDICULUS

THEODULFI Episcopi Aurelianensis carmina.

I. De adventu LUDOVICI Augusti Aurelianos.	376
II. De eadem re.	379
III. De Bilingue.	380
IV. Ad quemdam de muneribus.	ib.
V. De Passione Domini.	381
VI. In die Resurrectionis.	ibid.
VII. De Tabella.	382
VIII. De Talamasca.	ibid.
IX. Versus in altari.	383
X. In Xenodochio.	ibid.

FLORI Diaconi Lugdunensis carmina varia.

I. Querela de divisione Imperii post mortem LUDOVICI PII.	388
II. Epistola seu carmen ad MODULNUM Augustodunensem Episcopum, de injusta vexatione ecclesie Lugdunensis.	396
III. Hymnus in natale sanctorum Johannis & Pauli.	402

IV. *Titulus libelli ad altare S. Stephani oblato.* 404

V. *Versus ejusdem: ubi ossa S. Cypriani Lugduni condita habentur.* 407

VI. *Titulus absidæ.* 408

HEIRICI Monachi versus ad HILDEBOLDUM Antisiodorenses Episcopum in Collectanea sua. 413

HALDOINI Abbatis versus ad tumulum S. Remigii. 416

ADEMARI Monachi acrostichon ad ROHONEM Episcopum Ecolismensem. 418

ADELMANNI Scholastici rythmi alphabetici de viris illustribus sui temporis. 420

EPITAPHIA

Principum & illustrium personarum.

I. CHRODEGANGI Episcopi Mettensis. 425

INDIC. VET. ANALECT.

- II. TEUDULFI seu Theodulfi Epi-
sopi Aurelianensis. 426
- III. DROGONIS & PIPPINI,
Caroli Calvi filiorum. 427
- IV. ETHGIVÆ Reginae Caroli Sim-
plicis uxoris. ibid.
- V. GOTFREDI Monachi Diony-
siani. 428
- VI. FREDERICI Comitis, Mo-
nachi in Cænobio S. Vitoni. 429
- VII. GERBERTI Abbatis Fon-
tanellensis. ibid.
- VIII. WILLELMI Abbatis Met-
tensis. 430
- IX. HARIULFI Abbatis Aldem-
borgensis. 431

VETERA

V E T E R A A N A L E C T A .

CONCILII CARTHAGINENSIS Fragmentum.

PORTET enim in nullo Monasterio quemlibet Episcopum cathedram collocare: aut qui forte voluerint habere, nequaquam permittantur, nec aliquam ordinationem, quamvis levissimam, facere, nisi Clericorum, si voluerint habere. Esse enim debent Monachi in Abbatum suorum potestate: & quando ipsi Abbates de corpore exierint, qui in loco eorum eligendi sunt, iudicio Congregationis eligantur, nec officium hujus electionis sibi vindicet aut

Veterum Analect. Tom. I.

A

præsumat Episcopus. Si qua verò contentio, quod non optamus, inter Monachos exorta fuerit, Abbatum aliorum consilio sive iudicio finiatur: aut si scandalum perseveraverit, ad Primates uniuscujusque provinciæ universæ causæ Monasteriorum judicandæ perducantur. Inter sacrificia verò ordinatos suos tantummodo idem Episcopus plebium, ubi Monasteria sunt, recitet: hoc enim convenit paci. Confirmetur etiam ab hoc sancto Concilio, ut sine bono testimonio Abbatis vel concessione nullus Monachum in aliqua Ecclesia teneat ad Clericatum, vel promoveat ad honorem.

A D N O T A T I O.

HOc fragmentum Concilii Carthaginensis, sub Reparato Episcopo anno Christi D XXXIV habiti, partim ineditum est, partim editum in nova Conciliorum editione Labbeana, ubi prolixius fragmentum Feliciano Ruspensi Episcopo suffragium in Synodo ferenti tribuitur. Editum, inquam, est nostrum hoc fragmentum à primis verbis usque ad hæc, *iudicio finiatur*; sed cum nonnullis mendis & omissionibus. Insignior est ad hæc verba, *aut si qui forte voluerint habere, nequaquam permittantur.* in quorum loco hæc legun-

tur apud Labbeum, *aut qui forte habuerint, habere*, vacuo penitus sensu, Alia est in his verbis, *inter Monachos exorta fuerit*: ex quibus duo priora vocabula expungit editio Labbeana. Has verò emendationes & supplementum quod a verbo (*finiatur*) hîc à me adjectum est, excepi ex Virdunensis Monasterii sancti Vitoni codice ms. cujus copiam mihi fecit religiosus ac eruditus vir Bartholomæus Senocus, tum in eodem Cœnobio Theologiæ Prælector.

JUDICIUM
DE CHRONICO DATII
Archiepiscopi Mediolanensis.

CUM in Dissertatione de Azymo & fermentato inter dubiæ fidei auctores interposuissem auctoritatem Chronici, quod Possevinus, Miræus & Ughellus tribuunt Datio Archiepiscopo Mediolanensi, nec de ejus veritate quidquam certi definire licuisset; data occasione visum est mihi ampliorem ejus rei notitiam Mediolano accersere. Quocirca cum venerabilis & eruditus vir Claudius Castellanus, Parisiensis Ecclesiæ Canonicus, operam hac in re suam mihi liberaliter pollicitus esset, Mediolanum direxi schedulam in hæc verba inquirentem.

I.

An ms. codex in quo Chronicon istud reperitur, sit bonæ notæ, & cujus ætatis.

II.

An idem Chronicon ab initio ad finem usque eadem manu descriptum sit.

III.

Quælis sit Chronici inscriptio: an eadem manu qua contextus Chronici exarata, an recentior.

IV.

Petivi copiam ejusdem inscriptionis & XII priorum, totidemque posteriorum ejusdem Chronici versuum.

V.

Inquisivi an Chronicon istud incipiat ab exordio mundi, an verò à Nativitate Christi, & quo in tempore desinat.

VI.

An in eo fiat mentio famis quæ contigit tempore Silverii Papæ, quæ tanta fuit, ut matres liberos suos comederent. Cujus postremi quæsitæ hanc habui rationem, quòd Paulus Diaconus in historia miscella de illa fame agens, testem adducat Darium Episcopum Mediolanensem, uti & vulgatus Anastasius in Silverio.

Ad primum Quæsitum

Responsum est, hoc Chronicon conscriptum in perga nena esse annorum sexcentorum, ejusque notæ, qualem ætas illa ferebat, Longobardorum dominatui proxima.

Ad secundum.

Non modò non esse eadem manu descriptum, verùm neque ab eodem Auctore. nam primam partem scripsit LANDULFUS senior, secundam ARNULFUS, & tertiam LANDULFUS junior, omnes Mediolanenses Historici. Ex quo liquidò patet, hæc Chronica minimè fuisse scripta à Datio Mediolanensij Archiepiscopo.

Ad tertium.

Titulus Chronicorum est recentior, isque est ejusmodi: CHRONICA DATII ARCHIEPISCOPI MEDIOLANI NUNCUPATA.

Ad quartum.

Ex parte satisfactum est in tertio: nunc describam priores decem versus, & posteriores historiæ.

Priores sunt.

INCIPIT LIBER PRIMUS.

QUANDO QUIDEM sapientes eximii-que viri multa peritia imbuti, acta temporum, mutationes rerum, prælia Regum, seditiones urbium, commotiones populorum politè ad tutelam juvenum, & custodiam senium tractantes, reliquerunt in posteris tutamen & multarum rerum solamen.

Posteriores sunt.

PASSUS est beatus Arialdus quinto Kal. Julii anno Domini M LXXVI, de
A iij

cujus morte doluit Alexander Papa: verum anno sequenti, scilicet M L X V I I, cum idem Papa iret ad Synodum, quam Mantuæ celebravit, Mediolanum venit, multaque fecit statuta de statu Mediolanensis populi & Cleri, beatumque Arialdum Sanctorum Martyrum catalogo annotavit.

Ad quintum.

Dicimus istud Chronicon non incipere ab exordio mundi, sed referre initia ordinum Ecclesiæ Mediolanensis; narrare ea quæ in Ecclesia Mediolanensi contigerunt tempore Alexandri Papæ secundi, & claudere historiam anno M L X V I I.

Ad sextum.

Nullam hîc fieri mentionem illius famis. Cum enim in hoc Chronico narrentur ea quæ contigerunt octavo & undecimo sæculo, non potest ulla fieri mentio famis, quæ acciderit tempore sancti Silverii Papæ, cum ille vixisset sexto sæculo.

Sic subsignatum cum sigillo.

Ita est. Antonius Maria Pustula, Canonicus Ordinarius Præbendæ Doctoralis Metropolitane Mediolani, & Bibliothecarius ejusdem reverendissimi Capituli Metropolitani.

GREGORII
TURONENSIS EPISCOPI
FRAGMENTA DUO

Ex ejus Commentario in Psalmos,

Eruta ex vetustissima collectione de virtutibus & vitiis.

IN capitulo *de Compunctione*. GREG. TORONENSIS in Comm. in Psalm. Si enim disrupta fuerint vincula delictorum nostrorum, & delectata fuerit in Christo mens nostra; tunc nosmetipsos offerimus Deo hostiam vivam & sanctam, permanentes cum eo in cælesti Hierusalem.

In ultimo capitulo *de retributione iustorum*. GREG. in Expositione Psalmorum. Et nos igitur si in præceptis Dei aures non obduramus, si Sanctorum monita cum innocentia exsequamur, si nostrorum spinis facinorum non adfligamur, si manus ab omni sanguine immunes cum innocentibus abluamus; honorabit nos Dominus Deus noster dignis præmiis, quibus Sancti cum ipso perpetualiter con-

A iiij

lætantur. Ipsi gloria cum æterno Patre
& Spiritu sancto in æternum. Amen.

A D N O T A T I O.

GREGORIUS Turonensis Episcopus ab se
edita commemorat Opuscula duo, scilicet
Commentarium in Psalmos, seu, ut ipse
loquitur, in *Psalterii tractatum, librum unum*,
itidemque librum unum de *Cursibus ecclesiasticis*:
quod utrumque hætenus viri docti de-
siderarunt. Prioris duplex fragmentum reperi
in vetustissima collectione *de virtutibus & vi-
tiis*, ex Patrum sententiis constante: cujus col-
lectionis caput primum est de Fide, secundum
de Spe, tertium de Caritate. Quis verò hujus
collectionis auctor sit, deprehendere non po-
tui: propterea quòd in Martinianæ apud Tor-
nacum Bibliothecæ exemplari, quo usus sum,
folium primum avulsum est. Itius collectionis
antiquitatem probant tum ipse codex membra-
neus ab annis minimùm octingentis exaratus;
tum nomina Patrum; quorum sententiæ in ea
referuntur, ex quibus nullus laudatur qui sit
Juliano Pomerio recentior. Porro in ea lau-
dantur APPONIUS in *Cantica*, Ambrosius,
Augustinus, Hieronymus, Johannes Chryso-
stomus, Macarius, Effrem, Gregorius Papa
primus, Isidorus Junior, & jam dictus Julianus
Pomerius. Citantur etiam instituta beati Sixti
his verbis: *Ne dederis multas escas corpori tuo,
& non videbis in somnis visiones malas.*

Ad posterius Gregorii Turonensis Episcopi Opusculum de Curis ecclesiasticis quod attinet, existimavi aliquando illud ipsum esse, quod absque nomine Auctoris habetur in tomo primo Conciliorum Angliæ pag. 167. At rematuriùs expensa persuasum mihi est, hoc esse Auctoris Gregorio posterioris. siquidem in eo fit mentio libri de gestis sancti Columbani & sancti Attalæ Abbatum Bobiensium: qui liber annis minimùm quadraginta à morte Gregorii conditus à Jona est.

VENERABILIS BEDÆ

Epistola

Ad ALBINUM Abbatem.

DESIDERATISSIMO & reverentissimo Patri ALBINO, BEDA Christi famulus salutem. Gratantissimè suscepi munuscula tuæ dilectionis, quæ per venerabilem fratrem nostrum NOTHELMUM Presbyterum mittere dignatus es, & maxime litteras, quibus me jam secunda vice in ecclesiastica gentis nostræ historia, ad quam me scribendam jamdudum instigaveras, creber adjuvare atque instituere curasti. Propter quod &

ipse tibi rectissimè eandem historiam, mox ut consummare potui, ad transscribendum remisi. Sed & aliud, quod te partim desiderare comperi, volumen tibi vice remunerationis æque ad transscribendum destinavi, videlicet illud quod de structura templi Salomonis atque allegorica ejus interpretatione nuper edidi. Teque, amantissime Pater, supplex obsecro, ut pro mea fragilitate cum his qui tecum sunt famulis Christi apud pium Judicem sedulus intercedere memineris: sed & eos ad quos eadem nostra opuscula pervenire feceris, hoc idem facere monueris. Bene vale, semper amantissime in Christo Pater optime.

A D N O T A T I O.

ALBINUS Abbas, cui venerabilis Beda hanc epistolam direxit, auctor ipsi fuit atque adjutor scribendæ Anglorum historiæ, uti Beda testatur in epistola nuncupatoria ad Ceolwlfum Regem. Albinus iste alius est ab Albino Flacco seu Alcuino, uno fere sæculo ætate superior; Abbas verò in Cantuariensi Monasterio sancti Petri. Is per Nothelmum Londinensis Ecclesiæ Presbyterum Bedæ munuscula transmisit, & monumenta, quæ Bedæ necessaria erant in componenda Anglorum historia.

Hæc omnia constant ex Bedæ præfatione ad Ceolwlfum. Porro hanc epistolam ex mss. codice Mettensis Monasterii sancti Arnulfi eruit, mihiq; transmisit vir religiosus Domnus Placidus Beuvillonijs, ejusdem loci tum Subprior. quo in codice habetur hæc epistola cum hac inscriptione: *Incipit Præfatio Bedæ Presbyteri ad Alcuinum Abbatem*. Quod argumento est superiorem epistolam Præfationis vice in Anglicana Bedæ Historia fuisse appositam à scribis nonnullis, qui Albinum hunc eundem esse cum Alcuino putaverunt.

Hic observare juverit in vulgata Bedæ epistola ad Wichredum *de æquinotio verno juxta Anatolium*, apponi exemplum anni DCC LXXVI. quo exemplo adductus Baronius Bedæ ætatem ultra hunc annum prorogavit. Verùm in veterrimo hujus epistolæ exemplari, quod in Bibliotheca Laubiensi adservatur, non comparet hoc exemplum, sine dubio insertum à librario, qui eo anno hanc epistolam describebat.

DISQUISITIO

De venerabilis BEDÆ & FLORIDI
coni Lugdunensis Commentariis in
Paulum ex dictis S. Augustini.

TRES invenio antiquos Auctores, qui commentarios in epistolas Pauli Apostoli ex meris sancti Augustini centonibus contexuerunt. *Primus est PETRUS Abbas Tripolitana provincie, qui sancti Pauli epistolas ex capitulis opusculorum beati Augustini subnotasse narratur, ut per os alienum sui cordis declararet arcanum, inquit Cassiodorus in lib. de divinis lectionibus cap. 8. Alter est venerabilis BEDÆ, cujus hæc verba sunt in fine Epitomes historiæ: In Apostolo quæcumque in opusculis sancti Augustini inveni dicta, per ordinem transcribere curavi. Tertius est FLORUS Diaconus, seu (ut Wandalberto Monacho Prumiensi ejus æquali visum est) Subdiaconus Ecclesiæ Lugdunensis, vir suo tempore doctrina & eruditione clarus.*

Ex his tribus Commentariis unicum habemus typis editum inter opera venerabilis Bedæ, ipsiusque nomine prænotatum: sed an verè Bedæ tribui debeat, jam dudum magna lis est inter studiosos. Id testatur Robertus de Torinacio Abbas in Monte sancti Michaelis in Pro-

logo, quem præfixit Abbreviationi expositionis epistolarum - Apostoli secundum Augustinum: quo in Prologo, apud Acherium nostrum in Appendice ad Guibertum edito, censet Robertus, prolixum illum Commentarium (quem ipsum esse qui inter opera Bedæ modo exstat, non dubito) potius tribuendum esse Petro Abbati Tripolitano, quàm Bedæ, cui alium tribuit breviorē, ex libris itidem sancti Augustini excerptum, *qui liber totus*, inquit, *non adequatur magnitudine medietati solius expositionis Epistola ad Romanos*, quæ in alio Commentario habetur.

Magno post Robertum intervallo Illustrissimus Cardinalis Baronius ad annum Christi 1111 existimat, Commentaria illa typis edita non esse Bedæ, sed Petri Abbatis; qua in re cum Roberto consentit. Sed in hoc recedit ab eodem, quod neget ullam huiusmodi commentationem in Paulum à Beda conditam esse: aitque verba illa Bedæ quæ superius retuli, in ipsius Epitomen ex aliorum additamento irrepsisse.

A Baronio dissentit Bellarminus in libro de Scriptoribus ecclesiasticis, aitque nihil impedire, quo minùs duo auctores, Petrus Abbas, & Beda Presbyter, diversis temporibus & locis in Paulo ex Augustini scriptis explicando defudaverint. Immo certè nihil impedit, quo minùs his duobus tertium adjungamus, Florem Diaconum Lugdunensem, ut postea demonstrabo.

Hæc cum ira sint, manent tamen distracta

eruditorum suffragia circa vulgatum *Commentarium*, quem Bedæ aliitribuendum censent, alii detrahunt. Et mihi quidem aliquando, cum ipsius Bedæ elogium texerem in Sæculo tertio Benedictino, visus fuit Bedæ germanus fetus: sed postea deprehensio in mss. Bibliothecis germano Bedæ *Commentario*, à sententia discedere coactus sum.

I.

Commentarium aliquem in Paulum ex dictis Augustini à Beda confarcinatum fuisse, constans debet esse omnium persuasio, tum quia id disertè Beda testatur in Epitome sua, probantibus libris tam editis quàm mss. tum quia Hincmarus Remorum Archiepiscopus, ac Lupus Ferrariensis Abbas hoc Bedæ *Collectaneum* laudant. Hincmarus quidem in posteriori opere adversus Gothescalchum cap. 1. *Si quis tamen, inquit, eosdem libros non habet, videat in Collectione venerabilis Bedæ Presbyteri de Opusculis sancti Augustini super Apostolum, & ibi discere poterit quod antea ignoravit.* Lupus verò in epistola 76 ad eundem Hincmarum: *Collectaneum Bedæ in Apostolum ex operibus Augustini veritus sum dirigere, propterea quòd tantus est liber, ut nec sinu celari, nec pera possit satis commodè contineri.*

Itaque nemo jam in dubium revocare potest, an Beda *Collectaneum* ediderit in Apostolum: nec Baronius dubitasset, si ad ea, quæ mox protuli, argumenta animum intendisset. At videndum porro est, qualis sit ille Bedæ *Commentarius*.

II.

Duos inveni codices membraneos ejusmodi Collectaneum sub Bedæ nomine continentes: unum annorum fere octingentorum, alterum septingentorum. Primus codex hunc præfert titulum: COLLECTANEUM BEDÆ IN APOSTOLUM EX OPERIBUS BEATI AUGUSTINI. Tum Commentarius in hæc verba; *Paulus servus Jesu Christi vocatus Apostolus*, &c. incipit in hunc modum: *Ex libro contra quinque hæreses. Ordo iste sequendus est, ut loquens de Evangelio, non sileam de Prophetis*, &c. Hic codex desinit in Epistola ad Thessalonicenses, aliis foliis avulsis.

Alter codex ita inscribitur: INCIPIT LIBER COLLECTIONUM VENERABILIS BEDÆ PRESBYTERI, EX SCRIPTIS BEATI AUGUSTINI EPISCOPI, IN EPISTOLAS BEATI PAULI APOSTOLI ELABORATUS. Idem habet exordium ac primus, sic verò desinit: *Explicit Collectio Bedæ Presbyteri ex opusculis beati Augustini in epistolas beati Pauli Apostoli.*

Genuini hujus Bedæ Commentarii necdum typis editi copiam habemus, quem Deo dante aliquando cum aliis ejusmodi monumentis in lucem proferemus.

III.

Nunc videndum est, cui Auctori tribuendum sit Collectaneum, sub Bedæ nomine hætenus vulgatum. Nempe Floro Diacono Ecclesiæ Lugdunensis, ut fidem faciunt multi co-

dices mss. quorum nonnulli in manus meas pervenerunt.

In primis id probant duo volumina membranæ Bibliothecæ Corbeiensis, in quorum priori statim ab initio hæc leguntur: *Coniunguntur in hoc volumine expositiones epistolarum beati Pauli Apostoli ex libris sancti Augustini doctoris eximii, à quodam FLORO collecti.* Tum in fine cujuslibet epistolæ, nomen Flori auctoris repetitur, & initio sequentis. Ad calcem porro posterioris voluminis hæc subscriptio legitur: *Compositus, id est scriptus, est liber iste à Richero Suppriori, & Johanne suo scriptore & monoculo, anno quo restituta est ecclesia sancti Johannis Corbeia, & Turonis est secunda sedes Romana urbis, anno M C LXIII, Ludovico Rege Francorum, Theodorico Episcopo Ambianensi, Johanne Abbate Corbeienfi.* Insignem hunc locum jam advertit illustravitque eruditissimus vir Stephanus Baluzius in notatione ad Lupi Epistolam 76, ubi observat, scriptorem istum hoc loco respicere ad Synodum in urbe Turonica ab Alexandro III tunc temporis celebratam: quam urbem scriptor, eo quod tum ibi sederet Alexander, vocat secundam sedem Romanæ urbis. Appositè quidem ad hunc locum Baluzius. Non præteream tamen quod legisse me memini in Trevirensium Broweri Annalium lib. 14. ubi refertur Ivonis Cardinalis & Legati apud Treviros sepultiepitaphium, cujus ultimum distichon sic habet:

Sols

*Sole duodenas Julii vertente Kalendas,
Roma secunda mihi dedit exsequias vene-
randas.*

ubi vides Trevirorum civitatem appellari *Romam secundam*, forsan ob copiam sacrarum reliquiarum, quibus abundat urbs illa; vel ob frequentiam hominum eò voti causa confluentium. Ob eam siquidem causam etiam hoc nomine affectam lego Corbeiam nostram à Gerardo in libro de miraculis sancti Adelhardi, cap. 4. ubi relatis Adelhardi miraculis hæc subdit: *Exinde hujusmodi fama ita longè lateque cœpit vulgari, ut Corbeia meritò duceretur ALTERA ROMA appellari.*

Verùm ut ad propositum revertar, non solum Corbeicæ codex, sed & alii plures prædictum Commentarium Floro Diacono tribuunt: quos inter numerandus est ille qui usus fuit Trithemio. quem codicem forsan quia reperit in Monasterio sancti Trudonis, Florum illum Diaconum, cujus nomen præferebat codex, Monachum Trudonianum fuisse Trithemiusexistimavit. His codicibus adjungo Aquincinensem, in quo prima pars expositionis Epistolarum beati Pauli ex libris sancti Augustini à quodam Floro collecta dicitur, ea nimium quæ legitur apud Bedam.

Præterea prolixius istud Collectaneum Floro tribuitur in veterrima Canonum collectione, quæ sub finem sæculi noni, id est ipso Flori sæculo, scripta videtur, adservata in Autisiodorensi Monasterio sancti Mariani. Nam

Veterum Analect. Tom. I. B

in illa collectione hæc referuntur: **EX LIBRO SANCTI AUGUSTINI A DOMNO FLORO COLLECTA:** *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem. Quod Propheta præviderunt & prædixerunt, hoc Apostoli viderunt & prædicaverunt. Qui erat, factus est. Quid erat? Quid factus? Verbum erat, caro factus est, &c.* Quæ quidem leguntur in vulgato Bedæ Commentario in epistolam ad Romanos. Item in prædicti apographi pag. 17 adducitur **DICTUM DOMNI FLORI** in hæc verba: *Anathema est maledictio, devotatio; item condemnatus, detestabilis, abominabilis, alienatus, &c.* Item aliud, *Si quis non amat Dominum JESUM CHRISTUM, sit anathema maranatha. Simul Syro & Græco utitur verbo, Si quis non amat, &c. Anathema Græco sermone dixit condemnatus; maranatha desinivit, donec Dominus redeat.* Quæ duo loca reperiuntur in vulgato Collectaneo apud Bedam, primum quidem initio Commentarii epistolæ ad Galatas, alterum verò in fine epistolæ primæ ad Corinthios. Denique Sigebertus in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 92, meminit Commentarii à Floro confarcinati in Pauli epistolas ex libris sancti Augustini.

Ex his manifestè, ni fallor, conficitur, istum Commentarium non esse Bedæ, sed Flori Diaconi Lugdunensis. Non negaverim tamen, eum in nonnullis codicibus mss. Bedæ tribui: sed fere semper addito nomine Flori; quasi Florus non esset nomen proprium, sed com-

munē, florilegium significans. Audi Robertum de Torriñcio in Prologo superius citato, de isto Commentario agentem. *Hoc opus à quibusdam vocatur Florus, quia ex diversis opusculis beati Augustini excerptus, & quasi difloratus est; a quo autem illud opus collectum & ordinatum sit, plurimi dubitant. Quidam autem hunc Bedæ Presbytero adscribunt, & hoc ideo quia in fine historia Anglorum enumerans opuscula sua, inter alia hoc ad verbum posuit: In Apostolum quacumque in Operibus sancti Augustini inveni dicta, per ordinem transscribere curavi. Unde & quidam prædicta verba, & alia nonnulla in eadem historia sibi connexa assumentes, loco Prologi prædictæ collectioni sententiarum sancti Augustini ponunt, ex eo volentes probare Bedam Auctorem hujus operis. Certè quod dicit Robertus, ita esse deprehendi in ms. Collectaneo Claromaricensi duobus voluminibus contento, in cujus priori apponitur hæc inscriptio: In hoc volumine continetur expositio epistolarum beati Pauli Apostoli à venerabili Bedæ Presbytero, ut gesta Anglorum testantur, collecta ex libris sancti Augustini Episcopi, Doctoris eximii & fidelissimi, sicut in singulis locis adscripti sunt, &c. Et in fine secundi voluminis hæc subjiuntur: Explicis epistola ad Hebræos, & tertia pars Flori collecti à venerabili Bedæ Presbytero ex dictis sancti Augustini. Ubi vides Bedæ nomen huic Collectaneo apponi cum nomine Flori, quod pro florilegio usurpatur. Ex quo intelligitur, eam Collectionem*

antiquitus Floro adscriptam fuisse.

His unum objici potest, nempe *Florum* aliam composuisse *Collectionem* in *Paulum* ex *Patribus*: nec veri esse simile, aliam ex scriptis sancti *Augustini* ab ipso conditam fuisse. Immo verò id maximè facit pro sententia nostra. Quandoquidem *Florus* posteriorem hanc *Collectionem* ex duodecim *Patrum* *Opusculis* eruit, prætermisso *Augustino*, quem sanè non prætermisisset, nisi aliam separatim priùs edidisset. Posteriorem hanc *Collectionem* ex codice ms. majoris *Cartusiae* descriptam *Petrus Franciscus Chiffletius*, *Societatis Jesu* Presbyter eruditus, *Acherio* nostro transmisit ac dono dedit, observatque statim in limine *Collectionem* istam delibatam esse, non tantùm ex decem, ut *Sirmondus* scripsit in notis ad *Avirum*, sed ex duodecim *Patribus*, nimirum ex *Cypriano* *Carthaginensi*, ex *Hilario* *Pictavensi*, ex *Ambrosio* *Mediolanensi*, ex *Paciano* *Barcinonensi*, ex *Theophilo* *Alexandrino*, ex *Gregorio* *Nazianzeno* *Episcopis*; ex *Ephrem* *Diacono*, ex *Leone* *Papa*, ex *Cyrillo* *Alexandrino*, variisque *Romanorum* *Pontificum* & *Conciliorum* *Canonibus* ac decretis, ex *Fulgentio* *Ruspensi*, ex *Paulino* *Nolensi*, ac demum ex *Avito* *Viennensi* *Episcopis*. In duodecim libros pro totidem *Patribus* partitus est *Florus* *Collectionem* suam uno volumine contentam; tertium decimum ex *Augustino* contexuit, quem uno volumine, quia majoris erat molis, separatim inclusit.

IV.

Hæc de Bedæ ac Flori Commentariis in Paulum fusiùs dicenda fuere, ut nemo in posterum quis cujus sit ambigat. De Petri Abbatis Tripolitani Commentario dicere supersedeo, de quo nihil mihi observare licuit. Et fortasse quidem excidit, aut in partes nostras non pervenit.

CAROLI MAGNI

Epistola

Ad ODILBERTUM Archiepiscopum.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. CAROLUS serenissimus Augustus à Domino coronatus magnus pacificus Imperator, gubernans Imperium quidem, & misericordiâ Dei Rex Francorum & Longobardorum, ODILBERTO Archiepiscopo in Domino salutem.

SÆPIUS tecum, immo & cum ceteris collegis tuis, familiare colloquium de utilitate sanctæ Dei Ecclesiæ habere voluissimus, si absque molestia corporali id efficere potuisses. Sed quamvis sanctitatem tuam in divinis rebus tota in-

B iiij

tentione vigilare non ignoremus; omittere tamen non possumus, quin tuam devotionem sancto incitante Spiritu nostris apicibus compellamus atque commoneamus, ut magis ac magis in sancta Dei Ecclesia studiosè ac vigilantibus cura laborare studeas in prædicatione sancta & doctrina salutari: quatenus per tuam devotissimam sollertiam verbum vitæ æternæ crescat & currat, & multiplicetur numerus populi Christiani in laudem & gloriam salvatoris nostri Dei. Nosse itaque per tua scripta aut per teipsum volumus, qualiter & tu, & Suffraganei tui doceatis & instruatis Sacerdotes Dei & plebem vobis commissam de baptismo Sacramento, id est cur primò infans catechumenus efficitur, vel quid sit catechumenus: deinde per ordinem omnia quæ aguntur. De scrutinio, quid sit scrutinium. De Symbolo, quæ sit ejus interpretatio secundum Latinos. De credulitate, quomodo credendum sit in Dominum Patrem omnipotentem, & in JESUM CHRISTUM Filium ejus, & in Spiritum sanctum; sanctam Ecclesiam Catholicam, & cetera quæ sequuntur in eodem Symbolo. De abrenunciatione Sa-

tanæ & omnibus operibus ejus & pompis. Quid sit abrenunciatio, & quæ opera ejus diaboli & pompæ. Cur insufflatur & cur exorcizatur. Cur cathecumenus accipit salem. Quare tangantur nares, pectus ungatur oleo; cur scapulæ signantur, & quare pectus & scapulæ lavantur. Cur albis induitur vestimentis; cur sacro chrismate caput perungitur; & mystico tegitur velamine, & cur corpore & sanguine dominico confirmatur. Hæc omnia subtili indagine per scripta nobis, sicut diximus, nunciare satage; & si ita teneas & prædices, aut si in hoc quod prædicas te ipsum custodias. Bene vale, & ora pro nobis.

ADNOTATIO.

HÆc epistola Odilberto Mediolanensi Archiepiscopo inscripta, ex Mettensi codice eruta per religiosum virum Placidum Beuvillonium Congregationis sancti Vitoni, exemplum est litterarum encyclicarum, quas Carolus Magnus universis Episcopis Imperio suo subjectis direxit, ut quid de Baptismo ejusque ritibus ac cæremoniis sentirent, eorum scriptis certior efficeretur. Hinc est quod Magnus Senonum Archiepiscopus his litteris pulsatus, Theodulfum Aurelianensem Antistitem

B iijj

impulit ad scribendum librum *de ordine Baptismi*, quem librum Theodulfus eidem Magno dedicavit. Eodem spectat Alcuini epistola seu liber de cæremoniis Baptismi *Carolo gloriosissimo & excellentissimo Augusto* nuncupatus, cujus hoc exordium: *Domine mi Christianissime Imperator, misistis ad servulum vestrum inquisitiones secundum vestram misericordiam de sacro Baptismate per ordinem interrogantes, &c.* quæ apprimè superiori epistolæ respondent.

Sirmondus in Notis ad Theodulfi librum superiùs laudatum duo potissimùm observat, unum, ex quatuor hujus libri exemplaribus, quæ in manus ipsius venerant, tria esse quæ ad Magnum Episcopum missum doceant librum, Viridunense, Divionense & Vaticanum: at quartum Corbeïense pro Magno Johannem habere, sed mendosè, uti opinatur. Verùm pace optimi viri existimo nullum esse mendum. Nam cum epistola Caroli universis Galliæ Episcopis transmissa fuerit, non mirum, si ex variis ejus exemplis, unum Magno Senonensi, alterum Johanni Arelateni Archiepiscopis inscripta sint.

Alterum est, librum de sacro Baptismate ad Carolum, qui liber exstat inter Alcuini opera, falsa conjectura quòd titulo careret, Alcuino adscriptum fuisse, cum auctor re vera sit Amalarius Episcopus Trevirensis, inquit Sirmondus, quod ex codice Petaviano se didicisse ait. Certe quæ sub ejus libri finem leguntur, Episcopo rectè, non verò Alcuino conveniunt. At nihil

obstat quo minùs Alcuinus hunc librum scripserit nomine Amalarii, qui gravissimis negotiis occupatus, Alcuino commiserit provinciam nomine suo respondendi ad interrogata Imperatoris.

C A R O L I M A G N I

Præfatio

In Homiliarium Pauli Diaconi, Monachi
Casinensis.

K A R O L U S Dei fretus auxilio Rex Francorum & Longobardorum, ac Patricius Romanorum, religiosis Lectoribus nostræ ditioni subjectis. Cùm nos divina semper domi forisque clementia, sive in bellorum eventibus, sive in pacis tranquillitate custodiat, etsi quidquam rependere ejus beneficiis tenuitas humana non prævalet; tamen quia est inæstimabilis misericordiæ Deus noster, devotas suæ servituti benignè approbat voluntates. Igitur quia curæ nobis est ut Ecclesiarum nostrarum ad meliora semper proficiat status, oblitteratam pæne malorum nostrorum desidia reparare vigilantissimo studio litterarum satagimus officinam, & ad pernoscentia sacrorum libro-

rum studia nostro etiam quos possumus invitamus exemplo. Inter quæ jampridem universos veteris ac novi Testamenti libros librariorum imperitiâ depravatos, Deo nos in omnibus adjuvante, examussim correximus. Accensi præterea venerandæ memoriæ PIPPINI genitoris nostri exemplis, qui totas Galliarum Ecclesias suo studio Romanæ traditionis cantibus decoravit; nos nihilo minùs solerti easdem curamus intuitu præcipuarum insignire serie lectionum. Denique quia ad nocturnale officium compilatas quorundam casso labore, licet recto intuitu, minùs tamen idonèe reperimus lectiones: quippe quæ & sine auctorum suorum vocabulis essent positæ, & infinitis vitiorum anfractibus scaterent; non sumus passi nostris diebus in divinis lectionibus sacrorum officiorum inconsonantes perstrepere solœcismos, atque earundem lectionum in melius reformare tramitem, mentem intendimus: idque opus PAULO Diacono familiari nostro eliminandum injunximus, scilicet ut studiosè catholicorum Patrum dicta percurrens, veluti florentissimis eorum pratis certos quosque flosculos legeret, & in

unum quæque essent utilia, quasi sertum aptaret. Qui nostræ celsitudini devotè parere desiderans, tractatus atque sermones & homelias diversorum catholicorum Patrum perlegens, & optima quæque decerpens, in duobus voluminibus per totius anni circulum congruentes cuique festivitati distinctè & absque vitiis nobis obtulit lectiones. Quarum omnium textum nostrâ sagacitate perpendentes, nostra etiam auctoritate eadem constabilivimus, vestræque religioni in Christi Ecclesiis tradimus ad legendum, &c. *Sic desinit.*

EXPLICIT PROLOGUS KAROLY
REGIS.

OPUS PRÆCLARUM OMNIUM
HOMELIARUM ET POSTILLARUM
VENERABILUM AC EGREGIORUM
DOCTORUM GREGORII, AUGUSTINI,
HIERONYMI, AMBROSII, BEDÆ,
HERICI, LEONIS, MAXIMI,
JOHANNIS EPISCOPI, ATQUE
ORIGENIS, INTEGRALITER
DE TEMPORE ET DE SANCTIS PER
TOTIUS ANNI CIRCULUM, CUM
QUIBUSDAM EORUM SPARSIM IN-

TERPOSITIS SERMONIBUS, HINC
INDE SUIS LOCIS COLLECTIS ET
COAPTIS TEMPORIBUS, IN PAR-
TEM HIEMALEM AC ÆSTIVALEM
DIVISUM, INCIPIT FELICITER.

DOMINICA PRIMA ADVENTUS
DOMINI.

LECTIO sancti Evangelii secundum
Matthæum XXI. In illo tempore
cum appropinquasset JESUS Hierusalem,
& venisset Bethphage ad montem Oli-
veti, &c. *usque* ad pullum cum ea, &
reliqua. Homilia beati Johannis Episcopi.

Puto res ipsa exigit ut quæramus. Fre-
quenter quidem JESUS venit in Hieru-
salem, sicut Johannes testatur, num-
quam tamen sibi adscivit ministeria ju-
mentorum: nec ramorum virentia circa
se ornamenta constituit, &c.

DOMINICA SECUNDA.

SECUNDUM Lucam XXI. In illo
tempore dixit JESUS Discipulis suis:
Erunt signa in sole & luna, &c. *usque*
universo orbi. Homilia beati Gregorii
Papæ habita in basilica sancti Petri.

Dominus ac Redemptor noster para-
tos nos invenire desiderans, &c.

INCIPIT COMMUNE SANCTORUM.
De Apostolis.

Sermo Fulgentii Episcopi.

DELECTA tantorum tractare margaritas Sanctorum, delectat gemmas intueri dulcium piscatorum, nec modus, &c.

ADNOTATIO.

SUPERIORI Caroli Magni epistolæ hanc visum est adtexere, ut pote lectu dignam, & nonnulla continentem, quæ multorum, ut puto, noticiam fugiunt. Etsi enim ea epistola cum Pauli Diaconi Homiliario typis edita est Spiræ apud Petrum *Drach* juniorem anno MCCCC LXXXII, tamen quia rarissima est hæc editio, operæ pretium existimavi hîc recudere pretiosum istud antiquitatis monumentum. Homiliarium hoc in duo volumina distribuit Paulus Diaconus Monachus Casinensis, uti Carolus in fine epistolæ testatur. Huc spectare crediderim Ansegisi Abbatis Fontanellensis testamentum, legantis Monasterio suo *Collectaneos duos super anni circulo, Pauli Diaconi volumina duo*. Insertæ sunt tamen homiliæ quædam à posteris, nempe Herici Monachi Autisiodorensis, quem mortuo Paulo floruisse constat, regnante Carolo Calvo. De Herico infra in Poëticis.

CLAUDII EPISCOPI
TAURINENSIS

P R Æ F A T I O

In libros informationum litteræ &
spiritus super Leviticum,

Ad THEODEMIRUM Abbatem.

COGIS & compellis, carissime frater THEODEMIRE Abba, atque, ut ita dicam, stomachanti animo me reprehendis diu siluisse, nec paruisse iussioni tuæ in expositione Levitici. Biennium est quòd tibi direxi expositionum atque informationum litteræ & spiritus in Exodo libros quatuor, quibus principium est, *Post expositionem libri Geneseos*, unde ante hos octo annos ex dictis sanctorum Patrum de littera & spiritu tres edidi libros. E contrario tu respondes evenisse tibi quod provenit Jacob, qui pro Rachel servivit, & in nocte Liam accepit: ita & tu petisti expositionem libri Levitici, & accepisti Exodi. Nec in hoc facto re vera me agnosco satis errasse.

Quia sicut illis non erat consuetudo ut minores prius traderentur ad nuptias, quàm maiores: ita nec mihi visum rectum fuit, ut prius exponeretur sacrificii ritus, quàm sacrificiorum ministri vel locus. Quod verò iussioni tuæ hætenus parere nequivi, non fuit pigritia vel torporis negligentia, sed Reipublicæ infestatio dira, & malorum hominum nimia perversitas. Quæ duæ res me in tantum cruciant, ut mihi jam sit tedium vivere, debilitatusque penitus virtutum, non valeo in solitudinem fugere, ubi aliquantulum requiescam, & dicam Deo: *Dimitte me, ut plangam paululum dolorem meum, & cognitum tibi faciam peccatum meum, antequam vadam & non revertar ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine, ubi æternus horror & nullus ordo inhabitat.* Sed reptans in terram lacrimabundus & gemibundus clamo ad Deum: *Quare me repulisti, & tristis incedo, dum affligit me inimicus?*

Quod enim præcipis bonum est opus, sed magnum super se habet pondus: & nescio quomodo dignè possit perfici, quod non potest cogitatione comprehendere: & sicut difficile est quemquam manu

posse cælum tangere , ita difficile est omnia sacramenta legis divinæ , sicut tu præcipis , explanare. Sed istud illis debueras injungere , qui habentes intra se fontem eloquentiæ , unde quicquid illis injungitur , carmine inrigo copiosius explicatur. Verum econtra quicumque angustæ intelligentiæ est sicut ego ; nec habet affluentiam eloquii , per quam vel alios reficere , vel suæ auctoritatis possit inopiam temperare ; tales non solum per se aliquid dicere appetunt , verum etiam si quid eis injectum fuerit pertimescunt. Quod in me recognosco , pusillum habens intelligentiæ eloquium : quia nec sæcularis litteraturæ didici studium , nec aliquando exinde magistrum habui. Quantum enim doctis necesse est loqui , tantum indoctis utile est tacere : quia illi de parvis magna sciunt differere , ego de magnis nescio aliqua parva proferre ; & ideo à me formidatur quod ab aliis querendum est.

Quod verò sententiam uniuscujusque Doctoris in paginis adnotare præcipis in expositionibus nostris ; neminem hoc fecisse legi , excepto beatissimum Bedam : quod quidem nec ille amplius quam in
duobus

duobus codicibus fecit, in expositione videlicet Evangelistarum Marci & Luca. Quod ego ideo omisi facere, quia sententias quorundam quas adnotaveram, prius sub nomine aliorum diligentius perquirens, aliorum eas esse repperi postea. Quod enim optimè nosti, sicut in novissimis diebus Verbum Dei ex Maria carne vestitum processit in mundum; & aliud quidem erat quod videbatur in eo, aliud quod intelligebatur; (carnis namque adspectus in eo patebat omnibus, paucis verò & electis dabatur divinitatis agnitio) ita & cum per Pròphetas vel Legislatorem Verbum Dei profertur ad homines, non absque competentibus profertur indumentis. Nam sicut ibi carnis, ita hìc litteræ velamine tegitur: ut littera quidem adspicitur tamquam caro, latens verò spiritalis intrinsecus sensus tamquam divinitas sentitur. Tale ergo est quod & nunc invenimus librum Levitici perquirentes, in quo sacrificiorum ritus & hostiarum diversitas ac sacerdotum ministeria describuntur; sed hæc secundum litteram, quæ tamquam caro Verbi Dei est & indumentum divinitatis ejus, digni fortassis vel adspiciant, vel audiant

indigni: sed beati sunt illi oculi, qui velamen litteræ obtectum intrinsecus divinum spiritum vident, & beati sunt qui ad hæc audienda mundas aures interioris hominis deferunt.

Adgredimur igitur hoc opus annuente pietate divina Quadragesimæ tempore, sub die septimo Idus Martii, anno Incarnationis DCCC XXIII Salvatoris JESU-CHRISTI Domini nostri.

EXPLICIT PRÆFATIO CLAUDII
TAURINENSIS EPISCOPI.

Et præmissis capitulis libri primi

INCIPIT LIBER PRIMUS
informationum litteræ & spiritus.

LEVITICUS liber appellatus est, eo quod Levitarum ministeria & diversitates victimarum exsequitur, &c.

Et in fine operis.

Hæc quia jussisti scribere, non pro eruditione nostra, sed pro vestra dignatione præsumpsi. Vestrum verò est dijudicare verius, & ad veram caritatem, quæ

excellētiōr virtus omnibus virtutibus est, nos provocare exemplis. Ad hanc autem quam prædico caritatem plus me vestris orationibus, quàm meis viribus posse confido. En, carissime frater, sicut potui, respondi quibusdam inquisitionibus tuis: pro qua re obnixè deprecor, ut si quid de his rebus unde me interrogas, si quid invenisti melius, vel deinceps invenire potueris; gratissimum habebimus, si nos feceris nosse: quia ego magis amo discere, quàm docere. Quia illa veritatis & sapientiæ pulcritudo (tantùm adsit perseverans voluntas fruendi, pro cuius amore hoc peregrinus opus) nec multitudine audientium constipata secludit venientes, nec peragitur tempore, nec migrat locis, nec nocte intercipitur, nec umbra intercluditur, nec sensibus corporis subjacer. De toto mundo ad se conversis, qui diligunt eam, omnibus proxima est, omnibus sempiterna: nullo loco est, nusquam deest: foris admonet, intus docet: cernentes se commutat omnes in melius, à nullo in deterius commutatur: nullus de illa judicat, nullus sine illa bene judicat. Hac fide omnem mutabilitatem ab

æternitate sejungo, & ipsa æternitate nulla spatia temporis cerno. quia spatia temporis præteritis & futuris rerum motibus constant. Nihil autem præterit in æterno, & nihil futurum est: quia & quicquid præterit, esse desinit; & quod futurum est, nondum esse cœpit. Æternitas autem tantummodo est, nec fuit, quasi jam non sit; nec erit, quasi adhuc non sit: quia sola ipsa verissimè dicere potuit humanæ menti: *Ego sum qui sum.* & de illa verissimè dici potuit: *Qui est misit me.*

Et quia ita est, non jubemur ad creaturam tendere, ut efficiamur beati, sed ad ipsum Creatorem: de quo si aliud quàm oportet, ac sese res habet, nobis persuadetur; perniciosissimo errore decipimur. Ad hoc enim pergendo quod aut non est, aut si est, beatos non facit; ad beatam vitam nequaquam quisquam poterit pervenire. Qua veritate & sapientia, quæ communis omnibus est, omnes sapientes & beati fiunt inhærendo illi. Beatitudine autem alterius hominis non fit alter beatus: quia & cùm eum imitatur ut sit, inde appetit beatus fieri, unde illum factum videt ille, sci-

licet incommutabili communique veritate. Neque prudentia cuiusquam fit prudens alius, aut fortis fortitudine, aut temperans temperantia, aut iustus iustitia hominis alterius quisquam efficitur: sed coaptando animum illis incommutabilibus regulis luminibusque virtutum, quæ incorruptibiliter vivunt in ipsa veritate sapientiaque communi, quibus & ille coaptavit & fixit animum, quem istis virtutibus præditum sibi ad imitandum proposuit. Voluntas ergo adhærens communi atque incommutabili bono, impetrat prima & magna hominis bona, cum ipsa sit medium quoddam bonum. Voluntas autem averfa ab incommutabili & communi bono, & conversa ad proprium bonum, aut ad exterius, aut ad inferius, peccat.

Et ideo non fit nobis religio cultus hominum mortuorum, quia si piè vixerunt, non sic habentur ut tales querant honores, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminati lætantur meriti sui nos esse confortes. Honorandi ergo sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem. Si autem malè vixerunt, ubicumque sint, non sunt colendi. Quod colit

Ex August. de vera relig. c. 55.

” ergo summus Angelus, id colendum est
” etiam ab homine ultimo: quia ipsa ho-
” minis natura id non colendo facta est
” ultima. Non enim aliunde sapiens Ange-
” lus, aliunde homo; aliunde ille verax,
” aliunde homo: sed ab una incommuta-
” bili sapientia & veritate. Nam idipsum
” actum est temporali dispensatione ad sa-
” lutem nostram, ut naturam humanam
” ipsa Dei virtus & Dei sapientia incom-
” mutabilis & consubstantialis Patri & coe-
” terna suscipere dignaretur, per quam
” nos doceret id esse homini colendum,
” quod ab omni creatura intellectuali &
” rationali colendum est.

” Hoc etiam ipsos optimos Angelos &
” excellentissima ministeria Dei velle cre-
” damus, ut unum cum ipsis colamus
” Deum, cujus contemplatione beati sunt.
” Neque enim & nos videndo Angelos
” beati sumus, aut umquam erimus: sed
” videndo veritatem, per quam etiam ip-
” sos diligimus Angelos, & his congratu-
” lamur. Nec invidemus quod paratiores
” & nullis molestiis interpedientibus per-
” fruuntur: sed magis eos diligimus, quod
” & nos tale aliquid sperare à communi
” Deo jussi sumus. Et idcirco honoramus

eos caritate, non servitute; nec eis tem-
pla constituimus: ac per hoc nolunt se
sic honorari à nobis, quia nos ipsos,
cùm boni sumus, templa summi Dei es-
se noverunt.

Hæc fidei nostræ munitissimum atque
altissimum sacramentum, & cordi nostro
firmissimum character impressum. Hanc
adstruendo & defendendo veritatem, op-
probrium factus sum vicinis meis, & ti-
mor notis meis, in tantum, ut qui vi-
debant nos, non solum deridebant, sed
etiam digito unus alteri ostendebant. Sed
consolatus est nos Pater misericordiarum
& Deus totius consolationis in omni tri-
bulatione nostra, ut possimus & ipsi con-
solari eos, qui in omni pressura sunt,
de illo fidentes, & per illum in tenta-
tionibus non deficientes, qui nos armis
justitiæ & galea salutis munit atque cir-
cumat. EXPLICIT.

EJUSDEM CLAUDII

Præfatio

Expositionis in epistolam ad Ephesios,

Ad LUDOVICUM Pium.

PROPRIO domino meo inclito atque glorioso, mihi speciali cultu affectuque præ cunctis mortalibus diligendo, gratia Dei patri patriæ potius, quàm Imperatori, cujus imperii dignitas ex fonte orta est pieratis, sanctæ Dei Ecclesiæ Catholicæ filio HLEODONICO CLAUDIUS peccator. Cùm nostris temporibus tepescentibus studiis rarus quisque inveniatur cotidiana intentione promptissimus, non solùm ad differendum quæ indiscussa sunt, sed etiam ad legendum quæ jam à majoribus disserta sunt; mirum à me opus tanta actam sublimis vestra exigit imperialis potestas, cùm epistolas magistri gentium Apostoli Pauli ex tractatibus majorum nostrorum differere jubet: qui nos inluminantes e Christo in studio hujus operis affatim scientia & tempore præcesserunt. Novit namque sacratissima & mihi semper a-

mantissima serenitas vestra, quæ piis est
 semper operibus intenta, & sanctis le-
 ctionibus erudita, quam sub imperiali
 diademate theoreticam non ambigo per-
 agere vitam; quid de laude earumdem
 epistolarum in epistola sua secunda scri-
 pserit beatus porro Apostolus Petrus, in
 qua ait: *Sicut & carissimus frater noster
 Paulus secundum datam sibi sapientiam scri-
 psit vobis, sicut & in omnibus epistolis lo-
 quens in eis de his, in quibus sunt quedam
 difficilia intellectu, quæ indocti & instabi-
 les homines depravant, sicut & ceteras scri-
 pturas ad suam ipsorum perditionem.* Ecce
 teste beato Petro ejus coapostolo inveni-
 mus, quòd adhuc in carne viventibus
 ipsis Apostolis, ob difficultatem sensus il-
 larum ab indoctis hominibus, qui eas
 non recte intellexerunt, diversæ hæreses
 emerferunt. Quis ergo ad expositionem
 illarum dignè vel propriè accedere pos-
 sit, quas tantus ac talis primus in carne
 Domini confessor & novi testamenti
 Ecclesiæ pastor asserit esse difficiles in-
 tellectu? Attamen, licèt non viribus
 meis, sed meritis vestris, adjuvante illo
 qui aperuit os mutorum, & linguas in-
 fantium fecit disertas; qui est fidelis in-

verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis; qui dixit, *Petite & accipietis, quærite & invenietis, pulsate & aperietur vobis*; largiente pietate ejus, circa focordiam sensus mei epistolas beati jam dicti Apostoli Pauli ad Ephesios atque ad Philippenfes, non tam ex majorum tractatibus, quàm ex diversorum tractatum sententiis, veluti mendicus non habens propriam segetem, sed post terga metentium ex aliorum segete congregat sibi victum, ne hiemis tempore fame periclitetur: ita & ego ex aliorum dictis, has brevi stilo comprehendere epistolas. Quam expositionem si aptam ad legendum judicaverit serenitas vestra, ad auctorem referite Christum: quia hoc ipsum, ut præfatus sum, donante Domino vestrum est. Si verò reprehensionem patuerit propter sermonis rusticitatem, remota fallacia quæ rectam fidem offendit, hujusmodi homines à nobis non pertimescendos ille ammonuit, de quo loquimur, & quem tenemus in manibus, qui regnum Dei non in sermone, sed in virtute esse perdocuit, ac semetipsum verbo potius quàm scientiâ imperitum esse scripsit. Funestum atque detestabile

Pelagii dogma, qui ingratus divinæ gratiæ exstitit prædicator, per celestis gratiæ gratissimum præconem beatissimum Augustinum de hac epistola, quantum potui, funditus abdicavi.

Sed & illorum, qui ex hac ad Ephesios epistola fulciri moliti sunt hæreses suam, ubi ait, *Sicut elegit nos ante mundi constitutionem*; animas hominum ante mundi principium fuisse & coæternas Deo creatori senserunt; sive etiam in epistola ad Philippenſes Deum Patrem potioſem Filio crediderunt. Hæc omnia, velut mortale præcipitium aut letale virus, Catholicis auribus denunciatio fugienda: quorum idcirco reticeo vocabula, ne derogare videar præcessores potiùs, quàm dicere veritatem.

Epistolam sanè Apostoli ad Galatas in qua anno præterito, in quantum valui, studiosissimè laboravi, nihil in ea nuper auxi: sed ita, ut antea à me comprehensa est, huic vero operi juxta ordinem suum in capite sociavi.

De ceteris verò epistolis, licèt plurima penes me teneantur excerpta, multa tamen adhuc supersunt perquirenda. Sed quia me anno præſenti, præpedientibus

peccatis meis , graviter obligastis , & nimis anxietatibus deditus , mihi vivere non libet , neque scripturas perscrutari licet. Unde obsecro clementiam vestram , ut non mihi sitis molestus exactor : quia si me adjuverit pietas divina , ego ad reddendum devotus sum debitor. Omnipotens Dominus , qui est Rex regum & Dominus dominorum , vos dominum meum inimicorum omnium superare infidias faciat , concessoque præmio sincerissimæ caritatis , ad profectum & ornatum totius Ecclesiæ , ita vivere concedat , ut finito mortalis vitæ termino , liberum à peccati conscientia suo sancto adstare faciat throno. E X P L I C I T.

Incipit Tractatus in epistola ad Ephesios Claudii Presbyteri.

EPHESII sunt Asiani. Hii accepto verbo veritatis perstiterunt in fide , hos conlaudat Apostolus scribens eis à Roma de carcere , &c.

ADNOTATIONES.

DE Claudio Taurinenſi Epifcopo nemo certius testimonium prodiderit , quàm Jonas Aurelianenſis Epifcopus tum in præfatione , tum initio libri primi de cultu imaginum adverſus ipſum. *Is itaque de quo agitur* , inquit , *exortus ex eadem Hispania , ejuſdemque Felicis diſcipulatui ab ineunte ætate inherens , per aliquod tempus in palatio memorati gloriſſimi ac ſereniſſimi Deoque amabilis Auguſti (Ludovici) in officio Præbyteratus militavit. Sed ut aliorum utilitati doctrinâ prædicationis evangelicæ , quæ illi admodum inefſe videbatur , conſuleret , ipſius piſſimi Principis clementia Præſul Taurinenſis ſubrogatus eſt Eccleſiæ.* Hinc confutatur vulgatus ac communis error , qui ab annis bene multis invaluit , Claudium ſcilicet genere Scottum fuiſſe , ex Hibernia oriundum. quem in errorem etiam inpegit eruditus vir Uſſerius Armachanus.

Theodemirus , cui prior inſcripta eſt præfatio , Gallus Abbas fuit , præeratque centum quadraginta Monachis ſub Regula ſancti Benedicti , ut ipſe teſtatur in epiſtola contra Claudium ſcripta , cujus fragmenta refert Jonas in lib. 3 operis præcitati. Abbatem in Gallia fuiſſe , non verò in Hispania , uti aliquando ſuſpicatus ſum , colligo ex Jonæ lib. 1 , de eodem Claudio hunc in modum loquentis : *Fertur interea in ſuggillationem ejuſdem Abbatis , totiuf-*

que Gallicana Ecclesia, tanta prolixitatis volumisse libellum, &c. At cujus loci Abbas fuerit, mihi hætenus incompertum.

Multa scripsit Claudius, præcipuè verò commentaria in sacros libros, nempe in Genesim anno DCCC XIV libros tres; in Exodum quatuor anno DCCC XXI; & in Leviticum anno DCCC XXIII, ut patet ex priori præfatione hîc edita, quæ omnia Theodemiri Abbatis hortatu aggressus est. Præterea commentatus est Evangelium Matthæi, opusque suum Justo Carrofenſi Abbati nuncupavit anno DCCC XV. Ad hæc exposuit omnes Pauli epistolas, ex quibus explanationem in epistolam ad Galatas Drufteranno Abbati Sollemniacensi dicavit: eam verò quæ in epistolam ad Ephesios elucubrata ab ipso est, Ludovico Augusto inscripsit; quæ posterior est præfatio hîc edita. Scripsit etiam quædam in cultum sacrarum Imaginum piaſque peregrinationes, in quibus non rectè sensit.

Ex his omnibus sola expositio in epistolam ad Galatas typis vulgata est in Bibliotheca Patrum: fragmentum præfationis in Matthæum in lucem protulit Uſſerius inter Hibernicas epistolas: cetera, præter duas hæc præfationes, adhuc in tenebris latent. Expositionem in Matthæum reperi in Bibliotheca Cathedralis Ecclesiæ Laudunensis: Commentaria verò in Leviticum penes nos habemus in codice Remigiano, & expositiones super epistolas Pauli in duobus voluminibus Bibliothecæ Floriacensis.

Adversus Claudium scripsere Theodemirus Abbas, Dungalus Reclusus, & Jonas Aurelianus Episcopus, sacrarum Imaginum cultum & peregrinationes pias libris editis defendentes.

R I T U S

Probationis per aquam frigidam

Ab EUGENIO Papa II institutæ.

CUM homines vis mittere ad probationem, ita facere debes. Accipe illos quos voluntatem habes mittere in aqua; duc eos in ecclesia, & coram omnibus illis cantet Presbyter Missam, & faciat eos ad ipsam Missam offerre. Cum autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos Sacerdos cum conjuratione ita dicens: Adjuro vos homines per Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & per vestram Christianitatem quam suscepistis, & per unigenitum Filium Dei, & per sanctam Trinitatem, & per sanctum Evangelium, & per istas reliquias, quæ in ista sunt ecclesia, ut non præsumatis

ullo modo communicare, neque accedere ad altare, si vos hoc fecistis, aut consensistis, aut scitis quis hoc egerit. Si autem omnes tacuerint, & nullus hoc dixerit, accedat Sacerdos ad altare, & communicet eos. Postea verò dicat ad illos quos communicat: Corpus hic & sanguis Domini nostri JESU-CHRISTI sit vobis ad probationem hodie. Expleta Missa, faciat aquam benedictam, & accipiat Sacerdos ipsam aquam, ibitque ad illum locum, ubi homines probabuntur. Cùm autem venerint ad ipsum locum, det illis bibere de aqua benedicta, dicens ad unum quemque: Hæc aqua fiat tibi ad probationem. Postea verò conjuret aquam ubi illos mittit. Post conjurationem aquæ, exuat illos vestimentis eorum, & faciat eos per singulos osculare sanctum Evangelium & crucem Christi. Et postea super unumquemque adspargat de aqua benedicta, & projiciat singulos in aqua. Hæc omnia facere debes jejunos; neque illi ante manducent qui ipsos mittunt in aqua.

Conjuratio

Conjuratio hominis.

Adjuro te homo N. per invocationem Domini nostri JESU-CHRISTI, & per judicium aquæ frigidæ. Adjuro te per Patrem & Filium & Spiritum-sanctum, & per Trinitatem inseparabilem, & per Dominum nostrum JESUM-CHRISTUM, & per omnes Angelos & Archangelos, & per diem tremendi judicii, & per quatuor Evangelistas Matthæum, Marcum, Lucam & Johannem, & per duodecim Apostolos, & per duodecim Prophetas, & per omnes Sanctos Dei, & per Principatus & Potestates, per Dominationes & Virtutes, & per Thronos, Cherubin atque Seraphin, & per tres pueros Sidrac, Misach, & Abdenago, & per centum quadraginta quatuor milia, qui pro Christi nomine passi sunt, & per illum baptismum, quo Sacerdos te regeneravit: ut si de hoc furto scisti, aut vidisti, aut bajulasti, aut in domum tuam recepisti, aut consentiens aut consentaneus exinde fuisti, aut si habes cor incrassatum vel induratum, evanescat cor tuum, & non

Veterum Analect. Tom. I. D

suscipiat te aqua, neque ullum maleficium contra hoc prævaleat, sed manifestetur. Propterea obnixè te deprecamur, Domine JESU-CHRISTE, fac signum tale, ut si culpabilis est hic homo, nullatenus recipiatur ab aqua. Hoc autem, Domine JESU-CHRISTE, fac ad laudem & gloriam per invocationem nominis tui, ut omnes cognoscant, quia tu es Dominus noster, qui cum Patre & Spiritu-sancto vivis & regnas Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Oratio ad aquam benedictam.

Suppliciter te, Domine JESU-CHRISTE, deprecamur, tale præsentialiter facere dignare signum, ut si iste quod ei obicitur est in aliquo culpabilis, non suscipiat eum hæc aqua, sed evanescat ipse, & nullatenus modò intro recipiat. Hoc autem, Domine JESU-CHRISTE, fac ad laudem & gloriam ad invocationem nominis tui † ut omnes cognoscant quia tu es Deus verus, & præter te non est alius, qui vivis & regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus-sancti per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Hoc autem iudicium creavit omnipotens Deus, & verum est, & per Dominum EUGENIUM Apostolicum inventum est, ut omnes Episcopi, Abbates, Comites, seu omnes Christiani per universum orbem eum observare studeant, quia à multis probatum est, & verum inventum est. Ideo enim ab illis inventum est & institutum, ut nulli liceat super sanctum altare manum ponere; neque super reliquias vel Sanctorum corpora jurare.

ADNOTATIO.

DE variis probationum generibus multa scripsere. Probationem aquæ frigidaë huc idcirco refero, quòd ab Eugenio Papa instituta memoretur in Remigianis membranis pervetustis sæculo ix exaratis, ex quibus superiora desumsi. Suffragatur vetus collectio Canonum in Monasterio sancti Mariani apud Autisiodorum adservata, in qua forma iudicii per aquam frigidam refertur cum hoc titulo; *Hoc iudicium atque examinationem misit Dominus Apostolicus in Franciam, ut non violarentur sacra altaria Sanctorum, sed per hanc adjurationem & iudicium aqua frigida possit patescere veritas.* Tum subjicitur adjuratio in hæc verba: *Adjuro te, homo, per Patrem & Filium*

D ij

& Spiritum-sanctum, &c. Et tamen Ludovicus Augustus in Capitulari Aquisgranensi anni DCCC XXVIII §. 7 cap. 12 statuit, *Vt examen aquæ frigide, quod hactenus faciebant, à missis nostris interdicator, ne ulterius fiat.* Quod decretum condidit Ludovicus post Eugenii constitutionem, nempe anno proximo post obitum Eugenii Papæ secundi. Non tamen ritus iste purgationis decreto Ludovici penitus sublati est: siquidem Hincmarus Remorum Antistes ab Hildegario Meldorum Episcopo eade re interrogatus, multis iudicium aquæ frigidæ argumentis approbavit. Missam in probationis articulo celebrari solitam nobis exhibet vetus codex Uticensis.

FRAGMENTUM HISTORICUM

De Concilio Aquisgranensi.

TEMPORE Ludovici Pii de Roma ad Palatium Aquisgranense venit Gregorius IV, [ibique habitum est] Concilium de fere omnibus Prælati Orientalibus & omnibus Occidentibus, ubi statuta quamplurima utilia Gallicanis Ecclesiis statuerunt, confirman- te Pontifice Romanorum. Statuerunt pro Canonicis, qui tunc sub Præpositis vi-

vebant, quia Præpositi temporalia malè tractabant, & nobiliores fortioresque Canonici possessiones usurpabant; ut quilibet Canonicus; personis ad certum numerum redactis, suum temporale proprium possideret, & ut de communi camera cuilibet distribueretur, prout in choro divinis officiis resideret.

In illo tempore Monachis Gallicanis est indultum, ut femoraliis, laneis camisiis, pelliciis, botis, caperonis de pelliis, almuciis, coopertoriis, aurioclaribus; & pro infirmis, culcitris uti possent. Indultumque est illis, ut magnis sollemnitatibus plurima habeant fercula cum panis formulis & phialis pigmenti propter honorem sollemnitatum & nobilitatem Francorum; non propter ingurgitationem ventris, sed ad reparationem virtutis. Et quia oleum olivarum non habent Franci, voluerunt Episcopi, ut oleo lardivo utantur. Voluerunt insuper, concordante Illustrissimo Ludovico, ut Monachi suis monasteriis, quæ villis, castris, burgis & civitatibus habent, absque conturbatione maneant laicorum; statueruntque Episcopi, concordante domino Papa, ut Monachi à gravi opere & la-

bore propter honestatem sacerdotii cessent, & loco laboris ad horas psalmos quosdam nominatos pro vivis & defunctis fidelibus cantent cum orationibus ordinatis: volueruntque ut Monachi in Pascha & Pentecoste consuetudinem in servitio divino teneant Romanorum.

De libertate domorum Canoniorum.

His temporibus Ludovicus Pius concessit Canonicis, concordante domino Papa, habere in domibus libertatem & judicariam potestatem: & voluit ipsos vestiri griseis & variis, quia adeo crescebat Ecclesia in Galliis, quod Reges, Duces & Barones habebant filios & fratres, avunculos in ecclesiis Canoniorum & Monasteriis Monachorum, & se supponebant obedientiae humilium fortiores.

A D N O T A T I O N E S.

ET si hoc fragmentum nonnulla contineat dubiae fidei, plura tamen habet notatu digna. Dubium est quod legitur de adventu Gregorii Papae Aquisgranum. Accessit quidem Gregorius IV anno DCCC XXXIII in Gallias,

Ludovicum Augustum cum filiis reconciliaturus: at Imperatorem convenit in locum, qui dicitur *Campus-mendacii*, qui est inter *Argentariam & Basileam*, inquit Theganus; atque inde inviso Aquisgrano Romam recessit. Item dubium est, an ea quæ de Concilii Aquisgranensis decretis referuntur, pertineant ad Concilia Aquisgrani habita annis DCCC XVI & DCCC XVII, pontificatu Stephani & Paschalis; an verò ad alia duo, quæ tempore Gregorii ibidem celebrata sunt annis DCCC XXVIII & DCCC XXXVI. Denique nescio an dubium sit id quod dicitur de mercede Canonicis divino Officio adstantibus distribuenda, quod recentiorum esse temporum fortasse quis reputaverit. Quamquam *meiræ* (*mereaux* vulgus appellat) eo tempore jam in usu erant, ut patet ex Statutis Adalhardi Abbatis Corbeïensis. Lege acta S. Tretici Episcopi Autisiodorensis.

Ceterum observatu digna sunt, quæ de divisione mensæ, ut vocant, Præpositi à mensa Canonicorum, deque eorum habitu referuntur. Item quæ de usu pinguedinis Monachis permissio, nimirum in Synodo Aquisgranensi anni DCCC XVII, ut patet ex capitulis XXII & LXXVII. quod postremum statuit, *Ut fratres aliquid pinguedinis in victu quotidiano habeant, excepto sexta feria, & diebus octo ante Natale Domini, & à Quinquagesima usque ad Pascha*. Id permissum Monachis Francis propter defectum olei, itidem tradunt anonymus.

D. iiij.

Auctor in vita sancti Meinweri Paderbornensis Episcopi, & Ordericus Vitalis in Historia lib. 8 pag. 712. Feriam sextam aliosque pœnitentiæ dies excepere Patres, tametsi eo tempore pinguedo feria sexta in usu erat, testante Monacho Sancti-Gallensi in lib. 1 de vita Caroli Magni cap. 17, cujus verba hîc apponam. *In eadem profectioe inopinatò venit (Carolus) ad quemdam Episcopum, in loco inevitabili constitutum. Cumque ipso die carnes quadrupedum aut volatilium comedere noluiſſet, quia sexta erat feria; Pontifex ille juxta facultatem loci illius, cum repente pisces invenire nequisset, optimum illi caseum, & ex pinguedine carniûm jussit apponi. ubi malè in editis legitur ex pinguedine canum.* Abusus iste, utendi scilicet pinguedine feria sexta, derivatus est ad Cluniacenses nostros, postmodum à Petro Venerabili sublatus.

ADDITAMENTUM

Ad Concilium Tusiacense,

*Post caput v quod in editis habetur tomo
III Sirmondi pag. 162 post verba,
sub disciplina eorum maneat.*

HÆc, fratres carissimi & confacer-
dotes nostri, quæ unanimi vobis
intentione secundum sententiam XL E-
piscoporum promulgatam tenenda om-
nino & conservanda sunt. videlicet ut
omnes raptores Sanctimonialium vir-
ginumque atque viduarum, cujuscum-
que etiam rei prædones, incestos, per-
juros, oppressoresque pauperum, inva-
sores per vim ecclesiasticarum rerum,
usurarum exactores, hos videlicet qui
judicantes magis pauperes compellunt
reddere, quàm acceptum fuerat in
prima donatione: necnon subtractores
decimarum'. . .

ADNOTATIONES.

HOc additamentum erui ex ms. codice Bibliothecæ S. Mariani apud Autisiodorum, in quo habetur vetus collectio canonum. Ex hoc autem fragmento discimus, Episcopos dumtaxat XL interfuisse Concilio Tusiacensi anno DCCC LX. tametsi ei subscribunt Episcopi octo & quinquaginta. Quod accidit duabus ex causis, nempe quia ejusdem sedis Episcopi duo interdum subscripserunt, scilicet Episcopi Noviomenses duo, Rainelmus, & Immo ejus successor: duo item Autisiodorenses, Christianus, & Abbo. Ad hæc subscribere etiam absentes nonnulli, ad quos ejusdem Concilii exemplum transmissum est. Moris quippe tum erat, ut in gravioribus negotiis Conciliorum decreta sigillo suo confirmarent, non solum præsentibus, sed etiam absentes Episcopi; immo etiam ipsorum successores. cujus rei luculentum habemus exemplum in prædicto Concilio Tusiacensi.

Injuriam proinde Critici nonnulli vetera diplomata falsi postulant hoc nomine, quod iis duo ejusdem sedis Episcopi nonnumquam subscripsisse deprehendantur. quales sunt litteræ Geilonis Episcopi Lingonensis, quibus subscribunt tres Episcopi Lingonenses, Lugdunenses duo, duo itidem Æduenses apud Perardum in monumentis Burgundicis, pag. 50 & 51. Alia ejusdem rei exempla consule apud

eumdem pag. 55, apud Acherium nostrum in Spicilegii tomo 1 pag. 414, apud Chifflerium in probationibus Historiæ Tornutiensis pag. 217 & 218, præsertim verò pag. 280 & 326. Sed antiquius habemus ejusdem rei exemplum in Testamento sancti Audomari Morinorum Episcopi pro Monasterio Sithiensi, cui Testamento duo tresve Morinenses Episcopi subscribere.

HINC MARI ARCHIEPISCOPI

Epistola

Ad KAROLUM Imperatorem

*De auctoritate Vitæ S. Dionysii ab Anastasio
tralatæ.*

DOMNO glorioso KAROLO Imperatori Augusto, HINC MARUS nomine, non merito Remorum Episcopus, ac plebis Dei famulus. Lectâ beati Dionysii passionè à Methodio Constantinopolim Româ directo Gracè dictatâ, & ab Anastasio utriusque linguæ perito & undecumque doctissimo, Apostolicæ Sedis Bibliothecario, Latinè conscriptâ, sicut in Præfatione sua narrat: recognovi his quæ ibi scripta sunt, ea quæ in adolescen-

tia legeram consonare , videlicet per quos & qualiter gesta martyrii beati Dionysii sociorumque ejus ad Romanorum notitiam , indeque ad Græcorum pervenerint. Nam quando Deo disponente in Franconofurth palatio nati estis, HUCBERTO Præcentori palatii Episcopium Meldensis urbis commissum est , ubi propter HILDRICI Episcopi ætatis prolixitatem & diuturnam ægritudinem , quædam ad scientiam & Religionem pertinentia , necnon & ædificia & cetera quæque necessaria neglecta invenit. Quapropter à familiari suo BODONE Clerico domni & nutritoris mei HILDUINI Abbatis sacri palatii Clericorum summi , quemdam Clericum ipsius Bodonis propinquum , nomine WANDELMARUM , qui cantilenam optimè à TEUGARIO magistro in sancti Dionysii Monasterio didicit , ad erudiendos Clericos suos obtinuit : cui Abbatiolam sancti Sanctini in beneficium dedit. Idem autem Wandelmarus in loco sibi commissso quaterniunculos valde contritos , & quæ in eis scripta fuerant pæne deleta , de vita & actibus beati Sanctini reperit , quos ob familiaritatis notitiam , &

quia me sciolum putabat, ad exhaustiendae
ea quæ in eisdem quaterniunculis conti-
neri videbantur, & ad transscribendum
apertè in nova pergamina mihi commi-
sit. Quod & studiosè peregi, & mihi e-
mendata emendanti restitui. Sed quia
diu est quod idem Wandelmarus etiam
ante obitum HUCBERTI defunctus fuit,
& sicut audiui, idem locus neglectus ex-
stitit; ac demum in eadem urbe Nort-
manni fuerant, & quædam incendio con-
cremaverant, quædam verò prædantes
diripuerant: nescio si ipsi quaterniun-
culi vel eorum exemplaria in eadem ur-
be valeant reperiri. Propterea eorum
exemplarium quod mihi retinui; vestro
devoto & bono studio offerendum pu-
tavi: ut si quæ sunt illorum reliquæ, qui
negabant dominum & Patrem nostrum,
Patronum nostrum Dionysium esse A-
reopagiten, & à beato Paulo Apostolo
baptizatum, ac Atheniensium ordinatum
Episcopum, & in Gallias à sancto Cle-
mente directum; ex his quæ Græca te-
stificatio & Romanæ Sedis assertio &
Gallicana intimat contestatio, ratum &
in hac recognoscant, quod inde ante nos
dictum est. Nam veritas sæpius agi-

tata magis splendescit in lucem.

A D N O T A T I O N E S.

PRÆMISSAM Hincmarus epistolam scripsit Carolo Calvo Imperatori post annum DCCC LXXV, ad conciliandam fidem Latinæ versioni, quam ediderat Anastasius Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarius, Vitæ sancti Dionysii Areopagitæ à Methodio Græcè compositæ. quæ quidem versio habetur in ms. codice Divionensis Monasterii sancti Benigni, quo ex codice ejus versionis nobis copia facta est. Hanc verò Hincmari epistolam, quam erui ex apographo Dionysiano, in quo Areopagitica Hilduini continentur, sine dubio legerat Hugo Flaviniacensis Abbas, uti apparet ex Historiæ suæ parte prima, ubi de vitæ sancti Sanctini inventione scribit in hunc modum: *Anno Ludovici octavo, ab Incarnatione Domini DCCC XXIII, natus est ei filius in Francmofurth palatio novo: & ibi ordinatus est pridie Idus Julii Drogo, Caroli Magni filius, & datus est ei Episcopatus Mettensis: & Humberto Pracentori palatii Episcopium Meldense traditum est. qui invenit in ipsa ecclesia quaternunculos de vita sancti Sanctini, sed valde contritos.* Si illa acta veterrima, quæ tunc in ms. codice jam pæne oblitterata reperta sunt, hoc tempore haberemus in promptu, magnam afferrent lucem diutinæ controversiæ, quæ inter eruditos de duobus Dionysiis jamdudum agitur. Sed tamen

non facilè debemus fidem abrogare Hincmaro contestanti in istis Actis à se lectum, Dionysium primum Parisiorum Episcopum non alium esse quàm Areopagitam, qui in Gallias missus sit à sancto Clemente.

Cerrè quod attinet ad missionem Dionysii per Clementem, præter acta primaria de vita sancti Dionysii, in quorùm exemplaribus nonnullis Clementis nomen legitur; eam agnoverunt Gallicanæ Ecclesiæ Præsules, etiam ante Areopagiticorum editionem. Cujus rei luculentum habemus testimonium Galliæ Episcoporum in frequenti conventu apud Parisios de cultu sacrarum Imaginum anno DCCCXXV habito, ante annos decem, quàm Hilduinus scribendis Areopagiticis operam daret. Sic enim Episcopi sub finem Actionis septimæ loquuntur: *Nec vobis tadium fiat, si ad ostendendam rationem veritatis veritatemque rationis se se paullo longius sermo protraxerit, dummodo linea veritatis, quæ ab antiquis Patribus nostris usque ad nos inflexibiliter ducta est, beato Dionysio scilicet, qui à sancto Clemente, beati Patri Apostoli in Apostolatu primus ejus successor exstitit, in Gallias cum duodenario numero primus predicator directus, & post aliquod tempus unà cum sociis huc illucque predicationis gratia per idem regnum dispersis martyrio coronatus est.* Ita libri à Jacobo Bongarsio editi: sed legendum puto, qui à sancto Clemente, beati Petri Apostoli primo successore, exstitit in Gallias cum duodenario numero primus predicator

directus, &c. ubi vides qualis fuerit sententia Gallicanorum Antistitum de sancti Dionysii missione.

Idem consensus probatur ex officio ecclesiastico in ecclesiis Gallicanis festo die sancti Dionysii legi solito regnante Carole Calvo, quale habetur in Antiphonali Gregoriano, jussu ejusdem Caroli Calvi pro ecclesia Compendiensi litteris partim aureis exarato. Sic enim legitur in prima antiphona ad vigilias nocturnas: *Sanctus Dionysius, qui tradente beato Clemente, Petri Apostoli successore, verbi divini semina gentibus parturienda susceperat.* Et in responso tertio primi Nocturni, quod vocant: *Beatissimus Dionysius Christi Martyr tradente beato Clemente parturienda gentibus semina divina suscepit.* Porro hoc officium diu ante illud tempus receptum fuisse in Ecclesia Gallicana, nemo jure negaverit. Si enim ejus Officii auctor esset Hilduinus, non omisisset Areopagitæ nomen aliunde sibi probatum, quod in illo Officio non compareret. Hæc dixerim ad vindicandam Hilduini memoriam, quem in hac controversia mala fide versatum fuisse liberius criminantur nonnulli recentiores. Longè aliter de ipsius religione sentiebat Agobardus, cum in epistola ad Proceres palatii eum *sanctissimum. ac beatissimum* vocat, & *pene solum cum Wala in via Dei adiutorem Christianissimi Imperatoris Ludovici.* Ad Hincmarum reverteror.

Inveni in Laubiensis Monasterii Bibliotheca
catalogum

catalogum veterum, qui tunc temporis penes Laubienſes erant, librorum anno M XLIX recenſitum, in quo notatur *Scriptum Ravennatis Eccleſiæ ad Carolum Regem.* tum *Reſcriptum Hincmari Archiepiſcopi ſub perſona Caroli ad eandem Eccleſiam.* Cleri Ravennatis epistolam vnà cum Hincmari opusculis & epistolis in lucem emiſit Johannes Cordeſius. qua in epistola Ravennates conqueruntur, quòd Monachi, ad episcopale officium promoti, monasticam veſtem (Scapulare vocant) retineant. At Hincmari hac de re ſcriptum nuſquam typis, quod ſciam, vulgatum eſt. quod hoc loco monuiſſe viſum eſt qualiſcumque momenti.

INCIPIT PASSIO
SANCTI DEMETRII
MARTYRIS,

Per ANASTASIUM S. R. E. Bibliothecarium.

DOMINO piſſimo Imperatori KAROLO ſemper Auguſto ANASTASIUS exiguus coronam & regnum cum Chriſto. Beati Demetrii Theſſalonicenſis Martyris paſſionem atque mira-

Veterum Analect. Tom. I. E

cula hortantibus fratribus, & maximè viro peritissimo JOHANNÉ Diacono, vestræ fidei puritate ac scientiæ claritate notissimo, nuper de Græco in Latinum transtuli sermonem. qui præfatus Johannes hujus Martyris, in domo quidem sua, miræ antiquitatis & pulcritudinis oratorium habebat: tamen qualis iste Martyr Christi esset ignorabat. Ego verò, sicut expertus sum apud Thessalonicam, ubi preciosum corpus ejus conditum redolet, & splendore miraculorum refulget, innotui ei per ordinem. Sed quia Imperium vestrum tanti Agonistæ fraudari notitia novi; vobis quoque id ipsum oportune mittere procuravi: quatinus vestra magnitudo cum intercessionibus sanctorum & amicorum Dei, istius quoque prece apud Deum obtinere gratiam valeat, & perfrui mereatur gloria sempiterna. Rex Regum & Dominus dominantium regnum vestrum dextera sua protegat, & de temporali ad æternum transferat regnum.

CUM Imperator MAXIMIANUS in Thessalonicensium degeret civitate, homo superstitiosus piæ religionis

auditores persequeretur, & interficerentur ab eo. Inter quos erat beatus DEMETRIUS, manifestum faciens semetipsum absque ullo timore, qui à juventute & bona egerat opera, & alios docebat. Docebat enim, qualiter divina Sapientia descenderat ad terram de celo, ut hominem qui mortuus fuerat peccato, vivificaret sanguine proprio. Cum hæc & alia multa prædicaret, quidam ministri Imperatoris, qui ad capiendos Christianos fuerant deputati, tenentes sanctum Demetrium Imperatori obtulerunt Maximiano. Contigerat enim ire Imperatorem ad stadium civitatis propter eos, qui ad singulare certamen fuerant congressuri. Illic enim parabatur per quasdam tabulas circulus circumscriptus, ubi suspecturus erat eos, qui ex adverso invicem theatricè se impugnarent. quia delectatio erat ei adspicere humani sanguinis fusionem. Verumtamen non sine cura & sollicitudine habebat quod esset sibi delectabile cernebatur. Flagrabat autem desiderio circa quemdam, Lyæum nomine, monomachum, qui jam multos, virtute ac mole corporis abusus, extinxerat, occidendi experimentum peti

meditationem & consuetudinem possidens. Hunc eo quòd omnes formidarent, & nullus ei qui resisteret videretur, inter primos Maximianus habebat, & diligebat, & libenter in eum respiciebat. Laudabat autem & mirabatur, & quasi super magna re in superbia viri gloriabatur. Porro cum prope stadium pervenisset, tunc adducunt ei qui cœperant, beatum Demetrium. Audiens autem Imperator quod Christianus esset, quia se totum ad præsentiam spectaculi contulerat; beatum Demetrium iussit ibidem juxta stadium exsistere, & penes publicum balneum custodiri. Ipse verò Imperator residens, Lyæo introducto interrogabat, quis singulare cum eo vellet iniungere certamen, dona promittens & proponens. Et quidam adolescens nomine Nestor, à superioribus exsiliens gradibus, adversus Lyæum stabat, singularem conflictum arripere cupiens: ita ut obstupescens Maximianus vocaret ad se Nestorem, qui ad hoc exsilierat, illique daret consilium dicens: Novi quod te pecuniarum egestas ad tantum phantasiæ fecerit elevari, ut aut superans divitias repentini as adquiras; aut voto fraudatus, cum

vita molestante careas egestate. Ego autem tibi ob miserationem qua adornaris ætatis , dabo etiam pro solo ausu condigna & sufficientia dona , & vade , habeas cum vita etiam dona. Lyæo verò temetipsum ne objicias , quoniam multos te potentiores devicit. His Nestor auditis , nec recipit monita Imperatoris , neque formidavit de virtute Lyæi. Imperatori autem respondit : Nec pecuniis , ut adseruistis , ad hunc agonem veni , sed ut meliorem Lyæo memetipsum reddam. Mox ergo tam Imperator , quàm hi qui circa erant , Lyæo faventes , in iram dictis Nestoris consurgunt , jactantiam ejus non ferentes : Imperator verò confortabat Lyæum , & fidum eum reddebat. At ille dignum se imperatorio judicio festinabat ostendere. Cumque facta fuisset congressio , mortalem Lyæus suscepit ictum , & protinus mortuus est , & extremam fecit Imperatori confusionem. Unde nec ullis pactis & repromissis pecuniis Nestori recompensans , sed mox in suo solio resiliivit , & tristis ad palatium reversus est. Cum autem ei quidam de Demetrio suggessissent , statim in ira permotus in ipso loco in quo fuit re-

E. iij.

tentus, iussit eum lanceis perforari. Ita beatus Demetrius bonæ confessionis martyrium consummavit. Corpus verò ejus ab interfectoris parvipensum est: sed quidam religiosi viri noctu latenter venerunt, & lumentes illud ex ipsis in quibus projectum fuerat pulveribus, & comportata terra, quantum potuerunt, abscondere curaverunt, ne læsionem ab aliquo de trucibus & cruentis animalibus sustineret. Nulli autem post hæc curæ fuit transferre corpusculum Sancti, sed manebat sub signo. Porro ut modicùm celebraretur, non pauca in eodem loco facta sunt virtutum ac sanitatum insignia his, qui fide eum invocabant. Cùm jam fuisset meritum Martyris divulgatum, LEONTIUS quidam Deo amabilis, vir adornans thronum Illyricorum præfecturæ, domum, quæ sanctissimum continebat Martyris corpus, cum humillima esset & undique obruta & coangustata porticibus publici balnei ac stadii, universa nocentia mundavit & expurgavit, prædiisque amplioribus dilatavit eam, & erexit ibi oratorium in honore sancti Martyris Demetrii, ad laudem Domini nostri JESU-CHRISTI, cum quo est

Patri & Spiritui-sancto gloria, honor & imperium in sæcula sæculorum.

MARIANUS quidam, unus de Senatoribus, ab Imperatoribus jussus est dominari gentibus, quæ in Illyrico erant more Præfectorum. qui veniens Thessalonicam piè præfecturæ gubernabat habenas, Deoque & hominibus erat acceptus. Tunc diabolus invidens ejus opibus, uti Job experiit eum ut tentaret. Et in primis cœpit eum tentare septem vitiis. At ille gratia Dei suffultus, cuncta ejus machinamenta superavit. Cumque nec sic proficeret Diabolus, cunctas illi hujus mundi divitias abstulit; & nec sic vincere potuit. Supernum enim cum illo erat auxilium. Ad ultimum ergo diabolus permittente Deo tam gravi eum percussit infirmitate; ut de nullo membrorum haberet potestatem, nisi solius linguæ, de qua Deum assiduè laudabat. Cumque diu hanc infirmitatem cum patientia sustinuisset, venit diabolus in civitatem in specie hominis ferens membranam quamdam in manibus, & dixit uni fervorum ejus: Si hanc super se tulerit dominus tuus, ab infirmitate liberabitur sua. At ille ingressus ante dominum suum.

E iij.

dixit ei: Quæ est tua patientia? audi ergo me, & sanaberis. Est homo ignotus in civitate quamdam habens membranam, qui dicit, quòd si eam super te ferre volueris, ab infirmitate liberaberis. At ille inquit: Quid scriptum habet? Nescio, ait, sed nomina Deorum Angelorumque dicit. Marianus dixit: Deus, absque cuius nutu nihil fit, potest me sanum reddere sine carta. habeat quod suum est, de me fiat voluntas Dei. His dictis, confestim somno corripitur præ dolore & tristitia. qui cùm obdormisset, apparuit ei beatus Demetrius dicens: Surge, & servis tuis impera, quòd te deferant in domum Demetrii. nam ibi iuvante Deo recipies sanitatem. Cumque evigilans, à circumstantibus domum Demetrii Martyris requireret, ait quidam: Est domus vilissima prope stadium, in qua dicunt jacere Demetrium, qui dudum lanceis interfectus est iussu Maximiani Imperatoris. Tum ille: Illuc me ferte, quia in visu dictum est mihi, illic sanitatem me posse recipere. Tunc famuli tulerunt dominum suum, ubi iussi fuerant: & iussit se ponere solummodo in pavimento. Cumque jaceret, somno subito arri-

pitur. & ecce beatus Demetrius iterum apparuit ei dicens: Per me sanari potes, sed timeo ne fortè post sanitatem curis hujus mundi te implices. At Marianus: Tu scis, Domine, quia numquam hoc egi, nec agere cupio. Et ille: Christus te sanat qui erigit elisos. Et evigilans Marianus cœpit narrare visionem. Cumque ad hoc ventum fuisset, ubi Martyr dixit: Christus te sanat qui erigit elisos; sanus surrexit gratias agens Deo cum omnibus qui illic aderant, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Fuit item quidam Præfectus Thessalonicae civitatis, qui fluxum sanguinis patiebatur; & velut mulier, quæ tactu fimbriae vestimenti Domini sanata est, pæne omnem censum in medicos expendebat, & a nemine sanari poterat. Tandem ergo inspiratus divina clementia, quadam die ait servis suis: Portantes portate me ad domum Protectoris nostrae civitatis. At illi cum timore respondentes dicunt ei: In cujus protectoris domum jubes ducere te? Dicit eis, Primi. Qui aiunt: Cujus primi? Dic nobis, domine, nomen. Ille verò intuitus eos dixit: Prò dolor, ego semivivus jacens illum cog-

nosco, & vos cùm sani sitis, ignoratis eum? Nescitis quòd multos protectores habet hæc civitas, sed unus supereminet cunâis, qui pro ea semper alacriter pugnat; quem ut murum inexpugnabilem non solum civitas, sed & habere tota promeruit regio? Deserte igitur me in domum ejus. aut enim visitans miserabitur mei: aut certè, cùm illic defunctus fuero, suscipiet animam meam, & in futura me horrendi tribunalis Christi præsentia intercedens, eripiet ab æterno supplicio. Quibus illi auditis, intellexerunt quod de sancto diceret Demetrio, qui frequenter sanitates infirmis reddebat: & celeriter elevatum tulerunt eum il-
luc. Quæ autem lingua, Fratres carissimi, hunc Martyrem dignis laudibus potest venerari, qui tantam operatus est virtutem, ut illum quem multiplices & varii non poterant sanare medici, sub unius horæ momento redderet sanum? Nam ut fores ejus ecclesiæ intravit, non solum corporis, sed & animæ promeruit sanitatem per virtutem Domini nostri JESU-CHRISTI qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Amicum veritatis, scilicet summum

Sacerdotem, audivimus narrare de Demetrio Martyre, quæ Deo adjuvante in subsequens edifferere satagemus. Contigit, inquit, incendi noctu ciborium, quod in sancto ejus fuerat templo totum ex argento splendidum, ita ut totum solveretur. Sanctissimus ergo Episcopus satagebat fabricare prædictum ciborium, & non inveniebat integrum pondus argenti, quod conflatum fuerat ad consummationem tanti operis. Meditabatur namque apud se, ut argenteum thronum, qui in eodem erat venerabili templo, dissolveret, & inde opus perficeret. Cumque hoc statuisset apud se, alio nemine sciente consilium, apparet in somnis Christi Martyr Demetrius Presbytero cuidam viro optimæ vitæ, Demetrio nomine, dicens: Vade, dic Episcopo civitatis, Ne præsumas thronum domus meæ destruere. Cùm hoc Presbyter Episcopo retulisset, primò quidem Præsul miratus est pro eo quòd sua cogitatio erat manifestata: deinde putavit eum aliqua suspicione hæc finxisse, qui erat dispensator templi venerabilis Martyris. Et dixit ei Episcopus: Numquam ex me hoc audisti, frater. Post multos

verò dies iterum scrutatis causis, nulloque reperto consilio, ex quo perficeretur opus ciborii, consilio primo se confirmavit, quòd de throno faceret ciborium. Cùm verò jussisset argentarium vocari, ut præciperet ei tollere thronum; renunciavit ei quidam dicens: Demetrius Presbyter ad sanctitatem tuam ingredi postulat. Qui cùm intrasset dicit ei: Demetrius Martyr, qui prius apparuit mihi peccatori, iterum in visu apparuit mihi tristi quodammodo vultu, & præcepit nunciare beatitudini tuæ hæc verba: Propter caritatem ne contristes me in destructione throni. At ille audiens indignatus est adversus Presbyterum. putabat enim illum fingere talia. Quem & austerius à se dimisit, & manifestam suam fecit intentionem, dicens: Abunde dari judicas quod argenti minus est ponderis. Ne temere judices, philosophatus in aliorum tribulationes. Tunc ille Presbyter confusus exivit. Nondum quippe dixerat ei Sanctus quid fieri deberet, sed tantum: Meum ne dissipet thronum. In ipsa autem nocte apparuit sanctus Demetrius Presbytero Demetrio, & dixit ei: Vade, dic Archiepiscopo,

Noli curare de meo ciborio, ego enim illud perficiam per memetipsum. Implevit namque Presbyter iussa Martyris, & suo hæc dixit Præfuli. Hoc cum audisset Præsul, laudes reddidit Deo & sancto Martyri Demetrio. Dum adhuc de his loquerentur ad invicem, ecce ostiarius advenit dicens: Sancte Præsul, prædices MENNAS stat ante januam tuam cupiens tecum loqui. Dicit ei: Veniat. Veniens prædictus Mennas obtulit ei LXXV libras argenti in adjutorio ciborii. Et deinde venit Johannes, scilicet dulcedo pauperum, offerens ei quadraginta librarum pondus argenti: & cives advenientes, prout poterant, offerebant, ut ciborium restrueretur. Taliter restructum est opus sæpe nominatum meritis sancti Martyris, auxiliante Domino nostro JESU-CHRISTO, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Sed nec illud omittendum credimus quod à sanctissimo Archiepiscopo audivimus. Referbat enim de quodam Mansionario templi Martyris Demetrii, nomine Honesiphoro. Cum pergerem quadam die ad ecclesiam prædicti Martyris,

inveni præfatum Honesiphorum Maffionarium jacentem ante sancti Martyris ostium semivivum. Cumque turbatus lamentarer pro amici infirmitate, in se reversus Honesiphorus me flere videns, ait: Quare tristaris propter me, Domine EUSEBI? si me diligis, noli turbari, sed præcipe monumentum meum præparari, & me in eo vivum obrue. Qua re turbatus maffus dixi ei: Cujus rei causâ, frater? Ille respondit: Quia irritavi mea culpa ad iracundiam sanctum Martyrem. Apparuit mihi peccatori sanctus namque Martyr in somnis, & dulci voce locutus est ad me: Frater Honesiphore, non placet mihi quod operaris. Placet mihi majus animæ salus, quàm milia pondera auri. An nescis quia cereus qui offertur pro peccatis, quanto apparet ardens, tanto Sanctos monet pro peccatoribus adintercedendum. Sine igitur cereos majores & minores ardere, quia oportet omnino cereis resplendere domum meam. Ego autem infelix, expergefactus æstimavi me phantasiam videre, & dixi apud me: Sanctus non apparet peccatoribus. Bis verò & ter eadem monita in somnis suscepi, & hæc custodire ve-

lui, & usque in finem conservare desidero. In hac verò nocte venit quidam devotus vir ad ecclesiam magnos cereos offerens. Post orationem suam recessit de ecclesia. Cogitavi ego ut exstinguerem illos, oblitus decretum sancti Martyris. Cumque impetum fecissem ut cereos exstinguerem; sanctus Demetrius de argenteo cubili suo voce magna & terribili clamans ad me dixit: O cupide! & iterum, o cupide! Ego verò miserrimus, nimis perterritus, ad terram elusus, extra valvas Monasterii ejectus, ubi invenisti me, jaceo pæne mortuus. Hæc quidem sæpe enarravit Pater noster Archiepiscopus. Nos autem obaudire oportet ea, quæ à Sanctis ejus divina auctoritate præciuntur. Eorum namque benignitas nos semper custodiat, & in præceptis Christi perseverabiles reddat. Amen.

Accidit habitatoribus Thessalonicæ civitatis, pro peccatis videlicet suis, ut gens barbarica eorum deprædaretur terram, domos illorum ardebat, & vineas stirpabat, filios & filias, equos & asinos, oves & boves in captivitatem transferebat, frumentum & vinum & oleum

in obsidionem civitatis devastabat. Persecutioni subsecuta est fames valida in tota regione illa. Quapropter primates civitatis miserunt legatos ad Imperatorem, ut ab obsidione barbarorum & ab imminente fame liberaret civitatem. Interea gloriosissimus Martyr Demetrius ita, ut in imaginibus pingitur, apparuit in parte insulæ Chyi cuidam nauclero, nomine Stephano, onus frumenti ducentorum modiorum ad urbem regiam ducenti, & dixit ei: Audi me, & Thessalonicam celeriter naviga. Qui cum esset factus velut in excessu mentis propter Martyris visionem, vix loqui valens ait: Domine, audivimus eam captam fore à Barbaris. Sanctus respondit: Illuc ergo naviga, & navibus tibi occurrentibus nuncia, quòd miseratione Dei salvata sit Thessalonica. His dictis, cœpit Sanctus præire Stephanum ambulans per maria. Stephanus autem navigans Thessalonicam, quibuscumque obviavit, visionem Martyris narravit. Prævenit autem cum multis negotiatoribus Legatos, quos ad Imperatorem cives direxerant, convertens luctum civitatis in gaudium, narrans etiam qualiter illi Martyr apparuerat.

rat. Nam divino terrore perterriti hostes , paulo antè ab obsidione dicefferant.

Omnes nostis famem , quæ dudum facta est , non solum in hac Thessalonica civitate , sed etiam pæne ubique , in tantum , ut ipsam quoque civitatum regionam occuparet , non solum frumenti , sed etiam aliarum rerum. Cùm ergo tanta afflictione famis premeretur civitas , ille sanctus Martyr Demetrius divino nutu ex multis diversisque regionibus naves plenas variis frugibus , humidis scilicet & siccis , atque omni bonitate ciborum humanorum refertas illis transmisit , ita ut statim spes illorum de necessitatibus dirupta esset , qualiter jam audietis. Vir erat quidam constitutus à suo domino super insulam Chyum , ut frumentum quod naves adferebant , illuc emeret. Cùm autem naves minimè inveniret , & gravi mærore teneretur , audivit vocem dicentem sibi : Quid anxiaris ? scito quòd Demetrius ante omnes arras tribuit , ut Thessalonicam mittat. Qui surgens perrexit ad ecclesiam sanctorum Victoris & Isidori , volens discere à rusticis , quis iste esset Demetrius. Cùm autem hoc quæreretur , & nullum

indiciū posset invenire ; suspicabatur aliquem hominem fore missum , Demetrium nomine , à Præfetto civitatis Thessalonicae. Qui statim misit epistolam suo domino , narrans qualiter à Demetrio frumenta emerentur. Hæc eadem Dominus retulit Imperatori : qui scrutatis causis , invenit nullum fore missum à Præfetto Thessalonicae , nec etiam habere hominem Demetrium nomine. Cognovit autem tam Imperator , quàm populus , quia nullus alius prædicto homini apparuit , nisi Martyr Demetrius. Et cuncti qui audierunt , glorificaverunt Deum , qui per merita Martyris liberavit civitatem Thessalonicam à periculo famis.

Præfectus quidam civitatibus Illyricensibus præerat , cujus nomen non opus est dicere , quia in opprobrium sempiternum permanet. Qui superbia inflatus , quibusdam qui civitati Thessalonicae præerant , accersitis , exigebat ab eis quamdam dispositionem fieri. At illi genibus ejus provoluti , dicebant se non posse ejus parere jussis. At ille illos fingere dicebat. Tum illi inquiunt : Si nos non creditis , ante sancti Demetrii sepulcrum jurabimus non posse hoc à nobis impleri.

At ille in blasphemiam Martyris irrupit, dicens delusionem quamdam concivibus suis de glorioso Martyre. At illi blasphemiam non ferentes, obturatis auribus exierunt. Post duos autem dies tanto languore corpus Præfæcti correptum est à planta pedis usque ad verticem, ut nec à medicis posset infirmitas agnosci, in qua infirmitate octo mensibus permanfit. In octavo verò miser in hanc venit miseriam, ut dimidia pars corporis ejus solveretur, ita ut haberet quidem visu omnia membra, sed licentiam movendi non haberet. Mira est potentia Dei quæ per servos suos talia operatur.

EUSEBIUS Thessalonicæ civitatis Archiepiscopus visionem vidit, quam narrare cupio vobis. Antequam super civitatem Thessalonicam barbarici irruerent nimbi, vidit se prædictus Pontifex in somnis sedere in theatro civitatis cum magna turba famulorum. Cumque hæsitaret cujus rei gratia in tam obsceno loco sederet, & surgens proficisci vellet, vidit tragædum stare in logio, ubi fabulæ recitantur, dicentem sibi: Exspecta, quia te & filiam tuam habeo lamentari: Qui dixit ei, Ne labores. Ego enim ne-

que filiam habeo , neque in me est lamentum. At ille : Verè & filiam habes , & multorum filiorum matrem ; & oportet te & illam lamentari. Tunc intellexit Præsul , quòd civitatem diceret filiam ejus , & ait : Adjuro te per Deum , ut non me nec illam lamente- ris. Cumque tertio repetere vellet lamentum , & ab Episcopo non sineretur ; à somno excitus , intellexit tragœdiam non bonam habere significationem. Paucis verò interpositis diebus , innumerabilis barbarorum multitudo Thessalonicam circumdedit : & cognovit Episcopus veram esse quam viderat visionem. Cùm Thessalonicensem , ut suprâ vidimus , pagum gens barbara devastaret , ob illorum persecutionem fame premebantur incolæ per proxima. Ad ultimum verò mortuis habitatoribus pæne tam gladio quàm fame , inito barbari consilio , subito irruunt super civitatem , putantes illam vacuum præsidiis hominum , quod se res habebat , & fame desolatam. Nam nos pauci eramus : illi verò locustarum excedebant numerum. Tunc ædificatis aggeibus , machinis , arietibus ferreis , ballistis , ingentibus testudinibus , cuncta

pellibus boum & camelorum cooperuerunt, ne à civibus igne immisso destruerentur. Insistebant autem civibus tam graviter, ut nemo spem vitæ haberet. Tandiu autem obsederunt civitatem, quousque cuncta cibaria dissiparent, tam hominibus quàm jumentis apta. Inito autem consilio ut futura die primo mane unanimiter debellarent civitatem, undique circumdederunt illam cum instrumentis bellicis. Cumque jam capienda foret urbs, visum est illis quasi examen apum multitudinem armatorum egredi de civitate, quam præcedebat quidam juvenis rufus, pulcherrimus adspectu, signum crucis ferens in manibus, quem ferebat equus albus, & cum impetu irruere super illos. qui terrore concussi, relicta civitate, præsidium arripiunt fugæ. Pauci tamen fugere non valentes, permanserunt illic semivivi: qui à civibus comprehensi, quæsitum est ab eis, cur tanta multitudo absque ulla re fugeret. Tunc barbari: Multitudo virorum, quam occultastis, cum duce fortissimo nostrorum fugavit catervas. At illi intellexerunt ducem esse Demetrium Martyrem, cum exercitu Angelorum hostes effugant-

tem. Tunc collectis hostium spoliis conglobati ad ecclesiam beati Demetrii immensas Deo gratias retulerunt, qui per ejus intercessionem eorum ab hostibus liberavit civitatem. Cùm plures plura loquerentur de barbarorum fuga, exurgens quidam ex nostris Fratribus dixit nobis: Cùm quadam nocte hujus hebdomadæ post matutinos perstarem in templo sancti Demetrii Martyris, & orarem ante sanctum sepulcrum ejus; invasit me sopor nimius, ita ut nec omnino dormirem, nec ex toto vigilarem. Et ecce duo viri visu terribiles apparuerunt, & dixerunt custodi templi: Ubi est dominus hujus templi? Respondit: Sub illo ciborio manet. At illi: Vade, dic illi quia ad eum sumus missi. Ivit ille, & isti secuti sunt eum. Et vocavit eum dicens: Sancte Demetri, adsunt duo milites à domino suo ad te missi. Et statim apparuit ab intus sanctissimus Christi Martyr, & stetit juxta januas, & mihi quoque indigno apparuit. Ego verò corruì in faciem, non ferens intueri angelicum vultum ejus. Erat enim species ejus, non juxta speciem quæ in antiquioribus ejus imaginibus est depicta, sed sic

ut sol facies ejus radiosemittebat. Quamvis pronus jacerem, tamen diligenter intendebam quæ loquerentur ad invicem. Audivi namque quia salutaverunt viri benignè Sanctum. At ille dixit ad eos: Gratia Dei vobiscum. Cur autem missi estis ad me? Dicunt viri: Dominus nos misit ad sanctitatem tuam, hæc tibi denuncians. Celeriter exiens veni ad me. civitas enim inimicis tradetur. Ego verò cùm audissem, turbatus præ dolore sermonis, surrexi super manus meas, & suspiciens sursum paulisper, vidi faciem piissimi Martyris nimis mæstam. Et cùm præterisset hora, vidi lacrymas ab oculis ejus decurrentes super genas ipsius. Tunc dixit custos templi ad duos juvenes, quos introduxit: Cur dominum meum tribulastis? Si verè præscissem vestram intentionem, non vos ad eum deduxissem. Deinde Sanctus Dei dixit ministro: Hii servi mei sunt, & quæ jussa sunt eis, hæc & mihi annunciaverunt. Deinceps inquit sanctus Martyr alta voce: O Domine JESU-CHRISTE, tu dixisti, *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat.* & item, *Gaudium est Angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente.* Nam

& tu cū esses dominus omnium Angelorum, dedisti animam tuam pro redemptione hominum iniquorum. Tu, Domine, commisisti mihi civitatem istam & concives ejus, ut habitarem perenniter cum eis, custodiens illos. Quomodo ergo possum derelinquere illos in tanta necessitate? aut quo vultu contemplabor excidium patriæ meæ? Quæ autem vita mihi erit perditis civibus meis? sicut epulantibus eis spiritualiter eram cum illis, sic periclitantibus eis non desero illos. Quidquid eis dignum pati fuerit, molior etiam ego pati cum ipsis. Sed tu, omnipotens & misericors Deus, qui exaudisti Jonam de ventre ceti, & tres pueros de camino ignis ardentis, & Susannam de falso crimine; exaudi populum tuum, & libera eum de interitu barbarorum. Et ilico audita est vox missa à Domino: Fiat eis secundum voluntatem tuam. Et continuò cum magno gaudio salutavit duos juvenes ad se missos, gratias agens Deo, quia exaudivit eum. Sine dubio sciatis, quia per istum Sanctum vitam & victoriam recepistis, auxiliante Domino nostro JESU-CHRISTO, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Miraculum quod temporibus nostris
gessit sanctus Martyr Demetrius ; inter
cetera miracula & hoc inferere volo. E-
rat quidam Episcopus de regione Afro-
rum, nomine CYPRIANUS, veri sa-
cerdotii sollicitudinem & vitam Deo di-
gnissimam ducens. Procuravit ire ad re-
ginam civitatum Byzantium, urgente
quoque causa rei necessariae. Cumque na-
vigassent multis diebus, & jam partibus
Graciae appropinquassent; à ferocissimis
Sclavis captus est cum omnibus suis.
Quos captivos inter se cum divisissent;
simul cum eis & prædictum Episcopum
in servitutem sibi diviserunt. His ita ge-
stis redeuntes ad propria loca, prout
quisque barbarus voluit suo captivo onus
servitutis imposuit. Episcopus namque
Cyprianus cophinum domini sui serva-
bat, per providentiam sapienter cibos
ejus distribuebat, vitamque suam in ora-
tionibus, vigiliis & jejniis laudabiliter
confortabat. Considerans absentiam po-
puli sibi commissi, Dominum principem
Pastorum deprecabatur, ut ejus regimi-
ne salvaretur. dicebatque ad Dominum :
Cum essem sine aliquo merito, Pastorem
gregis tui me constituisti. quomodo nunc

commutatus sum , ut à tali ordine ad servitium barbarorum sim deputatus ? Sed reminiscor quia pro peccatis meis hoc accidit mihi , & ideo hac tribulatione irritus retineor. Quis ovibus meis indicabit , quod pastor earum à barbaricis bestiis captus sit ? Hæc & horum similia desolanti adstitit adolescens pulcher & forma decorus , militarem speciem & habitum ferens , dixitque ad eum : Si vis à servitute qua detineris liberari , & à barbaricis eripi , surge & sequere me. Observa autem apud te ambulantes nobis , ne omnino loquaris mihi : sed silentio studentes utrique iter agamus in mente. Deum orantes. Tunc Episcopus respondit ei : Quis es tu , & unde egressus huc advenisti ? At ille dixit ad eum : Demetrius dicor , & miles sum Imperatoris magni : domus autem mea in medio Thessalonica civitatis consistit , ad quam si me secutus fueris , sine dispendio te ducam. Surgens ergo secutus est eum , & incedebant ambo tacentes. Noctibus quidem iter agebant , per diem autem quiescebant. Porro recedebat Demetrius mane ab Episcopo , & iterum adpropinquante vespere regrediebatur , deferens se-

cum ex diversis arboribus fructum cum oleribus herbarum, unde alebat socium suum, & sumto cibo carpebant iter. Post dies octo cum adpropinquassent muros jam dictæ civitatis, sistens Demetrius Cyprianum ante portas civitatis disparuit. Cum autem fidelem ductorem & comitem bonum Episcopus requireret, & non inveniret, ingressus est civitatem. Requirebat verò ab eis qui obviàm sibi veniebant & alloquebantur, ubi esset domus Demetrii militis. Cumque multos faterentur esse in civitate Demetrios, & ipsos militari ordine fungi; ille perhibebat: Ejus, inquit, qui requiritur à me, domus est in medio civitatis. Ergo cum omnes hæsitarent cum eo, is qui quærebatur, nusquam inveniebatur. Habitatores verò civitatis deduxerunt Episcopum ad Martyris ecclesiam. Ut autem introivit, statim se in orationem dedit, & laudes gratificas Salvatori Deo retulit: & surgens sursum extensis manibus cum obtutibus oculorum, vidit Imaginem Demetrii Martyris in habitu sui comitis & conductoris. Tunc coram omnibus clamavit, affirmans absque dubio ipsum esse Demetrium, qui duxerat at-

que salvaverat eum : & hanc esse domum Martyris, quam mihi apparens ab initio ipse manifestavit. Tunc enim Episcopo civitatis præsentia viri denunciatur, & quæ illi acciderant nota efficiuntur. qui statim susceptum comministrum in episcopo suo recepit, & benignè tractabat eum. At ille nec ad horam passus est ab ecclesia sancti Martyris separari : sed omni tempore quo in civitate mansit, commoratus est in eadem ecclesia. Cum illic hiemasset, & tempus navigationis expectasset, ilico dum tempus advenit, ascendit in navim sumta secum imagine Martyris Demetrii, navigavitque prospere ad urbem Constantinopolim : & negotio suo aptè disposito, cooperante victoriosissimo Martyre Demetrio, suæ se regioni & gregi deinde remeans dedit, copiosum ex his quæ acciderant promittens Martyri cultum. Porro talionem inde reddere cogitans, & pro libertate gratiam tribuere satagens, templum dedicare in civitate sua collegæ suo & Martyri Demetrio cœpit. Desiderium autem habebat simile ciborium & similem ambonem, quem vidit, construere, cum marmoreis columnis, in honore sancti

Demetrii Martyris. Inde erat valde sollicitus: quia horum apparatus, qualiter & unde hoc faceret, modis omnibus ignorabat. Quadam denique nocte, cum fatigatus esset ob nimiam incursionem cogitationum Episcopus, sopor invasit eum, & continuò obdormivit. Et ecce adstitit ante eum sanctus Martyr Demetrius, dicens illi: Quare contristaris, Frater? nonne audisti Dominum JESUM dicentem discipulis suis: *Amen dico vobis, si quis dixerit huic monti, tollere, & mittere in mare, & non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei?* ubi est fides tua? O homo, noli sollicitus esse columnarum vel ambonis causa. Navigium quippe hodie à pelago descendit, omnia quæ ad præparationem templi opus habere videris portans. Est namque Episcopus in Galliarum partibus in civitate Massilia, populum sibi commissum conservans, quo ædificat templum in honore sancti Martyris Victoris nostri consocii vel fratris, & cupit ei ædificare ambonem & ciborium, sicut tu in mea domo. Quapropter misit navigium cum servis suis ad montem porphyreticum, ut emerent ei

columnas & tabulas satis porphyreticas ; ad opus sancti Martyris Victoris perficiendum. Sed intercedente jam sancto Martyre jam adinvenit prædictus Episcopus infra civitatem columnas & tabulas porphyreticas miræ ordine depictas, in terra dudum repositas. Navigium cum columnis & tabulis porphyreticis emtis suis legatis Christi Martyr transmittit nobis , ut ex eis facias opus ; quod mihi facere cupis. Exsurgens denique à lectulo Præsul , retulit per ordinem suis Clericis visionem. Hujus rei gratia misit eos ad portum maris. Qui cùm navigium invenissent , & cùm nauclero locuti fuissent , rogaverunt quatinus dignum precium pro columnis & marmoreis tabulis reciperent , desideriumque Episcopi adimplerent. Sed nauclerus & qui cum eo erant, abnegatores effecti sunt ; nihil penitus eorum asseverantes se habere quæ quærebantur. Nuntiantes autem Clerici hæc qui missi fuerant suo Episcopo, tristem eum inde reddiderunt , & mærens incedebat frustratus consilio. Iterum namque Martyr sanctus Demetrius apparuit ei in visione, dicens: Vade tu ipse ad prædictum nauclerum, & dic ei:

Noli esse mendax, in propria enim navi habes instipatum ambonem & reliqua marmora absconsa. Nihil verò dubites ad hæc mihi tribuenda propter Episcopum qui misit te ad hæc perquirenda. Frater enim meus invenit in civitate Massilia, qualiter proprii oratorii perficietur opus. Cumque abisset Episcopus, & hæc dixisset nauclero, & narrasset has mirabiles visiones; persuasit ei, quatinus precium pro marmoribus datum reciperet ab eo. Et ita factum est. Dedicavit igitur Episcopus templum, quod sancto Martyri Demetrio construxit, cum ambone & ciborio ad laudem Christi & gloriam Martyris sæpe dicti. Per orationes ejus si quis infirmus in eodem templo devotus advenerit, si perunctus fuerit de oleo lampadis ejus, ilico sanabitur per Dominum nostrum JESUM-CHRISTUM, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

EXPLICIT PASSIO SANCTI DEMETRII MARTYRIS.

A D N O T A T I O

PRÆCEDENS Vita, cujus meminit Vincentius in Speculi historialis lib. 12 cap. 150, ab Anastasio scripta est anno DCCC LXXVI, utpote Carolo Calvo tum Imperatori nuncupata. Scripta verò est hortatu Johannis S. R. E. Diaconi, in cujus gratiam idem Anastasius Collectanea Græca Latinè reddidit, à Sirmondo edita, ut scilicet Johanni ecclesiasticam historiam meditati adjumento esse possent. Is est Anastasius, quem *fidissimum Fratrem & religiosum Abbatem* vocat Hincmarus in epistola quadam ipsi directâ. qui quidem Anastasius nepos erat Arsenii Ortenfis Episcopi, Nicolai Papæ Legati & Consiliarii, uti Anastasius ipse auctor est in epistola encyclica de morte Nicolai Papæ primi. quæ epistola in editis Adoni Viennensi Archiepiscopo inscripta est. Porro apud Surium ad diem 8 Octobris habetur libellus de Passione sancti Demetrii Martyris à Metaphraste editus: verùm Anastasii lucubratio & auctoritate præstat, & rerum singularium commemoratione.

F O R M A

F O R M A EXCOMMUNICATIONIS.

Hæc est excommunicatio, in qua fuit sanctus THEUTBALDUS Viennensis Archiepiscopus, & ISARNUS Gratianopolitanus Episcopus.

QUICUMQUE habitantes Arelati hanc scripturam legeritis, ammono, precor & adjuro per Patrem & Filium & Spiritum-sanctum, per unum Deum & creatorem omnium, & per beatam Mariam Dei genitricem, & per omnes Sanctos Dei præsentis assistentes, ne dimittatis, quin omnibus palam annuntietis, nec sit aliquis qui tollat eam de super altare beati Stephani, nisi dum lecta fuerit & audita, donec audiatis persecutores Dei Ecclesiæ, pro quibus res agitur, ad satisfactionem venire. Noverit itaque omnium fidelium Dei prudentia, qualiter ego AIMO Valentinensis sedis gratia Dei humillimus Præsul, proclamaverim me ante præsentiam GON-

Veterum Analect. Tom. I. G

DRADI Regis senioris nostri, quod **AT-**
KARDUS terram beati Apollinaris egre-
 gii confessoris Christi, atque beati Cy-
 priani gloriosi martyris injusto ordine
 tenebat, & contra Deum & Sanctos ejus
 crudeli temeritate possidet. Et quoniam
 nulla ratione ipsum ad rectitudinem fa-
 ciendam invitare potui, dignum duxi,
 ut judicium æterni Regis Domini nostri
 postularem, & ejus ineffabilem miseri-
 cordiam exorarem. Veraciter enim sci-
 mus, quia gladius & ignis cælestis Im-
 peratoris contra filios diffidentiae vindi-
 ctam operatur. Hacigitur necessitate im-
 minente, protegente Domino salvatore
 nostro, consilium & juvamen à seniori-
 bus nostris Episcopis circa nos moranti-
 bus deprecari sumus, quorum mercedem
 & consecuti sumus secundum animi vo-
 luntatem. Habemus enim excommuni-
 cationem Domni **THEUTBALDI** Vien-
 nensis Archiepiscopi, Domni **AMBLAR-**
DI Lugdunensis Archimandritæ, Dom-
 ni **WIDONIS** Aniciensis Præfulis,
 Domni **ISARNI** Gratianopolitanæ sedis
 Antistitis, necnon Domni **GERAULDI**
 Genevensis Episcopi: quorum in re hu-
 juscemodi una est sententia atque con-

sensus. Et quoniam Arelas caput est & esse debet istius Galliae; proclamationem nostram ante praesentiam Rectoris ejus deferre decrevimus, quatinus ne dedignetur merces ejus tantis patronibus praelibatis assensum accommodare. Sint itaque excommunicati tam Aicardus crudelis Ecclesiae Dei repervasor, quam omnes illi consentientes in re tam injusta, auctoritate Patris & Filii & Spiritus sancti, omniumque Sanctorum Dei & Angelorum atque Archangelorum praesentiae Dei astantium, & omnium Episcoporum auctoritate, quoad usque ad satisfactionem veniant. Sint super eos omnes maledictiones, quae in veteri & in novo Testamento leguntur, ita ut pereant gladio Dei velociter, & deducantur ad infernalem locum, ubi exstincta sit lucerna eorum in perpetuum, nisi ad emendationem venerint. Amen.

A D N O T A T I O.

VARIAS excommunicandi formulas saeculo nono usitatas vide sis apud Reginonem Abbatem Prumiensem in lib. 2 de ecclesiasticis disciplinis cap. 407 & sequentibus. Hæc verò excommunicatio facta est sub finem
G ij

ſæculi inſequentis. quo fere tempore excommunicationem ſubiit Ragenardus Comes Senonenſis cum Gauzfrido & Geilone Canoniceis Senonenſibus : cujus excommunicationis exemplum primò typis editum eſt in tomo x Spicilegii, tum apud Stephanum Boluzium in appendice ad Reginonem.

N O M I N A E P I S C O P O R U M

ſanctæ Gratianopolitanæ Eccleſiæ.

DOMNINUS Episcopus.

DIAGENIUS Episcopus.

AMICUS Episcopus.

SEBASTIANUS Episcopus.

VITALIANUS Episcopus.

CIRATUS Episcopus.

VIVENTIUS Episcopus.

VICTOR Episcopus.

URSOLUS Episcopus.

SIAGRIUS Episcopus.

ISICIUS Episcopus.

CLARUS Episcopus.

FERREOLUS Episcopus.

BOSO Episcopus.

Item ISICIUS Episcopus.

AUSTROBERTUS Episcopus.

RAMNOLDUS Episcopus.

RAGNOMARUS Episcopus

AUSTORICUS Episcopus.

CORBUS Episcopus.

LEOPERTUS Episcopus.

ARDINCUS Episcopus.

ODOLARDUS Episcopus.

RADOLDUS Episcopus.

SUIPERTUS Episcopus.

EBROARDUS Episcopus.

ADALULFUS Episcopus.

EBBO Episcopus.

BERNERIUS Episcopus.

ISAAC Episcopus.

ALCHERIUS Episcopus.

ISARNUS Episcopus.

UMBERTUS Episcopus.

MALLENUS Episcopus.

ARTALDUS Episcopus.

PONTIUS Episcopus.

Item PONTIUS Episcopus.

HUGO Episcopus.

Series Archiepiscoporum Viennensium,

*& Episcoporum Gratianopo-
litanae Sedis.*

BARNARDUS Archiepiscopus.

AGILMARUS Archiepiscopus, cui
contemporaneus fuit EBBO Gratianopo-

G. iij.

litanus Episcopus , & idem Ebbo Episcopus contemporaneus sancti ADONIS Archiepiscopi.

OTTRANNUS Archiepiscopus successor sancti Adonis , cui contemporaneus fuit BERNERIUS Gratianopolitanus Episcopus.

BARNOINUS Archiepiscopus, successor OTHRANNI, cui contemporaneus fuit ISAAC Gratianopolitanus Episcopus.

RAGANFRIDUS Archiepiscopus, successor Barnoini , cui contemporaneus fuit ISAAC Gratianopolitanus Episcopus.

ALEXANDER Archiepiscopus , cui contemporaneus fuit ISAAC Gratianopolitanus Episcopus.

SOBO Archiepiscopus, & contemporaneus ejus ALCHERUS Gratianopolitanus Episcopus.

Sanctus THEUDBALDUS Archiepiscopus, & contemporaneus ejus ISARNUS Gratianopolitanus Episcopus.

BROCARDUS Archiepiscopus , & contemporaneus ejus HUMBERTUS Gratianopolitanus Episcopus.

LEODEGARIUS Archiepiscopus.

ARTMANNUS Archiepiscopus.

GORMUNDUS Archiepiscopus.

GUIDO Archiepiscopus.

ITEM ALIA SERIES.

SANCTUS BARNARDUS.

EBBO Gratianopolitanus Episcopus fuit contemporaneus AGILMARI Archiepiscopi, sicut in catalogo libro Lugdunensis Ecclesiæ repperitur, tempore Karoli filii Lotarii Imperatoris.

Anno Dominicæ Incarnationis DCCC LX obiit AGILMARUS Archiepiscopus Viennensis, & REMIGIUS sanctæ Lugdunensis Ecclesiæ, & EBBO Gratianopolitanus Episcopus, cum clero & populo Viennensium elegerunt Archiepiscopum sanctum ADONEM, regnante Carolo jam dicto.

Anno Dominicæ Incarnationis DCCC LXXVI, Indictione nona, obiit sanctus ADO Archiepiscopus, & clerus & populus elegerunt OTHTRANNUM Archiepiscopum Viennensem; & BERNERIUS Gratianopolitanus Episcopus consecrationi ejus interfuit tempore Karolo Rege.

G. iiij.

Post hunc Othtrannum Archiepiscopum electus & consecratus est BARNOINUS Archiepiscopus, cui contemporaneus fuit ISAAC sanctæ Gratianopolitanæ Ecclesiæ Episcopus, sicut invenimus in libris Lugdunensis Ecclesiæ, tempore Bosonis Regis & Ludovici filii sui.

Anno Dominicæ Incarnationis DCCC XC, Indictione II, regnante Ludovico Rege, obiit Domnus BARNOINUS Archiepiscopus Viennensis ad Christum.

Anno Incarnationis Dominicæ DCCC XCVIII, Indictione II, quinto Kalendarum Februariorum, die Dominica consecratus est Archiepiscopus RAGANFRIDUS, cui consecrationi interfuit Isaac sanctæ Gratianopolitanæ Ecclesiæ humilis Episcopus tempore Ludovici Regis filii Bosonis. Et hoc invenimus in libris Ecclesiæ Lugdunensis.

Post hunc Raganfridum Archiepiscopum fuit successor ejus ALEXANDER Archiepiscopus Viennensis; cui contemporaneus fuit ISAAC jam dictus Gratianopolitanus Episcopus, anno Dominicæ Incarnationis DCCCC XII, Indict. XV, sicut invenimus in cartis Valentiniæ Ecclesiæ.

Post hunc Alexandrum Viennensem Archiepiscopum fuit successor ejus SOBON Archiepiscopus: cui contemporaneus fuit **ALCHERIUS** Gratianopolitanus Episcopus, sicut in electione Episcopi Alcherii jam dicti invenimus, tempore Gondegadi Regis.

Post hunc Sobonem Viennensem Archiepiscopum, cum nondum esset alius Archiepiscopus in loco ejus electus, & Ecclesia Gratianopolitana careret pastore, invenimus in cartis Valentinae Ecclesiae **ODILBERTUM** Valentinensem Episcopum cum ceteris Coepiscopis suffraganeis Viennensis Ecclesiae, unà cum consensu Clericorum Viennensium ordinasse **ISARNUM** Episcopum Gratianopolitanae Ecclesiae successorem Alcherii Gratianopolitani Episcopi: qui Isarnus jam dictus Episcopus fuit contemporaneus sancti Theutbaldi, tempore Gondegadi Regis.

Post hunc Isarnum Gratianopolitanum Episcopum, fuit successor ejus **HUMBERTUS** Episcopus, qui fuit contemporaneus sancti Theutbaldi, tempore Gondegadi Regis jam dicti.

Post sanctum Theutbaldum Archie-

piscopum fuit successor ejus BROCARDUS Archiepiscopus, cui fuit contemporaneus jamdictus Humbertus, anno ab Incarnatione Domini millesimo XII, sicut in carta sancti Laurentii in monasterio Gratianopolitano invenitur.

A D N O T A T I O.

MAGNO adjumento erit hic catalogus, tum ad supplendos complures Episcopos Gratianopolitanos, qui in editis desunt; tum ad distinguenda tempora, quibus vixerunt, itidemque Archiepiscopi Viennenses. Hunc verò catalogum cum præcedenti forma excommunicationis ex ms. codice vetusto eruit, mihiq; liberaliter communicavit vir de republica litteraria optime meritis Antonius Vionius Herovallius, Cameræ Computorum Auditor.

GERARDI MONACHI

PROLOGUS

Ad HUGONEM Rotomagensem Archiepiscopum

In Vitam sancti Romani Episcopi.

GERARDUS, gratia Dei venerabilis Pater Cœnobitarum, Domno HUGONI Rotomagensis urbis Archiepiscopo, & omni collegio ibi Deo militanti, prosperum vitæ præsentis successum, atque indelebilis felicitatis bravium, Noverit benivolentiæ vestræ sagacitas de Vita sancti Romani vestri Patroni, pro qua humillima memet exorastis prece, quoniam pactum quod pepigi vobiscum, nullo modo attendere quivi, ob adversitatum videlicet incommoditates, quas undique præsentī anno in nostris partibus perpeffi sumus. Modò autem dirigo vobis vitam veteranam heroïco carmine editam: ut omnino cunctis notum sit, quod nulla inventionum vobis dirigo mendacia. Illam autem quæ histo-

riali stilo est depicta, pro nimia vetustate penes nos retinens, hanc digestam stilo illius ad instar vobis transmitto. Ordinem quoque rei, qualiter hanc merui adipisci, vobis indicabo brevi sermone. In Braina ergo, potestatis vestrae loco, eadem Vita negligentiae causa fuit perdita, aliique quamplurimi libri. Quidam autem Clericus Sueffionis civitatis ab inventore mercatam nostrae contribuit nepti obtinendam in Monasterio Dei Genitricis Mariae Deo sacratae; illaque post haec interjecto exigui temporis articulo eandem Vitam mihi muneris gratia impertivit, multorum annorum peractis jam curriculis. Praeterea flexo cordis poplite oramus munificentiae vestrae modestiam, ut nobis vicem reimpendatis caritatis, scilicet transmittendo nobis pergerulum nostrum ex eodem Patrono vestro beatissimo Romano sacrorumque pignorum munera, utpote spondestis, ut & nos condignè celebrare queamus ejus memoriam. De cetero humili efflagito prece, quo cuncto illius loci contubernio Fratrum pro me jubeatis ad Dominum fundere preces, similique modo in Monasterio sancti Audoëni fieri, &

in omnibus locis vestræ potestatis jubete: quoniam tanto pondere imbecillitatis premor, ut ultima semper exitus hora mihi præsens videatur adesse.

*Gratia vobis Domini servet sine limite
quovis;*

Atque suave jugum miti cervice seren-
tes,

Angelicas lati possitis adire cohort-
tes.

ITEM PROLOGUS.

Sanctorum Patrum vitas, Fratres carissimi, totius anni per spatia revolutas, à nobis unius amoris devotione celebrari oportet, &c.

INCIPIT VITA.

Tempora igitur mundani regni per sæcula caducæ vitæ, &c.

ADNOTATIONES.

GERARDUS iste præfuit Sueffionensi sancti Medardi Monasterio, ubi à sæculo nono celebris est memoria sancti Romani Episcopi Rotomagensis: ac quo tempore vixit,

rit, operosum est definire. Multos quippe legimus Gerardos in catalogo Abbatum ejusdem Monasterii; multos item Hugones Rotomagensis Ecclesiæ Archiepiscopos: sed nullus ex his Gerardis tempore convenit cum ullo Hugone. Quapropter existimo Gerardum prædictæ Vitæ scriptorem non fuisse Abbatem, sed Decanum ejusdem Cœnobii sub Abbate sæculari; & Hugonem, cui opus suum Gerardus nuncupavit, esse Hugonem eo nomine secundum, qui ex Monacho Dionysiano Rotomagensis Ecclesiæ rexit ab anno DCCCC XLII in annos octo & viginti. Certè eo tempore castrum Braina erat in potestate Ecclesiæ Rotomagensis; & Heribertus Comes agrum Sueffionensem, atque etiam Brainam multis cladibus infestabat, ut postea dicam. Ergo Gerardus iste Decanus successit Ingranno, qui ad Episcopatum Laudunensem assumptus est anno DCCCC XXXII, testante Frodoardo in Chronico.

GERARDUS VENERABILIS PATER COENOB. HUGONI. Superbum videri possit, & quòd Gerardus sese *Venerabilem* Patrem vocet, & quòd nomen suum Hugoni Archiepiscopo anteponat: Verùm familiare est illius ævi hominibus, ut sese *inlustres* viros appellent: & Warinus Comes in Chartario Brivatensi litteris viri nobilis Hildegarii anno III Ludovici Aquitanorum Regis ita subscribit: *Signum Warini gratia Dei bonæ indolis Comiti, Rectori* (legendum *Comitis, Rectoris*) *ipsius ecclesiæ, qui hoc consensit.* Alia ejusdem generis

exempla existant in eodem Chartario: & in Vita sancti Bonifacii Martyris, Archiepiscopi Moguntini, Willibaldus se, uti & Lullum, *bonæ industrie* virum appellat. Ad secundum quod attinet, aureis Latinorum temporibus qui epistolam alteri scribebat, nomen suum semper præponebat alteri, quantumvis esset dignitate inferior. Immo inclinante felici illo litterarum statu Ausonius Burdigalensis, cum metri necessitate Paulino scribens nomen suum postponere cogeretur, factum excusat his verbis:

*Paulino Ausonius. Metrum sic suasit, ut esses
Tu prior, & nomen prægrederere meum.*

Quamquam idem auctor Theodosio Augusto scribens, nomen suum posteriori loco ponit. Sic hodie plerique factitamus: quibus etiam religio est *te, tuumque* dicere, summates compellando.

PATER. Hoc nomine etiam afficiebantur Decani Monachorum, dicti nonnumquam *Proabbates* apud Ekkehardum in historia Sancti Gallensi, illi scilicet qui Abbatibus sæcularibus suberant.

PRÆSENTI ANNO. Id contigisse reor anno DCCCC L, quo homines Ragenoldi Comitissæ quamdam munitionem Rodomensis Ecclesiæ, super fluvium Vidulam sitam, quam vocant Brainam, furtivo capiunt ingressu. Vnde iratus Hugo Princeps, ad Regem mittit, & Rex illò profectus eosdem invasores expellit, ut scribit Fro-

doardus in Chronico. Isti enim aliiq̃ belli-
ci motus, quico anno acciderunt, agro Sue-
sionensi incommoda multa adscivere.

VITAM VETERANAM. Hanc Vitam he-
roicis metris conditam excidisse puto: illa verò
quæ *historiali* seu oratorio stilo descripta
est, esse videtur ea ipsa, quam Nicolaus Ri-
galtius luce donavit, à Gerardo aliis verbis
adornata.

POTESTATIS VESTRÆ. Ergo hæc Vita
scripta est eo tempore, quo castrum Braina
dominio Ecclesiæ Rotomagensis subjectum e-
rat. Atqui sub Hugone tertio jam translatum
erat ad Comites Brainacenses. Ad superiorem
proinde Hugonem hæc referri necesse est, cu-
jus tempore Heribertus Viromandensis Comes
castrum istud Rotomagensi Ecclesiæ subtraxit,
testante Frodoardo in Chronico ad annum
DCCCC XXXI his verbis. *Interim quidam fi-
delium Heriberti Remensi ex urbe profecti,
quoddam Hugonis castrum super Vidulam, no-
mine Brainam, quod ipse Hugo ab Episcopo
Rotomagensi tulerat, capiunt atque subvertunt.*
quam subversionem Gerardus hoc loco præ-
oculis habuisse videtur.

PRÆFATIO
HELPERICI ABBATIS

In librum de Computo.

DOMINO Patri sanctissimo, nomine ASPRO, moribus autem placidissimo, HELPERICUS humilis vernula, æternæ prosperitatis adminicula. Dum paternitatis vestræ jussionibus libens pareo, multorum deridiculis me lacerandum expono: unde vestram summissus exoro paternitatem, ut meam super hoc excuseris temeritatem. Exigitis enim ut opusculum, quod nuper rogatu Fratrum nostrorum juniorum de arte Compoti rusticano sermone edideram, quodque eis solis legendum dederam, uni præcipuè eorum qui me pertinaci importunitate ad hoc præsumendum impulerat, & cui illud jam Grandi-valle posito direxeram; hoc, inquam, præcepistis, cum anno præterito legatione fratrum nostrorum Grandi-valle degentium ad vos Autisiodori fungeret, ut transcri-

Veterum Analect. Tom. I.

H

ptum vestræ paternitati examinandum dirigam: ut hoc facto, ac si forex, meo miser indicio peream. Ego enim decreveram nugarum mearum ineptias dignis oculere latebris: ne cum prodire cœperint, multorum in me fel commoveant, jure causantium, vanissimis naniis me occupare membranas.

Sed quis vestris non obtemperet jussis, licet cum detrimento sui? Ego præcipuè qui me vestris obsequiis ita mancipaverim, ut quod vobis ratum cognoverim, quantumlibet arduum, aggrediendum mihi esse non ambigam. Unum ergo à vestra paternitate depono, ut quod vestra jussione coactus aggredior, vestro munimine fretus indemnis evadam. quod ita fieri poterit, si fastidiosis quibusque, & qui alios tantum reprehendere valent, hujus lectio subtrahatur: & vobis vestrique similibus, qui sine livore, oculo columbino, ut ita dicam, cuncta respicitis, examinandum præbeatur.

Verum hæc hæreticus quisque quomodo volet accipiat: mihi vestrum judicium satis idoneum constat, cui summa [Veritas] hoc anno perspicuè dignata est manifestare, quàm sit inutile sanctissimis

vestrae paternitatis imperiis repugnare. Evenire autem justissimè solet, ut qui patris salubria spreverit consilia; debita pertinaciae suae quandoque luat supplicia. quod eo verius possum fateri; quo saepius & hoc anno crebrius atque acerbius, immo & justius, non desino experiri.

Nec immeritò: cum enim me divina pietas loco illo restituisset, quo me ad sibi serviendum jam dudum delegerat, & unde ego infelix instabilitatis solummodo causam exieram, cum ibidem omnibus bonis abundarem, quodque ego super omnia ducor, sanctissima sanctorum Patrum dilectione foverer; cum, inquam, me superna clementia post diuturnam evagationem illuc revocasset; vestraque erga me solito flagrans paternitas secum retinere voluisset: adversa; ut patet; impellente fortuna, non adquievi, sed pristina usus levitate redii; quo me & multa passum recolebam, & deteriora passurum non ignorabam. Quo facto & illud didici multum apud Deum valere preces, quas illi ex animo funditis, cum una eademque leviter fusa oratione tantum adversus me obtinueritis. Reminisc-

cor enim vos , cùm me retinere nequiritis , imprecatum mihi , ut invenirem aliquem ; qui me acerrime verberaret in loco , ad quem tantopere festinabam. quam orationem effectus est è vestigio consecutus. Quanta enim contumeliarum verba , quot probrorum ludibria , quæ & qualia derisionum tormenta deinceps patiar ab his præcipuè , qui erant quondam pacifici mei , quosque ego apud vos summis laudibus extuli ; lingua non vallet effari. Quod quia ob ulciscendam in me levitatem jure obtigisse cognosco , divinam super his laudem æquitatem : & ut ab his tandem eripi queam ; vestrarum obnixè postulo suffragia precum : ut quem licèt nolens tanto malignus fasce gravitatis , orando tanto relevetis ab onere ; dexterioris manum orationis porrigendo. Verùm hæc plenius , si Dominus cupitum præbuerit colloquium , vivo sermone expedientur. Quod ut citius fieri valeat , vestra exorabilis oratio precibus crebris obtineat.

P R O L O G U S.

CUM quibusdam è fratribus nostris

adoleſcentulis quædam calculatoriæ artis rudimenta communi ſermone explicare cœpiſſem, huiusce quoque non contemnendæ, ut multi arbitrantur, doctri- næ aliquid impertirem, quos in arte gram- matica, prout divina auxiliata eſt muni- ficentia, aliquatenus introduxeram; ne- ſcio quo accenſi deſiderio inſtare vehe- menter cœperunt, quatenus ea quæ vi- va voce deprompſeram, multorum uti- litati profutura, qualitercumque ſcripto- ederem: ut quando hæc, ut ſolet mens humana diverſis dedita curis multa obli- viſci, mente excideret, litterarum ſuf- fragatus adjutorio, ea quoquo modo re- parare valeret. Quibus obnixiùs renitens, id quod obtenderam, ſuper-eſſe ſcilicet libros de hac eadem re, tum dilucidè, tum venuſtè majorum noſtrorum lepore editos; præcipuè venerabilis viri Domni Bedæ Preſbyteri, qui cùm in aliis, tum & in hoc ſanctæ Eccleſiæ utilitatibus plu- riſimùm deſudavit; illorum lectioni inſi- ſterent, illos divina meditatione perdi- ſcere ſtuderent, à me intentionem amo- verent, nec aggredi cogerent opus om- nium ſputis obnoxium, multorum ridi- culis dignum: præſertim cùm ſim inge-

nio rudis, sermone impeditus, & nerusticano quidem eloquio balbutire sufficiens; nedum litteris quippiam comminisci præsumam. Cùm hæc hujusmodique plura excusationis obtentu obicerem; tum verò pertinaciùs insistere, & non novum, inquiunt, aliquid cudere cupimus, quippe qui nil repperiri posse remur, quod ab aliis dictum non inveniatur: sed ex his quæ ab aliis sparsim copioseque tractata asseris, poscimus utiliora quæque, nobisque necessaria, tuo studio decerpta in unum colligi, & veluti fertum quoddam ex diversis floribus compingi. In quo opere non pompaticas verborum phaleras exigimus, quas, ut ais, in antiquis est invenire commentariis: enimvero quæ ab illis sunt obscuriùs prolata, tuo quæsumus fiant manifestiora relatu. Hac evictus importunitate, & de divina præsumens largiflua bonitate, studiosa nihilo minus fratrum provocatus caritate, hoc opus eo tenore adtentare præsumpsi, ut illud nulli unquam ad legendum præbeant, vel auctorem operis publicare præsumant. Sed & si cui peritorum hæc aures offenderint, ne me temeritatis notent elogio: sed noverint ca-

ritatis paruisse imperio. Cotidiana igitur annuaque compoti argumenta vulgariora, & quæ ne laïcus quidem, nedum Clericus, impune ignoraverit, undecumque collecta, & planiore, quàm sunt ab aliis, sermone edita congeffi, de meo nil addens; sed quæ ab illis eo obfcuriùs, quo sunt prolata venustiùs, rusticano sermone enucleavi: ut si quis ita fuerit ab omni serio feriat, ut legere ista dignetur, faciliùs illa doctorum sublimia rimetur.

A D N O T A T I O.

HELPERICUM, mox laudati libri conditorem, Monachum fuisse Cænobii sancti Galli, tradit Johannes Trithemius in lib. 2. de viris illustribus Ordinis sancti Benedicti cap. 76. Hunc librum habemus in apographo nostro Bibliothecæ Germanensis, sed sub nomine HERICI, & absque priori præfatione hîc edita, quam ex membraneo codice Cænobii Viconiensis prope Valentianas descripsimus. Eo in codice Helpericus Abbatis nomine donatur in operis titulo, qui sic habet: *HELPERICI Abbatis de Compo*. ASPER, cui Præfatio inscripta est, Abbas erat, aut certè Decanus sub Abbate sæculari, Monasterii sancti Germani apud Autisiodorum. Istuc missus est

H. iij.

Helpericus quorundam negotiorum causâ, ex
 Cœnobio Grandivallensi, tum Ordinis sancti
 Benedicti, in diœcesi Basileensi, quod jamdu-
 dum ad sæculares Canonicos mutavit. Trithe-
 mius in loco jam citato scribit Helpericum
 floruisse anno MXX. At Helpericus ipse sub fi-
 nem libri sui designans tempus quo libro suo
 scribendo navabat operam, notat annum
 DCCCC LXXX, ut legitur in apographo no-
 stro, quod principatu Henrici Francorum Re-
 gis eo nomine primi exaratum est. Hoc idcir-
 co observo, quòd Sigebertus in Chronico
 prober librum hunc ab auctore conditum esse
 anno M V. Verùm exempli verba quæ adducit,
 non comparent in apographo nostro, viden-
 turque addita à scriptore codicis, quo usus est
 Sigebertus. Is tum in Chronico ad annum
 præcitatum, tum in libro de Scriptores eccle-
 siasticis cap. 145, CHILPERICUM vocat
 auctorem, de quo hic agimus. Credide-
 rim eum ipsum esse HILPRICUM, cujus e-
 pistola refertur in lib. de divinis officiis apud
 Alcuinum cap. 18.

G. EPISCOPI

Præfatio

Ad OTTONEM Imperatorem,

In locum Porphyrii à se illustratum.

DOMINO & gloriosissimo O. C. semper Augusto Romano G. Episcopus debitæ servitutis obsequium. Cum in Germania ferventioris anni tempore demoraremur, imperialibus constricti obsequiis, ut semper sumus, semperque erimus, nescio quid arcani divina mens vestra secum tacitè retractans, motus animi divina in verba resolvit, & quæ ab Aristotele summisque viris difficillimis erant descripta sententiis, in medium protulit, ut miserum foret inter bellorum discrimina, quæ contra Sarmatas parabantur, aliquem mortalium hos mentis recessus habere potuisse, à quibus tam subtilia, tam præclara, velut quidam rivus à purissimo fonte profluentes. Meministis enim, & meminisse possumus, affuisse tunc multos novellos scholasticos

& eruditos, inter quos nonnulli aderant omnium sapientia præclari & eloquentia insignes. Eorum tamen vidimus neminem, qui earum quæstionum ullam dignè explicuerit: quòd quædam minùs ab usu remotæ, nec dubitationem antè habuerint, & quædam sæpenumero ventilatæ dissolvi non potuerint. Vestra itaque divina prudentia ignorantiam sacro palatio indignam judicans, ea quæ de rationali & rationanti diverso modo à diversis objectabantur, me discutere imperavit: quod quidem tunc & languor corporis, & graviora distulerunt negotia. Nunc secunda valitudine reddita, inter rei publicæ ac privatæ curas, in hoc ipso itinere Italico positus comesque individuus, quoad vita superfuerit, in omni obsequio futurus, quæ de hac quæstione concepi, breviter describo: ne sacrum palatium torpuisse putet Italia, & ne se solam jactet Græcia in Imperiali philosophia & Romana potentia. Nostro Romano Imperio dant vires ferax frugum Italia, ferax militum Gallia & Germania, nec Scythæ desunt nobis fortissima regna. Noster es, C. Romane Imperator & Auguste, qui summo Græco-

rum sanguine ortus , Græcos imperio superas, Romanis hereditario jure imperas; utrosque ingenio & eloquentia prævenis. Dicemus ergo in præsentia tanti judicis, primùm quædam Scholasticorum præludia, vel potiùs sophistica; tum Philosophorum in his inventa prosequemur. Deinde finem propositæ quæstionis multiplex & sinuosa complebit Dialectica.

QUÆRITUR, inquiunt, quid sit quod ait Porphyrius, differentiam velut ad cognatam sibi differentiam prædicari, ut ratione uti ad rationale, cum majora sæpe de minoribus prædicentur, minora de majoribus numquam: ut animal, quoniam majus est equo & homine, prædicatur de equo & homine. Quomodo igitur ratione uti prædicetur de rationali, cum majus videatur esse rationale, quàm ratione uti. Omne enim quod ratione utitur, rationalis est: sed omne rationale non videtur uti ratione, &c.

V E T E R A A D N O T A T I O .

IN membranis nostris hæc præfatio & opusculum subsequens nomina auctoris & patroni, cui nuncupatus est libellus, initialibus dumtaxat litteris designantur. At ex contextu præfationis satis intelligitur, opusculum istud **O T T O N I Cæsari** eo nomine tertio, qui ex materna linea, Theophanæ scilicet Imperatricis, Græcorum sanguine ortus erat, fuisse dedicatum, ac conditum eo tempore, quo Otto in Italiam profectus est. Tres ipsius Ottonis profectiones in Italiam lego apud Hermannum Contractum & alios: unam anno **DCCCCXCVI**, ut scilicet coronam Imperialem acciperet. alteram anno **DCCCCXCIX**: tertiam anno **M I**. Ad postremam referendum puto hoc opus: nam in duabus prioribus Otto Italiam petiit comitante exercitu, ut tradit Hermannus. quæ barbarum molestiæ non satis cum Musis conveniunt. In tertia verò Italiam lustravit cum Episcopis & optimatibus suis. In **ms. Chronico Saxonico** simul cum Imperatore profecti memorantur **HERIBERTUS** Colonienſis Archiepiſcopus, Leodicenſis, Auguſtenſis & Conſtantiensſis Episcopſi. Leodicenſi Eccleſiæ tum præerat Notgerus, Conſtantiensſi Lantpertus, Auguſtenſi Gebhardus, qui hujus opusculi ſcripſor mihi viderur, initiali littera **G.** indicatus. Fuerat is ante initam episcopalem dignitatem Abbas Elewangenſis, *Abbatum egregius*. dictus in **ms. Chronico** mox citato.

ROBERTI ABBATIS

PROLOGUS

In Cantica canticorum.

SERVO Dei dilectissimo suo ANSFRIDO, quondam filio & amico, modò divina favente cui voluerit gratia Patri & domino, frater ROBERTUS hominum minimus, vitam, gaudium & gloriam, quæ verè gloria est. Multis jam nunciis inertiam meam fervor tuus in Deum sollicitat, ut tibi librum quem ante hos dies quàm plurimos super Cantica canticorum scripsi, mittam. Vix igitur nunc mitto, quem à nemine videri vellem, si omnibus abscondere possem. Quem enim rudis & impolitus artifex fecerit anulum, ab aliis videri formidat, omnes inspectores non laudaturos, sed judicatu- ros exspectat. Et ostendit itaque, & metuit. quia sibi & de opere suo minimè credit, & de alterius judicio non confidit, dum id quod soli sibi antè examen perfectè non placet, in examine

displicere pluribus timet. Sic ostendentis, & sic paventis accipe opusculum amici tui: judica quod placuerit, & rescribe quod judicaveris. Videor forsitan pluribus, quod & tibi videri timeo, hoc opus præsumptione perfecisse: si tamen perfectum est dicendum, quod à doctioribus, melioribusque est adhuc viris examinandum, & utique corrigendum. Mihi quippe, fateor, cum maxima indignatione fieri videtur, ut ego tam rudis studio, tam stolidus ingenio, tam sordidus peccato, in tam antiquum, tam doctum, tam nitidum opus proruperim, ut Salomonis verba exponerem, qui de Salomone nihil habeo, nisi forsitan quod de illo abominabile lego; scilicet, cum senex factus fuerit, tunc sapiens esse destiterit.

Mihi tamen amico tuo crede, quod hunc quem tibi mitto, multis ridendum libellulum rogatus cœpi, multotiens ammonitus perfeci. Rogavitque domnus ANASTASIUS dilectissimus frater & domnus meus; admonuerant verò cunî illo & alii multi, non tantum pensantes mihi innatam stultitiam, quantum amantes verborum tam secretorum qualem-

cumque sibi clarere peritiam : quamvis nonnulli alii, & maximè domnus Beda, in hoc eodem laboraverunt, secreta patefecerunt, posterisque lectionem utilissimam reliquerunt. Sed non omnes omnia inveniunt. Tu ergo, serve Dei, humiliter lege quæ inveneris: &, si placuerit, transcribe quæ legeris.

Rogo verò ut in duo principia hoc opus dividas: quia dictamen istud, dum à seipso variatur, turpe est si sub uno principio universum concludatur. Dum enim ego in cella solitaria positus Cantica canticorum exponerem, contigit ut me quidam amici mei supervenientes exponentem invenirent. Cumque ea quæ jam exposueram, per partes legerent; laudaverunt quidem opus, sed quod canonicorum librorum exempla non infueram, quibus quæ dicerem probarentur, hoc minus inesse dixerunt. Ex illo mox tempore quæ memoriæ occurrerunt, pro re quam agebam, exempla apposui, quamvis non necessaria esse mihi viderentur. Maximè enim compunctioni in expositione intendens, non probanda, sed interiùs inserta dixeram. Unde postea exempla colligens, dum brevitati

studeo; strictius exposita, minùs suavia legenti videntur. Dictaminis itaque varietas, quæ exemplorum insertionem fit, ibi notatur, ubi dicitur: *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris*. Hoc dicto & exposito finiatur primus liber: incipiatque servulus, sic oriens: *Tota pulcra es, amica mea, & macula non est in te*. Pargamentum autem si tibi defuerit, mittam quantum sufficiet.

Lege igitur, frater amicissime, sapientissimi verba Salomonis, Cantica canticorum, quæ ob reverentiam secretissimi sensus, ob excellentiam nuptialis amoris, ob sponsi & sponsæ suavissimam conglutinationem, non solum Cantica, sed etiam Cantica canticorum vocantur. In horum expositione si quid tibi displicuerit, ora pro ignorantia mea: si quid tibi placuerit, ora pro peccatis meis, qui bene loquor, & malè operor. Quòd si librum istum tibi scribere libuerit, non ita in marginibus, sicut hîc habetur, scribas: sed continuum in paginis, sicut aliæ expositiones scribi solent. Hæc verò epistola volo ut ponatur in capite.

T R I B U S

TRIBUS nominibus vocatus est Salomon; Salomon, id est, pacificus; Edida, id est, dilectus; Ecclesiastes, quod est Coëlet, id est, concionator, quòd ecclesias congreget. Is juxta numerum vocabulorum suorum tria volumina edidit. Proverbia, id est, Maslot; Ecclesiastem, Cantica canticorum. In Proverbiis parvulum docens, & quasi de officiis presentibus erudiens. In Ecclesiaste, maturæ ætatis virum instituens, ne quicquam in mundi rebus putet esse perpetuum, sed caduca & brevia omnia quæ cernimus. Ad extremum, jam consummatum virum, & calcato sæculo præparatum, in Cantica canticorum sponsi jungit amplexibus: quia nisi prius relinquamus vitia, & pompis sæculi renunciemus, non possumus dicere: *Osculetur me osculo oris sui.* Hoc ordine & Philosophi sectatores erudiunt, ut primùm Ethicam doceant, deinde Physicam: & quem in his proficisse perspexerint, per Theoricam ad Theologicam usque perducant. Hoc notandum est. Titulus enim in Proverbiis adnotatur: *Proverbia Salomonis, filii David, Regis Israel.* In Ecclesiaste verò:

Veterum Analect. Tom. I.

I

Verba Ecclesiastis filii David, Regis Ierusalem. In Cantica canticorum nec filius David, nec Rex Israel sive Ierusalem præscribitur: quia ad incipientes & paterna dignitas, & regni proprium nomen sufficit: & æqualis magister est, & nescit se esse Regem. Pacificus Dei Patris, & Ecclesiastes noster Christus est, qui medio pariete destructo, & inimicitias in carne evacuans, fecit utraque unum. *Pacem meam do vobis.* De quo Pater ad discipulos: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene placuit, ipsum audite,* quia est caput Ecclesiæ.

INCIPIT LIBER PRIMUS.

OSCULETUR *me osculo oris sui.* Os sponsi, inspiratio Christi. Osculum oris, dulcis amor inspirationis. Dicit ergo sponsa desiderio æstuans, & in amplexum sponsi sui inardescens: *Osculetur me osculo oris sui.* ac si diceret: Ille quem super omnia, immo solum diligo, veniat, qui dulcedine suæ inspirationis me tangat: quia cum ejus osculum sentio, subita mutatione me relinquo, & in ejus similitudinem ilico liquefacta trans-

formos. Fastidit quippe mens sancta,
&c.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

TOTA pulcra es, amica mea, & macula non est in te. Cum scriptum sit: *Nemo vivit sine peccato, nec infans cujus vita est unius diei super terram*; quid est quod sponsa tota pulcra esse dicitur, in qua macula non habetur, &c. Sed dum anima à peccatis quotidianis se per penitentiam mundat, dum quotidie peccata minuta cum lacrymis abluit, & à maioribus se observat; quamvis frequenter peccet, per assiduam tamen penitentiam, munditiam suam assidue servat, &c.

ADNOTATIO.

QUIS sit hujus Commentarii auctor, discimus ex Orderici Vitalis lib. 8 ad annum 1087, ubi agens de Monasterio sancti Vigoris, quod situm est juxta murum urbis Bajocarum, scribit Monachis inibi institutis *religiosum & sapientem* ROBERTUM DE TUMBALENIA Patrem fuisse præpositum: qui inter reliqua, inquit, peritiae suae monumen-

ta, brevem & luculentam, sensuque profundam, super Cantica canticorum expositionem dimisit in Ecclesia. Fuerat is Monachus in Monte sancti Michaelis de periculo maris, ut scribit idem auctor ad annum 1094, profectusque tandem Romam, à Gregorio VII Papa detentus honorificè, usque ad mortem Romana fideliter servivit Ecclesia, uti legitur in priori Orderici loco. Ansfridus, cui Robertus opus suum nuncupat, videtur esse Ansfridus Abbas Pratellensis, aliis Aufridus dictus, cujus epitaphium refert Ordericus in loco posteriore mox citato: aut certè Ansfridus Abbas tertius Monasterii sancti Salvatoris Constantinienfis.

Quis verò sit Anastasius ille, cujus rogatu id aggressus est, necdum compertum habeo. Hujus Commentarii præfationem Petrus Franciscus Chiffetius, Societatis JESU Theologus eruditus, eruit ex ms. codice Balernensis Monasterii Ordinis Cisterciensis in Comitatu Burgundiæ, ac nostro Acherio transmisit: quo in codice mutila est expositio à medio capite septimo Cantici canticorum.

JOHANNIS ABBATIS

PROLOGUS

Ad Imperatricem viduam HENRICI Imperatoris, in opus precum variarum à se compositum ex Patribus.

DUDUM quidem, Domina Imperatrix, tibi petere placuit, ut ex Scripturis colligerem luculentos brevesque sermones, in quibus juxta legem ordinis tui absque gravi labore discere posses normam bene vivendi. Omnis enim gradus, ætas & sexus ad informationem vitæ suæ in sacris litteris propriam habet doctrinam: ut unusquisque in vocatione qua vocatus est rectissime ambulans, pervenire valeat ad regnum in quo multæ sunt mansiones. Denique post obitum reverendæ memoriæ Domini HEINRICI clarissimi sapientisquæ Imperatoris, quondam viri tui, laudabile propositum laboriosæ viduitatis totis amplexa es viribus. Et quamquam nobilitas, opes & ætas ad repetendum thalamum

L iij

te invitarent; noluiſti tamen cor tuum inclinare ad verba hominum pro veris falſa contendentium: ſed erecta ſuſum, accinctis lumbis ſtetiſti fortiter ſuper pedes tuos, ut contemptis illecebris carnis, & mundi ſervias Chriſto Domino in caſtitate, & ceteris nobilibus matronis præbeas dignum imitationis exemplum: videlicet ut per continentiam tuam ad meliora provocata, defunctis maritis fervent fidem, eiſque per caeleſte ſacrificium, necnon & per aſſiduas eleemoſynas petant à Domino peccatorum remiſſionem. Quàm decorum & honeſtum eſt, ut Chriſtiana mulier, poſt primam amiſſa virginitatis palmam, ſic deinceps caſtè & ſobriè ſtudeat vivere, quatenus unius viri uxor, opitulante Domino, & eſſe & dici valeat. Hanc autem unius copulæ glorioſam virtutem, ni fallor, obſervandam pronunciat illa una coſta, quæ tulta eſt de corpore viri, ex qua formata eſt mulier.

Cognitis itaque piis deſideriis cordis tui, mox operam dedi, & nonnullas ex opusculis Patrum ſententias celeriter deſloravi: ut veridica ubique tecum habeas documenta, quæ rectum plenius oſten-

dant iter, per quod fidelis vidua justè & piè incedere debeat. Insuper & alium addidi sermonem de vita & moribus Virginum, ad instruendas Sanctimoniales, quæ in tuo Monasterio congregatæ sunt. Et quia te actibus misericordiæ deditam comperi; nec illud quoque me scribere piguit, quòd non Ecclesiasticis divitias multas possidentibus, sed viduis, orphanis, infirmis, peregrinis, illisque permaximè qui verè sunt pauperes Christi, proculdubio dispensandæ sunt eleemosynæ. Hæc verò omnia faciens, in laboribus meis propter multam caritatem tuam non sensi laborem.

Obmutescite, Syllæi canes, en ego obturata aure obstrepentem lacerationis vestræ rabiem pertransibo. In conventiculis vestris, ut ferunt, sonat littera hæc de nare canina. Cùm profitearis te Monachum, & monasticæ Religioni tacere sit proprium, quid ergo tibi & mulieribus? Unde tibi tanta auctoritas, ut in cathedra magistrorum sedeas, & ipsas etiam feminas absque rubore conscriptis schedulis doceas? Silete miseri: ideo istud dicitis, quia cæci estis, duces cæcorum. Redite prævaricatores ad cor; &

ubi turpiter jacetis, diligenter considerate. Utinam maliciosa mens vestra resipisceret, & honestarum mulierum pia opera aliquatenus imitari studeret. Nonne mulier hæc totius venerationis digna est, quæ divitiis & honoribus prætulit Christi amorem? Igitur cum esset domina regnorum, humiliavit se & facta est serva pauperum. Taceam quòd totam fere peragravit Italiam, devotissimè visitans Sanctorum reliquias, & offerens eis pretiosa donaria, plurimasque faciens elemosynas in urbibus & vicis, & in omnibus locis, ad quæ orationis gratiâ properavit. Igitur quia epistolaris angustia non finit me in ejus laudibus diutius immorari, libet & hoc præterire, quòd Galliarum partes regressa, similiter pauperes & ecclesias Dei larga consolata est manu, sicut scriptum est: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi.*

Verùm his procul amotis qui in terram sufflant, & ne se videant, pulverem in oculos excitant; ad te redeo, venerabilis Christi ancilla, ut sermo meus qui te cœpit instruere, tamquam præsens colloquendo ad extremam suscepti

operis manum auctore Deo pertingat. Igitur licet illas parvitatibus meâ defloratiunculas, quarum superius memini, salutis tuæ posse sufficere arbitrer; tamen quia relatione amicorum didici te desiderare & poscere, ut ipse quoque, quem de contemplatione divina Christique amore, & de illa superna Hierusalem omnium Fidelium matre editum habeo, tibi scribatur libellus; multum gaudet, fateor, cor meum, & in te magnificat datorem omnium bonorum Deum. Nisi enim Christo duce ad altiora conscenderes, ambulans de virtute in virtutem; nullo modo valeres talia petere. Quis non miretur animum tam ferventem, qui rivulos dulcium bibendo aquarum non cessat siti-
re? Satis stolidus est & nimis obstinatus, qui talis feminae pias preces spernit, & votis justissimis non acquiescit. Ecce ego libens atque ovans pro scire quod mihi dedit Deus, paratus sum, mater veneranda, tuæ in omnibus obsequi voluntati. Utinam ille in me igniculus foret, qui vaporatæ menti aliquid incrementi addere posset!

Accipe igitur tu, bona anima, præclarum sanctæ viduitatis exemplar, acci-

pe, quæso, pervigili mente illud quod expetis meæ per Christi gratiam deflorationis opusculum: in quo videlicet reperies magna ex parte cælestis theoriæ dulcia verba, quæ reverenter legenda sunt, & cum timore debito meditanda, ne fortè de temeritate judicetur, qui tepidus & indevotus accesserit. Unde sciendum est, quod hujus libelli lectio illis præsertim debetur, qui mentes suas carnalibus desideriis & terrenis concupiscentiis obtenebrari non sinunt. Quando autem ista leguntur cum lacrymis & devotione nimia, tunc mitis lector ipso cordis palato sapit quid dulcedinis intus lateat. Si ita est, immo quia ita est, eloquiorum divinorum arcana & sublimia verba tangere non præsumat superba & fastidiosa mens, ne fortè labatur in errorem: quia cæcis oculis lumen intueri non potest. Hinc etenim actum est, ut plerique per hæresim in damnationis aternæ baratrum ruerent, alios secum in mortem trahentes: quia sacræ Scripturæ mysteria, quorum radices in cælo sunt, nemini perfectorum hîc tota patent. Illi verò soli secundùm Deum sapientes, qui profunda pollent humilitate, tan-

rum capiunt, quantum eis Spiritus-sanctus revelare dignatur. Hæc ergo frequenter lege, & tunc præcipuè cum mentem tuam cælesti afflatam desiderio vides. Justum namque est, ut tu quæ in actuali bene conversaris vita, contemplationis pennas assumes; & sursum volitans, de fonte supernæ dulcedinis haurias, dicens cum Propheta: *Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Sicut vit anima mea ad Deum fontem vivum. Domine, dilexi decorem domus tuæ & locum habitationis gloriæ tuæ.* Similiter & illa quæ in amoris Cantico leguntur, ubi anima quæ solum Deum amat, loquitur Christo dilecto suo dicens: *Unguentum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te. Trahe me post te, curremus in odore unguentorum tuorum. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter litia, donec adspiret dies, & removeantur umbræ.*

Inter hæc autem scire oportet, quod illa summa & incommutabilis essentia quæ Deus est, in hac terra morientium mortalibus oculis nullo modo conspici valet, nec aliquando visa est ab ullo mortalium, ex quo primus parens de para-

disi amœnitate in has ærumnas expulsus est. Hinc namque est quod contemplativa vita hîc incipit, sed illic perficitur, ubi Deus facie ad faciem cernitur. Mens etenim mitis & simplex, cùm in speculationem attollitur, & carnis angustias superans cœlestia rimatur; retrahente eam mole carnis ad ima, diu super se stare nequaquam permittitur. Sed licet ipsa superni luminis immensitate reverberata celeriter ad se revocetur, magna tamen proficit virtute ex eo ipso, quod divinam dulcedinem prælibare potest: quia mox amore nimio accensa ire super se festinat, & sublevata cernit, quia videre non possit hoc quod ardentè diligit; nec tamen ardentè diligeret, nisi aliquatenus inspiceret. Sunt aliqui minùs proficientes, qui Deum sibi imaginaliter fingunt: quia in hæc temporalia deformiter sparsi illam miram & incircumscriptam lucem contemplari intellectualiter nesciunt. Quid istis aliud est oculus contemplationis, nisi laqueus perditionis? Ammonendi quippe sunt tales, ut solius activæ vitæ exercitio contenti, contemplationis montem non præsumant ascendere, quia, sicut scriptum est, *Animalis*

*homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei ;
& sapere secundum carnem , mors est.* Humanus enim animus nisi exteriorum desideria à se repellat , interna non penetrat : quia tanto subtilius invisibilia conspicit , quanto perfectius visibilia contemnit. Idcirco quamvis invisibilis & incomprehensibilis in natura sua sit Deus , tamen per mentem mundam & sanctam quæ solis supernis inhiat , hîc sine adspectu cernitur , sine sono auditur , sine motu suscipitur , sine corpore tangitur , sine loco retinetur. His ita necessariò præmissis , rogo dilectionem tuam , ut si quolibet inveneris , qui libellum hunc velint habere ; moneas eos & diligenter transcribere , & scriptum frequenter religare , usque adeo ut aliquid addi , vel subtrahi , aut immutari non patiantur in eo. Hoc autem dicimus propter incuriam librariorum , qui non solum veritatem corrumpunt , sed etiam mendacia mendaciis jungunt. Sit Deus tecum , & confortet te manus ejus , ut tamquam pennatum & oculatum animal effecta , per dies singulos in utraque proficias vita , modò cum Martha in activa serviens Christo in membris suis , modò cum

Maria in contemplativa sedens ad pedes Domini, & intentè audiens verbum ex ore ejus: quatenus bene operando & purè contemplando, ad illam beatissimam pervenias visionem, ubi palàm de Patre loquitur Filius. Ad hanc autem pro pietate & bonitate sua perducere dignetur servos & ancillas suas, ipse, qui descendit ad hæc ima, ut nos ascenderemus ad illa summa; qui inclinavit se, ut nos erigeret; qui infirmatus est, ut nos fortes faceret; qui suscepit vitam nostram, ut nobis donaret suam. Unigenitus quippe est omnipotenti Patri coæternus, qui cum eo vivit & regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Ego J O H A N N E S ultimus servorum Christi, & qui mecum sunt Fratres, beatitudinem tuam salutamus in Christo, pia mater pauperum, & nobile decus viduarum. Vale.

Conservet te in voluntate sua semper omnipotens Trinitas.

INCIPIT LIBELLUS.

*De scripturis & verbis Patrum collectus,
ad eorum præsertim utilitatem, qui con-
templativæ vitæ sunt amatores.*

Psalm. Deus misereatur nostri.

SUMMA Trinitas, virtus una, & in-
discreta Majestas, Deus noster,
Deus omnipotens, confiteor tibi ego ul-
timus servorum tuorum, & exiguum
membrum Ecclesiæ tuæ. Confiteor & ho-
norifico te debito sacrificio laudis, pro
scire & posse quod mihi tantillo dona-
re dignatus es. Et quia cordis oblatio in
conspectu tuo pretiosior est; ideo ea quæ
in me sunt vota laudationis ex dono mi-
sericordiæ tuæ ecce libens atque ovans
offero tibi de fide non ficta & conscien-
tia pura. Credo igitur te toto corde,
Rex cæli & terræ domine, & ore te
confiteor Patrem & Filium & Spiritum-
sanctum, in personis trinum, & in sub-
stantia unum, verum Deum omnipoten-
tem, unius, simplicis, incorporeæ, invi-
sibilis & incircumscriptæ naturæ. Nihil
in te majus aut inferius habentem: sed

per omnem modum sine deformitate perfectum, sine quantitate magnum, sine qualitate bonum, sine tempore sempiternum, sine morte vitam, sine infirmitate fortem, sine mendacio veritatem, sine loco ubique totum, sine situ ubique præsentem, sine extensione omnia implentem, sine contractione ubique occurrentem, sine motu omnia transcendentem, sine statu intra omnia manentem, sine indigentia omnia creantem, sine labore omnia regentem, sine tui initio omnibus initium dantem, sine tui immutatione omnia mutabilia facientem; in magnitudine infinitum, in virtute omnipotentem; in bonitate summum, in sapientia inæstimabilem, in consiliis terribilem, in judiciis justum, in cogitationibus secretissimum, in verbis veracem, in operibus sanctum, in misericordiis copiosum; erga delinquentes patientissimum, erga pœnitentes pium; semper idem ipsum, æternum, ac sempiternum, immortalem atque incommutabilem: quem nec spatia dilatant, nec brevitates locorum angustat, nec receptacula ulla coartant, nec voluntas variat, nec necessitudo corrumpit; nec mæsta
perturbant

perturbant, nec læta demulcent: cui nec oblivio tollit, nec memoria reddit, nec præterita transeunt, nec futura succedunt: cui nec origo initium, nec tempora incrementum, nec casus finem dabit; sed antefæcula, & in sæculis, & postfæcula in æternum vivis, & est tibi perennis laus & æterna gloria, summa potestas, ac singularis honor, perpetuum regnum, & sine fine imperium per infinita & indefessa & immortalia sæcula sæculorum. Amen.

Hucusque omnipotens Deus, Trinitas, cordis mei inspector & scrutator, confessus sum omnipotentiam majestatis tuæ, & majestatem omnipotentis. Nunc autem qualiter humano generi in fine sæculorum subvenire dignatus es, sicut corde credò ad justitiam, ita ore coram te confiteor ad justis salutem. Tu quidem, Pater Deus, solus nusquam legeris missus; de Filio autem tuo ita scribit Apostolus: *Cum venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum.* Cum dicitur *misit*, satis ostendit quòd in hunc mundum missus advenit, cum de Maria semper Virgine natus, verus & perfectus homo in carne apparuit. Sed quòd de illo præcipuus

Paterum Analect. Tom. I.

K

Evangelistarum ait : *In mundo erat , & mundus per ipsum factus est.* Illuc ergo missus est per humanitatem, ubi semper fuit & est per divinitatem. Quam videlicet missionem opus esse totius sanctæ Trinitatis corde credo , & ore confiteor , &c.

Desinit ; & beata tui sine fine visio & laudatio : ubi tu cum illo , & ille tecum in communione sancti Spiritus æternaliter ac sempiternaliter vivis & regnas Deus , &c.

INCIPIT PARS SECUNDA.

De Christi amore simul & de illa superna Hierusalem matre nostra.

Psal. Eructavit.

Spes mea , Christe Deus , &c. desinit & manifestabo meipsum.

INCIPIT PARS TERTIA.

Ubi mens devota Deo ad altiorem contemplationis gradum ascendit.

Psal. Te Deum laudamus , Psal. Benedicite omnia , Psal. Laudate Dominum.

I.

Benedic, anima mea, Domino, &c. desinit, Tibi honor, virtus & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen.

II.

INCIPIUNT PRECES

Ardentis desiderii, ut fidelis anima solum Christum possit amare, quia bonus & malus amor non se simul in uno capiunt pectore, sicut scriptum est: Nemo potest duobus dominis servire.

Psal. Jubilate Deo omnis terra.

JESU nostra redemptio. &c. desinit, impetrante gloriosa genitrice tua Domina mea cum omnibus Sanctis. Amen.

III.

Hic peccatrix anima gemit nimis & dolet, vidensterram sine aqua, & idcirco præ desiderio lacrimarum devotas preces fundit ad Dominum.

Psal. Quemadmodum.

Christe Domine, verbum Patris, &c.

K ij

desinit, precibus & meritis omnium sanctorum.

I V.

Hic optat ardore nimio mens pia, & datorem omnium bonorum Deum humiliter rogat, ut divina gratiæ fulta præsidio hoc constanter agere possit quod Apostolus præcipit dicens: Si confurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quarite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

Psal. Quam dilecta!

JESU Domine, **J**ESU pie, qui mori dignatus es propter peccata nostra, &c. *Desinit in hunc modum: In pace in idipsum dormiam & requiescam. Dormiat, obsecro, Deus meus, dormiat memoria mea ab omnibus quæ sub cælo sunt, vigilans in te, sicut scriptum est: Ego dormio, & cor meum vigilat. Sit tuta, sit semper secunda sub pennis protectionis tuæ anima mea, Deus meus. Maneat in te, & foveatur semper à te. Contempletur te in mentis excessu, & cantet laudes tuas in jubilatione; & hæc dulcia dona tua sint in-*

ter hos turbines. consolatio mea. Interim donec veniam ad te, pacem veram ubi non est arcus, scutum, gladius & bellum: sed est summa & certa securitas & securæ tranquillitas, & tranquilla securitas, & jocunda felicitas, & felix æternitas, & æterna beatitudo, & beata tui visio, & laudatio in sæcula sæculorum. Amen.

V.

Vir desideriorum, & cælestium contemplator, præsentia fastidians, futura desiderans, gemit ex fundo cordis, & implorat cotidie, dolens se ibi non esse, ubi dilectum suum revelata facie mereatur videre, sicut scriptum est: Cupio dissolvi, & esse cum Christo.

Psalm. Jubilate Domino.

Christe Domine, virtus & sapientia Patris, qui ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum, qui facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem urentem: obsecro & suppliciter rogo, da perpetes pennas fidei, da celeres alas virtutum, quibus erectus æterna & cælestia valeam contemplari. Adhæreat, quæso, anima mea post te, & suscipiat me dextera tua, sustollat me su-

K. iij.

per altitudine terræ, & cibet me illa cælesti hereditate, cui suspirat peregrinatio mea nocte ac die. Et quia moribunda membra vigorem animæ hebetant,

*Diffice terrena nebulas, & pondera
molis;*

*Siste vagam mentem per devia multa
ruentem.*

Da cælestem menti conscendere sedem, ut superno lumine irradiata, terram despicat, cælum aspiciat, peccata odiat, justitiam diligit. Quid enim pulcrius quidve dulcius, quàm inter tenebras hujus vitæ multasque amaritudines divinæ dulcedini inhiare, & æternæ beatitudini suspirare: illicque teneri mentem, ubi haberi vera gaudia certissimum est, &c. *Desinit:* Ecce quod concupivi jam video, quod speravi jam teneo, quod desideravi jam habeo: illi jam in cælis junctus sum, quem in terris positus tota veritate dilexi, tota caritate amplexus sum, toto amore inhæsi. ipsum laudo, benedico atque adoro, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

LIBELLUS ALTER

De divina contemplatione.

PARS PRIMA.

*De divinitate Patris & Filii & Spiritus-
sancti.*

ADESTO mihi verum lumen...
 Unus Deus omnipotens. Te invo-
 co in animam meam: intra rogo in eam,
 & coapta eam tibi, ut possideas illam si-
 ne macula & sine ruga.

Desinit: Nec casus finem dabit, sed an-
 te sæcula, & in sæculis, & per sæcula in
 æternum vivis, & est tibi perennis laus &
 æterna gloria, &c.

PARS SECUNDA.

*De humanitate Domini nostri JESU-
 CHRISTI, qui nos redemit pretio
 sanguinis sui.*

Psalms. Cantate Domino 2.

Huc usque, omnipotens Deus, Tri-
 nitas, cordis mei inspector & scrutator,
 confessus sum omnipotentiam majestatis
 tuæ, &c.

K iij

Desinit : Ubi est dies æternus & unus omnium spiritus, ubi tu cum illo, & ille tecum in communione Spiritus-sancti æternaliter vivis, &c.

P A R S T E R T I A.

In qua mens devota nimio amore flammans, Christo inhians, Christo suspirans, Christum quem solum amat, videre desiderans; nihil dulce habet, nisi gemere & flere, nisi fugere, tacere & quiescere, dicens: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam.

Spes mea, Christe Deus . . . . Te deprecor, supplico & rogo, ut te rectore, te duce, per te ambulem, ad te perveniam, in te requiescam, qui es via & veritas & vita. Deus meus, una spes & prægrandis misericordia mea, esto mihi in domum refugii & in locum munitum, &c.

Desinit : & temporalium sempiternæ vivunt rationes, æternæ sapientiæ confiteor, & nomini tuo laudem dico. Tibi benedictio & claritas, tibi gratiarum actio, tibi honor, virtus & fortitudo Domino Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen.

ALIÆ ORATIONES.

I.

Isti versiculi ad excitandam cordis compunctionem de Scripturis collecti sunt.

Heu homo! Heu homo! Heu te, miser homo! cur vivis, equum, cui non est intellectus, &c.

Desinit, ad cælum cum Rege suo ibunt Sancti. Gloria tibi, Christe, &c.!

II.

ORATIO.

De vitiis & virtutibus.

CHRISTE virtus salutis nostræ Deus, lux de luce, illumina me quæso lumine gratiæ tuæ. Concede pro pietate & bonitate tua, ut hæc me semper inhabitet, & ubique regat, &c.

Desinit: Ad vitam perveniam æternam, te miserante & donante, qui cum Patre, &c.

I I I.

*Apologetici sermonis brevis & vera
responsio.*

Multa igitur sunt contemplationum genera, quibus anima tibi, Christe, devota delectatur & proficit: sed in nullo earum ita gaudet mens mea, sicut in illa quæ cunctis remotis, in te solum Deum attollit simplicem puri cordis intuitum.

Desinit, omnia bona nostra opera tu operatus es nobis.

I V.

*Humilis confessio peccatoris & indigni
laudatoris.*

Ignosce, Domine, ignosce, pie, & noli me tanquam temerarium reprobare.

Desinit, in sæcula sæculorum laudabunt te.

V.

Quid sit jubilum.

Jubilum dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur.

Desinit, sufficit lingua dicentis.

VI.

ORATIO

Ante Missarum celebrationem dicenda.

Summe Sacerdos & vere Pontifex,
qui te obtulisti Deo Patri hostiam pu-
ram, &c.

VII.

ORATIO

Domni WILLELMI Abbatis

*In Commemoratione sancti Augustini ante
consecrationem Missæ dicenda.*

Memento, Domine, animæ famuli tui
Patricii, &c. inferius edita.

VIII.

CONFESSIO HUMILIS

*Peccatoris in tempore angustia, &
infirmittatis.*

Miserere, Domine, miserere, pie, mi-
serere mihi miserrimo peccatori, indi-
gna agentis, & digna patienti.

Desinit, scis omnia, potes omnia.

I X.

I N C I P I T O R A T I O D E C O R A

Compilata per contemplationem , vel meditationem theoricam.

Spes mea , Christe Deus . . . . qui es via , veritas & vita. Sed quia in hoc magno hujus vitæ diluvio , ubi circumflantibus agitamur procellis , non invenitur fida statio , & locus eminentior , ubi pes columbæ valeat requiescere , nusquam tuta pax , nusquam secura quies , &c.

Desinit , gloria Patri qui fecit nos , gloria Filio qui redemit nos , gloria Spiritui-sancto qui sanctificavit nos. Sit laus , sit benedictio , &c. *Oratio prolixa est & devota.*

X.

A L I A O R A T I O .

Domine Deus meus , da cordi meo te desiderare , desiderando quærere , quærendo invenire , inveniendo amare , &c.

Desinit , secundum multitudinem tuarum complaceat miserationum , per JESUM-CHRISTUM , &c.

XI.

GRATIARUM ACTIONES

Pro beneficiis misericordiae divinae.

Spes mea, Christe Deus . . . . Te deprecor, supplico & rogo, ut perficias in me cœptum opus misericordiae tuæ. Ego enim ultimus servorum tuorum, non immemor beneficiorum miserationis tuæ, quæ mihi peccatori conlata sunt: gratias tibi ago qui me indignum pro tua sola clementia per aquam sacri baptismatis, & renovatione sancti Spiritus ab originalibus vinculis expedisti . . . . Tu Pastor & rector omnium, Christe Deus, qui nullis meis meritis, sed sola dignatione misericordiae tuæ vocasti parvitatem meam ad hoc pastorale officium, propter te & nomen tuum sanctum, fac me idoneum ad hoc ministerium, ut sapienter domum tuam regam, & in omnibus secundum voluntatem tuam gregem tuum pascere valeam. Concede propter honorem nominis tui, ut cum multo bono fructu fraternæ societatis pervenire merear ad gloriam tuam . . . . Scio & certus sum,

quòd tu vales fructus bonos & magnos facere de grege tuo, per me exiguum & infirmum. Parvulus quippe sum & nullius virtutis homuncio, nihil habens in me quod expeti debeat, vel quod dignum sit tanti officii. Idcirco desperans de parvitate mea, non respiro, nisi in sola misericordia tua. sed licet sis magnus in magnis; gloriosius tamen operaris magna in minimis. Erit certè laus tua dulcior, & copiosior more hominum, cum per me tantillum operari dignatus fueris magna de grege tuo. . . . Da mihi cœlestia & terrena subsidia ad omnem sufficientiam, ut habeam unde gregem tuum possim pascere & sustentare, tam spiritaliter, quàm corporaliter, atque venientes in tuo nomine suscipere absque ulla hæsitatione, simulque loca commissa ordinare, & præparare ad quietem & salutem Fratrum, sicut decet & oportet. . . Duo à te peto, unum horum pro tua clementia non deneges mihi. Rogo te per omnes miserationes tuas, da mihi consolationem tuam cœlestem in multis tribulationibus meis: pondus enim istud gravissimum quod impositum est super infirmas cervices meas, ferre non valeo,

ANALECTA. 159

deponere timeo . . . . Gratias tibi ago,
Domine, qui me etiam à vano hujus
mundi consortio separasti, & ad tuum
servitium sanctum perduxisti, &c.

X I I.

ORATIO

Ad sanctam Mariam.

Virgo mundo venerabilis, humano ge-
neri amabilis, &c.

X I I I.

Ad Christum.

Domine JESU - CHRISTE, redem-
ptio mea, misericordia mea, &c.

X I V.

Ad sanctum Benedictum.

Sancte Benedicte, quem tam opulen-
ta benedictione virtutum superna gra-
tia ditavit, &c.

X V.

Pro amicis.

Domine JESU - CHRISTE, qui ex-

hibuisti caritatem qua majorem nemo
habet, &c.

X V I.

Pro inimicis.

Omnipotens & pie Domine J E S U
C H R I S T E, quem opto propitium ami-
cis meis, &c.

X V I I.

Alia Oratio.

Terret me vita mea. Namque dili-
genter discussa apparet mihi aut pecca-
tum aut sterilitas fere tota vita mea, &c.

X V I I I.

Ad sanctam Mariam.

Sancta Maria, & inter Sanctos post
Deum, &c.

X I X.

Ad sanctam Mariam.

Maria, tu illa magna Maria, tu illa
major beatarum Mariarum, &c.

XX.

Ad sanctum Johannem Baptistam.

Sancte Johannes, tu ille Johannes qui
Dominum baptizasti, &c.

XXI.

Ad sanctum Petrum.

Sancte Petre, benignissime & fidelis
pastor ovium Dei, &c.

XXII.

Ad sanctum Johannem Evangelistam.

Sancte & beate Johannes, altissime
Evangelistarum Dei, dilectissime Apo-
stolorum Dei, &c.

ADNOTATIONES.

HÆc omnia, quorum specimen hætenus
exhibui, integra exstant in vetusto co-
dice Mettensis Monasterii sancti Arnulfi, quem
eodicem, annuente R. P. Priore ejus loci, mi-
hi transmisit Dominus Placidus Beuvillionius,
jam non semel à me laudatus. Ideo verò pro-
lixum hoc specimen exhibere visum est, quod
interesse putem Reipublicæ Christianæ, ut præ-
missa Opuscula accuratè discutiantur. Quam
ob rem quatuor aut quinque res hîc exami-
nandæ sunt, scilicet codicis Mettensis ætas seu

Veterum Analect. Tom. I. L

antiquitas; tum Imperatricis, cui prior libellus nuncupatus est, nomen; dein Auctoris item nomen ac dignitas; ad hæc, Opuscula ipsa in codice contenta: quæ demum cum libro Meditationum sub nomine Augustini vulgato comparanda sunt; postremò cum Alcuini Confessione Chiffletiana.

I.

Codex Mettensis oblongus, optimæ notæ, sine dubio scriptus est sub finem sæculi XI, id est circiter annum M LXXX, ut probat ipsa scripturæ forma modusque scribendi illi ævo conveniens. Quippe minores litteræ r oblongæ, litteræ A majores absque lineola transversa, aliaque id genus in eo codice complura, quæ facilius est capere oculis, quam verbis exprimere, post sæculum XI in usu esse desierunt. Ad hæc modus scribendi qui in eodem libro servatur, illis temporibus apprime respondet. Exemplo sint syllaba & uno contextu in vocabulorum compositione inserta: *intellego*, *neglego*, *inmensus*, *imperfectus*; ubi posterius scribunt *intelligo*, *negligo*, *immensus*, *imperfectus*. Postremò in eo codice primaria manu descripta legitur Oratio Willelmi Abbatis, in festo sancti Augustini ante Missam dicenda, quam inferius referam post epistolas Willelmi Abbatis Mettensis, cui hanc Orationemtribuendam puto. Florebat verò Wilhelmus iste pontificatu Gregorii VII. quo tempore Johannis codex exaratus videtur, exceptis nonnullis, quæ recentiori manu adjecta sunt.

Quatuor indiciis designatur Imperatrix, cui prior libellus inscriptus est: nimirum quòd relicta fuerit *reverenda memoria Domni HEINRICI clarissimi sapientisque Imperatoris*: quòd *post primam amisse virginitatis palmam*, secundis nuptiis nuncium remiserit: quòd *actibus misericordiae* dedita, *viduis, orphanis*, aliisque indigentibus facultates suas dispensarit: quòd *totam fere peragravit Italiam, devotissimè visitans Sanctorum reliquias, & eis offerens pretiosa donaria*; idque ipsum in Galliarum partes regressa praestiterit.

Atqui hæc nullatenus conveniunt Mathildi Henrici primi uxori: tum quia Henricus iste sollemni more Imperator coronatus non est: tum quia Mathildis post conjugis obitum reliquum vitæ in Saxonia exegit. Neque conveniunt Cunegundi Henrico secundo nuptæ: quippe quæ in conjugio virginitatem servasse memoratur, & post anniversarium mariti obitum in Confugiensi Monasterio usque ad mortem delituit. Cerrè hæc omnia in unam conspirant Agnetem Augustam, quæ Willelmi Comitis Pictavenfis filia, Henrico III Imperatori nupsit; eoque mortuo (quod anno M LVI contigit) totam Italiam devotionis causâ perlustravit, maximè Fructuariense Monasterium, atque adeo Casinense, ubi per sex menses demorata est, pretiosis donariis sancto Benedicto oblatis. Eadem verò elogia, quæ in superiori Præfatione ipsi tribuuntur, comme-

morat Petrus Damiani in epistola *Agneti Augustæ Imperatrici* directa, à Baronio relata ad annum M L X I I , qua Agneti in Italia tum degenti salutaria monita præscribit Petrus. Eiusdem hortatu Agnes ex Germania , quò per aliquot peregrinationis annos receperat se se, reversa est Romam; ubi supremum vitæ absolvit diem anno M L X X V I I , quo anno Baronius ejus epitaphium refert. Exstat in Bibliothecæ Sebusianæ centuria 2 cap. 77 , ejusdem Imperatricis eximia epistola, Alberto, non Andreæ, Fructuariensi Abbati directa, cujus fragmentum huic loco illustrando adducere non erit otiosum.

A. Imperatrix & peccatrix A. Patri bono & Fratribus in Fructuario congregatis in nomine Domini, servitutem ancille, cujus oculi in manibus domina sua sunt. Conscientia mea terret me pejus omni larva omnique imagine. Ideo fugio per Sanctorum loca, quærens latibulum à facie timoris hujus, nec minimum desiderium est mihi veniendi ad vos, de quibus comperi quia vestra intercessio certa salus est: sed nostra profectio-nes in manu Dei sunt, & non in nostra voluntate. Interim verò mente adoro ad pedes vestros, & c.

Agnetis varia in Italiam itinera distinguit Baronius: primum, post susceptum quidem velum, anno M L X I I , cui itineri fere triennium insumsit: alterum anno M L X V I , cui sex annos: tertium anno M L X X I I I : quartum denique anno M L X X I V . Itaque libellus

precum, qui ipsi post Italicam peregrinationem, regressumque in Galliarum partes, nuncupatus est, conditus fuit eo temporis intervallo, quod ab anno M LXXVI ad M LXXVII effluxit.

III.

Ex his intelligimus tempus, quo vixit istius libelli scriptor: de cujus nomine atque dignitate tertio loco agendum est. Utrumque in fine Præfationis, quæ titulo caret, exprimit his verbis: *Ego JOHANNES ultimus servorum Christi, & qui mecum sunt Fratres, beatitudinem tuam salutamus. Ergo hic Johannes Abbas erat, id quod clariùs explicat in gratiarum actionibus, quas Deo refert pro beneficiis acceptis, ubi orat hoc modo: Ego ultimus servorum tuorum, non immemor beneficiorum miserationis tue, quæ mihi peccatori collata sunt, gratias tibi ago, &c. Tu Pastor Pastorum, & rector omnium Christe Deus, qui nobis meis meritis, sed sola dignatione misericordia tue vocasti parvitatem meam ad hoc pastorale officium, &c. . . . Parvulus quippe sum & nullius virtutis homuncio, nihil habens in me quod expeti debeat, & quod ægnum sit tanti officii. Idcirco desperans de parvitate mea, non respiro nisi in sola misericordia tua. Et infrà: Da mihi celestia & terrena subsidia ad omnem sufficientiam, ut habeam unde gregem tuum possim pascere & sustentare, tam spiritaliter, quàm corporaliter, atque venientes in tuo nomine suscipere absque ulla hesitatione: simulque loca commissa ordinare, &*

L ii]

preparare ad quietem & salutem Fratrum, siue decet & oportet. Certè hæc oratio ejusdem videtur esse auctoris, ac libellus precum.

Ex his colligitur, Johannem libelli conditorem Abbatis dignitate præditum fuisse, cui non unum, sed plura Monasteria *commissa* sint. At quis tandem ille fuerit, cujusve Monasterii Abbas, jam inquirendum,

Duos invenio Johannes Abbates eo tempore clarissimos, & quidem Italos ambos: nempe Johannem Gualbertum Vallumbrosani Ordinis institutorem, cujus nulla scripta invenio; & Johannem Abbatem Fiscamnensem, cui potius quàm alteri præcitatum libellum tribuendum existimo, his adductus conjecturis. Primò si quidem Auctor se identidem *homuncionem, homunculum, parvum pusillumque* dicit: Johannes verò Abbas Fiscamnensis statura pusillus erat, ab exilitate corporis *Johannelinus* appellatus. Deinde, non uni, sed pluribus Monasteriis præfectus erat, scilicet Fiscamnensi aliisque Fiscamna subjectis, simulque Abbatia, quæ in loco *Erbrestein* dicto sita. Ad hæc Henrico III is acceptus fuit, ut argumento est præfectura Erbrestens, quam concedente Henrico in Suevia obtinuit. Hinc illa familiaritatis occasio cum Agnete, quæ ob eam causam Fructuariense Monasterium, utpote à Guillelmo Divionensi Abbate, Johannis institutore conditum, excoluisse videtur. Porro quantæ doctrinæ ac virtutis fuerit, testatur Johannes Chronographus Divionensis Cœnobii, (ubi Monachus fuerat Jo-

hannes Abbas) de eo tum superſtite agens in hunc modum : *Hic Italiâ partibus Ravenna ortus , litteris eruditus , ac medicinali arte per ipſius Patris juffionem edoctrus , religioſa converſationis ejus , doctrina quoque , ac omnium virtutum ipſius præcunâis aliis exſtitit imitator ſtudioſus. Qui ab exilitate JOHANNELINUS diminutivo nomine eſt dictus : ſed humilitatis , ſapientia , diſcretionis & ceterarum virtutum tanta in eo refulſi gratia , ut , ſicut ſanctus refert Gregorius in libro Dialogorum de Conſtantio Preſbytero , ita in hoc mirum eſſet intuentibus , in tam parvo corpore gratia Dei tanta dona exuberare. Sed quia adhuc domum habitat luteam , ſufficit hoc tantum dixiſſe.*

Hactenus Johannes Chronographus de æquali ac cognomine ſuo Johanne , qui primùm (ut dixi) Monachus in Cœnobio Benigniano , tum Fiſcamni Prior à Willelmo Abbate conſtitutus ; dein eodem cedente Abbas anno MXXVIII , poſt anno MLI in locum demortui Halinardi ſucceſſus in Abbatia , quæ dicitur *Erbreſtein* ; tandemque vitâ deceſſit anno MLXXVIII , qui annus ab obitu Agnetis Auguſtæ proximus eſt. Hæc conſtant ex duobus Chronicis , Divionenſi ſcilicet ſancti Benigni , & Fiſcamnenſi , editis in Bibliothecæ Labbeanæ tomo primo , ubi etiam in catalogo Abbatum Fiſcamnenſium Johannes , *Dalie* cognominatus , Hieroſolymam proſectus , ibique diu detentus in carcere , poſtmodum ad Monasterium rediſſe dicitur. Hæ conjecturæ meæ de prioris libelli ſcriptore , cujus alia opuscula nunc investigare neceſſe eſt.

L. iiij

Johannes in superiori Præfatione de quatuor aut quinque Opusculis suis mentionem facit. Primum est de institutione viduæ: 2 de vita & moribus virginum: 3 de eleemosynarum dispensatione: 4, & forsan etiam 5, de divina contemplatione, & de superna Hierusalem. Triapriora defunt in codice Mettensi, in quo alia reperiuntur, quæ an Johanni tribuenda sint, dispiciendum est.

Quæ in Mettensi codice reperiuntur, alia manu prima, alia secunda descripta sunt. Prima quidem libellus prior Johannis ac posterior cum orationibus subsequenter usque ad duodecimā: quæ, sicut & sequentes, secundaria manu exarata est.

Quæ primi generis sunt, omnia (si Willelmi Abbatis orationem, quæ Auctoris sui nomen præfert in codice, excipias) Johannem auctorem habere mihi videntur: ceteras verò orationes secunda manu scriptas sancto Anselmo tribuo. In his orationibus tres inveniuntur ad sanctam Mariam, quas esse puto eas, de quibus mentionem facit Anselmus ipse in lib. 1 epistola 20 ad Gundulfum. Orationem xvi incipientem ab his verbis, *Terret me vita mea*, memorat tribuitque Anselmo Durandus Abbas in ejusdem libri epistola 61. An verò oratio ad sanctum Johannem Evangelistam eidem Anselmo tribuenda sit, dubium me reddunt hæc verba: *Si agnoscis nomen tuum, rogo te per ipsam dilectionem, agnoscam in tanta necessitate auxilium tuum. Johannes. Johannes.* &c. Ex quibus verbis aliisque consimilibus conjectura est Auctori nomen fuisse Johanni.

Ad Johannem pertinere videntur, ut dixi, non solum libellus prior, cui Johannis auctoris nomen adscriptum est: sed etiam libellus posterior, tum etiam subsequentes orationes usque ad duodecimam, excepta oratione Willelmi Abbatis.

Et quidem libellus posterior *de divina contemplatione* indubitanter Johanni auctori tribuendus est, in cujus fronte hic titulus legitur in codice ms. *Lege & istam aliam orationem, quæ simili modo de divina contemplatione edita est. Nam multa repperiuntur in ista, quæ in illa superiore non sunt.* Idem quippe tractandi modus, idemque ordo in hoc posteriori libello servatur, ac in priori. Posterior enim, uti & prior, dividitur in tres partes, quarum prima est de Divinitate ac Trinitate; altera de Christi Domini humanitate: tertia pars est de Christi amore. In his omnibus ad singulas partes in titulo præscribitur aliquis Psalmus, uti in priori libello. quæ omnia eundem arguunt auctorem.

In Oratione secunda *de vitiis & virtutibus*, quæ libello posteriori subjuncta est, Auctor à Deo postulat mentis puritatem, uti sibi corporis integritatem concesserat *ab ipso pubertatis tempore.* Huc sententias quasdam refert ex oratione sexta, quæ ante Missam dicenda præscribitur, & in consequentibus se se Monachum prodit.

Oratio tertia incipit ab his verbis, *Multa igitur sunt contemplationum genera*, &c. quibus consimilia leguntur in Alcuini Confessione Chiffletiana sub finem partis primæ, & apud Anselmum: at post tres aut quatuor versus nul-

la est cum istis auctoribus convenientia.

Oratio sexta ante Missam dicenda, cujus exordium, *Summe Sacerdos*, nullum auctoris nomen præfert in codice Mettensi. Hanc alii Ambrosio tribuunt, alii Anselmo: mihi verò Johanni tribuenda videtur. Certè ex ea eadem sententias adducit Johannes in libello posteriori, in oratione secunda, undecima & in aliis: & apud Anselmum prolixior est ea oratio post illa verba, *in commemoratione tua pro salute nostra*. Nam quæ sequuntur apud Anselmum & in aliis editis libris usque ad hæc, *Peto clementiam tuam, ut descendat super panem & calicem*, &c. apud Johannem desunt, videnturque alterius esse auctoris, qui episcopalem Fidelium curam habuerit. Superiora enim singulari numero, uti & posteriora, profert auctor: hæc verò intermedia in pluralem vertit interpolator, *oramus, rogamus*, &c. Ad hæc pro singulis hominum generibus sibi commissis, pro cunctorum necessitatibus orat, ut Episcopus. Ergo hæc oratio auctorem habet Johannem, aut certè alium ætate superiorem: amplificatorem verò forsitan sanctum Anselmum; ob idque Anselmo à posteris adscripta. Neque verò Anselmo indigna res putanda est, ut Johannis orationem auctiorem fecerit. Non enim eam sibi propterea vindicavit; & ejusmodi orationibus manualibus & quotidianis cuique tamquam suis uti licet, si ve addendo, si ve subtrahendo quod fuerit opportunum. Accedit quòd in ea oratione pleraque alia differunt à codice Johannis, ex qui-

bus duo tantum notare juvat. Primum ad illa verba, ubi legitur in editis, *mundo corde valeam tibi offerre*; Johannis codex habet, *mundo corde cotidie valeam tibi offerre*. Alterum est sub finem orationis, quæ hoc modo desinit in editis: *ad regnum tuum perveniam, ubi non in mysteriis, sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cum tradideris regnum Deo & Patri, &c.* Sic verò apud Johannem: *ad regnum tuum perveniam, ubi facie ad faciem te videbimus. Interim hoc agendum, hoc certè frequentandum commendasti Ecclesia, quousque venias in fine sæculi, quando erit Sanctorum requies, non adhuc in Sacramento, quo in tempore consociantur membra tua, quamdiu bibitur quod de latere tuo manavit: sed jam in ipsa perfectione salutis aternæ, cum tradideris regnum Deo & Patri, ut in illa perspicua contemplatione tui incommutabilis veritatis, nullis mysteriis egeamus. Tunc enim me de te satiabis, &c.* Ceterum non facile in animum induxerim, Johannem, qui ex antiquis Patribus, maximè ex Augustino, scripta sua derivat, quidquam delibasse ex Anselmo, qui Johanne sene juvenis erat. Quippe Anselmus annorum xxvii factus est Becci Monachus anno m lxx, post biennium Prior in quindecim annos: Abbas dein anno m lxxvii, qui Johannis Abbatis Fiscamnenfis obitum præcessit. Ex quibus veri similis efficitur, Anselmum quædam à Johanne homine sene mutuatum fuisse, quàm Johannem ex Anselmo juniore. Et quidem Prologus decem Meditationum apud Ansel-

num, ordine tantisper immutato, acceptus est ex Johanne in libelli posterioris parte tertia, uti & caput primum earumdem Meditationum ex parte prima ejusdem libelli: tametsi etiam in Alcuini Confessione Chiffletiana reperiuntur. At verò Johannes in locis præcitatis ex hac oratione sexta hinc inde versus interfecit, uti solet ex propriis. quod argumento est eum hujus orationis sextæ esse conditorem.

Oratio nona, quæ prolixior, piis affectibus referta est, & multa repetit ex Johannis libello priori; maximè verò hæc verba, quibus se defloratorem probat. *Vnde mihi valde libes de te loqui, de te audire, de te legere, de te scribere, de te conferre: ut sub dulcem umbram sinceritatis tuæ ingressus, ab hujus sæculi aestibus in tui refrigerii temperamento abscondar. Hujus rei gratia umbrosum montem & condensum adscendo, amœna prata perlustro, viridissimas sententiarum herbas legendo carpo, frequentando rumino, exarando congrego, ut suavitatem dulcedinis & caritatis tuæ reponam in alta sede memoria mea. His consimilia scribit Johannes in parte secunda libri prioris. Libet sanè de te loqui, de te audire, de te scribere, de te conferre, de tua beatitudine & gloria cotidie legere, & læta sapius sub corde revolvere: ut vel sic possim ab hujus mortalis & peritura vitæ ardoribus, periculis & sudoribus sub tuæ vitalis auræ dulce refrigerium transire, & transiens in sinu tuo fessum caput dormiturus vel paululum reclinare. Hujus rei gratia sanctarum scriptu-*

rarum amœna prata ingredior, viridissimas sententiarum herbas exarando carpo, legendo comendo, frequentando ruminando, atque congregando tandem in alta memoriæ sede repono: ut tali modo tua dulcedine degustata, minus istius miserrime vite amaritudines sentiam. Ubi videas auctorem Orationis non ex imitatione prioris libelli hæc verba usurpare, ut se excerptorem & defloratorem probet: at non ita esse verbis libelli prioris additum, ut ea de verbo studiosè referat. quod argumento est, eundem utriusque esse auctorem, non verò alterutrum hac in parte quasi alieni operis defloratorem: cujus officium est syllabas & verba aliorum ad numerum referre. Eadem observatio etiam aliis orationibus adhibenda est, in quibus simili modo eadem sententiæ ad sensum, quæ in duobus libellis exstant, non semper ad verba studiosè repetuntur.

Oratio undecima in codice Johannis pro gratiarum actione de beneficiis divinis, incipiens ab his verbis, *Spes mea, Christe Deus,* &c. habetur quidem apud Anselmum, estque *Alloquium xii.* At certè Johanni potius tribuenda est, quàm Anselmo. In ea siquidem auctor gratiam à Deo postulat *loca commissa*, id est Monasteria regendi. (nam Abbas erat quisquis ille fuit, ut ex orationis serie liquiddò colligitur.) At verò Anselmus unum Becense Monasterium, Johannes duo administravit Abbas. Sed cum fere æquales fuerint Johannes & Anselmus, facili errore quæ alte-

rius erant , nec auctoris præferebant nomen , alteri supponi potuere.

V.

Jam verò si tam priorem Johannis libellum , quàm sequentia opuscula conferamus cum libro Meditationum , qui sub nomine Augustini vulgatus est , eadem in utrisque de verbo repetita inveniemus. Itaque operæ pretium me facturum putavi , eumque harum adnotationum fructum mihi proposui , ut uter auctor ab altero hæc mutuatus sit , aperiam. Atqui in libro Meditationum Augustiniano manifesta apparent plagarii & confarcinatoris indicia. Nimirum hic liber pluribus constat partibus malè cohærentibus & confutis : quæ quidem singulæ præclaræ sunt juxtà ac piæ , at simul colligatæ corpus malè contextum compactumque efficiunt. Nam diversa inconcinnè in unum congeruntur , quæ apud Johannem rite in partes distributa sunt. Deinde in Meditationibus nonnulla intermiscuntur citra delectum , cum superioribus ac subsequenter malè cohærentia , quæ Johanni desunt. Ad hæc quæ continua serie apud Johannem leguntur , mediis resectis obtorto collo conjungit confarcinator. Denique exemplaria Meditationum nulla inveniuntur supra Johannis ætatem , sed omnia posteriora.

Liber Meditationum pluribus constat partibus à se se divulsis. Prima pars est à capite 1 ad x , quæ quidem reperitur apud Anselmum , eademque est cum x oratione apud Johannem ,

nonnullis versibus reſectis poſt illa verba, *in odorem unguentorum tuorum dulciter*, quibus alia ſubdit codex Johannis, quæ Meditationum conſarcinator imperitè detraxit.

Secunda pars Meditationum eſt à capite xii (nam xi quatuor dumtaxat verſibus conſans, glorificationem tantum Trinitatis continet) uſque ad cap. xxxiii, exhibetque duas prior partes & primum articulum tertiæ partis prioris libelli, quem Johannes Agneri Imperatrici nuncupavit, excepto hymno *de gloria paradifi*, quem conſarcinator poſt caput xxv inſeruit.

Tertiam partem Meditationum deſinio capite xxxiv, quod idem eſt cum oratione iv, quæ in codice Johannis libro poſteriori adjuncta eſt.

Quarta pars Meditationum complectitur caput xxxv cum duobus ſubſequentibus: quibus reſpondent articuli ſecundus, tertius, quartus & quintus tertiæ partis libelli prioris apud Johannem, exceptis fine articuli quarti ab his verbis, *Dormiat memoria mea*; & initio ſequentis, quæ Meditationum conſarcinator reſecuit.

Quinta pars Meditationum conſtat capite xxxvi, eſtque oratio octava in codice Johannis.

Sexta pars continet capita xxxix & xl Meditationum, quæ deſunt apud Johannem, præter verſus non paucos capitis xl, quibus conſimiles leguntur in Johannis oratione ſecunda.

Denique septima pars complectitur caput
xli Meditationum, estque eadem cum Met-
tensis codicis oratione xv, quæ Anselmo in
libris editis tribuitur.

Ex hac collatione manifestè conficitur id,
quod hætenus demonstrandum suscepì, scilicet
Meditationum collectorem ex variis Johan-
nis opusculis unum corpus Meditationum com-
pegisse, exceptis uno & altero capitulis; ac
proinde Johanne esse posteriorem. Itaque sic
res processisse videtur. Johannes ex Patribus,
maximè ex Augustino & Alcuino, sententias
decerpendo, libellos precum duos aliasque
orationes composuit. Hæc ut ad manum ha-
beret, continua serie malè digesta in unum
collegit aliquis conforcinator. quæ collectio,
quia Augustini genium sententiasque refere-
bat, Augustino à posteris adscripta est. Qua in
re nescio quo fato id Johanni accidit, quod
ne accideret studiosè præcaverat in Præfatione
libri prioris, Agnetem Augustam obtestatus,
uti daret operam, ne quis librariorum scri-
pta sua vitaret, sive aliquid addendo, seu sub-
trahendo, aut immutando. quæ nihilo minus
omnia passus est à Meditationum compilatore.

At quis tandem ille compilator? certè non
facile est definire. Lovaniensium censura hæc
est: *Auctor est, vel beatus Augustinus, vel qui
ejus libros non indiligenter legit.* Atqui jam su-
perius demonstravi, hanc collectionem fere in-
tegram conflata esse ex opusculis Johannis
Abbatis, qui Augustini sententiis identidem
usus

usus est. Non ergo Augustinus harum Meditationum auctor : sed aliquis alius Johanne posterior. Anselmo eam tribuit Theophilus Rainaudus, hac adductus ratione, quod nonnulla ex Anselmi genuinis libris desumpta sint. Verum neque hæc ratio id evincit, neque tam Anselmi, quam Johannis Abbatis scriptis constat hæc collectio. Neque sanè crediderim, Anselmum, hominem tantum, ex meris auctorum æqualium plagiis libros confarcinasse, qui ex propriis ingenii sui fontibus propria condere natus erat : aut, si id tentasset, tam male rem exsecuturum fuisse. Quisquis verò collector ille sit, certè Monachus fuit. cujus rei argumentum est, quod in cap. vi Meditationum, ubi Johannes habet *cum veris & perfectis servis tuis* ; collector reposuit, *cum veris & perfectis Monachis, quorum vestigia imitari nequeo*, &c.

Ceterum si quis has Meditationes & auctiores & emendatiores, atque adeo meliori ordine digestas habere voluerit ; consulat codicem Mettensem, in quo habentur opuscula Johannis Abbatis (ut quidem puto) Fiscamenensis, cujus epistolas tres inferius referam.

Nunc, quoniam tum in opusculis Johannis, tum in Meditationibus Augustinianis reperiuntur permulta, quæ iidem exstant in Confessione fidei, sub Alcuini nomine non ita pridem vulgata, juvat exponere hoc loco, quæ ipsi Confessioni illustrandæ assequi mihi licuit.

Veterum Analect. Tom. I. M

DE CONFESSIO FIDEI,

SUB ALCUINI NOMINE NUPER EDITA,

id est .

De ejus antiquitate & Auctore,

DISQUISITIO.

ANNO M DC LVI Petrus Franciscus Chiffletius Societatis JESU, vir doctus, Divione typis mandavit Scriptorum veterum de Fide catholica opuscula quinque, in quibus primum locum tenet ALCUINI CONFESSIO FIDEI SUÆ. In hoc opere Auctor scriptis tradit, quid sentiat de Deo uno & trino, de Incarnatione, ac de Sacramentis, deque aliis Religionis nostræ principiis; & maximè quidem de Eucharistia, ubi Fidem Ecclesiæ catholicæ clarissimè explicat.

Ex hoc opere fragmentum de Eucharistia excerpfit qui officium sanctissimi Sacramenti adornavit anno M DC LIX, idque Alcuini nomine prætitulavit: sed tamen in Notis suis varias protulit conjecturas, quibus sincerè confitetur moveri se, ut ne opus istud Alcuino constanter adscribat.

Hanc dubitationem pro vera atque indubitata sententia exceperunt Calvinistæ: quos in-

ter Johannes Dallæus Dissertatione singulari probare conatus est, hanc Confessionem non esse Alcuini, sed alterius Auctoris sancto Anselmo posterioris. quæ Dissertatio posthuma hoc ipso anno Rotomagi prodiit in lucem.

Lectis argumentis quæ cum in Notationibus prædictis, tum in Dallæi Dissertatione ea de re proferuntur; visum est mihi ea omnia facili negotio dilui ac revinci posse, nimirum sola inspectione veteris codicis, qui Chiffletio usui fuit: siquidem eum Alcuini ætate (ut ipse Chiffletius censet) manu exaratum, adeoque ipsius Alcuini nomine primitus insignitum fuisse constet. Quapropter quia Confessio ista magni momenti est ad illustrandas Eucharistiæ controversias, dedi operam, ut prædictum codicem nancisci & inspicere mihi liceret: tandemque diligentiam R. P. Domni Claudii *Bretagne*, in Divionensi sancti Benigni Cœnobio Prioris, repertus est in insigni Bibliotheca Illustrissimi Boërii, in supremo Senatu Divionensi Præsidis, qui præclarum hoc antiquitatis *κειμήλιον* nobis liberaliter commodavit.

Accepto hoc exemplari, ac diligenter inspecto, quatuor adverti mihi penitus conspicua atque probata. Primum est, titulum seu inscriptionem operis, tum in primo folio vacuo, tum in fronte libri, sic se habere: **ALBINI CONFESSIO FIDEI**. Alterum, hunc titulum recentiori manu & atramento suppositum fuisse in locum alterius, qui minio descriptus erat, uti vestigia relicta testantur. Ter-

M ij

tium, hujus codicis scripturam accedere ad ævum Caroli Magni, neque sæculo nono posteriori videri; eamque per totum opus æqualem esse, præter duodecim extremos versus, qui dilutiori atramento exarati sunt. Quartum, Chiffletii editionem optimè cum exemplari convenire, si minuta quædam errata excipias, quæ in typographica opera cadere necesse est. Hic satis mihi fuerit agere de titulo, ac de antiquitate operis, quæ duo potissimum in controversiam veniunt. Antiquitatem primùm expedio, de Auctoris nomine posteriori loco dicturus.

I.

Eam probat in primis characterum elegantia, qualis Caroli Magni ævo recepta erat: tum scripturæ forma scribendique modus, quod utrumque sæculum nonum sapit. Hoc argumentum tamen si unum sufficiat ad demonstrandam istius operis antiquitatem; id tamen habet incommodi, quòd eo non æquè moveantur omnes. Cum enim non ex communi sensu aut ex ratione, sed ex oculorum judicio & librorum antiquorum usu atque scientia pendeat; sit ut ei fidem ægre accommodent, sive rei antiquariæ periti, si codicem non viderint; sive qui in ejusmodi rebus versati non sunt, etiamsi viderint. Cui duplici incommodo ut occurram, unis codicem Boërianum, qui modò penes nos est, intueudum & examinandum offero: alteris exhibeo peritorum virorum testimonium, qui de ipsius codicis antiquitate suffragium tu-

lere: quatenus illi credant oculis suis; hi gravissimorum virorum auctoritati acquiescant. Nam unicuique in sua arte credendum esse facile concedent æqui rerum æstimatores, quibus solis hæc scribo. Utrisque verò insuper hinc appono quasdam conjecturas probabilesque rationes, quibus ejusdem operis antiquitas magis magisque illustrari possit.

Nimirum istius Opusculi scriptor vivebat longè ante Scholasticorum ætatem, ut probant quædam ipsius sententiæ non satis pro Scholasticorum captu accuratæ. qualis est in partis primæ cap. 2. in hæc verba: *Rogo Patrem per Filium, rogo Filium per Patrem, rogo Spiritum-sanctum per Patrem & Filium.* quod nemo Scholasticorum ætate dixisset. Tum quòd *ὁμοούσιος* vertit *coëssentialis*. Scholastici dixissent *consubstantialis*.

Deinde si vixisset auctor post exortam Berengarii hæresim, cavisset procul dubio ab his erroribus, quos Berengariani propugnabant: ex quibus nonnulli asserebant, panis & vini partem in carnem & sanguinem Domini transmutari propter dignos; partem verò propter indignos immutabilem retineri, testantibus Guitmundo in lib. 3 de Eucharistiæ sacramento, & Algero in lib. 1 cap. 21. Cùm ergo Confessionis auctor (quod etiam Calvinistæ confitentur) eam professus sit de Eucharistia Fidem, quam hodie nos Catholici sequimur; multum abhorruisset ab ea doctrina, quæ in Berengarianis nonnullis damnata est: ac proinde

M. iij.

de temperasset hæc verba , quæ habentur in Confessionis parte 4 cap. 7. *Tanta est virtus huius sacrificii, ut solus iustus, [non] peccatoribus, corpus sit & sanguis Christi.* Quæ verba argumento sunt , Auctorem ante hos Berengarii errores floruisse, tametsi alio in loco mentem suam rectè explicat.

Ad hæc , Johannes Abbas in libello precum , quem in gratiam Agnetis Augustæ vivente Berengario condidit, & ex Patrum sententiis desloravit; quamplura multorum verborum fragmenta refert ex Chiffleriana Confessione. Unum superius protuli ex eo libello, quod fragmentum Johannes ex fine primæ & initio secundæ partis Confessionis istius desloravit, ut in consequentibus ampliùs declarabo. Atqui non Confessionis Auctor ex Johanne, sed Johannes ex Confessione hæc mutuatus est; tum quia Johannes omnes libelli sui sententias derivat ex Patribus, sicut ipse profiteretur: tum quia Boërianus cod. x superat Johannis ætatem , & quidem annis bene ducentis.

Denique antiquitatem prædictæ Confessionis adstruunt sententiæ seu dogmata quædam , quæ nonnisi sæculo 1x ventilata sunt. Nimirum Auctor censet in parte 3 cap. 28, Catechumenos , si ante baptismum decesserint , non pervenire ad vitam æternam. Confessionis Chifflerianæ hæc verba sunt: *Nullum quidem Catechumenum, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere dicimus, exce-*

pto martyrio, ubi tota baptisimi sacramenta complentur. Sanguine enim, vel igne, vel penis aliis baptizantur Confessores. Eandem verò sententiam iisdem omnino verbis asseruit Hrabanus in lib. 4 de Universo cap. 10, quam ex Alcuino præceptore suo accepisse non immerito videri possit.

Item ad ævum Caroli Magni pertinet controversia de duplici prædestinatione, una ad gloriam, altera ad pœnam: quo ex dogmate adversarii consequi affirmabant, ut homines ad malum seu peccatum à Deo prædestinarentur. Nascentem hujus erroris opinionem designare videtur Chiffletiana Confessio in loco mox citato his verbis: *Aliquos verò ad malum divina potestate prædestinatos esse, non solum non credo; sed etiam, si sunt qui tantum mali credere velint, cum omni detestatione anathema illis dico.* Hujus controversiæ fomitem primus excitavit Mingentius quidam in Hispania, tum Egila ipsius discipulus, regnante Carolo Magno, Alcuino vivente. Testis Hadrianus Papa in duabus epistolis, una *Egila Episcopo, seu Johanni Presbytero*; altera *omnibus Orthodoxis Episcopis per Spaniam commorantibus* directæ. in quarum priori hæc leguntur: *Illud autem quod alii ex ipsis dicunt, quod prædestinatio ad vitam, sive ad mortem in Dei sit potestate. Alii iterum dicunt. Ut quid rogamus Deum, ne vincamur tentatione, quod in nostra est potestate, quasi libertate arbitrii?* Eadem verba leguntur in posteriori epistola, sed cum additamento in hunc modum:

M. iiij.

*Illud quod alii ex ipsis dicunt , quòd prædestinatio ad vitam sive ad mortem in Dei sit potestate , & non in nostra. Isti dicunt : Ut quid conamur vivere , quod in Dei sit potestate ? Alii iterum dicunt : Ut quid rogamus Deum , ne vincamur tentatione , quod in nostra est potestate , quasi libertate arbitrii ? Hinc patet apud Hispanos tum fuisse duas factionum partes , aliis statuentibus duplicem prædestinationem , negantibus aliis : aliis item bonos & malos mores in humana libertate citra auxilium Dei respondentibus : aliis non in nostra , sed in Dei prædestinantis potestate , sive ita sentirent nonnulli , sive ita sentire crederentur. Certè Hadriano Papæ hoc persuasum fuisse , scilicet esse nonnullos qui dicerent , homines à Deo prædestinari in malum ; non solum ex superioribus verbis conficitur , sed etiam ex antidoto quod opponit Hadrianus , adducta sancti Fulgentii auctoritate in hæc verba : *Adverte quibus impietatis se nexibus ligant. si ad bonum prædestinatus sum , contra malum resistere necesse mihi non erit : si verò ad malum natus , bonum mihi exercere nihil proderit.* Eadem fere controversia quinquaginta post annis recrudit occasione Gothescalci : sed ab eo tempore penitus extincta est. Ergo Confessionis Chiffletianæ scriptor vivebat tempore vel Hadriani Papæ , vel certè Gothescalci , sanè potiùs tempore Hadriani : cum Boërianus codex , qui autographus non est , ad Caroli Magni tempus proximè accedat.*

Quæ hæcenus dixi, manifestè, ni fallor, istius operis antiquitatem demonstrant: nunc jam de titulo agendum est.

I I.

Nomen auctoris vetus codex Boërianus præfert in hunc modum: *ALBINI CONFESSIO FIDEI*. Qui titulus, tum initio codicis in folio vacuo, tum in fronte operis præfixus est. Posteriores tantum expendo, eo quod prius altero scriptus videatur: alter verò ad posterioris imitationem & fidem efformatus. Hic ergo titulus in fronte operis recentiori manu & atramento, ut jam dixi, substitutus est in locum alterius, qui minio scriptus erat. At quis ejus rei auctor, quove tempore id factum sit, non facile est divinare.

Hac de re litteris pulsatus à me Chiffletius, qui in editionem suam hoc exemplari usus est, respondit se ante annos quinquaginta inventum codicem à Lugdunensi Bibliopola comparasse, ac bona fide & titulum & contextum operis, prout in eo codice habebantur, in editos libros retulisse. Sanè omnem doli mali aut fraudis suspicionem à religioso viro, optimè de republica literaria merito, amoliri par est. Nam quod pro *Albini* substituit *Alcuini*, nihil interest ad personam, quæ binominis fuit, siquidem patrio nomine *Alcwinus*, Latino & adsciticio *Albinus Flaccus* dictus est. Immo verò hoc facit ad removendam suspicionem. Si enim Editor titulum supposuisset, eandem utubique supposuisset inscriptionem. Fuerit

ergo aliquis alius, qui incerto tempore recentiore titulum veteri libro præfixit. quod non mala fide, sed ex æquo bonoque factum existimare licet. Nem. cur in hac re mentitus sit quiquam, nulla causa fingi potest. Ergo id fecisse videtur, quicumque est ille, ad fidem alicuius veteris codicis, aut fortè ipsiusmet exemplaris, cujus fugientes litteras novo attramento restituerit. At sive hoc, sive alio modo id commissum sit, (quod certè commissam nollem) multa sunt in ea. Confessione, quæ ad opus istud Alcuino tribuendum inducant. Supponamus enim nullum operi præfixum titulum. sanè probata ejus antiquitate, nullum Caroli Magni tempore auctorem invenio, quàm Alcuinum, cui hæc Confessio merito adscribi possit. In eum siquidem apprime conveniunt indicia omnia, quæ de auctore in ipsa Confessione leguntur.

In primis Auctor Deum precatur, ut *necessariis famulantium obsequiis, & impensâ à Fratribus reverentiâ*. numquam extollatur. Quod quidem apprime competit Alcuino, cui Elipandus Toletanus Episcopus exprobravit, quod *viginti millia servorum* haberet: nec Alcuinus ipse diffitetur in responsione ad Elipandum.

Deinde pag. 130 ingemiscit, quodd amiserit *locum dilectæ solitudinis, amicam maroris, quietis & panitudinis*, quem ab ineunte ætate semper dilexerat. Idcirco, inquit, *in angustia & marore multo posita est anima mea, tuum super*

se ignorans iudicium : quia secretum solite quietis & opportuna ad te vacationis , quod semel incautus amisi , denuo invenire non potui . Hoc autem opto adhuc , suspiro & quero ; sed prapedientibus peccatis meis reperire non valeo .

Eandem animi sui agitationem exprimit Alcuinus pluribus in locis , maximè verò in epistola 23 , in qua hæc verba : *Fere ante hoc quinquennium occupationes , Deum restor , non ficto corde declinare cogitavi , sed vestra pia providentia consilio translatus sum in servitium sancti Martini , Fidei Catholica & ecclesiastica sancti , donante Deo , proficuum . Non recessit tamen de corde meo prioris voluntatis affectus , sicut transacto anno vestra pietati jam predixi .* Hæc ad Carolum : cui aliam scripsit epistolam , nimirum 17 , de eodem argumento . Voti compos factus , alias misit litteras ad Fratres in Gothiæ partibus Deo servientes : *Ego verò , ait , sæculi tempestatibus turbatus , casso multis in locis labore desudavi : sed modò quasi naufragus Deo miserante ad portum dejectus [sum] quietis .*

Postremò easdem passim sententias eademque verba reperias in hac Confessione , quæ ingenuino ipsius Alcuini libro de Fide sanctæ Trinitatis . Confessionem controversam orditur Auctor ab his verbis : *Adesto mihi verum lumen , Deus Pater omnipotens , adesto mihi verum lumen de lumine , &c .* Eadem omnino verba habet Alcuinus in invocatione ad sanctissimam Trinitatem in operum suorum columna 756 . Mitto alia ejusmodi quamplura .

His adde antiquitatem operis superiùs assertam: quod cùm Caroli Magni tempore conditum sit, nulli potius, quàm Alcuino, ut jam dixi, assignari potest. Id verò ampliùs elucescet ex solutione argumentorum, quæ tum adversus operis antiquitatem, tum adversus Alcuinum adducuntur.

I I I.

Primum argumentum in Notis ad officium sanctissimi Sacramenti num. 70 proponitur in hunc fere modum. Hæc Confessio maxima ex parte desumpta est ex Pelagii Confessione Fidei, & ex libro Gennadii de Dogmatibus ecclesiasticis, tamen si loca illa quæ Pelagianam aut Semipelagianam doctrinam sapiunt, correctæ deprehenduntur. Deinde priores duæ partes præclaræ sunt & piæ: at tertia pars non cohæret cum duabus prioribus, ex quibus multa reperit ad verbum, quod in uno eodemque opere nullus auctor fecerit. Huc fere conjecturæ illius Anonymi rediguntur, qui nihilo minùs fatetur stilum istius Confessionis accedere ad stilum Alcuini, atque ejus conditorem vixisse ante Scholasticorum ætatem, ac proinde nihil certi ex his conjecturis confici posse.

Et si hæc Anonymi confessio fere sufficiat ad solvendas conjecturas quas adduxit; nonnulla tamen reponere juvat ad ampliorem veritatis confirmationem.

Primò nullus moveri debet, quòd Confessionis auctor usus sit Confessione Pelagii. Si

quidem tempore Alcuini pro vero sancti Hieronymi fetu agnoscebatur. Id patet tum ex libri 3 Carolini cap. 1, ubi hæc Confessio sub nomine Hieronymi adducitur; tum ex mss. codice Cæsareæ Bibliothecæ, qui codex Psalmos & Cantica variasque Confessiones complectens, jussu Caroli Magni à Dagulfo Notario scriptus, atque Hadriano Papæ oblatum est, testante Lambecio in Cæsareæ Bibliothecæ tomo 2, continetque inter alia ipsissimam Pelagii Confessionem cum hoc titulo: CONFESSIO FIDEI CATHOLICÆ SANCTI HIERONYMI. tum subsequitur Confessio in hæc verba: *Credimus in Deum Patrem omnipotentem creatorum visibilium & invisibilium conditorem, &c.* quæ ipsissima est Pelagii Confessio. Nemini itaque mirum esse debet, si Pelagii Confessionem transcripserit in suam Alcuinus, qui eam reputabat esse Hieronymi, quem in suis scriptis passim transcribere solet.

Neque mirum, quod etiam usus est testimonio libri de Dogmatibus ecclesiasticis, quem Gennadii Massiliensis, hominis Semipelagiani, fetum esse nunc constat apud eruditos. tum quia liber iste olim sancto Augustino suppositus est, relatusque à posteris in ejus operum appendicem: tum quia ante annos octingentos cum honorifica auctoris præfatione laudatus est etiam ab his, qui ejus parentem Gennadium agnoscebant. Hujus rei luculentus testis est Hadrianus Papa primus, Alcuini æqualis, in epistola ad Carolum Magnum de cultu sancta-

rum Imaginum: cui probando inter alias Patrum auctoritates etiam Gennadii sententiam adducit his verbis: *In sacris prædictis Conciliis prædecessorum meorum sanctissimorum Pontificum hæc oblata sunt testimonia, id est sancti Gennadii Massiliensis Episcopi, qualiter veneranda sint corpora vel reliquia Sanctorum capitulo 40.*

» *Sacrorum corpora, & præcipuè beatorum Marti-*
 » *tyrum reliquias, ac si Christi membra, sincerissimè*
 » *honoranda, &c.* quæ Gennadii verba habentur in ejus vulgato libro de Dogmatibus ecclesiasticis cap. 73. Ubi vides, non tantum Gennadium, sed etiam ejus librum de Dogmatibus ecclesiasticis ab Hadriano laudatum: nec proinde mirum esse, quod ab Alcuino in Confessione sua & liber & auctor itidem laudetur; neque inde sumi posse argumentum, ut hæc Confessio detrahatur Alcuino, immo potius ut ipsi asseratur. Nam post controversias Gothescalci occasione exortas jam tum demum suspectus, ac Semipelagianorum errore infectus, probatus est iste Gennadii libellus, ut patet ex Flori & Ecclesiæ Lugdunensis scriptis in causa Prædestinationis. Cum ergo tam Gennadii libellum, quàm Gennadium ipsum magni faciat Confessionis Chiffletianæ scriptor; inde consequens est, ut is ante Gothescalci controversias vixerit.

Neque obstat quòd tertia pars istius Confessionis, cum duabus prioribus non satis coherere dicatur, & ex illis nonnulla repetat. Nam in codice Boëriano duæ posteriores par-

res eadē manu, qua priores duæ, descriptæ sunt: & repetitio hæc non nisi recapitulatio præmissorum est.

II. Alterum objectum, quod ex Dallæanis primum est, inde petitur, quod in Chiffletiana Confessione multa de verbo excerpuntur tum ex tractatu de Speculo, qui inter notha Augustini opera relatus est; tum ex libro Meditationum eidem Augustino perperam adscripto: quod utrumque opus recentiorum esse temporum Dallæus contendit. Et Speculi quidem tractatum Meditationibus posteriorem esse; Meditationum verò librum consarcinatum post sanctum Anselmum, ex cujus variis opusculis fere conflatus est.

Concedo hosce duos libros, id est Speculi & Meditationum, sancto Anselmo posteriores esse. At inde antiquitatis prærogativam sibi vindicat Confessio Chiffletiana: cum codex Boërianus annis minimū ducentis ante Anselmum exaratus sit, uti superiùs demonstravi. Et quidem Meditationum librum ex Johannis Abbatis Opusculis fere totum constare paullo antè probatum est. Ad Speculum quod attinet, si quis rem propiùs consideret, ex Chiffletiana Confessione desumptum sine dubio videbitur. Cum enim hic tractatus Confessionis Christianæ specimen promittat; solamque de Trinitate Fidem complectatur; imperfectum sanè opus est, si à Confessionis secunda parte, quæ de Incarnatione agit, divellatur. Hinc consequens est, ut potiùs Speculum ex Confessio-

ne, tamquam imperfectum opus ex perfectis, quàm Confessio ex Speculo, derivatum dicatur. Ad hæc Johannes Abbas libellum precum orditur à duplici fragmento, quorum unum est in fine partis primæ Confessionis, (itidemque in fine Speculi Augustiniani;) alterum initio secundæ, iterumque fusiùs in cap. 10 quartæ partis. Posterius fragmentum decerpit ex Confessione, ac proinde prius, non ex Speculo. Denique qui de Speculi tractatu supersunt codices mss. recentiores sunt omnes. Nec mirum, cum post Anselmum seorsim editus sit tractatus ipse, uti etiam Dallæus confiteretur. At Confessionis Boërianum exemplar Caroli Magni tempore in membranis descriptum, fontem indicat, ex quo Speculum, tamquam rivus, manavit.

III. Aliud opponit Dallæus, nimirum in vulgatis Alcuini operum indicibus nullam fieri mentionem de Chiffletiana Confessione. Namque quos indices Chiffletius huc adducit, de alia Confessione Alcuini esse interpretandos, quæ ab iisdem verbis incipiat, ac Chiffletiana.

Ita sit vero: sed quis nesciat, quàm manei & mutili sint veterum Scriptorum catalogi, quamvis ab auctoribus æqualibus ordinati. Opera sancti Augustini in numerum retulit Possidius, Anselmi Eadmerus, Bernardi Abbatis Clarævallis Gaufridus; omnes Auctoribus ætate pares. Et tamen indices isti quàm in multis deficient, jam dudum eruditus viris persuasum est.

iv. At, inquit Dallæus, scriptor Chiffletianus Alcuinum sæpius expilat, quod non commisisset Alcuinus. Non enim solent Florilegi vel Desfloratores ex suis ipsi libris, sed ex alienis, ea decerpere quæ litteris mandant.

Immo verò hoc maximè arguit non aliū esse auctorem hunc, quàm Alcuinum; ut qui pressius & suis ipsius verbis & sententiis inhæreat. Nam si Dallæi argumentatio valeret; Tertulliano abjudicandus esset liber ad Nationes, qui totus ex ejusdem Apologiæ (si tamen aliis) verbis & rationibus constaret. Quod etiam de Augustini nonnullis, aliisque aliorum Auctorum operibus dicendum est.

Sed video Dallæum incumbere in nomen Florilegi seu Desfloris. Verū nego Confessorem (sic loqui mihi liceat) merum esse Florilegum seu Desflorantem, cū propria verba propriasque sententias fusiū alienis intermiscet. Opus quidem suū *Desfloratiunculam* vocat: at hoc vocabulo præ modestia usus est, rationem habens non tam eorum quos seligit auctorum, quàm argumenti quod delibet. qui sanè loquendi modus hoc in sensu hætenus familiaris est.

v. Quod subdit Dallæus, levioris est momenti, uti ipse fatetur, nimirum quæ habet vulgata Confessio in part. 4 cap. 7 initio de panis & calicis oblatione, desumpta esse ex libro de divinis officiis Alcuino perperam adscripto. Cur enim potius hæc à prædicto libro decer-

Veterum Anal. Tom. I. N

plisse dicatur Confessionis scriptor, quàm libri confarcinator ex Confessione, nulla causa probabilis adduci potest.

- VI. Præterea prædictam Confessionem vexat Disceptator hoc argumento, quòd apud Chiffletianum Alcuinum occurrant nonnulla, quæ à veri Alcuini sententiis discedant. Quippe ille, ubi de eo cælo philosophatur, quod Moses in principio creatum à Deo fuisse cum terra dicit; duas quidem profert sententias, quas verus Alcuinus itidem adducit: sed eam præfert, quam Alcuinus ipse secundo tantum loco, uno atque altero verbo indicare satis habuit, aliâ fusiùs expositâ.

Verùm & id argumento est utrumque unum & eundem esse auctorem, quòd easdem uterque refert sententias. Quòd verò Auctor in Confessione unam alteri præfert, cum Alcuinus utramque reliquisset in medio; id ipsi contigit, quod aliis auctoribus sæpenumero contingere videmus, cum aliquod argumentum retractant. Fit enim ut cum ante accuratum rei propositæ examen in diversas fluctuassent partes; postea re maturiùs expensa, unam præ altera sententiam amplectantur, immo aliquando contrariam. Atqui Alcuinus in Interrogationibus super Genesim leviter tantum propositas difficultates enodat, & maximè quidem istam, quam Confessionis Auctor accuratiùs perpendit.

VII. Subsequens oppositum continet communem locum à Calvinistis centies recanta-

rum. Fatetur nempe Dallæus vulgatæ Confessionis verba, ubi de Eucharistia tractat, valde ad catholicam Fidem accedere; *immo vix posse* (quæ Dallæi ipsissima verba sunt) *verè quidem ac sincerè aliter nisi ex ea explicari.* Sed hinc validum argumentum sumere sibi videtur, hunc Chiffletianum hominem planè alium esse à vero Alcuino, qui Christi corpus in terris toto hoc quod decurrit sæculo præsens haberi negat. Huc Alcuini verba torquet ex Commentario in Johannem lib. 5 cap. 28, ubi Alcuinus exponens hæc verba, *Pauperes semper habetis votiscum, me autem non semper habebitis*; demonstrat non esse culpandos eos, qui ei inter homines conversanti de facultatibus suis ministrarent: *cùm tam parvo tempore ipse apud Ecclesiam CORPORALITER mansurus, pauperes autem quibus elemosyna fieri posset, in ea semper essent habendi.* Hic vim facit Dallæus in voce CORPORALITER, quam majoribus litteris exhibet. quasi verò nos jam Catholici omnes id ipsum quod profert Alcuinus, palàm non profiteamur, confitentes Christum Dominum, secundum externam speciem & conversationem in terris esse desuisse; tametsi verè in Eucharistia sub panis & vini specie residere credamus.

Quod de accidentibus subdit Dallæus, nimirum ex veri Alcuini mente ea necesse esse in qualibet substantia; refellere otiosum est: cùm istic agat Alcuinus de naturali rerum statu; omnia verò in Eucharistia præternaturam sint:

N ij

VIII. Ad hæc minutias complures congerit Dallæus. in primis, quòd Confessionis scriptor *Patrem* Ambrosium, *Patrem* Gregorium dicat: quos Alcuinus *sanctos* aut *beatos* more veterum dicit; & alia hujus momenti nonnulla, quibus si immorer, nimius sim.

Miror verò quòd ex tam levi causa vir doctus argumentum desumat. Si enim ex eo quòd Confessionis Auctor *Patrem* Ambrosium, *Patrem* Gregorium vocet, alius dicendus est ab Alcuino, qui *beatos* appellat; conficiat etiam necesse est Auctorem à seipso diversum esse, cum initio partis quartæ *beatum* Gregorium commemoret. Sed hæc jejuna & exilia sunt: at illud, quod longè gravissimum putat Dallæus, videamus.

IX. Quippe objicit nonnulla in prædicta Confessione contineri, quæ ab Alcuini temporibus aliena sunt: quale est illud quod ejus Auctor de suo sæculo, velut infelicissimo, flebiliter conqueritur, ac pæne tragicè exclamat: *O infelicia tempora nostra*, inquit, *quæ nec Deum timent, nec vim sacrorum Canonum reverentur! Nullus modo sacrilegus vel criminofus, ne ad sacri Ordinis officium accedat, inhibetur.* Tum mox: *Heu miser ego! qualia tempora mihi contigit videre.* Hæc, inquit Dallæus, à Carolinorum temporum felicitate abhorrent, quibus se natum non dubito, quin Alcuinus sibi gratulatus sit; nedum ut ingratus, tamque optimo Principi ac Mecænati suo invidiosas voces chartis suis umquam illeverit.

En gravissimum illud argumentum, cujus pondere pressus Alcuinus, jure suo cadat necesse est, si Dallæo credimus. Verùm hoc levissimum esse quivis facile concedet, qui naturæ humanæ corruptum statum attenderit. Quantumvis enim antea Caroli Magni tempora fuerint, quàm multa nihilo minùs vicia grassata sunt, quæ pio cuique justis doloris materiam præbere possint. Quis enim felicior umquam morum status fuit, quàm in primitiva Ecclesia? Et tamen quanta flagitia in primis illis Christianis carpit Paulus? quanta alii istius ævi auctores? Age verò, videamus an germanus Alcuinus in sinceris scriptis suis Caroli ævum ab omni labe immune fuisse crediderit. Immo verò longè contrarium docet in epistola vi. ad ipsum Carolum scripta. *Vidimus, inquit, aliquibus in locis altaria Dei absque tecto, avium stercoribus, vel canum mictu fœdاتا. Quod facile vestra veneranda in Deum voluntas per Episcopos emendare valet, ut cum honore condigno maneat mensa Domini in loco suo, vel portetur in ecclesiam majorem, secundum sanctam Sacerdotum Dei providentiam. Et honorifice tractetur, seu altare Christi, seu consecratio corporis & sanguinis illius, & præcipuum nostræ salutis sacramentum omni veneratione consecretur, habeatur & custodiatur. Quid censes, Dallæe? negabisne hæc à vero Alcuino dicta? Non ita comparatus es ut id committas. An hæc leviora putas? neque id tibi veniet in mentem. Tamen enim de Eucharistia non catho-*

hic sentias; tamen altaria & templa religiose tractanda esse ultro ipse fateberis; & qui cõ- usque processerit, ut ea impluvio, ne dicam avium stercoribus, vel canum mictui obnoxia reliquerit, violatæ religionis reum esse. Atqui id perpetrabatur non uno in loco impune aureo illo sæculo, regnante scilicet Carolo Magno.

Sed ne fortè id unum fuisse reponas, quod reprehenderet Alcuinus; audi non jam unum, sed *plurima* quæ aureo illo sæculo emendanda eidem Imperatori significat in Carmine 271, ita Carolum affatus.

*Plurima nempe tibi sunt emendanda per orbem ,
O Rex , o rector , o decus Ecclesia.
Simoniaca quidem pululat malè pestis in orbe ,
Muneribus dantur mystica dona Dei.
Quæ Deus æternus cunctis impendere gratis,
Fusserat , ut gratia accipit ipse dator.
Stat quoque judicium causæ sub munere dantis ,
Sportula justitiam vertit in ore senis.
Muneribusque datis veniunt ad pocula testes ,
Impia tum purgat ebrietasque reum.
Opprimit & miseros quorundam sava potestas ,
Impleat ut saccos dives ab ore suos.
Impune discurrunt facientes furta latrones ,
Vltiores scelerum sunt etiam socii.
Talia comescat tua , Rex , veneranda potestas ,
Rectorem regni te Deus instituit.*

I nunc, & ingratum Alcuinum asserere si po-

tes, qui optimo suo Principi & Mecenati tam invidiosas voces ingerere non veritus sit, nedum chartis suis illinere; aut si non audes, fatere tandem aliquando non esse alienum à vero Alcuino, quòd memoratæ Confessionis scriptor in sæculi sui vitia exclamando invehitur. Plura hac de re lege sis apud Theodulfum Aurelianensem Episcopum in Patænesi ad iudices.

x. Aliud ex vulgata Confessione opponit Dallæus, quod Alcuini sæculo repugnare contendit: nempe hoc quod de Judæis legitur in part. 2 cap. 3: *Quibus etiam nec advenarum iure terram patriam saltem vestigio salutare conceditur.* Quæ verba sic commentatur Dallæus: Si vel Hadriani, vel Constantini, & Christianorum Principum, qui ei in Oriente tribus quatuorve sæculis successerunt, vel Latinorum denique qui Judæam anno MC armis quæsitam aliquamdiu tenuerunt, temporibus vixit, veri speciem habet oratio: ab Alcuini verò sæculo aliena est, quo Saraceni in omni Judæa imperitabant.

Quid sibi velit hoc commentario Dallæus, non capio. Si enim Confessio per modum improperantis & corripientis hæc ingereret, speciem aliquam haberet Dallæi argumentum. Nunc verò de pœnis divinitus Judæis inflictis cum agat hoc loco; nihil continet, quòd non usurpare possimus hoc tempore, quo etiam infideles sacris locis dominantur.

x. i. Affine est huic argumento, quod Disce-

ptator sumit ex Confessionis parte 4. cap. 4. ubi scribitur, *eucharistici mysterii veritatem*, id est realem corporis Dominici præsentiam, *nonnumquam divina revelatione aliquibus manifestatam esse*. Intelligit autem, inquit Dallæus, quibusdam divinitus concessum fuisse, ut carnem & sanguinem pro pane & vino in Eucharistia corporeis oculis viderent. Quod neque anteriori, neque Alcuini tempore accidisse Dallæus asseverat: sed hujus generis prodigia nono demum adulto sæculo, ad Paschasiani (ut putat) erroris commendationem spargi cœpta.

Si altercandi occasionem quærere esset animus, hîc causari possem non constare, an Confessionis scriptor hoc loco de sensili corporis Christi in Eucharistia visione agat, an de spiritali aliquâ revelatione, qua vera Christi in Sacramento præsentia confirmetur: quales sanè revelationes ab Auctoribus Alcuino superioribus huc adducere non esset operosum. Verùm Dallæi commentarium lubens admitto: at ejus pace dixerim, ejusmodi prodigia longè ante Paschasii tempus legebantur, nempe illud quod de Plegisso religioso Sacerdote memorat idem Paschasius. quod certè non commentus est vir religiosus, sed ex antiquo auctore accepit. Aliud item Alcuini tempore Paulus Diaconus, Casinensis Monachus, litteris mandavit in vita Gregorii Magni, quod ei accidit in facto Matronæ Romanæ. Sed ante hoc, aliud item in vita sancti Basilii Cæsareæ Episcopi,

Amphilochio Iconii Episcopo adscripta, legabatur de Hebræo quodam, cui communicantibus Christianis *infantulus membratim incidi* in manibus Basilii visus est. Hæc, inquam, legabantur ante Alcuini ætatem, quæ proinde præ oculis, cum Confessionem scriberet, habere potuit.

Basilii, inquis, vita Latinis auribus incognita fuit ante Nicolai primi pontificatum, cum scilicet ab Urso S. R. E. Archidiacono Latinitate donata est. Immo verò ante Ursi versionem alia legabatur, quæ in vitis Patrum edita est, à Surio politiori stilo reddita. Cujus rei certissimum sumo argumentum ex Aeneæ Parisiensis Episcopi libro adversus Græcos, quæstione secunda, ubi vita sancti Basilii de Græco in Latinum *a quodam Græco, vocabulo Eucimio, de verbo ad verbum translata* laudatur. Ergo regnante Carolo Calvo, hoc est medio sæculo nono, apud Gallos circumferebatur hæc vita, quam Alcuinus legisse potuit.

Ad hæc Alcuino suppetebat insigne exemplum, quod refertur in lib. 5 de vitis Patrum, cap. 18. ubi legitur Arsenii dictum de quodam sene (in Sciti habitante, ut habet mss. codex Corbeiensis) qui cum secus, quam Ecclesia catholica tradit, de Christi corpore in Eucharistia sentiret; idque *non naturale corpus Christi, sed tantum figuram ejus* esse crederet; tribus Patribus ob eam causam convocatis, & pro senis conversione orantibus; facta re

sacra, tandem ad rectam Fidem reductus est. Nam quando positi sunt panes in altari, videbatur illis tantummodo tribus tamquam puerulus jacens super altare. Et cum extendisses Presbyter manum ut frangeres panem, descendit Angelus Domini de calo habens cultrum in manu, & secavit puerulum illum; sanguinem verò illius excipiebat in calice. Tum accedente sene ut acciperet sanctam communionem, data est ipsi soli caro sanguine cruentata. quod cum vidisset, perterritus, & clamavit dicens: Credo, Domine, quia panis, qui in altari ponitur, corpus tuum est; & calix, tuus est sanguis. Et statim facta est caro illa, in manu ejus panis secundum mysterium, & sumpsit illud cum honore gratias agens Deo. Eximium hunc locum legisse potuit Alcuinus sive ex codice Græco, qualem Photius laudat, sive ex versione Pelagii S. R. E. Diaconi, qui hos quinque libros Latini juris fecit.

xii. Sed jam demum post vexatam variis artibus atque modis Confessionem, veniamus ad palmare argumentum, quo Dallæus sæpe dictæ Confessionis antiquitatem penitus labefactare sibi visus est. nempe quod idem Confessionis Auctor de eorum sententia, qui realem Domini corporis in Eucharistia præsentiam negant, non aliter loquitur, quàm de doctrina publico Ecclesiæ judicio damnata, & inter hæreses relata; atque ita cum ipsis agit, ut cum hominibus sectariis & hæreticis. Tum huic rei probandæ adducit hunc locum ex Confessionis parte 4. cap. 5. *Aduerte jam tandem.*

et pravissimarum mentium perversa doctrina, et noli surda aure et incircumciso corde praterire quod dicitur: *Qui manducat me. suam nimirum, non aliam carnem demonstrat.* Mox paucis interjectis: *Verum quia longè aliter se habet veritas tanti mysterii, quàm in HÆRETICO deceptus spiritu arbitraris, rectè dicitur mysterium Fidei, &c.* Quibus apertissimè, inquit « Dallæus, significat fuisse, quo ipse tempore « scribebat, qui aliter, quàm ipse sentiebat, de « Eucharistia DOCEBANT, quique HÆRE- « SE OS ea de causa damnati erant. Cujusmodi « homines ullos ante Berengarii tempus existisse negat Dallæus.

Hoc argumentum colorem quidem habet præ aliis à Dallæo adductis: sed si fucum detrahas, inane prorsus, uti cetera, apparebit. Quod ut assequare, rem propiùs intueri necesse est, ac demonstrare, jam dudum ante damnatum Berengarium hæreticos habitos, coque nomine affectos, qui secus, quàm modò catholica Ecclesia tradit, de Eucharistia sentirent.

Huic rei probandæ unus sufficit Deoduinus seu Theoduinus Leodiensis Episcopus, qui in epistola ad Philippum Francorum Regem scripta contra Berengarii errorem jam tum primum exoriri cœptum, censet Berengarium ejusque sequaces non esse audiendos, neque tam pro illis Concilium convocandum, quàm de illorum supplicio exquirendum: propterea quod *creberrimis sanctorum Patrum Conciliis,*

tum etiam venerabilium Doctorum clarissimis sententiiis proscripti damnatique essent eorum errores. Ergo ante Berengarii damnatum errorem creberrima Concilia catholicam de Eucharistia Fidem definierant, ac secus sentientes pro hæreticis habendos decreverant, ut censet testaturque Deoduinus. Ex quibus Conciliis etsi unum Toletanum proferat in medium; plura tamen alia in Eucharistiæ causa congregata fuisse manifestè asseruit.

Et quidem regnante apud Francos Rotberto, id est anno MXXV, Indictione VIII, Gerardus Cameracensis atque Atrebatensis Episcopus Fidem catholicam de Eucharistia fanciuit adversus hæreticos nonnullos, qui Domini corporis & sanguinis sacramentum rejiciebant, uti legitur in Synodo contra eos Cameraci habita, quam propediem typis editurus est noster Acherius in Spicilegii tomo XIII. Cum enim idem Episcopus in ea urbe diebus Nativitatis & Apparitionis Domini de rebus ecclesiasticis tractaret; *relatum est ei quosdam ab Italia finibus viros eo loci advenisse, qui quamdam nova hæreseos sectam introducentes, evangelica atque apostolica sanctionis disciplinam pervertere tentabant; & quamdam justitiam præferentes, hac sola purificari homines afferebant; nullumque in sancta Ecclesia aliud esse Sacramentum, per quod ad salutem pervenire potuissent.* Hi coram Episcopo adducti, referunt se esse auditores GANDULFI cujusdam ab Italia partibus viri, & ab eo evangelicis mandatis. &

apostolicis informatos : nullamque præter hanc scripturam se recipere , sed hanc verbo & opere tenere. Tum accuratiùs interrogati , sacri Baptisminis mysterium negant, simulque Eucharistiæ , Pænitentiaë & Matrimonii sacramenta. Pro erroribus singulis singula capitula condit Gerardus, primum quidem de Baptismo, secundum de corpore & sanguine Domini, in quo hæreticos compellat his verbis : Jam nunc his omissis, transitum faciamus ad illud sacrum & inmotabile Dominici corporis & sanguinis sacramentum, quod vos ad vestram confusionem, nisi resipueritis, adversum divinam & apostolicam traditionem impugnantes evertere tentatis. Tum ipsius Sacramenti naturam explicans, post aliqua hæc subdit: Quod quidem sacrificium dum de pane & vino cum aqua mixto ineffabili sanctificatione, cruce & verbis illius in altari consecrato, dumque Passionis & Resurrectionis ejus atque in celum Ascensionis, ibidem saluifera memoria agitur; verum ac proprium corpus ipsius Domini nostri JESU-CHRISTI, & sanguis verus & proprius efficitur, quamvis aliud esse videatur. Videtur namque panis materialis : sed verissimè efficitur corpus Christi, sicut ipsa eadem Veritate attestante didicimus. Ex quibus intelligimus, in Synodo Cameracensi assertam fuisse Eucharistiæ veritatem annis ampliùs xxv ante damnatum Berengarium. Hunc locum paullo fusiùs retuli, tum quia hæc Synodus antehac (si non fallor) incognita fuit, tum quia rebus subsequentiùs illustrandis plurimum conducit.

Sub idem tempus, hoc est anno M^o XVII°, testante Glabro Rodulfo in Historiarum lib. 3 cap. 8, in urbe Aurelianorum flammis traditi sunt ejusdem hæreseos assertores: quorum præcipui erant Herbertus atque Lisoius. Horum errores fucatæ sanctitatis simulacro, palliatos detexit Arefastus, qui præsentē Rotberto Rege, ut Synodi Acta probant in Spicilegii tomo secundo, inter cetera contestatus est ab eis se didicisse, *panem & vinum, quod super altare manibus Sacerdotum sancti Spiritus sanctificatione effici videtur sacramentum, converti non posse in corpus & sanguinem Christi.* Quod cum illi confiterentur, nec ab eo errore aliisque revocari potuissent, jubente Rege extra urbem cremati sunt. Hic nullus cānon nullumve decretum conditum legitur, sed tantum pœna hæreticis inflicta: ob eam videlicet causam, quod communi Ecclesiæ catholicæ præjudicio proscriptus esset eorum error, qui veritatem corporis & sanguinis Domini in Eucharistia negassent; atque hujusmodi homines in hæreticorum classem amandati. Qua persuasione commoti prædicti hæretici, errorem suum publicis concionibus committere non audebant: sed occultis cuniculis furtivisque colloquiis in fidos probatosque quorundam animos eum inspirabant. Tantum apud eos prævalebat erroris sui præconcepra damnatio.

Mitiùs cum aliis ejusdem farinae hominibus egit sanctus Odo Cantuariensis Archiepiscopus circiter annum DCCC L. quo tempo-

re quidam Clerici maligno errore seducti asseverare conabantur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem in priori substantia permanere, & figuram tantummodo esse corporis & sanguinis Christi, non verum Christi corpus & sanguinem. Quorum ENORMEM PERFIDIAM beatus Odo destruere cupiens, dum quadam die in conspectu totius populi sacrosanctis Missarum sollemniis devotus intenderet, expressis lacrymis Dei omnipotentis clementiam in suo ministerio affore postulavit, quæ ad depellendos hominum ERRORES substantivam divinorum mysteriorum declararet proprietatem. Cumque ad confractionem vivifici panis ventum fuisset, confestim inter manus Pontificis, fragmenta corporis Christi tenentis, sanguis guttatim defluere cæpit. Cujus rei consideratione perculsi omnes, maximè verò Clerici sectarii, errorem suum incunctanter abjecere. Ipse autem Pontifex cum suis in magna gratiarum actione lætitiâ egit, propterea quod omnis error de Dominico corpore in pectore suorum abolitus fuisset; nec ultra panem in altari positum verum Christi corpus esse diffiderent, qui verum sanguinem inde manare conspexissent. Hæc verba sunt pervetusti auctoris, qui libellum de ipsius Odonis vita nondum editum composuit; quem locum Willelmus Malmesburienſis Monachus compendio retulit. Ergo eo tempore, id est medio sæculo x, enormis perfidia errorque censebatur, si quis de corporis Christi Domini in Eucharistia veritate dubitasset.

Sæculo præcedenti eadem fuit Catholicorum sententia, qui hæreticos appellabant, ejusmodi erroris sectatores. Testis in primis Paschasius Radbertus in lib. de Sacramento altaris cap. 21. *Nos autem catholicè sensum ipsius Domini requirentes, non HÆRETICORUM nanias sequamur, sed ejus qui ait: Accipite & comedite ex hoc omnes.* At novator erat Paschasius. Immo verò Fidei catholicæ assertor: tum quia hoc nomine eum semper honoravit catholica Ecclesia; tum quia non solent novatores eos qui à se se dissentiunt, hæreticos appellare, sed priscæ Fidei corruptores. Verùm hîc non agimus de re ipsa, sed de nomine hæretico, quod Eucharisticæ veritatis infitiationibus à Paschasio disertè impactum est ante Berengarii censuram.

Cum Paschasio consentit Hincmarus Remorum Archiepiscopus in prioris opusculi de Prædestinatione cap. 31, ubi loquitur in hunc modum: *Sunt & alia, quæ vocum novitatibus delectantes, unde sibi inanes comparent rumusculos; contra Fidei catholicæ veritatem dicunt, videlicet quòd trina sit Deitas: quòd Sacramenta altaris non verum corpus & verus sanguis sit Domini, sed tantum memoria veri corporis & sanguinis ejus.* Itaque censebat Hincmarus hujusmodi homines pugnare contra Fidei catholicæ veritatem, ac proinde hæreticos esse. Eundemmet errorem (ut id obiter observem) notasse mihi videtur Anastasius Bibliothecarius, cum ait Nicolaum Papam primum fecisse in basilica

ea Salvatoris, quæ Cæsarea dicta, cruces de argento purissimo, *quæ pendent ante Sacramentum substantia carnis ejusdem Domini nostri JESU-CHRISTI*. Curenim, quæso, addidit SUBSTANTIÆ vocem, nisi ut eam opponeret figuræ vocabulo, quo hæretici tunc temporis abutebantur? Nimirum hæc verba *Sacramentum substantia carnis Christi*, opponuntur istis, *sacramentum figura carnis Christi*; tantumdemque sonant, ac si dixisset Anastasius, *Sacramentum continens substantiam carnis Christi, non figuram*. aliàs inanis & absurda esset ejusmodi vocabulorum geminatio.

Ex his omnibus liquidò conficitur, tempore Hincmari ac Paschasii Radberti, id est paullo post mortem Alcuini, hæreticos dictos fuisse eos, qui de veritate corporis Christi in Eucharistia dubitassent: ac proinde immeritò Johannem Dallæum Alcuino abjudicare Confessionem Chiffletianam ea ratione, quòd *hæretico spiritu deceptos* hujusmodi homines appellet.

Duplici verò ex causa eos ab antiquis hæreticos dictos existimo, nimirum, quòdeò nomine dignosæstimarent eos, qui à recepta Catholicorum fide recederent: & quòd antiquorum Patrum decretis damnati crederentur. Scilicet hæc fuit veterum quorundam Catholicorum persuasio, in Concilio Ephesino fancitam fuisse de Eucharistia fidem nostram, atque diris addictos, qui contrarium dogma secuti essent. In hac sententia fuit Lanfrancus,

Veterum Analect. Tom. I.

O

ut patet ex Dialogo adversus Berengarium edito: ubi notat hæreses duas antiquis temporibus ortas fuisse, omnibus tamen tum consentientibus, *quod panis & vinum in veram Filii hominis carnem, verumque ejus sanguinem converterentur*: sed quis esset ille Filius hominis aliis in alios pugnantibus. Quidam enim, inquit, arbitrati sunt hunc oportere intelligi quemlibet hominem, sive justum, sive peccatorem. alii non hunc esse de turba quemlibet hominem, sed virum justum, sanctificatum, à communi hominum vita per suam vitam celsitudinem segregatum. Tum subdit Lanfrancus damnatas in ea Synodo utrasque has letales pestes, decretumque Nestorio in hæc verba transmissum: *Ad benedictiones mysticas accedimus & sanctificamur, participes sancti corporis & pretiosi sanguinis Christi omnium nostrum Redemptoris effecti: non ut communem carnem percipientes, quod absit, nec ut viri sanctificati & Verbo conjuncti secundum dignitatis unitatem, aut sicut divinam possidentis habitationem: sed verè vivificatricem, & ipsius Verbi propriam factam.* Tum addit Lanfrancus Concilii canonem iis anathema dicentis qui secus sentirent. Ex quibus nemini dubium esse debet, Lanfrancum in ea fuisse persuasione, Ephesinos Patres de Eucharistiæ Fide adversus Novatianos statuisse, eosque pro hæreticis habuisse qui ab ea definitione recederent. Hic jam non inquirō, an Lanfrancus Concilii sensum assecutus sit. Certè Ephesini Patres hoc loco veram Christi cor-

poris in Eucharistia præsentiam, si non definiunt, saltem manifestè supponunt. At permitto Lanfrancum in explicando Concilii decreto falsum esse, eique plus, quàm verba præ se ferant, tribuisse. Hic tantum expendo quid fenserit de mente Concilii: cujus decreto Sacramentariorum errorem sine dubio damnatum fuisse persuasum habuit.

Atqui in eadem etiam persuasione fuit Herigerus Laubientis Abbas in libello de Eucharistia, qui sine auctoris nomine à Cellotio editus est in appendice ad historiam Gorhescalci: cujus libelli auctorem esse Herigerum Abbatem Laubientem, qui anno M VII mortuus est, certis aliàs documentis, Deo dante, demonstrabo. Is quippe inter argumenta quæ adducit ad probandam Eucharistiæ Fidem, etiam hunc locum à Lanfranco relatum profert ex Concilio Ephesino. Quid si Chiffletianæ Confessionis scriptor, eodem præjudicio affectus, eodem modo Ephesini Concilii decretum interpretatus est; atque ob id *hæretico spiritu deceptos* appellavit eos, qui de hujus Sacramenti veritate dubitarent? Certè ad hunc locum manifestè alludere videtur in hæc verba: *Adverte jam tandem, ô pravissimarum mentium perversa doctrina, & noli surda aure & incircumciso corde præterire quod dicitur: Qui manducat me. suam nimirum, & non aliam carnem demonstrat.* Cur enim dixit *suam*, & non *aliam carnem*, nisi ut excluderet errorem illum, quem ab Ephesinis Patribus damnatum esse putabat?

Hæc ergo causa est, cur *hæretico spiritu deceptus* appellet huiusmodi erroris sectatores.

Verum fac scriptorem Chiffletianæ Confessionis non respexisse ad Ephesinum, aliudve Concilium: cur non potuit hæreticos appellare eos, qui contra Scripturæ sacræ seu Christi Domini manifestam assertionem, contra majorum traditionem, ac demum contra receptam sui temporis Fidem, corporis Domini veram in Eucharistia præsentiam negarent? Certè qui adversus Claudium Taurinensem Episcopum de cultu sacrarum Imaginum scripsere sæculi noni auctores Gallicani, eum hæretici nomine afficiunt, quamvis hunc cultum nulla Synodus eo tempore statuisset. nam quod hac de re habitum est Concilium Nicænum secundum, veluti profanum tum repudiabat Gallicana Ecclesia. Sic Ratramnus eos, qui Christum Dominum communi via ex beatissimæ Virginis utero prodiisse negabant, ut *novæ & inaudita hæreseos* auctores non semel suggillat, nullo suffragante Conciliorum decreto: propterea quòd adversariorum sententiam à Scripturæ sacræ & Patrum auctoritate deflectere arbitraretur. Quidni potiori jure hæreticos Chiffletiana Confessio dixerit eos, qui ab Eucharistiæ recta fide recessissent, reclamante non solum Scriptura & Patrum traditione, sed etiam communi Catholicorum consensu? Adde in ista Confessione huiusmodi homines non dici hæreticos, sed tantum *hæretico spiritu*, id est diaboli hæreseôn auctoris instinctu *dece-*

ptos. quo nomine notare videtur, non quidem hæreticos ullos, qui errorem suum in vulgus spargerent; sed nonnullos dubiæ fidei Catholicos, qui humanis ratiunculis & sensibus plus æquo addicti, de hoc divino Sacramento non rectè sentirent. Sit ergo hæc nostræ responsionis summa, nempe ante damnatum Berengarium, realis (ut vocamus) in Eucharistia præsentia impugnatores hæreseos nota pœnisque affectos fuisse in Conciliis Cameracensi & Aurelianensi: eisdemque pro hæreticis sæculo x habitos ab Odone Cantuariensi, tum sæculo nono ab Hincmaro Remensi Archiepiscopis, à Paschasio Radberto & aliis. Ad hæc visum fuisse Lanfranco, Herigero & Confessionis Chiffletianæ Auctori, eos itidem in Concilio Ephesino diris addictos; ac denique merito in ea Confessione *hæretico spiritu deceptos* dici, quippe qui in fide Eucharistiæ à sacra Scripturæ Patrumque auctoritate desisterent, quin etiam à recepta omnium tunc temporis Catholicorum confessione.

xiii. Immo verò, inquis, nullus, non tantum superiorum temporum auctor, sed nec Alcuini tempore, hanc de Eucharistiæ veritate Fidem tenuit docuitve, qualem ipsa Confessio profiteretur.

At hanc objectionem manifestè refellit Paulus Diaconus in Vita Gregorii Magni, qui catholicam veritatem tam disertè exponit, ut nemo clariùs hoc tempore explicare possit. Sic enim occasione facti, quod Matriona Romana

in Eucharistiam perpetravit, Paulus Gregorium loquentem inducit. *Disce, inquam, Veritatis jam modo credere conestanti: Panis quem ego do, caro mea est, & sanguis meus est vere potus. sed praeceus Conditor noster infirmitatis nostra, ea potestate qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne semper Virginis operante sancto Spiritu fabricavit, panem & vinum aqua mixtum, manente propria specie, in carnem & sanguinem suum, ad catholicam precem, ob reparationem nostram sancti Spiritus sanctificatione convertit. Tum subdit Paulus: Indeque universos jussit divinam precari potentiam, ut in formam pristinam sacrosanctum reformaret mysterium, quatenus mulieri ad sumendum fuisset possibile. quod & factum est. Vnde saepe fata mulier plurimum in sancta Religione & Fide proficiens, participatione Dominici sacramenti consecrata est, & omnes qui viderant, in divino amore & orthodoxa credulitate excreverunt. Haec enim Paulus in Vita sancti Gregorii Magni, quae in Saeculo primo Benedictino typis edita est: quem locum adduxit Gerardus in prae laudata Synodo Cameracensi. Ex quo intelligimus, eam fuisse tum de Eucharistia receptam fidem, panem scilicet & vinum, manente propria specie, in carnem & sanguinem Domini converti, atque in ea persuasionem orthodoxam credulitatem fuisse collocatam.*

Eandem adstruit Haimo Halsberstadenfis Episcopus, Pauli & Alcuini suppar, in tractatu de corpore & sanguine Domini, quem

recens edidit noster Acherius in Spicilegii tomo. xii. Hic enim suam, immo & Catholicorum sui temporis omnium Fidem explicat in hunc modum: *Credimus itaque & fideliter confitemur & tenemus, quod substantia illa, panis scilicet & vini, per operationem divine virtutis, ut jam dictum est, id est natura panis & vini, substantialiter convertatur in aliam substantiam, id est in carnem & sanguinem.* Et infra: *Commutat ergo invisibilis Sacerdos suas visibiles creaturas in substantiam sue carnis & sanguinis secreta potestate. In quo quidem Christi corpore & sanguine propter sumentium horrorem sapor panis & vini remanet & figura, substantiarum natura in corpus Christi & sanguinem omnino conversa: sed aliud renunciant sensus carnis, aliud renunciat fides mentis, &c.* Mitto plura hanc in rem hujusmodi testimonia, quæ jam adduxere eximii perpetuæ de Eucharistia Fidei Defensores. Hunc verò Haimonis locum insignem hîc visum est attexere, utpote à nemine hætenus prolatum: quo luculentior nullum ad probandam Ecclesiæ Fidem reperire fas est. Prædictum verò Haimonis tractatum inveni in Bibliothecæ nostræ sancti Germani membraneo codice annorum sexcentorum, qui ejusdem Haimonis expositionem in epistolas per totum annum in Missa recitari solitas complectitur. Insertus porro est in eo codice tractatus iste post expositionem in epistolam Cænæ Domini, quæ epistola de Eucharistiæ mysterio tota est: cujus epistolæ ex-

Q iiij

positionem subsequitur iste tractatus cum hoc titulo: *INCIPIT TRACTATUS AIMONIS de corpore & sanguine Domini*. Tum Auctor tractatum suum cum epistolæ prædictæ expositione continuando in hunc modum orditur: *Sed quoniam hujus epistola opportunitas offert, ut aliquid de tanto Sacramento latius dicatur, &c.* quod quidem hoc loco monuisse visum est operæ pretium. Itaque, ut modò dicebam, tempore Alcuini recepta erat ea, quam profitemur, de Eucharistia Fides, qualem professus est Alcuinus ipse in Confessione controversa.

xiv. Cur ergo, inquis, Paschasius in Patrum testimoniis, quæ ad sententiam suam constituendam adducit, Alcuinum indictum & illaudatum prætermisit; siquidem hæc Confessio Alcuini fetus est?

Nempe quòd Paschasius ab antiquis dumtaxat Patribus auctoritatem sumit: Alcuinus verò tum, cùm librum suum conderet Paschasius, ante paucos annos defunctus erat. Deinde multa alia veterum testimonia omisit Paschasius, ex sinceris eorum operibus facillè repetenda: quæ quidem opera eadem ratione negare posset Dallæus, si ipsius argumentatio quid efficeret. Denique Alcuini Confessionem prætermisit, fortasse quòd in ipsius notitiam (quæ librorum tum inopia & difficilis communicatio erat) non venisset.

Hæc fere sunt argumenta quæ Dallæus congerit adversus Confessionis Auctorem & anti-

quiritatem, si nonnullas exceperis minutias, quas consulto prætermisi; qualia sunt quæ profert de stili dissimilitudine à veris Alcuini operibus: cum alii docti viri eandem, cum in ipsa Confessione, tum in sinceris Alcuini operibus, orationis æqualitatem agnoscant. Hæc, inquam, quæ *minuta neque satis certa* ipsi Dallæo visa sunt, prudens dissimulavi, ne longius progredierentur nostræ concertationes.

Hæc pro modulo dicta sint de hujus operis. Auctore & antiquitate: quorum unum ita propugnandum suscepi, ut alterum tamquam certissimum demonstrari posse confidam. Quod si non penitus assecutus sim, vel id mihi satis erit pro fructu operis, quod hanc provinciam studiosis aperuerim, reperto exemplari, cujus sola inspectio operis antiquitatem persuadere potest. Huc eruditorum omnium oculos & judicium appello, quibus codicem Boërianum inspicere licet, sive in Monasterio sancti Germani, quamdiu penes nos erit; sive Divione in Bibliotheca Boëriana, quò brevi remittendum est.

Quæ de Auctore protuli argumenta, si rempenitus non evincunt, saltem maximè probabilem efficiunt. Hæc si quis refutare velit, non ita mecum agat, quasi hac in re controversiæ caput constituam: sed Confessionis impugnet antiquitatem, quam potissimum defendo. Certè haud multum interest Reipublicæ Christianæ, quis istius operis auctor sit, Alcuinus an alius, si modò eum Alcuini æqua-

lem agnoscant omnes. Neque tamen Alctrinæ patrociniū deferere est animus, sed justos controversiæ limites definire.

Ceterum, quod in me receperam, hoc loco apponendum duxi virorum peritorum testimonium de codicis Boëriani antiquitate, ut ii, quibus codicem istum videre non licet, hominum in Republica litteraria clarissimorum auctoritati acquiescant.

T E S T I M O N I U M

De Boëriani codicis antiquitate.

NOs infrà scripti omnibus quorum intererit, notum facimus, visum à nobis ac diligenter inspectum membraneum codicem pervetustum, cui titulus est recentiori manu in primarii locum substitutus: ALBINI CONFESSIO FIDEI. quæ ipsissima est Confessio sub nomine Alcuini a R. P. Petro Francisco Chiffletio typis edita. testamurque istius codicis scripturam proximè accedere ad tempus Caroli Magni, nec sæculo nono. posteriorem videri. In quorum fidem huic instrumento subscripsimus Idibus Decembris anno Domini M DC LXXIV.

Subscripserunt in Originali A. FAURE,

Doct̃or ac Socius Sorbonicus. JOANNES
GARNIER, Societatis JESU Presbyter, ac
Theologiæ Professor. CAROLUS LE COIN-
TE, Oratorii Presbyter. DE VYON
D'HEROUVAL, Camerae computorum Au-
ditor. DU FRESNE DU CANGE, Quæstor
Ambianensis. HADRIANUS VALESIIUS,
Historiographus Regius. STEPHANUS
BALUZE, Bibliothecæ Colbertinæ. Præfe-
ctus. COTELIER, Societatis Sorbonicæ.
DE LAUNAY in supremo Parisiensi Se-
natu Advocatus.

WILLELMI

ANGLORUM REGIS.

EPISTOLA

Ad JOHANNEM Abbatem Fiscam-
nensem.

W. Rex Anglorum JOHANNI Ab-
bati salutem. Diu mecum cogitavi, mi
dilecte, in cujus manu & custodia pos-
sem mittere & commendare Abbatiam
sancti Petri de West-monasterio: quia
in maxima veneratione & habeo, & ex
debito habere debeo. Ibi enim jacet vir
beatæ memoriæ dominus meus Rex

ETHWARDUS; ibi etiam tumultata est Regina ETOITH uxor ejus inclita: ego etiam ibidem, Dei clementia providente, sceptrum & coronam totius regni Anglici suscepi. Tandem consilio LANFRANNE Archiepiscopi, meorumque Procerum, VITALEM Abbatem, quamvis invitum, ad hoc coëgi ut illam assumeret. Cùm enim Abbatiam de Bernaco ex minimo multum, ut patet, sublimaverit; intellexi illum dignum esse Abbatia de Westmonasterio, & utilitate & prudentia. Quapropter liceat mihi istud fieri, quod de eo communi consilio meorum providi Procerum, licentia tua & bona voluntate, & conventus fratrum. Volo etiam tibi notum esse me elegisse OSBERNUM fratrem, scilicet Vitalis Abbatis, ut habeat Abbatiam de Bernaco: & hoc tuâ licentiâ mihi fieri liceat. Vale.

JOHANNIS ABBATIS

Epistola I

Ad WILLELMUM Angliæ Regem.

W. divina favente gratia Anglorum Regi in magna gloria, JOHANNES Fiscamnensis Cœnobii Pater, victoriam de inimicis in gladio Domini & Gedeonis. Rex inclite gentis Anglicæ, & Dux Normannorum, bellicosa virtute; ecce ego Johannes, vester totus in Domino, humiliter vobis suggero & litteris significo, quoniam molestè acciperem, quòd frater noster Domnus VITALIS sine licentia nostra de Abbazia ad Abbatiam migraret, nisi quòd vos diligo, & vestra consilia honorare volo. Idcirco laudo & confirmo quod vestra regalis sancivit auctoritas. Jam verò quòd OSBERNUM suum fratrem germanum, non Fiscamnensem Monachum, in juris nostri loco elegistis Abbatem, annuo libenter ad vestram fidelitatem; ita tamen, ut fiat secundum auctoritatem, videlicet ut, accepta licentia à suo Abbate, noster fiat Monachus, & obediens se-

cundum Regulam sancti Benedicti & Ordinem. His ita prælibatis, rogo dominum meum, ut memorem senectutis jam me ad terminum vitæ curvantis, judicet causas nostras, & faciat nobis justitiam, ut ego lætus in Domino moriar. Quæ sunt hæc causæ? Primum, ut ex promisso, quod perdimus in Astingo, recompenset corde pleno & animo benivolo. Sunt aliæ plures causarum nostrarum necessitates, quas rogo pius Rex judicet & finiat, dum vivit & vacat, ad summæ Trinitatis honorem & gloriam: quatinus ipsa Deus Trinitas illum de Angelis provehat ad gloriam, quæ est in Angelis. Vale.

J O H A N N I S A B B A T I S

Epistola I I

Ad V I T A L E M Abbatem Bernacensem.

J O H A N N E S Fiscamnensis Abbas confratri V I T A L I salutem. Scire te volo, utilis & honeste Frater, quoniam pro amore Regis & merito tuæ dilectionis auctorizo tuam promotionem, & fratris O S B E R N I in nostro Bernaco ordinatio-

nēm. Sed ego & totus conventus sanctæ Trinitatis rogamus & monemus, ut memor tuæ professionis, memor nostræ societatis, locum tuum melius recognoscas & honores, quàm plures qui de nobis exierunt fratres, & per nostrum locum venerunt ad magnos honores. Vale.

ADNOTATIO.

EODEM collimant superiores epistolæ tres, nempe ut Vitalis Abbas Bernacensis transferretur ad regimen Westmonasterii in suburbio Londinienti: tum ut Osbernus, Vitalis germanus frater & Monachus Troarnensis, in locum fratris Bernaco sufficeretur. Bernacum Neustriæ opidum est ad Carentonam fluvium, diœcesis Lexoviensis, ubi Monasterium inchoavit Judith Ricardo secundo Nortmannorum Duci nupta; absolvitque Ricardus ipse maritus, *committens illud venerabili Guillelmo Abbati (Fiscamnenfi) perficiendum, & monasticè ordinandum, qui in locandis fundamentis modicum præstiterat consilii auxilium*, uti Ricardus ipse testatur diplomate dato in Fiscamnenfi palatio anno ab Incarnatione Domini MXXVII, Indictione octava. Hinc est quòd cùm Monasterium illud juris esset Fiscamnenfium Monachorum; Willelmus Anglorum Rex, idemque Dux Nortmannorum, Conquæstor vulgo appellatus, non nisi habito Ab-

baris Fiscamnenſis ejuſque Monachorum conſenſu, Vitalem Bernacenſem Abbatem in Weſtmonaſterium tranſtulerit, ejuſque loco præfece- rit Oſbernium. Qua in re obſervandum venit, Principes atque Reges, etſi in Abbatias à Ma- joribus ſuis conditas ſibiſque ſubjectas aliquan- do Abbates nominarent, ad rem tamen exſe- quendam poſtulaviſſe conſenſum & confirma- tionem Monachorum, quibus electio compe- rebat. Porro Johannes Abbas, cujus ſunt ſupe- riores epiſtolæ duæ atque infra ſubſequens, Fiſcamnio præfuit poſt Guillelmum ab anno MXXV. III, obiitque anno M LXXV. III, uti ſuperius obſervabam. Haſ verò epiſtolas noſter Guillelmus Filiaſtrius eruit ex mſ. codice Fiſcamnenſi.

J O H A N N I S   A B B A T I S

Epiſtola III

Ad W A R I N U M Abbatem Mettenſis
Monaſterii ſancti Arnulfi.

Repetit Benediſtum Monachum ſuum.

D O M I N O Patri W. venerando
Abbati, frater J O H A N N E S, cru-
cis Chriſti ſervulus, quicquid in Chri-
ſto felicius. Sæpius & verbis & ſcri-
ptis, deprecatus ſum veſtram paternita-
tem pro noſtro Monacho, nomine BE-
N E D I C T O,

NEDICTO, ut mihi redderetis: & audire renuistis. quod non maximæ fuit caritatis. Scriptum quippe nostis: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.* & , *Caritas omnia suffert.* Adhuc ergo vestram paternitatem conveniò humili supplicatione, quatinus eum non differatis mihi remittere. Quòd si nolueritis, vos non excommunico, sed ipsum ab omni Christianitatis officio auctoritate Dei, & sancti Patris nostri BENEDICTI & omnium Sanctorum, quantum mihi licet, separo & sequestro, donec docear quo mihi aufertur pacto. Valete dicere, si nostram non defenderetis ovem. Verumtamen valete dicam, eâ convenientiâ, ut ovem reddatis omni occasione postposita.

WARINI ABBATIS

Epistola

Superiori respondens.

DOMNO Abbati I. secundum nomen suum Dei gratia pleno, Frater W. ejus fervorumque Dei servus, cum fidelibus orationibus caritatem &

Veterum Analect. Tom. I. P.

pacem. Apostoli verba sunt : *Servum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes.* Hoc ideo dico, ut tali tanti Doctoris sententia meipsum moneam & castigem, ne responsurus litteris vestris, quibus nos dudum pro libitu & potestate vestra nimis acriter convenistis, aliquid quod vobis, id est tantæ majestati, indecens sit, (quod absit) saltem provocatus, velut stultus effutiam. Sed quia, ut dicitis, *caritas omnia suffert*, voto Apostoli precor, ut si ego ut insipiens in insipientia aliquid locutus fuero, sustineatis modicum quid ipsi insipientiæ meæ, & supportetis me. Ego enim nihil propono, nihil præcipio, nil minor: sed coactus ad scripta vestra simplici sermone sic rescribo. Litteras vestras frater noster Dominus W I M U N D U S mihi detulit, dicens eas sibi à vobis missas, ut per eum mihi præsentarentur. Quas coram eodem fratre qui eas attulit, & Domino G R I M A R I O Besuensi, sine ullo salutationis procœmio (quod non, ut dicitis, maximæ fuit caritatis) præsentavit: subjunxitque vos ea mandare, ut fratrem nostrum Dominum B E N E D I C T U M, quem vi auferre volebatis, vel-

ut jam vestrum, vestris sumptibus, equis & famulis ad vos quantocius deduceret. quod certè si alius præter vestram personam ageret, non maximæ esset religionis.

Ut enim de persona vestra interim taceam, cui omnis honor, utpote majori, priori, sanctiori, ac prudentiori atque religiosiori impendendus est; de me dicam, quia si ego tale quid de aliquo vestro Fratre attemptaşsem, & eum ad me venire scriptis nostris tam longo terrarum spatio, & maximè pro damno vestro, clam vobis monerem; meritò & à vobis, & à cunctis hæc audientibus reprehensibilis & contrarius sanctæ Regulæ judicaret: cum sciamus sanctum Patrem nostrum BENEDICTUM prohibere Monachum litteras vel eulogiā nesciente Abbate suo à quocumque suscipere; justiusque mihi in tali culpa impingeretur id, quod in scriptis vestris opposuistis: *Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.*

Verùm his omissis, quæ vel leviter ferrentur, vel omnino nil penderentur, ni alia graviora nos stimularent: ad ipsa verba quibus interminamur, si placet,

veniamus, ut his absque contentione respondentes, vel noxii vel innoxii inveniamur. Querimini vos sapius & verbis & scriptis nos expetisse, ut vestrum, sicut dicitis, Monachum, nomine Benedictum, vobis redderemus, & audire renuimus; & hoc non maximæ caritatis esse. Ubi ego respondeo, me (si bene memini) à nescio (Deo teste) qua persona litteras quasdam, transacto jam, ut puto, biennio, suscepisse, quibus de remissione ejusdem fratris monebar. quas, ut æstimo, ipse idem, & quicumque legit & intellexit, ut vanas irrisit, quas vestras fuisse nec credidi, nec credo. Ita frivola erant quæ in eis continebantur, ut potius eas à quocumque scurra irrisoriè fictas, quàm vel à vobis, vel ab aliquo sapiente missas crederem, adeoque pro eis respondere vel rescribere parvipendi.

Quod verò dicitis, vos verbis me de hac re expetisse: salva veritate sermonis vestri, quem ego falsum dicere nec debeo, nec volo, me non recordari confirmo aliquando hinc vobiscum, vel cum aliquo vestrorum me aliquod habuisse colloquium. Quòd si habuissem; quod

modò respondeo , tunc quoque respondissem , scilicet me libentissimè vestrum & vestrorum consilium , adiutorium & cohabitationem , si tanta re dignus essem , habiturum , & id servitio nostrò , si juberetis , repensurum.

In præsentì tamen , quia hoc tanta vi exigitur , nullum Monachum vestrum habere : Domnum verò Benedictum non vestrum , sed sanctæ memoriæ Domni Abbatis WILLELMI conversum , nutritum & professum fuisse : quem ipse (quod nemo negare valet) in primo quo locum Gorziensem regendum accepit , ad idem Cœnobium cum multis aliis , quorum nonnulli jam vita defuncti ibidem humati quiescunt , ut suum venire , ac inibi manere præcepit. Quod & fecit , usquedum transactis nonnullis annis , conhibentia Domni Abbatis Gorziensis SIGIFRIDI & Domni Abbatis ODDONIS tunc Priorum , post Abbatum , & jussione prædicti Domni Abbatis Willelmi ad Monasterium sancti Arnulfi , cui Deo auctore , licet peccator , inservio , directus & destinatus est : ubi hactenus deguit & degit , & Deo volente (nisi omnia antiquorum statuta irrita

fiant) deget. qui obitum Patris nostri
sepe dicendi Domni Abbatis Willelmi
præstolatus est, & successoris ejus, id est
Domni Abbatis Oddonis, electioni &
ordinationi interfuit, laudavit, & absque
alicujus interdictione primum ipsi, post
decessum autem ejus, mihi, licet indi-
gnissimo, nullo monente, nullo cogen-
te, sua sponte, voluntariè, ut dixi, obe-
dientiam, ut Monachus Abbati promisit,
& scripto, ut videri perfacile est, fir-
mavit. Cùm e diverso (quod pace ve-
stra dictum sit) nec electioni, nec or-
dinationi vestræ, nec animo, nec corpo-
re interfuerit : & vos postmodum per
has regiones nostras transitum & hospi-
tium habentes, nullam omnino vel te-
nuem famam sonuistis; & nobis jam præ-
teritis annis orationis causa sanctum Mi-
chaëlem adeuntibus, & per vos transi-
tum habentibus, ubi etiam benignè satis
& liberalissimè cum omni caritate & sus-
cepistis & refovistis, nullam penitus
mentionem fecistis, nec, ut puto, face-
retis, nisi Doeck, non primus ille Idu-
mæus, sed nunc alter semi-Judæus, cu-
jus nomen vel faciem non cognovi; sed
utinam ita vitam ejus laudabilem in bo-

na fama ex veritate cognoscerem ; sicut notatur & vituperatur apud nos in mala fama. non , inquam , ille aut infamis , sicut dicitur ; aut laudabilis , sicut cupe-rem , ex transmarinis partibus ad cor-
rumpendam inter nos pacem , ad vos nunc nuper emerisset : qui , ut audivi , relicto habitu & vita monachica , diu vo-
lутatus in volutabro sæculi , jam tandem inebriatus fœtore carnalis delectationis , quam ex aureo calice Babylonis usque ad feces epotavit ; nunc tandem pulsatus plus precibus , quàm minis , non fœtaliter Christo servitutum , & à via & vita per-
versa convertendum minatur , nisi in-
primo initio , non conversionis , sed re-
versionis suæ contra Christi præcepta a-
gat. Nam Christus ad se venientibus di-
cit : *Si quis venit ad me , & non odit pa-
trem suum & matrem & fratres , &c.* Iste
autem prædicat se non posse sine fratre
carnali servire.

Animadvertite , quæso , insidias diaboli.
Lupus ovibus insidians , non libero , sed
suspensio incessu ovilia circuit : ita dia-
bolus quos decipere quærit , non aperta ,
sed simulata fronte impetit. Verumta-
men Paulus devitandos eos docet , qui
P.iiiij

primam fidem irritam fecerunt. ideoque discipulis dicit : *Timeo , ne sicut serpens, Evam seduxit astutia sua , ita & vestri sensus corrumpantur , & excidant, à simplicitate , quæ est in Christo.* Ego quoque timeo talem horum societatem plus paritutam istius (quod absit), perditionem , quàm illius salutem. Sed dicit aliquis : Quid si aliter haberi vel teneri non potest ? Huic non ego , sed Apostolus respondeat : *Infidelis si discedit , discedat.* Quod enim lucrum est Deo animam unam acquirere , & aliam perdere ? quod , si aurum suum , utinam non malè adquisitum , quo , ut audiui , abundat , secum abstulerit ; tollat. Utinam , non ipse , sed , si eum impedire debet , pecunia ejus eat in perditionem. Non dignatur sancta Ecclesia tales pecunias atque munera impiorum perversa : nec Christus aurum quarit , sed animas , qui diabolum divitias offerentem , ut nos eadem facere doceret , repulit , & in vocatione apostolica eadem trutina pensavit aurum & argentum Matthæi & Zacchæi , quæ navim & retia Andreæ & Petri.

Sed ô dolendus error hominum ! non potuit , inquiunt , Abbas Willelmus Mo-

monachum in alio, quàm ubi professus est, constituere loco, nisi diebus vitæ suæ. Christus Dominus noluit diutius Apostolos in conclavi residere, sed misit eos in universum orbem prædicare regnum Dei. Ipsi Apostoli per totum mundum divisi discipulos suos ad prædicandum ad diversas orbis plagas dispersos direxerunt, ut Petrus APOLLINAREM Ravennæ, CLEMENTEM Metti, EUGHARIUM Treveri, & plures alios, quos enumerare longum est circumquaque: & Paulus Timotheum & Sylvanum & ceteros. Alii quoque Apostoli creditas sibi à Deo, partes mundi discipulis Fidem Christi adnuntiantibus repleverunt: & Pater Monasterii, quicumque est ille, vices Christi agens, non potest vel pro lucrandis animabus, vel pro aliqua alia utilitate, dummodo pro Deo & secundum Deum fiat, Monachum mundo mortuum & Deo soli viventem, in quocumque necesse fuerit loco stabilire?

Non, inquiunt, sed Monachus redeat ad locum suum. Concedo Monachum redire ad locum suum: sed eum qui malè exiit, non eum qui obedienter exiit, & obedienter ubi jussus est, stetit: sed

BERNARDUM , qui fugitivus contra præceptum Abbatis sui evasit ; non **B**ENEDICTUM , qui jussu Abbatis sui à Monasterio professionis suæ obedienter exiens & ad nos veniens , obedienter inter nos conversatur. Quàm melius vester iste Bernardus cum eodem fratre suo apud nos mansisset , quàm ut alibi degens inter alia facta sua , quæ vos me melius nostis , hoc incendium discordiæ , quod nunc inter nos , nisi Deus pacis prohibuerit , conflagravit , longo jam ex tempore in transmarina officina enutrisset. Quòd si id quod dicimus , videlicet ut Monachus cum licentia & jussione spiritualis Patris in quocumque Monasterio possit secundum Deum degere , non conceditur ; ut tandem litigiosum hunc funem rumpamus , concedatur igitur secundum hæresim , quæ vel à Catholicis , si reus est , justè ; vel si innoxius est , injustè ab invidis Origeni impingitur , ut scilicet præterita sæcula denuo in idem quod fuerint revolvantur. Sic iterum vel idem , vel alius Adam & Eva , iterum à serpente decipiantur : fiant iterum Sodomitica incendia , iterum omnia viventia diluvio pereant , iterum Saül asinas

quærat, David oves pascat: postremo (quod cogitatu & dictu horridum est) iterum Christus de Maria virgine nascatur, adolescat, tradatur; patiatur, moriatur, resurgat. cum è contrario Paulus dicat: *Christus resurgens à mortuis, jam non moritur*. Redeant omnia ad prima initia, BENEDICTUS ad Fiscamnum, WARINUS Gorziam, Domnus Abbas JOHANNES Divioni, & ceteri quicumque fideles Christi per diversa loca in sancta Ecclesia ad pascendum, regendum, ordinandum, docendumque gregem Domini distributi & promoti sunt, ut luceant velut luminaria magna in domo; redeant unde processerunt, reconduantur & lateant sub modio, e contra dicente Domino: *Non potest civitas abscondi supra montem posita, &c.* Animæ etiam defunctorum secundum somnia Poëtarum, quæ mille rotas volvere per annos lætæo flumine potatæ, rursus incipiant in corpora velle reverti: ut compos votorum suorum vester ille Bernardus cum Mantuano pastore nobis insultans lætus decantet:

Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.

Hæc si absurda sunt, immo quia absurda & Fidei catholicæ contraria; respiciatur falsitas, & teneatur veritas. Sanctæ Ecclesiæ firmissima columna Papæ GREGORIUS AUGUSTINUM, MELLITUM cum plurimis Monasterii sui Monachis ad prædicandam veram Fidem Anglorum gentibus destinavit: quod & ipsi fideliter impleverunt. Quis, rogo, post tanti viri felicem obitum, quis, inquam, successorum ejus horum quemque vel Monachum ad Monasterium, vel Clericum ad Ecclesiam venire, aut monuit, aut coëgit; & non potius sancti viri prædicabile factum laudavit, fovit, & juvit? Quod vos facere sperabam, primò zelo & amore Dei, dein desiderio & caritate pii Patris, & maximè vestri, Domni Abbatis Wilhelmi, qui vos unica caritate inter ceteros enutrivit, dilexit, promovit, honoravit: nec quod ipse statuit aliquando, à vobis destituendum, sed potius confirmandum putavi.

Haberem plura, quæ paternitati vestræ ad horribilia dicta & facta quæ mandastis (neque enim res parva excommunicatio est) rescriberem, nisi reverentia vestri & disciplina regularis, quæ

nos Monaehos in loquendo temperantiam habere monet, me constringeret. Hæc tamen pauca dixi, ut ostenderem & probarem, me nec Monachum, nec ovem vobis auferre; sed mihi commendatam in ovili Christi justè tenere & servare: ubi si ita vixerit in bono, sicut potest; non patebit morsibus lupi, sed servabitur pascuis Christi. Etenim etsi peccatores sumus, Christum tamen confitemur; catholicam Fidem tenemus, Baptismum & Eucharistiam Christi suscepimus, Regulam sancti BENEDICTI legimus, & pro posse servamus; in acie Christi contra communem hostem stamus; ferimus, & ferimur aliquando; Deo sustinente stamus, aliquando infirmitate impediante vacillamus; si fragilitate cadimus, Deo relevante resurgimus; nec tamen usque ad desperationem deficimus. Et credo ita in nostro & divitiis, & (quod periculosius est) religione exiguo & paupere loco, quemque Monachum fidelem posse animam suam cum Dei adjutorio servare & salvare; sicut in quocumque ditiori & religiosiori. nisi fortè aliquis plus sapiens quàm oportet sapere, hæresim Donatistarum, qui di-

xerunt in sola Africa veram esse religionem, eandem pestem ab Africa in Normanniam transferat, & asserat nullum Monachum, nisi in solo Fiscamni Monasterio, posse salvari. Qui hæc dicit vel credit, nimium coartat illum, qui est excelsus super omnes gentes, & cujus gloria super caelos est, cujusque nomen à solis ortu usque ad occasum laudabile est. Apostolus enim intelligens omnem hominem adversus communem hostem semper pavidum esse debere, vestrates quoque sicut & nostrates ammonet dicens: *Sobrii estote & vigilate, quia adversarius vester diabolus, tamquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide.* Nisi fortè Angelorum custodia, Cherubim quoque romphæa ita jam munivit locum vestrum, (quod non puto in hac vita futurum) ut jam non possit eum irrumpere princeps hujus mundi, qui ut tentaret illum in quo nihil habebat, illum in deserto, in pinnaculo templi, in monte valde excelso invenit & tentavit, sed fugatus abscessit. Hæc nos timemus, hæc patimur, sed confidimus nos quoque, sicut & alios, liberari posse ab illo qui dixit:

Confidite, ego vici mundum. Hæc non exprobrando, sed ratiocinando, & ad scripta vestra duriter ferientia patienter respondendo diximus: ut si non possumus ad credendum, saltem ad æstimandum vos inducere valeamus, ovem illam quam vestram dicitis, etiamsi sine contradictione aliqua vestra esset, non inter nos nisi sua culpa perituram fore.

Sed tabella jam plena nil se amplius suscipere posse ostendit: querimonia tamen e corde nostro justè, ut puto, ebulliens se aperiri, etsi non ex toto, saltem ex parte exposcit. Quid, quæso, Pater, quid adversum vos commeruimus, quod tam subitò, tam improvise, tam præcipitanter, tam sævissimè telum acutissimum excommunicationis in nos voluistis jaculari! Sperabamus nos velut fratres vestris orationibus adjuvandos, quò Christo mereremur incorporari: & nunc à Christi corpore & sancta Ecclesia, cujus filii gratia Dei per baptismum esse meruimus, anathemate vultis separare? Gratia & pietate sua Dominus hanc potestatem Sacerdotibus dedit, ut quod ligarent in terris, ligaretur & in cælis; & quod solverent in terris, solveretur & in

cælis: sed benedictus Agnus ille, qui pro peccatoribus immolatus est, id sibi soli servavit, ut solus tolleretur peccata mundi; ne fortè homo rabidus & phreneticus præcipitatione animi innocentes perderet, & nocentes servaret. Ipse Dominus Israëlitis inimicis, latroni in cruce percit, & apertis misericordiæ januis nos ad se etiam nolentes invitat, dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos requiescere faciam.* Et homo dubius de se, qui nescit utrum odio, an amore dignus sit, vi quadam homini & fratri, quem ut se diligere jubetur, claudere laborat portas vitæ, de quibus nescit utrum aperiendæ sibi sint. Ego memor fragilitatis meæ, plus timens peccatis meis, quàm alicujus excommunicatione (quod absit) à gratia Dei excludi; gratias Deo & vobis reddo, quòd me interm ab excommunicatione, siue id facere, siue non debuistis; aut debetis facere, sustinuitis. Fratrem tamen illum, quem, ut scribitis, ab omni officio Christianitatis auctoritate Dei & sancti B E N E D I C T I, & omnium sanctorum separatis; non video qua ratione, quove justo aliquo judicio id facere debuistis

debuistis, aut debeatis. Monachus enim sub Regula sancti BENEDICTI, quem nobis auctorem in tali sententia advocastis, in Monasterio regulariter vivens, prohibetur penitus proprii cordis sequi voluntatem; & non solum sapta Monasterii, sed nec claustrum egredi. Quomodo ergo vestra excommunicatione potest obligari is, qui nullam potestatem sui, vel in corpore, vel in animo habens, etiamsi velit, non potest implere id, propter quod excommunicatur ut faciat? JESUS in Phariseis vituperabat, quod alligarent onera gravia & importabilia. Sed si illa vituperabilia, quia importabilia: ista magis reprehensibilia, quia impossibilia.

Sed dicitis vos id facere, quia licet. Sed Paulus dicit omnia sibi licere, sed non expedire. Utinam juxta beneplacitum Dei nemini liceret, nisi quod expedit. Sed quia in arbitrio nostro positum est bonum & malum, vita & mors; cavendum est in quam partem deflectamus, timendumque quod dicitur: *Veni qui dicunt bonum malum, & malum bonum.* Sed si ita agendum erat, directius in illum hæc sententia dirigeretur, qui male à domo paterna exiens, nec rectè red-

Veterum Analect. Tom. I.

Q

iens, patris offensam non mitigat, sed exacerbat. Ille nunc duris punctionum aculeis castigandus, nunc blandis monitionum fomentis adhortandus, postremo jaculo anathematis meritò esset feriendus, donec in se reversus diceret: *Pater, peccavi in cælum & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut unum de mercenariis tuis.* Nunc mutato ordine, qui patrem recedendo offendit, pro malis bona recipiens cum patre epulatur: & ille qui cum patre semper mansit, nec ejus mandatum præterivit, pro hædo quem exspectabat, anathematizatur. Clamare cum Propheta compellor: *Quia impius prævalet adversus justum, ideo egreditur judicium perversum.*

Verùm quia querelofus iste sermo noster jam claudendus est; petimus, domine Pater, ut mitiorem in nobis animum & habeatis & ostendatis. Decet Dei & crucis Christi servum, quod vos esse vobiscum nos quoque fatemur, id facere, quod fecit ipse qui crucem, id est signum mortis, moriendo in ea, nosque redimendo in signum vitæ mutavit, implendo id quod Apostolus & docet, & monet nos quoque facere debere, ubi

ait: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia eius qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius. qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se injustè. qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui iustitiæ vivamus: cujus livore sanati sumus. Sancti quique à principio mundi paratiores ad benedicendum quàm ad maledicendum fuerunt: quo exemplo idem nos facere docuerunt. Quid memorem Isaac Jacob benedicentem? quid ipsum Jacob non solum filios, sed & Pharaonem benedicentem? Moysen duodecim Tribus, Symeonem quoque, cum à quo cuncta benedictio venit, Dominum benedicentem? cum legamus etiam alienigenam Balaam timuisse maledicere populum Domini. Quomodo, inquit, maledicam cui benedixit Dominus? Si bene memini, in sancto Evangelio Dominus ipse soli ficulneæ infructuosæ maledixisse legitur, cum multos & in veteri & in nova lege benedixisse legatur. quam unam de ficulnea maledictionem cur fecerit, vos me melius nostis. Ecce iste frater, quem tanta anim-

Qij

adversione ab omni Christianitatis officio vultis anathemate separare, quanto labore, quanta arte & ingenio ex ultimis Judaïci populi favillis, quæ solæ olim salvandæ prænunciatæ sunt, vix ad Fidem collectus sit, & Christo copulatus, vos melius nostis: & nunc pro vilissima, immo nulla causa, à corpore Christi (quod absit) præcidetur! Non ita sanguis Christi vilipendendus est, qui posuit animam suam pro ovibus suis, & pro suo grege mori dignatus est, cui gloria in sæcula.

In calce epistolæ peto cum omni humilitate & subjectione, ut gratiam & caritatem vestram nobis concedatis, & sicut fratres & socios, vel (quod malumus) ut servos suscipiatis & teneatis: & quia infirmi & peccatores sumus, magis nos precibus vestris adjuvetis, ut Christi præsentiam & Sanctorum cohabitationem mereamur, quàm à tanta gratia ulla maledictione aut anathemate, quod absit, excludamur. Quod si vobis facere, non nostro merito, sed Christi respectu & fraterna caritate placuerit, gratias agimus; sin aliter, id nos nostris peccatis reputabimus, nec tamen de Dei diffusi mi-

fericordia, qua plena est terra, precabimur eum qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit; ut sola sua gratia nos recipiat in æterna tabernacula.

In fine Epistolæ vestræ, ubi ad valetudinem ventum est, diu in verbo valedictionis hæsitastis; postremo cum quadam convenientia, ut dicitis, valete illud per-effudistis, quasi cum hæretico vobis esset sermo, de quo fideli præcipitur: *Nolite recipere eum in domo, nec ave ei dixeritis.* Ego valedicturus vobis, in verbo valedictionis nil hæsito: sed, ut fidelis & Catholicus Christianus, vobis Patri & domino sinceriter dico, Valete, & verbum Apostoli in corde sæpe, ut facitis, revolvite: *Benedicite persequentibus vos.* Ego autem dico: Benedicite non persequentibus, sed diligentibus vos, benedicite & nolite maledicere. Iterum valete, & siquid in loquendo peccavi, ignoscite, quia in amaritudine cordis locutus sum.

A D N O T A T I O N E S.

TO T A Johannis expostulatio cum Warino est de repetendo Benedicto Fiscamnenſi Monacho, qui ex Judæo Chriſtianus, tum Fiſcamni Monachus effectus, dein tranſmiſſus ad Mettenſe ſancti Arnulfi Monasterium, ibidem reſidebat jam à multis annis. Hujus contentionis artifex erat Bernardus quidam, ob id à Warino Doeck appellatus : qui ex ſancti Arnulfi Monasterio tranſfuga Fiſcamnum ſeſe receperat.

Ex Warini autem epiſtola conſtat, Guillelmum ipſum, qui Fiſcamni Abbas fuit, etiam ſancti Arnulfi Monasterio præſuiſſe, nimirum poſt Benedictum Johannis ſecundi ſucceſſorem : tum ei ſucceſſiſſe Oddonem, cui ſucceſſus Warinus hujus epiſtolæ auctor. Warino verò ſubrogatus eſt Willelmus, qui ſequentes epiſtolas ſcripſit. Ex quibus corrigendus eſt vulgatus index Abbatum Monasterii ſancti Arnulfi.

Ad hæc, docet nos Warini epiſtola, Warinum ipſum Gorziæ; Johannem verò Fiſcamnenſem Abbatem Divionenſis Monasterii, quod ſuperiùs notabam, Monachum fuiſſe ante initam præfecturam. Denique Warinus ante monachatum Leodicenſis Clericus fuit, teſtante Adelmanno in verſibus rythmicis inferiùs edendis,

---

WILLELMI ABBATIS
METTENSIS

Epistola I.

Gregorio Papæ VII de electione ejus gratulatur anno M LXXIII.

DOMINO venerabili & universali Papæ G. W. peccator devotionis affectum & humilis servitutis effectum. Licet sapientia Dei universa quæ per ipsam facta sunt, dispositione mirabili & ordine imperturbabili moderetur; numquam tamen commodius consulit rebus humanis, quam cum eligens virum de plebe, in populi eum sui caput constituit, in cujus nimirum vita & moribus, quo nitendum sit, plebs inferior valeat intueri. Quod quidem beneficium nostris Dominum concessisse temporibus, quisquis non invidet, videt, dum te jam olim disciplinis ecclesiasticis eruditum, illius nunc cathedræ fecit esse sessorem, à qua per orbem terrarum omnium virtutum lumina diffunduntur, & ad quam, velut in circulo lineæ ad il-

Q iiij

lud medium, quod centrum Geometrici vocant, universa convergunt. Tantus autem, ut nobis relatum est, totius populi electioni tuæ conspiravit assensus, ut nullus omnino ex tanta multitudine visus fuerit dissentire. Et unde, quæso, tanta unanimitas, tanta potuit esse concordia, nisi ex Spiritus illius instinctu, cujus olim adspiratione plebs primitiva credentium unum cor & unam animam habuisse describitur? Ea est enim illi Spiritui familiaris virtus atque potentia, ut corda quæcumque repleverit, levet; levata verò indissolubili amore conjungat sibi que subjungat. Gratias ergo Deo, præcellentissime Pater, gratias Deo, qui sic tuæ favit electioni, ut non pateret Ecclesia scissioni. Quisquis jam igitur tuo sacerdotio adversatur, cujuslibet esse meriti vel scientiæ videatur, ad illud cælestē ædificium non adspirat, qui per tumoris vitium atque discordiæ, omnium pace membrorum & unione se privat. quod quidem neminem ausurum esse confidimus, nisi qui respectu miseræ conscientiæ, pondus tuæ sibi formidat imminere sententiæ. Unde & ille diabolus Vercellensis cum suis complicibus elabo-

rat , ut tu in fede non debeas confirmari : metuens miser ne illo zelo tuo , quo in hostes Ecclesiæ exardescere soles , nunc ejus flagitia , ejus dedecora , ejus debeant probra damnari. Verum omnibus bonis eo ipso plus places , quo pessimis displices : quia non leve vel minimum est testimonium probitatis , displicuisse filiis iniquitatis. Nunc ergo accingere gladio tuo super femur tuum , potentissime ; illo , inquam , gladio , quem non prohibendum esse à sanguine Propheta proclamat , quémque devoraturum carnes Dominus salubriter pollicetur. Vides certè in Israëlita castra Amalechitas & Madianitas , ceterasque pestes pariter conspisse. Magna sollicitudine , grandi consilio , continuoque studio opus est , ut tot monstra aut bestię possint vel jugulari , vel subjugari. Nullius ergo metu , nullius minis ab hoc spirituali conflictu sanctoque certamine retarderis : & Gedeonis illius in morem ad prælium processurus , lagunculæ ne timeas fractionem. Ecce te in sublimi & in specula positum oculi omnium vultusque suspiciunt : singuli magna de te audire desiderant , ex præteritis colligentes , quid nunc in ma-

jori officio sis acturus, qui quondam positus in minori non sine gloria militasti. At ineptus ego, qui te ammonere præsumam, currentemque nitar impellere, cum tu fervore mirabili majora moliaris, quàm nostra suspicetur infirmitas; & aquilino more omnia inferiora transvolitans, in ipsius solis ardorem tuos infringere coneris obtutus.

Scire autem te cupio, quorundam consilio me deceptum Abbatia sancti Remigii pondus pestiferum suscepisse. quod quidem tam impatienter graviterque & iniquo animo fero, ut illud à me longius propellere cogitem, si tamen in hoc opus tuum potero impetrare favorem. Sunt enim multa, quibus sic misera mens mea contunditur, ut nec ad meipsum jam mihi redire sit liberum. Nihil verò miserius, quàm frustra niti & inutiliter laborare; cumque grana purissima severis, nihil præter steriles avenas loliumque colligere. Scis enim quia perversi difficile corriguntur, præsertim hi qui in monastico proposito tepuerunt; & vitia quæ à tenera sunt ætate imbibita, nec ullo studio, nullaque ratione cohibita, vix umquam aliqua potione, vel aliquo

medicamine egeruntur. Huic autem calamitosæ sterilitati, & sterili calamitati illius singularis feri accedit immanitas, cui si quid projecero, plus acuit dentes; si subtraxero manum, ictus non effugio sævientes. Inter tales igitur mihi angustias periculosaque tam sæva contruso auxilii tui porrige dexteram: qualiterque revocare gradum, superasque ad auras possim emergere, tuis me, quæso, litteris facias certiolem, desque consilium quo præpelles; neque despicias animam pro qua Vita suscepit occasum.

WILLELMI ABBATIS

Epistola II

Ad MANASSEN Remorum Archiepiscopum.

Ei resignat prælationem Monasterii Remigiani.

DOMNO M. Remorum Archiepiscopo frater W. orationem, servitium. Plurimas tibi & ingentes gratias agimus, cum propter benevolentiam tuam, qua nobis in Christo statum

optatæ quietis es imprecatus , tum quia nos à tuæ dominationis jugo , quo miserabiliter premebamur , maturius absolvisti. quod quidem ad illam imperturbabilem quietem , cui nostra suspirat intentio , comparandam non minimas vires adjiciet. Sicut enim fulgor iste visibilis sanis oculis est delectamentum , lip-pientibus verò tormentum ; sic nimirum illud intelligibile & oblecticium lumen nonnisi ei menti se dignatur ostendere , quæ ab omni terrena caligine suos enubilare contendit obtutus. Satis igitur eminet , quantum beneficii nobis contuleris , qui id præstitisti , ut illud summum bonum , summum gaudium , summamque lætitiā , sanctarumque mentium lumen frequentius & familiarius attingamus. Gratias ergo tibi , gratias tibi.

Baculum autem tuum , quem nimis minaciter tibi jubes remitti , nos noveris non habere : indignum prorsus ducentes illum nobiscum baculum exportare , quem numquam libuit omnino portare. Quis enim , quæso , est iste baculus tuus , nisi ille baculus arundinis , de quo Propheta proclamat non eum esse idoneum ad sustinendum ? cui quicumque innititur ,

vulnerari potest facilius, quàm sustentari. **J**esu bone, quàm amarissimum illum baculum experti sumus! quantas in illo passi sumus contumelias & terrores! Profectò vix nos vivere credimus. Avertetur Dominus hujusmodi baculum à servo suo, & tradat illum hosti suo. Et hæc quidem diximus non tuum accusando rigorem, sed nostrum ostendendo dolorem.

Abrenunciamus ergo baculo tuo, abrenunciamus etiam Abbatix; non tamen, si tibi placuerit, amicitix: abrenunciamus tuæ prælationi, nullatenus tamen dilectioni. Scimus enim inspirante Domino & illos amare, quorum animos ad dilectionem non possumus provocare.

Quod verò potestatem subjectionis in nos exsecuturum te canonicè minitaris; priùs ipse debes canonicè vivere, ut id canonicè prosequaris. Nemo quippe jure potest canonicam exercere censuram, qui divinos canones contemnendo, vitam ducit impuram; nec ad aliena judicanda valet esse idoneus, qui per illicita aliena diffuendo, in suis moribus invenitur erroneus. Hæc interim pauca

tibi conscripsimus , te impensius depræcantes , ut petulantissimam linguam tuam freno temperantiæ modereris , ne si te nobis exhibueris Luscium lanuinum , cogamur in te nostrum acutissimum infigere genuinum. Scis enim jam nos posse liberius scribere , quia non est unde tu possis proscribere.

W I L L E L M I A B B A T I S

Epistola III

Ad eundem de eodem argumento.

MANASSÆ Remensis Ecclesiæ obfessori W. peccator. Quid dulcedinis , quid amoris , postquam tuo jugo nescio quæ fortuna me subdidit , erga te semper habuerim ; hinc evidenter elucet , quòd à te frequentissimè passus contumelias & terrores , sic tamen justæ indignationis impetum refrenavi , ut numquam in odium tui , numquam in derogationem , numquam in amariora verba proruperim. Certè mirabantur id etiam conlaterales tui , & me inter turbulentissimas minas tuas & horridas animi tempestates inhabitare mente tranquilla anti-

moque imperturbabili consistere, miris laudibus efferebant: & re vera sedebam in quodam securissimo portu, & illi petrae, de qua quondam Israëlitica plebs bibebat, & à qua Petrus vocabulum traxit, anchoram cordis habens affixam. Omnes turbulentias tuas impetusque minarum verberumque procellas, velut evanescentem fumum spumamque gurgitis, contemnebam.

Verum quia quisquis verae dilectionis movetur affectu, non potest de cujusbet proximi erratibus non dolere; plus tuis, fateor, furiis, quàm meis ingemiscbam injuriis, illumque versiculum mecum saepe convolvens, *Erue à framea, Deus, animam meam, & de manu canis unicam meam*; pro te quoque ignitas ad Dominum preces interdum cum lacrimis effundebam. Non enim ita cupiebam de canis hujus manibus liberari, ut tu in caninis moribus permaneres: sed ut, si fieri posset, mentis saevitia morumque bestialitate deposita, tu quoque mecum de suavissima caritate, & de carissima suavitate gauderes. O quotiens adhibui tibi medicamina Scripturarum! quotiens caelestibus verbis, quasi quibusdam car-

minibus , tuum tentavi mitigare furorem! quotiens etiam Threicia & Davidica cithara conatus sum illud vel expellere , vel sedare dæmonium , quo vexaris. At tu , immanissime hominum , plus aloës quàm mellis habens , numquam dulcia monita suscepisti , nec in pectoris tui agro divina semina coalescere permixisti , in quo impiissimæ cupiditatis , & cupidissimæ impietatis planta convalluit.

Certè olim apud quosdam Philosophos de revolutionibus animarum grandis erat opinio : quæ per te non inaniter confirmatur , dum , sicut illi , Euphorbum in Pythagoram , sic in te GERVASIUM putent nostri temporis homines esse transfusum. Verùm non id ego tibi concesserim , ut ille in te totus transferret : cùm in illo tyranno quondam bonarum artium vestigia fuerint , quibus omnino tu cares , ille excelluit. Et ille quidem ecclesias construebat , tu destruis : ille templa Domini adornabat , tu spoliast : ille religiosos viros non mediocriter honorabat , tu verò persequeris. Nichil igitur in te ex bonis illius , sed sola vitia demigrarunt.

Ah

Ah pudet recordari miseriarum, quas sub tuo servili barbaroque dominio passus sum! pudet reminisci, quanta mihi mala pro bonis, quantaque pro dilectione mea conviciorum mihi jacula vulnereque jurgiorum retuleris! Prætereo minas tuas, prætereo quod in ipsa festivitatem beati Remigii follem me verbo rustico appellasti. Nec injuria id quidem. Nisi enim ego follis fuisset, ad te tam imitem, tam trucem, tam violentam, tam immanem bestiam, non venissem. At certè omnino stupendum fuit, ut qui follis exstiti ad te veniendo, non fierem follior sub tua tyrannide remanendo. Prætereo quanta improbitate tentaveris à me pecuniam, quam Romano itineri paraveram, extorquere; quibus artibus, quibus dolis me per Sarabaitas tuos & circumcelliones circumveneris. Prætereo illas litteras tuas, quas super persona mea domino meo Mettensi Episcopo conscripsisti: prætereo illas quas Gipuino Clerico transmisisti. Illas parumper attingam, quas Domino Apostolico tui nuncii prætulerunt, in quibus sic recordia tua & improbitas mentis apparuit, ut cum venerabili Papæ, tum

sacro Senatui fueris ludibrio & horro-
Afferebas enim in illis litteris tuis , me
„ hominem esse pacificum , humilem &
„ quietum , lectioni semper intentum ; ac
„ per hoc non me Francigenarum tuisque
„ moribus convenire : te quadam opinionis
„ meæ fragrantia (quam tamen in me
„ pax , non virtus pepererat) inductum ,
„ ut mihi Abbatiam sancti Remigii com-
„ mendaras. O monstrum nulla virtute red-
emtum à vitiis ! putasne inferioris es-
se virtutis in pace temperanter , mode-
stè & sobriè conversari , quàm in bello
acriter & fortiter præliari ? cum pax so-
leat fortes etiam animos enervare : pu-
gna verò imbelles & desides roborare.
Unde non immeritò ille insignis Orator
arma togæ cedere persuadet subtiliter ,
nimirum considerans pauciores esse qui
possint in pace vivere continenter , quàm
qui pati bellorum labores & pericula pa-
tienter.

Verùm fiducialiter dixerim cum non
posse bello succumbere , quem non po-
tuit pax longa corrumpere ; & testa quæ
in aquis posita non mollescit , dissilire in
ignibus nescit. Risit igitur Domnus A-
postolicus illas litteras tuas : & quæ in

injuriam meam transmissæ sunt, laudem mihi & gloriam pepererunt. Contulit ergo mihi idem venerabilis Papa Abbatiam sancti Remigii vel retinendi, vel deferendi liberam potestatem: isque tibi litterarum suarum auctoritate mandavit, ut nihil ex supradicta Abbazia faceres, nisi quod voluntas mea consiliumque præscriberet. Ego in redeundo diu mecum multumque deliberans, meosque mores tuosque collibrans, summum duxi nefas, si vel ex visione tua meus umquam ulterius commacularetur aspectus. Non est itaque levitati & inconstantiae deputandum, quòd Abbatiam tuam consortiumque tuum aufugerim; idque mihi perfacile, quisquis te agnoscit, ignoscit.

W I L L E L M I A B B A T I S

Epistola IV

Ad quemdam Abbatem.

Ejusdem argumenti ac duæ superiores.

DESIDERABILITER venerabili & venerabiliter desiderabili Domino & Patri H. W. peccator, orationem, servitium. Accepi litteras tuas, litteras puræ benevolentiae, litteras sincerissimi amoris igne ferventes, & intimæ dilectionis ineffabili splendore lucentes. In his autem litteris tuis asserebas te non mediocriter admirari, me sic falli, sic decipi potuisse, ut in terra Francorum, quasi in lacu leonum, me passus sim tam temere facileque contrudi: præsertim cum me ab hoc letali facinore illius cruentissimæ bestiae immanitas revocare debuerit, etiamsi cetera satis quietata tutaque forent. Fateor ita esse, tibi que veraciter meam temeritatem meamque stultitiam objurganti, quid excusationis, quid defensionis obtendam, me non habere confiteor. Verum debes me-

minisse infirmitatis humanæ, neminemque, dum in hoc corpore mortis vivitur, ita fore perfectum, ut non subiaceat mutabilitatis incerto. Quid enim mirum me alienis cessisse consiliis, & à stabilitatis propriæ firmitate paululum turbasse, cum & David prudentissimus Prophetarum, servi in dominum Miphiboseth accusationi falsæ crediderit; & Josias Rex ille sanctissimus, unicæque pietatis in Dominum, pro Rege Assyriorum in Nechao Regem Ægypti confurgens Domini provocaverit iram? quæ tamen, ne tanti viri meritum deperiret, transitoria pœna morteque sedata est temporali. Non est igitur admirandum, si & nos qui involvimur tenebris peccatorum, in lubrico itinere labimur, & in nostris consiliis caligamus: cum tales tantique viri ignorantia potuerint nubilo obscurari, in quorum vita & moribus lumen justitiæ & solis etiam claritas refulgebat.

Et ego quidem quadam virtutis imagine sum deceptus, & ut illius feræ pessimæ monstrique horribilis sævitia minùs prospectaretur, prospectaque caveretur, miseris Monachis & afflicto loco causa-

R. iij.

fuit intentio consulendi. Pollicebatur enim ille aper de silva crebris, multumque terribilibus juramentis, se vineam Domini nunquam ulterius depasturum, nec de ea quicquam ablaturum, nisi quod ei manus meæ spontanea largitio contulisset. Credidi, fateor, promissionibus ejus, non levis meriti minimæve remunerationis arbitrans fore, si per me posset illius truculentia temperari. At ille rapacissimus lupus callidè blandiendo & falsa pollicendò, omnino moliebatur. Abbatiolæ nostræ, quæ pro modulo suo satis ordinata satisque composita videbatur, dentem infigere; & quæ pestilentia sua protriverat, in malitiæ suæ ventrem quoquo modo aliena consciscere. qui postquam se vidit frustra niti, artesque suas sibi parum procedere; in apertam insaniam solitumque furorem profiliens, nec me terrere minis, nec subplantare insidiis, nesciens miser sub illius me capitis umbra infatigabiliter decertare, a quo conculcari leonem & draconem tuba prophetica præconatur. Ut igitur non illi virulentæ insidiæ, sic nec mihi Deo propitio, quibus eas repellerem, doli & astutiæ defuere. Licet ergo illius me ju-

go subjecerim imprudenter ad modicum, tamen toleravi patienter, evasi sapienter.

Verum non minimo pudore confundor, me plus credidisse verbis alienis, quam oculis meis: & cum in illo mihi totius malignitatis indicia apparerent, me cum illo vel sub illo consensisse puncto temporis immorari miserabiliter erubesco. Certè videbam in illo cervicem inflexibilem & erectam, oculos plenos furis huc illucque currentes, nares spirantes contemptum, sermonem varium sibi que dissimilem, nulla consequentia nullaque ratione constantem, humeros jactabiles, pedes instabiles, incessum inæqualem, incompositum, indecorum, manus rapaces, violentas, promptas ad cædem & ad injuriam proximorum. Cum igitur hæc in illo venenatæ mentis signa perspexerim, ultimæ omnino miseriæ fuit sic me potuisse mihi metipsi absentari, ut umquam me passus sim ejus vel convictu vel colloquio maculari. Spero autem jam me de cetero prospectiorem, purgatiorem, cautioremque futurum; si tamen tu mihi opitulari non abnuas, precibusque potentissimis agere, ut hæc

R. iij.

mihi, quæ ex quadam mentis ovilitate contracta est, prolapsio remittatur. Vale.

W I L L E L M I A B B A T I S

Epistola v.

Monachum quemdam ad unum Deum querendum hortatur.

DILECTISSIMO fratri A. W. peccator intimæ dilectionis affectum. Omnes quidem homines qui sacrae fidei & agnitionis divinæ munere gloriantur, decet sanctè & laudabiliter conversari. Hujus tamen negotii majus his pondus incumbit, qui excellentiori proposito suas animas voluntariè subjugantes, animique fervore mirabili omnium præceptorum cacumina supergressi, in Christi corpore quasi quædam clarissima lumina emicant. Cum enim conjugia Apostolico ore laudentur, & ex facultatibus suis partem pauperibus erogantes, sedes beatorum, camposque Elysios consequantur; isti tamen vitæ perfectioris amore omnia visibilia contemnentes, ipsam subito monadem arripere maluerunt,

quàm ex his temporalibus gradus efficere, quibus ad illam conscenditur. Sanè quòd omnia referantur ad monadem, & quia super universa quæ per ipsam facta sunt, teneat principatum; Scriptura illa satis evidenter ostendit, quæ de sapientia loquens, *Cùm una*, inquit, *sit, omnia potest*. Et unam se à Domino petere Psalmista testatur: & arca quæ à Noë constructa est, ubi mensuræ cælitus dantur, in inferioribus trecentorum cubitorum longitudinem, & quinquaginta latitudinem habuisse describitur: quæ tamen ad altiora consurgens cogitur in angustum, ita ut summitas ejus in unius cubiti spatium terminetur.

Vides ergo quomodo universa redigantur ad monadem: quam qui in præsentī potuerit obtinere, jam profectò illud in hac mortalitate consequitur, ad quod in illa resurrectione communi omnis creatura rationalis sancta & munda devenire contendit. Tunc, ut divinæ literæ pollicentur, erit Deus omnia in omnibus, cùm tradiderit Filius regnum Deo & Patri, id est cùm Fideles, in quibus nunc regnat ille per Fidem, ad contemplationem Dei & Patris optabiliter

felicitèrque perduxerit. Huic excellentissimæ visioni Moyse ille legislator, & ardentissimus divinitatis amator, liberum cupiebat adhibere conspectum, quando cum Domino loquens, ut & semetipsum dignaretur ostendere, devotissimè precabatur. Noverat enim vir ille mirabilis summam beatitudinem fore rerum omnium principium contueri, & illam monadem mentis complecti, à qua universa sumunt originem, & in qua habent omnia finem.

Claret igitur quantæ virtutis quantæque præstantiæ sit, omni sæculari spe mundique felicitate rejecta, illud unicum bonum appetere, ad quod tanti viri suspirabat intentio. Unde & in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, jure à Domino judicariam accipient potestatem, qui ejus dilectionis intuitu omnia reliquerint: quia & id congruere æquitati, quicumque sanum sapit, intelligit; ut qui in peregrinatione veraciter humiles exstiterint, sint in patria gloriosi.

Inter hujuscemodi ergo heroas sedem te eminentissimam adepturum, certa me cogit ratio opinari: quia ut ad tantam

humilitatem descenderes, non te, ut quosdam, recordatio peccatorum, sed laudabiliter acta vita superior patriæque cælestis desiderium invitavit. Semper igitur sis circumspēctus, semper sis providus, omnique studio totaque intentione cordis enitere, ut de bonis semper ad optima transeundo, finem facias concordare principio; nec ulla hostis antiqui fraudulentia violetur, quod ab integritate sumpsit exordium. Non aliorum quæso torpor tuum faciat tepere fervorem, nec eorum exempla te negligentiores efficiant, qui prætendunt habitu quod moribus insequuntur. Multi etenim tales, quod te latere non arbitror, sub angelico habitu delitescunt, quorum sic misera est conversatio tantaque vitæ perversitas, ut bonis etiam mentibus plerumque sacri propositi pænitentiam ingerant, vitæque deterioris contactu sanctæ cælestisque militiæ non desinant obscurare nitorem: qui per se quidem semper præclarus, semper lucidus, semper egregius est.

At bene fundatum animum res non ista perturbat, nec cum à summo amore disjungere cujuslibet malitiæ valet im-

probitas. Scit enim in Dominica area grana inter paleas gemere, nec eam oportere divinæ discessionis ventilabro, nisi in fine sæculi, permundari: scit in præsentis piscatura verbi fagena bonos malosque pisces concludi, nec eos posse nisi in litore separari. Sic ergo debemus animum moderari, sic impatientiæ virus longanimitatis antidoto temperare, ut & patienter malorum improbitatem feramus, nec umquam bonos propter pessimos deferamus.

Hic tu me forsitan argues, cur ipse beati Remigii Abbatiam tam citò facileque reliquerim; cum in illo collegio dubitari non possit quosdam viros honestissimos inveniri, ex quorum benevolentissima caritate ceteri debuerunt tolerabiles judicari. Fateor partim justa hæc tua objurgatio videretur, nisi ille pestilens truncus ficulnus, inutile lignum, terram illam miserabiliter occupasset, sub cujus umbra nulla quidem bona possunt semina exoriri, sed & si qua exorta fuerant, enecantur. Ita enim illa venenata & amarissima arbor tenebrosa est & condensa, ut quocumque brachia tortuosa mortiferosque ramos extenderit,

nullum illic sol justitiæ lumenque veritatis habere possit accessum. Talè igitur monstrum & hujuscemodi aufugisse portentum, non impatientiæ & inconstantiæ vitio, sed summæ virtuti summæque est prudentiæ deputandum.

WILLELMI ABBATIS

Epistola VI.

*Eidem Monacho à proposito fervore deficienti
exponit arcana judicia Dei.*

FRATRI A. W. peccator sole vestiri, & lunam habere sub pedibus. Quoniam quisquis veræ dilectionis stimulatur affectu, non minùs proximorum quàm suis provectibus conlatatur; congratulatorias tibi litteras nuper transmississe me memini, sperans tuæ conversionis principio totius vitæ tenorem finemque propositi responsurum. At, ut mihi relatum est, longè aliter se res habet, teque malorum improbitate devictum, patientiæ clypeum projecisse: quo si vellet tua fraternitas communiri, cum ex quorundam melioratione, tum ex tolerantia pessimorum non minimum

tibi lucrum virtutis adcrederet.

Agitur enim modo ineffabili ordineque mirabili, ut semper electorum utilitati reproborum serviat omnis improbitas; eoque purius veri Israëlitarum cælesti divinoque lumine perfruantur, quo profundius suis tenebris suæque caligini Ægyptii immerguntur. Mentior si non ita esse ipsa sacra contestatur historia, quæ in illa percussione Memphitica apud Ægyptios palpabiles tenebras, apud plebem verò Fidelium clarissimam lucem fuisse commemorat. Sic nimirum hi duo populi discernuntur, ut licet in una provincia sint, licet eadem commorentur in domo; alter tamen semper in lumine, alter in tenebris obversetur. Nec mirum id quidem. Tanta est enim illius oblecticii luminis, divinique fulgoris potentia, ut corda quæcumque tetigerit, statim inluminet & accendat: quæ verò suo judicaverit indigna contactu, in sua caligine tenebrosa & frigida perseverent. Cur verò ex una perditionis massa omnium hominum genus emerferit, & originali peccato priusquam renascantur omnes teneantur obnoxii; cur aliis gratia conversionis divina inspiratione præ-

Retur, alii autem in propria obscuratio-
ne permaneant ; non humanæ rationis
examine, nec mortalisingenii est trutina
ponderandum.

Verùm ex hac ipsa divini profundita-
te judicii illud salubriter admonemur ,
ne facilè temereque infirmorum fratrum
consortia deseramus : quia quid de his
Judex ille secretissimus in occulto dispo-
nat, non est idoneus noster comprehen-
dere intellectus. Fit enim plerumque, ut
hi qui videntur opprimi pondere deli-
ctorum, & in aquilonis lateribus reside-
re; subitò divina inspiratione compun-
cti, culparum sordes excutiant, & in
terra australi per opera virtutum sibi do-
mos ædificent.

Quod cùm ita sit, immaniissimæ est
omnino intolerabilisque superbix interni
& æterni Judicis velle prævenire senten-
tiam, & discretionem piscium, qui eo-
rumdem sacramentorum retibus conclu-
duntur, in præsentì exercere conari,
priusquam maris litora contingantur.
Certè hoc divinæ litteræ docent, hoc
omnis series Scripturarum bene consulta
respondet, bonos à malis interim corde
separari debere, non corpore; nec loco.

rum longinquitate, sed affectuum qualitate. Veniet profectò, veniet illa dies, in qua inter pecus macilentum & pingue, inter pecus arietum & hircorum, Pastor ille falli nescius judicabit. Tunc occulta tenebrarum omnino producentur in luce, nec sub ovinis pellibus lupina corda se contegent: quia ex ipsius beatissimæ resurrectionis virtutè potentiaque proveniet, ut quales hîc singuli fuere in moribus, tales illic appareant in ipsis corporibus. Denique ideo vitro mundo illa luminosa civitas comparatur, quoniam clarissimi vitri in morem, quidquid ibi interiùs erit, exteriùs eminebit; ipsæque conceptiones animorum mirabiliter subjacebunt conspectui oculorum. Ergo, dilectissime frater, ad illam ineffabilem puritatem sanctis moribus nos paremus, boni ipsi simus; quosque trahere ad meliora non possumus, patientissimè toleremus. Vale.

WILLELMI

WILLELMI ABBATIS

Epistola VII.

A. præceptorem suum, qui de sua conversione tristis erat, ad sæculi contemptum hortatur.

PRÆCEPTORI suo A. W. peccator fugere à facie arcus. Consideranti mihi studia cupiditatesque mortaliū, tanta ammiratio, tantusque stupor offunditur, ut cum Satyrico exclamare compellar:

O curas hominum, ô quantum est in rebus inane!

Quis enim non vehementissimè ammiratur tanta miseros homines cupiditate raptari, ut eorum aviditati non ratio, non voluntas, non denique timor Domini finem imponat? Fit enim mirum in modum, ut quanto plura congesserint, tanto magis cupiditatis facibus inardescant, crescatque amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. Unde ineffabiliter divina est prædicanda justitia, quæ sic morti hominem peccantem addixit, ut ei propter incertos casus cotidie immineret; propter brevitatem autem lon-

Veterum Analect. Tom. I.

S

ge non posset abesse. Providit nimirum summa Divinitas hominem posse cupiditatibus reluctari, illicitasque cohibere lætities, si pœnæ formido semper ejus ante oculos versaretur. Quis enim sub mortis metu positus vel minimam de rebus temporalibus capiat voluptatem, quas velit, nolit, ipse sit relicturus?

Jam ergo videre perfacile est, quantis illi deflendi sint fluminibus lacrimarum, qui medicinali Domini severitate contempta, ita semel se iniquitatis dedere profundo, ut revocare gradum superasque emergere ad auras nec valeant, nec velint ulterius. Quorum mirabilem, immo miserabilem cæcitatem cæcitatisque supplicium quo facilius evitarem, ad veræ philosophiæ sinum, gremiumque me contuli. Medetur enim illa animis, inanes sollicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. Tanta autem jocunditas, tamque inæstimabilis est ejus pulcritudo, ut unus dies bene & ex præceptis ejus actus, peccanti immortalitati dignissimè præponatur.

Vides igitur, si me diligis, quanta sit tibi cum exultatione latandum, qui mihi talem sponsam elegerim, cujus cum

forma, tum suavitas rebus omnibus antecellit. Jam ergo sicca lacrimas, cohibe fletum, omnem maerorem expellito: pro certo noveris me partem optimam elegisse. Credito, credito mihi, succedet humilitati sublimitas, lacrimis risus, divitiarum paupertati: magna sunt enim quæ suis illa amatoribus pollicetur. Et re vera quis cogitare sufficiat, quantas sapientia dilectoribus suis opes sit collatura, cum ejus amore suscepta paupertas ipsa delectet? Huic ergo adhærere mihi bonum est, nullusque umquam fuerit dies, qui me ab ejus amplexibus & amore divellat.

Verum si nosse desideras, quali in castris ejus regula militemus, breviter tibi illam describimus. Sunt nobis cuncta communia, unum cor, una anima, unum idemque propositum: virtus autem obedientiarum sic præpollet, ut cum nobis incredibile sit studium legendi, nullus tamen obedientiarum præferre audeat lectionem. De gratuita verò paupertate quid referam? cum omne quod corporeus sensus attingit, sit nobis omnino contemptui, animumque avocantes a corpore consueamus mori. Arduum id quidem atque difficile, quis negat? Sed ta-

men hoc duce philosophia nos credimus effecturos. Hæc est vita laudabilis, quam tenemus: hæc vera philosophia, ad quam re, ô amice, invitamus. Quòd si te ad hanc adducere non valuerò, tu me ab illa numquam abduces. Vale, & misere-re animæ tuæ.

A D N O T A T I O N E S

In Wilhelmi Abbatis epistolas.

I N E P I S T O L A M I.

IN prima hac epistola Wilhelmus Gregorio Papæ VII gratulatur de ejus electione, quæ contigit anno M L X X I I I. tum significat se postularum ad regimen Abbatia sancti Remigii apud Remos, quæ post obitum Herimari anno M L X X I Pastore vacaverat, quod onus subire refugit. Huc spectant Gregorii Papæ VII epistolæ quædam, nimirum libri primi epistola x i i i ad Manassen Remorum Pontificem, qua eum monet, ut ne Monachos Remigianos ampliùs vexet, utque juxta canonicas sanctiones Abbatem ibi ordinandum curet. Eamdem rem commendat epistola sequenti ad Hugonem Abbatem Cluniacensem. Utraque epistola data Indictione undecima, hoc est anno M L X X I I I.

Propiùs Wilhelmum nostrum spectant ejusdem libri epistolæ 52 & 53, scriptæ Indictione duodecima: prior quidem ad Manassen, quem

laudat, quòd Monasterio sancti Remigii honestum moribus & eruditum litteris hominem præfecerit, scilicet Willelmum nostrum, de quo hæc subdit: *Abbas quidem nobis admodum placet: & si posset ferre onus, ut utrasque Abbatias regeret, Mettensem scilicet & Remensem, laudassem pro eo, quia vir religiosus & sapiens est.* Verùm quia Willelmus in hac epistola onus istud à se amoliri conatur, subjicit Gregorius: *Alioquin si pondus utrarumque regiminis supra posse sibi est, ut ipse fatetur; ne nimia gravedine pressus succumbat, rogamus prudentiam tuam, immo apostolica auctoritate monemus, quatenus suo consilio & consensu per electionem congregationis, secundum Regulam sancti Benedicti, idoneum ibi rectorem Deo concedente constituas.* Denique Gregorius epistolam 53 ad Herimannum Mettensem Episcopum de eadem re scribit, scilicet *Abbatem sancti Arnulfi*, nempe Willelmum (non verò Abbatem Arnulfum, ut perperam legitur in lemmate vulgatæ epistolæ) velle renunciare Abbatix sancti Remigii, & Mettensi esse contentum.

DIABOLUS ILLE VERCELLENSIS.
Gregorius scilicet Episcopus Vercellensis, primum a Leone Papa IX ob adulterium aliaque flagitia excommunicatus, dein absolutus & qui Henrici IV Imperatoris Cancellarius in Italia factus, ita ejus factioni semper adhæsit, ut eo instigante Cadeloum Parmensem Episcopum, conspirante Placentino Pontifice, Antipapam creaverit post mortem Nicolai I.

S. iij.

idemque Romam ab eodem Imperatore missus ad confirmandam Gregorii VII electionem ; cui primùm restiterat ; demum Synodo adversus eum convocata miserè expiravit.

In fine epistolæ Willelmus non ita bene sentit de Monachis Remigianis : at in fine epistolæ quintæ judicium suum temperat ; testatus in illo collegio quosdam viros honestissimos inveniri , ex quorum benevolentissima caritate , ceteri debuerunt tolerabiles judicari.

I N E P I S T O L A M I I .

In hac duabusque sequentibus epistolis Willelmus acerbius ac durius fortasse , quàm par esset , in Manassén invehitur. Facilius tamen Willelmo veniam dabit , qui Manassæ mores perspectos habuerit. Legendi hac de re tum Hugo Flaviniacensis Abbas , ejus æqualis in Chronico , tum Guibertus Abbas de Novigento in lib. I de vita sua cap. XI , ubi sancti Brunonis secessum ex urbe Remensi refundit in flagitiosam Manassæ vitam. *Manasses* . inquit , *post Gervasii famosissimi Archiepiscopi decessum , predictæ urbis regimini simoniacè se intrusit : vir quidem nobilis , sed nihil prorsus serenitatis , quæ prima ingenuitatem decet , habens. . . Is cùm milites summo opere affectaret , Clerum negligeret ; dixisse aliquando refertur : Bonus , ait , esset Remensis Archiepiscopatus , si non Missas inde cantari oporteret , &c.* Eo verò processit Manassæ flagitiosa vita , ut in ordinem redactus sit an-

no MLXXX in Concilio Lugdunensi. Ex quibus intelligas, non sine causa Willelmum exarsisse in ipsum, tametsi hic auctor ingenii paullo ferventioris ac mordacioris fuisse videtur.

IN EPISTOLAM III.

Hic Gervasium Remorum Archiepiscopum Willelmus comparat cum Manasse ejus successore; longè tamen præferendo Gervasium. Hunc quippe laudat, tum ob bonarum artium studium, quibus excelluit; tum ob constructas ecclesias & templa exornata, scilicet ecclesias sancti Nicasii & sancti Dionysii, quas instauravit; tum denique ob religiosorum virorum cultum. Nam Monachos Ordinis sancti Benedicti in sancti Nicasii; Canonicos regulares in sancti Dionysii Monasteria primus induxit. Cur verò eum *tyrannum* vocet, non comperio, nisi quòd ipsius demortui animam è dæmonum potestate per sanctos Martyres Dionysium & Nicasium ereptam veteres ferunt.

FOLLIS nomine, quo auctor utitur hoc loco, veteres Galli insanum & stultum significabant, teste Johanne Diacono in *lib. 4 de vita sancti Gregorii cap. 96. At ille, inquit, more Gallico sanctum senem increpitans follem, &c.*

IN EPISTOLAM VII.

Quis fuerit Willelmi præceptor, cui septima ejus epistola inscripta est, incertum nobis reddit decurtatum istius præceptoris nomen, sola prima littera A. indicatum. Conjectio tamen fuisse Alestanum Fulberti Carnotensis Episcopi discipulum, quem Adelmannus laudat in versibus rythmicis inferius edendis.

Vix amissum quereremur Odulfo superstite.

Alestanum: quantus erat veteris scientia,

Sicut hi quos erudit sat. possent hodie.

Ceterum quàm solida pietate imbutus fuerit Willelmus noster, intelligimus maximè ex tribus postremis epistolis: quas cum quatuor aliis ex inf. codice Mettensis Monasterii S. Arnulfi descripsit, mihique transmisit vir religiosissimus Domnus Josephus Homasselius, ejusdem loci tum Subprior, Congregationis sancti Vitoni. Porro inter poëtica in consequentibus referam epitaphium hujus Willelmi Abbatis, quem inter Abbates Monasterii sancti Arnulfi prætermisum miror.

Hic subjungendam duxi Orationem Willelmi Abbatis in festo sancti Augustini recitandam, hujus Willelmi, an alterius ætate superioris, scilicet beati Willelmi Abbatis Fiscamniensis ac Divionensis, qui collapsam monasticæ Religionis disciplinam, cum in pluribus aliis, tum in Mettensi S. Arnulfi Monasterio instauravit. Ut potius alteri Willelmo, cujus episto-

has hactenus retuli, subjectam Orationem adscribam, his conjecturis moveor. Primò, quòd Mertensis codex in Monasterio S. Arnulfi eo Wilhelmo Abbate scriptus sit. Deinde, quòd hæc Oratio inscribatur *Domni Wilhelmi Abbatis*, absque alia honoris præfatione: cùm Wilhelmus antiquior jam tum beatus ac sanctæ memoriæ Abbas diceretur. Sic Warinus in epistola superiùs edita hunc *sanctæ memoriæ Domnum Abbatem WILLELMUM* appellat. Ad hæc, quòd Wilhelmus junior sancti Augustini doctrinæ maximè addictus fuerit, ut patet in primis ex superiori epistola sexta.

ORATIO DOMNI WILLELMI

ABBATIS

In commemoratione sancti Augustini ante consecrationem Missæ dicenda.

MEMENTO, Domine, animæ famuli tui PATRICII, & famulæ tuæ MONNICÆ: & si quid pro anima filii ipsorum domini mei AUGUSTINI, dilectissimi Confessoris tui, mihi misero peccatori licet vel intimo cordis affectu desiderare; utinam non omni modo inutiliter ipsa tibi mea loquatur voluntas. Scio quidem, Domine, & pro certo agnosco esse me peccatorem, & infeli-

cissimum , & cunctis criminibus obnoxium , atque inmensis sceleribus coinquinatum ; illum autem fuisse in hac præfenti vita sanctum , justum & pium , omnibusque virtutibus mirabiliter exornatum ; nunc autem omni honore & gloria in conspectu tuo mirifice sublimatum , ubi magis ac magis glorificetur & magnificetur desidero & opto , & in quantum præsumere audeo , exoro. Quod verò per eum ingenti necessitate , tamen cum quantulacumque fide exposco , tu benignissime occultorum cognitor , scrutans corda & renes Deus , intende placatus , quatinus meritis & intercessionibus ejus , omniumque Sanctorum tuorum , absolvas me & omnes fratres nostros ab omni vinculo delictorum , & denuo tam nobis , quàm omnibus , pro quibus tuam clementiam exoramus , facias secundum multitudinem miserationum tuarum. Mihi quoque obsecro de ejus intercessionibus & meritis donari , quod certè meis non mereor adipisci , videlicet ut de divinitate atque humanitate dilectissimi filii tui Domini nostri JESU CHRISTI id merear sentire quod ipse sensit , scire quod scivit , intellegere quod in-

reflexit, credere quod credidit, diligere quod dilexit, prædicare etiam valeam quod docuit. Precor, Domine, ut subveniente & succurrente cum tua pietate omnium Sanctorum tuorum supplicatione, cum sincera fide, cum spe secura, cum caritate non ficta ultimum valeam spiritum efflare. Sed & diem illum & horam, migrationis videlicet animæ meæ de corpore, peto, Domine, ut non permittas me pernicioso timore horrere, sed sic potius facias vivere, ut mihi congruum, & proficuum, & utile sit velle dissolvi & cum Christo esse. Dissolvi enim & cum Christo esse, certè nihil melius, nihil gloriosius, nihil felicius, nihil jucundius, nihil delectabilius, nihil dulcius, nihil suavius, nihil amabilius, nihil optabilius, nihil desiderabilius. Tamen si adhuc permanere in carne propter quoscumque necessarium est, quid dicam? certè quamvis torquente conscientia valde sibi malè conscia, dicam, Pater, dicam, fiat voluntas tua. Tu enim qui nosti etiam bene uti malis, tu solus scis, quare hoc fecisti, habens potestatem ex eadem luti massa aliud vas facere in honorem, aliud in contumeliam, potestati

tux nemine resistente, nemine prohibente, nemine contradicente. Et quid contradicere potest creatura creatori, factura factori? numquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quare me sic finxisti? Quippe cui vis misereris, & quem vis induras. Quapropter nescit homo mortalis utrum odio, an amore dignus sit, sed omnia in futuro reservantur incerta. Unum autem certum, firmum, stabile & perpetua constat æternitate inmutabile, scilicet quòd Deus es, quòd omnipotens es, quòd bonus es. Ergo in nobis & de nobis quod bonum est in conspectu tuo, clementissime Pater, fiat, fiat. In ditione quidem tua cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere voluntati tuæ. Si decreveris salvare nos, continuò liberabimur: à cujus liberationis gratia, ne multitudo ac magnitudo peccatorum meorum faciant extorem & indignum, jube, Domine, miseriam animam meam consolari, quòd misereris omnium, & nihil odisti omnium quæ fecisti, dissimulans peccata hominum propter pænitentiam. Fac ergo me, Domine, fructum dignum pænitiæ facere. Fac, piissime, ut antequam in desperationis baratrum incidam, antequam

me mors occupet, antequam dies ultima mihi aditum intercludat, da ut inveniatur servus tuus cor suum ad satis tibi faciendum pro tantis tamque horribilibus ac nefandis criminibus, quibus me confiteor obnoxium Majestati tuæ, & quàm gravissime, heu heu quàm damnabiliter. Sed tu, clementissime & piissime Deus, avertens faciem tuam ab his malis, noli me secundum actum meum judicare, sed clementer satisfactionem meam suscipiens exaudi me, ut vel nunc prope finem meum, cum jam multum non laboraturus sum, omnia interiora mea tuis sanctis jam non neglegam neque differam occupare obsequiis. Inlumina, quæso, Domine, mentem meam ad investigandam, & inquirendam, & scrutandam semitam mandatorum tuorum, ut nulla mihi jam dominetur iniquitas, neque possideant me domini absque te: sed tu possideas rogo, tu domineris mei. Peto tu, benignissime, doce me facere voluntatem tuam, quia tu es Dominus Deus meus, & ego servus tuus & filius ancillæ tuæ. Fiat igitur nunc mihi, Domine, per gratiam tuam, ut abdicata omni dominatione vitiorum, non superbia, non

avaritia, non luxuria, non ille omnium iniquissimorum iniquissimus, omnium nequissimorum nequissimus, impiissima crudelitate, & crudelissima importunitate intolerabilis, pessimus blasphemæ spiritus, non ulla vitiorum pestis valeat mentem meam ullo modo evellere, aut avertere à fiducia inmensæ bonitatis tuæ. Verùm de inmensitate misericordiarum tuarum fideli confidentia roboratus, quæso ut audeam de te securiùs dicere: Tuus sum ego, ita ut tu me agnoscens membrum illius sancti corporis tui, cui dicere dulce habes: Audi, Jacob serve meus, & Israël, quem elegi, faciens & formans te ab utero, auxiliator tuus, quia ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Non recorderis amplius peccata mea, sed propter te, precor, deleas iniquitates meas, propter te tribuas mihi gratiam tuam, ut ad tanti Sacramenti mysterium accedenti dimittas quæ conscientia metuit, & adjicias quod oratio non præsumit.

OSMUNDI EPISCOPI

ASTORICENSIS

Epistola

Ad IDAM Comitissam Bononiensem.

OSMUNDUS, Dei gratia Astoricensis Episcopus, IDÆ nobili Bolonienfi Comitissæ salutem in Christo. Quoniam tua summa prudentia investigare, insuper invenire desiderat, qualiter civitas Astorica reliquias tantas capillorum sanctæ MARIÆ Dei genitricis habuerit, & unde invenerit; sanctæ petitioni tuæ & investigationi piissimæ satagere, prout in sententiis librorum nostrorum invenimus, sub brevitate decrevimus. Invenimus namque, quòd persecutione gentilium urgente Hierosolymam septem discipuli, TORQUATUS & ISCARIAS cum ceteris quinque, Hispaniam navigarent, deferentes eas & alias quàm plurimas usque Toletam pervenerunt. Rex verò Hispaniæ & omnis populus ejus honorificè susceperunt eas; &

in magna reverentia læti eas, sicuti decebat, habuerunt. Cumque iterum gens Saracenorum Hispaniam perurgeret, Episcopi & omnes viri religiosi ad nostras Alpes, videlicet Astoricenses, quæ ab Astorica habent nomen, confugere, & quidquid præcipuum ducebant, asportaverunt, & in civitate nostra Astoricâ atque Oveto omnia recondiderunt. Nos verò posteri sic eas habentes, & præcepto nostri Regis, videlicet ADEFONSI, non obviantes, misimus vobis de melioribus & dignioribus magnam partem, obsecrantes ut sitis memoratrix Astoricensis Ecclesiæ. Valete. Ego verò ADEFONSUS Rex hanc cartam vidi & legi, & quæcumque in ea scripta sunt, propria manu confirmavi.

A D N O T A T I O.

SCRIPTA est hæc epistola circiter annum **S**M LIX, quo Ida Eustachii Comitis Bononiensis vxor in castro Lenensi pagi Attrebatenſis, recentioribus Lensio, Deiparæ Virgini templum construxit, instituitque Canonicorum collegium Præterea reliquias undique conquiſivit, easque intulit in basilicam à se ædificatam, scilicet reliquias sancti Vulgani, cujus corpus in Lenensi Monasterio Canon-

Canonicorum quiescere testatur Baldericus in Chronici lib. 2 cap. 22. Hinc factum puto, ut Ida ex Hispania per Osmundum Episcopum obtinuerit capillos beatae Mariae, de quibus in hac epistola agitur. Lege Jacobum Malbrancum in lib. 8 de Morinis cap. 49, ubi de ecclesia Leniensi.

GALTERI EPISCOPI

MAGALONENSIS

Epistola

Ad ROBERTUM Præpositum Insulanum,

De Floribus Psalmorum à Lietberto collectis.

GALTERUS Magalonenſis Episcopuſ, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Legatuſ, dilectiſſimo conſanguineo ſuo R. Inſulano Præpoſito, & univerſis ejuſdem eccleſiæ Canonicis, in Domino ſalutem. Cùm vobiſcum dudum apud Inſulam moraremur, Concanonicuſ veſter HEſCELINUſ inter alia verba, quæ nobiſcum familiariter habuit, cœpit diligenter inquirere de Floribuſ Pſalmorum, quos à ſanctæ memoriæ LETBERTO,

Veterum Anal. & Tom. I. T

olim Canonico vestro , postmodum sancti Ruffi Abbate , audierat exceptos , & in unum collectos. Cui nos in quantum ex ipsa Scriptura percepimus , qui & religionem & intentionem illius beati viri novimus , respondimus animum suum in hoc opere fuisse , ut quod moribus corrigendis magis esset Ecclesiæ Dei necessarium , hoc tantum de diversis expostoribus traheret , & in duobus corporibus poneret. Magnam quippe & diffusam expositionem super Psalmos à beato Augustino editam noverat , & Cassiodoro , & reliquis Ecclesiæ Dei Doctoribus : sed qui totus igne divini amoris inflammatus cælestibus inhiabat , & in animarum lucro temporalibus curis omnino postpositis tantum intendebat , totum studium & ingenium suum ad hoc vertit , ut omnipotenti Deo , sive scribendo , sive loquendo , quas posset animas acquireret. quod studiosus lector in eisdem Floribus animadvertere potest. Audito itaque beatissimi viri studio , audita etiam utilitate illius lectionis , cœpit vehementer idem Concanonicus vester precibus instare , ut si quem locum familiaritatis , si quam gratiam a-

pud nos obtinebat; aut totum, aut partem illius operis per nos habere mereretur, ex promissione nostra illud Psalmi frequenter replicans: *Memento verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.*

Verum nos occasione curæ pastoralis & nobis injunctæ legationis in multis & diversis negotiis extunc occupati, desiderium & promissionem nostram implere hætenus minimè potuimus. Ceterum caritas illa, quâ nos in Deo & propter Deum diligimus, hujus debiti nos nequaquam finit esse immemores. In duobus igitur corporibus, sicut ab illo sancto viro iidem Flores excepti sunt & divisi, non singulariter alicui personæ, sed toti Ecclesiæ vestræ mittimus, fraternitatem vestram præsentibus litteris adhortantes, quatinus semper memores vitæ illius, dudum alumni vestri, & studii, eandem scripturam & frequenter legatis, & memoriæ commendetis, tanti viri conversationem antè oculos habentes & imitantes. Nec adtendatis quid, quantumve à nobis vobis offertur, sed ex quanto vobis offeratur. Testis est enim mihi Deus, quomodo omnes cupiam vos in visceribus JESU-CHRISTI: & hoc a-

T ij

ro, ut omnipotens Deus per condignum penitentiae fructum vos ad pascua vitae aeternae perducere dignetur. Neque enim vestri oblivisci aliquando possumus. Volumus & rogamus, ut quotiens Dominus Hescelinus ad legendum eisdem libros postulaverit, pro sua petitione & nostra promissione semper habere mereatur.

Gratia Dei praecedente per importunum laborem & instantiam nostram pax inter Principes nostros reformata est, unde tota patria nostra letatur. Valete, & amici vestri memoriam semper habetote.

A D N O T A T I O.

EX hac epistola seu praefatione, quam ex Belgica Dunensis Monasterii Bibliotheca eruimus, confirmatur sententia Roberti in breviore Gallia Christiana, censentis Galterum Magalonensem Episcopum eundem esse cum Galtero, qui Flores Psalmorum vulgavit. Immerito proinde hoc in loco Robertum erroris postulant Sancta-Marthani in fusiori Gallia Christiana, ac Petrus Gabriel in serie Praesulum Magalonensium, qui Galteros duos distinctos volunt. Praeterea, ex hac epistola constat, Galterum Magalonensem Episcopum Le-

gati Apostolici dignitate functum esse: quod nullus eorum notavit. Ad hæc, consanguineus fuit Roberti Insulani Præpositi, uti ipse disertè agnoscit. Sedit Galterus ab anno M C III ad annum M C XXIX, tempore sancti Bernardi Clarævallis Abbatis, qui in epistola 98 laudat Fratrem Hescelinum, non alium, ut puto, quàm qui hîc à Galtero memoratur Canonicus Insulanus.

HILDEBERTI EPISCOPI

CENOMANNENSIS.

Epistola

Ad REGINOLDUM Monachum Cantuariensem.

Laudat ejus carmen de historia Malchi.

HUMILIS Cenomannorum Sacerdos HILDEBERTUS, REGINOLDO beati Augustini Monacho, quicquid sibi. Malchum tuum occupatus quidem suscepi, sed invitus dereliqui: quem licèt ecclesiasticis impeditus negotiis, ad finem tamen usque perlegi, in eo & venustatem ordinis admiratus & virtutem. In quo satis competenter poëtica-

T iij

evagatus licentia, rei gestæ non solum
figmentis subvenisti fabularum, sed &
naturæ pariter & veri officia succincto
sunt sermone demonstrata. Silvestris o-
leaster & olea naturalis ita in unum sti-
pitem cohæserunt, ut cum neuter sit
idem quod alter; uterque tamen effe-
ctus sit unus alter. Unde factum est, ut
& operi tuo laudes debeam, quia dignis-
simo legi; & auctori gratias, quia di-
gnum me cui legenda mitterentur judi-
cavit. Habebis ergo me alterum Pyla-
dem, nisi tu mihi alter Orestes fieri de-
digneris. Socium tamen profiteri non
audeo, sed amicum promitto. Ad æqua-
litatem quippe, quam notat societas, af-
scendere mihi non licet; licet autem ad
benevolentiam, quæ amicitia fructus est,
pervenire: quæ incepta temporaliter, in
æternum permanet. Oremus pro invicem
ut salvemur; ut augeatur quotidie, scriptis
frequentioribus colloquamur. Interjecta
maria caritatis officium non impédiant,
quod terrarum spatio aliquamdiu dila-
tum manus amica gratius accipiet. Hoc
autem non me solum non reprehende-
re noveris, sed venerari pariter & am-
plexi, quod aliquas positiones, ingenio-

li mei filias , aut nostrorum particulas
versuum tuo te operi inseruisse notasti.
Tunc enim placere mihi incipio , cū
video scripta mea majoribus minimè dis-
plicere. Vale , Frater , & dilige diligen-
tem te , scribe scripturo ad te.

ADNOTATIO.

HÆc epistola , quæ deest in editis , desum-
pta est exapographo Monasterii sancti Tau-
rini apud Ebroicas. Quis sit Reginoldus iste,
cui inscripta est , docet nos Johannes Pitseus
in appendice illustrium Angliæ scriptorum , his
verbis : *Reginaldus , natione Anglus , Ordinis
sancti Benedicti Monachus Cantuariensis in Cœ-
nobio sancti Augustini , vir bonarum artium
studiosissimus , & lingua Latina peritissimus , im-
mo in elegantia Romana mirè floruit. Selectio-
ribus enim Auctoribus perlustrandis omne tempus
quod poterat impendit : evasitque rhetor & poe-
ta inter suos insignis. Græce etiam linguæ , ut vi-
detur , non ignarus. Nam Malchi cujusdam Græ-
ci historias Græcas vertit in poemata Latina , &
operi hanc præfixit notam : Super Malchum By-
zantinum librum unum.*

Prælia gesturus ludo pius , &c.

*Horum omnium testem habeo Nicolaum Bri-
ghamum , qui tamen nec plura ejus opera , nec
tempus quo floruit , ponit. Hæc Pitseus. Nos ve-*

T. iiij

sequi disposui: cui non minùs ex vita, quàm ex dignitate Pontificis plurimum auctoritatis accedit. Quædam tamen miracula, quorum Fortunatus quidem nullum attigit, Sanctimonialis verò memoriæ reperitur commendasse, superaddere disposui: nec tamen omnia, sed ea solummodo, quæ relata digniora beatissimæ mulieris & meritum declarant & præmium. Cetera nosse cupientem volumina Baudoniviæ revolvere non tædebit. Tu itaque laboratum tibi consules opusculum: nec priùs in aliorum manus incidet, quàm tuo examine vel rejiciendum suppressi, vel approbatum publicis adspectibus offerri mereatur. Magna mihi rependes præmia, si subducas ab oculis hominum, quidquid senseris eorum linguas formidare. Erit igitur non solum tui arbitrii, sed eorum etiam quos decreveris admittendos, vel correctum producere, vel penitus occultare vitiosum.

INCIPIT VITA.

SICUT sacra Evangelii testatur auctoritas: *Beati mites, &c.*

ADNOTATIO.

DUM se se offerat occasio edendi libelli de vita sanctæ Radegundis, quem Hildebertus composuit; ejus Prologum hîc præmittere visum est, tamquam specimen integri opusculi, quod nescio an hætenus incognitum fuit. Sperabam istius ope libelli illustratum iri quasdam voces obscurissimas, quæ apud Fortunatum in Vita ejusdem Radegundis occurrunt: at comparatis Hildeberti & Fortunati scriptis deprehendi, Hildebertum aut loca salebrosa præteriisse, aut easdem voces obscuras retulisse; nihilque fere, præter stili elegantiam, apud Hildebertum inveniri, quod in Fortunati & Baudoniviæ libris non habeatur. Hanc verò Hildeberti scriptionem ex ms. codice Pictavensi mihi communicavit noster Claudius Stephanotius, rerum antiquarum studiosissimus, idemque mihi transmisit Capitulare Ludovici Augusti pro Pictavensi Monasterio sanctæ Crucis à beata Radegunde constructo: quod Capitulare occasione Vitæ sanctæ Radegundis hoc loco subjicere non erit à proposito alienum.

CAPITULARE

DE MONASTERIO SANCTÆ CRUCIS,
quod est situm intra Piëtavensem urbem, quod piissimus Imperator LUGDOVICUS fieri præcepit; atque ut idem ab omnibus observaretur, glorioso filio suo PIPINO commisit.

I.

UT à nemine prædictæ Sanctimonialia opprimantur injustè, vel condemnentur, ab ipso Domino PIPINO Rege provideatur.

II.

Ut à nemine temporale servitium exterius ullo modo quærat, nisi quantum ab eis quæsi, postquam eas sub regulari norma vivere constitui.

III.

Similiter ut res Monasterii, quas modò habent, non priùs ab ullo auferantur, quàm aut ante Dominum PIPINUM, aut ante Comitem palatii illius præfata ratio reddatur.

IV.

Ut temporale servitium in opere femineo ab eis ad partem dominicam

nullatenus quæatur. quia si hoc fieri cœperit, omnino Ordo regularis stare non poterit.

V.

De ceteris verò quæstionibus, quas aut alii ab ipsis, aut ipsæ quærunt ab aliis, secundum consuetudinem ante Commitem vel Vicarios ejus justitiam reddant, & accipiant: tantum ut justè fiant.

V I.

Ut omnino caveatur, ne ultra centenarium numerum Congregatio illa percujuscumque petitionem multiplicetur.

V I I.

Ut omnino provideatur, ne Clericorum numerus plusquam xxx augeatur: & ipsi per omnia ad dictam congregationem sanctæ Crucis honestè & perfectè obediens sint atque subiecti . . . . si autem, liber discedat. Colonus autem vel servus ad naturale servitium, velit, non sit, redeat.

V I I I.

Item si quando necesse fuerit, per iussionem Domni P I P I N I Regis R A M N U L F U M specialiter Missum habeant. Quando verò necesse non fuerit, Advo-

catus earum per se justitiam faciat, & accipiat.

ADNOTATIONES.

HOc Capitulare desumptum est ex libro mss. Parthenonis sanctæ Crucis, cui titulus est, TESTAMENTUM S. RADEGUNDIS: quo in Capitulari hæc pauca observo.

In articulo secundo testatur Ludovicus, se ejus Monasterii Sanctimonialibus *sub regulari norma vivere constituisse*, id est revocasse ad Regulam sancti Benedicti observationem, quæ temporum lapsu ibi defecerat. Et si enim Radegundis ejus loci Virginibus sancti Cæsarii Regulam initio præscripserit; procedente tamen tempore Regula sancti Benedicti istic admissa est. Exstat apud Frodoardum in Historiæ lib. 3 cap. 26 præclarum fragmentum epistolæ, quam Hincmarus Remorum Archiepiscopus ROTRUDI Deo sacra & ceteris Sororibus Monasterii sanctæ Crucis & sanctæ Radegundis scribit *pro electione Abbatiſſæ ipsius Monasterii*: qua in epistola Hincmarus eas ad concordiam & caritatem hortatur ex præscripto Regulæ, quam professæ erant, nimirum Benedictinæ, cujus verba refert ex cap. 13:

Articuli quarti intelligentia pendet ex Capitulari, quod Ludovicus Augustus de Monasteriis Regni Francorum edidit anno DCCC XVIII. ubi Monasteria distinguit in duas classes: una, quæ *dona & militiam* Regi debebant; a-

ita, quæ nec dona, nec militiam dare tenebantur, sed solas orationes. quo in genere, commemorando Aquitanix Monasteria, accenset *Monasterium sanctæ Crucis Puellarum*, quod à donis Regi faciendis & à militiæ oneribus immune esse jubet, solas ab eo exigens orationes pro salute Imperatoris & Regni.

In articulo septimo cavetur, ne *Clericorum numerus* ultra tricenarium augeatur: qui Clerici, sive tum sæculares fuerint, sive Monachi, incolebant basilicam sanctæ Mariæ, quæ postea sanctæ Radegundis ab ejusdem Reginæ tumulto dicta est. Constat verò in eadem basilica olim fuisse Monachos cum Abbate, testante Baudonivia Sanctimoniali in supplemento Vitæ sanctæ Radegundis, his verbis: *Postquam inde vir venerabilis ARNEGESILUS Abbas basilica beata Regina cum suis Monachis exivit*, &c. Conjicio tamen Ludovici Augusti principatu Canonicos sæculares eo loci deguisse: de quibus statuit Imperator, ut Congregationi sanctæ Crucis honestè & perfectè per omnia obedientes sint atque subjecti. Moris quippe ab initio fuit, ut qui Sanctimonialibus adjuncti erant, sive Monachi, sive Clerici; Abbatissæ & Sanctimonialibus obsequerentur & obedirent. quod de Monasterio Streaneshalensi disertè scribit Beda in Historiæ lib. 4 cap. 23.

Ex articulo octavo intelligimus, Advocatos Monasteriorum sub Missis Dominicis justitiam dixisse. quod etiam aliis ex locis illustrari potest.

ALGERI SCHOLASTICI

ELOGIUM

Auctore NICOLAO Leodiensi Canonico,
ejus æquali.

ALGERUS Leodiensis ab ipsa infantia totum se litterarum studio tradens, sub clarissimis viris, quorum scientia & honestis moribus tunc temporis Leodiensis fulgebat Ecclesia, & Francia illustrabatur, nobiliter floruit, adeo ut nulla ei Christianæ fidei regula videretur incognita, nulla liberalium artium aliena.

Et ut de moribus ejus aliquid memoriarum tradamus; primò in ecclesia sancti Bartholomæi Apostoli, quæ est in suburbio Leodii, Deo militavit, professione & habitu Clericus, gradu Diaconus, officio Scholasticus. Procedente verò tempore in majorem ecclesiam sanctæ Mariæ sanctique Lamberti ab OBERTO Episcopo honorabiliter translatus, & à prioribus gratanter acceptus, usque ad obitum felici memoriarum FRIDERICI

Episcopi annis fere viginti pro ecclesiasticis negotiis ad diversas personas & ecclesias multas insignes conscripsit epistolas, quæ à plerisque summo conservantur & leguntur studio.

Et quoniam ei in omni vita sua aurea mediocritas familiaris exstitit; in appetenda divitiarum extollentia prorsus ab omni ambitione alienus apparuit. Nam cum à nonnullis Episcopis Saxonix seu Germanix ob egregiam tam in Philosophis, quàm in sacris litteris famam expecteretur, & copiosis possessionum redditibus, & magnis ecclesiasticis dignitatibus invitaretur; privatum quem tenebat locum sublimiori prætulit, dicens illud Salomonis: *Qui amat divitias, fructum non capiet ex eis.*

Erat autem subtilis ingertio, facundus eloquio, in consilio prudens, in dispensatione rei domesticæ diligens; in commisso fidelis, in proposito stabilis; & quod his omnibus est pretiosius, aestimabatur, & erat, tam fide, quam doctrinâ Catholicus.

Antiquam dignitatem Leodiensis Ecclesiæ relatione & scriptis majorum adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam

ram ad subsidium memoriæ scriptam posteritati reliquerit, ne quorundam Clericorum seditionibus, qui novis rebus student, aliquando labefactaretur, aut veniret in dubium, quod propter communis concordiae bonum ad majoris Ecclesiae spectat privilegium.

Hic itaque post obitum Friderici Episcopi cum rebus abundaret, & firmo corpore & integris sensibus plurimum valeret; ordinatis rebus suis, nudum Christum nudus sequens, artiolem, & ideo felicioram vitam sub sancti BENEDICTI Regula aggressus est in Cluniacensi Cœnobio, ubi nunc usque superesse dicitur non sine magno sanctae conversationis & doctrinae præconio.

Inter cetera ingenii sui monumenta, in Clericatu adhuc positus, duos tractatus edidit ecclesiasticis negotiis & catholicae Fidei certè valde utiles: quorum primum intitulavit *De misericordia & iustitia*, Auctoris nomine humilitatis gratia suppresso, quem tribus divisit particulis: quarum prima temperando iustitiam misericordia, sufficienter agit de malorum tolerantia: secunda de ecclesiasticis peccatoribus, & eorum canonica correctio-

Veterum Analect. Tom. I. V

ne: tertia verò de his qui extra Ecclesiam sunt, & eorum sacrilega communionem. Horum quatuor sunt species, excommunicati, damnati, schismatici, hæretici. Prologi ejus initium sic se habet: *Quisquis sim, non pondus vel momentum temporis, quod fethro Moysi, pro modulo suo omnibus Catholicis.*

Alium verò tractatum edidit tanto nobiliorem, quanto sublimiorem, utpote de remirifica & necessaria, de sacramento scilicet corporis & sanguinis Domini, de quo varii errores variæque proveniebant hæreses: quod quidem mysterium, ut in præfatione ejusdem operis invenitur, quamvis sit incomprehensibile, non tamen Fidelibus videatur incredibile, quod non humana ratione, quæ ad hoc non suppetit; sed ipsius Christi, Sanctorumque suorum testimoniis, quibus Ecclesia roboratur, affirmat & adstruit. Hoc opus in tres partes dividitur: prima expeditè agit de veritate & virtute corporis Christi, continens viginti duo capitula: secunda de ipsius sacramenti variis questionibus, distincta decem capitulis: tertia, quæ ad investigandum videtur difficilior, sub quatuordecim capitulis agit de

ministris extra-ecclesiasticis peccatoribus, hæreticis scilicet, vel schismaticis; si vera, si rata sint, quæ celebrare videntur sacramenta, an potius vocentur & sint sacrilegia.

Complectamur igitur summo desiderio præclari ingenii opus laudabile, in quo nihil invenitur Sanctorum dictis dissonum, nihil catholicæ Fidei contrarium.

ALGERI PRÆFATIO

in librum

De misericordia & justitia.

QUISQUIS sim, non pondus vel momentum temporis, quod Jethro Moyfi, pro modulo suo omnibus Catholicis. Perpendens sanctæ Ecclesiæ statum variis erroribus variisque schismaticis concuti, pro eo quod præcepta Canonum à pravis vel nesciuntur, vel negliguntur; à simplicioribus verò vel non suo intellectu, vel non sua discretionē non capiuntur; prout votis meis adspiravit grātia, ita omnibus deduxi ad medium, ut discretionē veritatis bonorum adjuvaretur devotio, & canonica auctoritas

V ij

ritatis evidentiam perversorum vincere-
tur contentio. Quia enim precepta cano-
nica alia sunt misericordiae, alia iustitiae,
adeo discreta variis ordinibus, personis
& temporibus, ut nec misericordia om-
nino remittat iustitiam, nec iustitia om-
nino dissimulet misericordiam; qui per
discretionem nesciunt tam diversa tem-
perare, putant ea sibi per contrarieta-
tem discorditer obviare: non attenden-
tes hunc esse modum ecclesiastici regi-
minis; seu indulgendo, seu puniendo,
eamdem intentionem caritatis, eamdem
operationem servare salutis. Ideoque ca-
nonicis regulis non canonicè utentes, sic
precepta preceptis diverberant & impu-
gnant, ut aliquando per intemperatam
iustitiam suum misericordiae locum au-
ferant.

Quia igitur precepta canonica variis
personis, euntibus temporibus, vario
ordine, varia discretionem, contempera-
da sunt, ut aliter haereticus, aliter pec-
cator; aliter subditus, aliter praelatus;
sed & aliter & aliter arguendus sit qui-
cumque varia intentione, vel operatio-
ne, vel conditione discretus; ad hæc,
quantum Deus dedit, discernendum ela-

boravi, ut in Canonibus adeo intentionis, utilitatis, veritatis eluceret unitas, ut nullam contrarietatis discordiam pararet aliqua eorum diversitas. Cùm enim universæ viæ Domini sint misericordia & veritas; quia pœnitentibus venia, induratis debetur vindicta; quò sua discretionem altera non præjudicet alteri, ipsis Canonum sacrorum auctoritatibus conatus sum exponere, prout potui, ita ut quod pium est, nonnisi justè; quod justum est, nonnisi piè dispensandum esse comprobans: non istius illi, non illius isti, sed suum cuique modum pro hæresi vel crimine, pro persona vel tempore, non confuso jure vel ordine distinguerem ad judicium vel gratiam. In tanta autem rei evidentia æqua auctoritate Sanctorum facta, sicut etiam edicta posui: quia sicut eorum præceptis obediendum est, sic etiam & facta eorum imitanda sunt. quia cùm etiam Dominus JESUS priùs cœpisset facere quàm docere; quis eos aliter credat docuisse quàm fecisse?

Tres igitur particulas divisi, ut in prima agam de gratia, quomodo scilicet, & quamdiu tolerandis malis sit exhiben-

da. In secunda de iustitia , quo scilicet tempore , vel ordine , vel discretionem contra eosdem sit exercenda. In tertia verò de variis hæresibus , quomodo scilicet in sua suorumve sacramentorum differant damnatione , aliquo modo quidem à Catholicis , aliquo autem à seip-
sis.

„ Sed quia , ut ait Augustinus ad Hiero-
 „ nimum , poterit fieri , ut tibi aliud vi-
 „ deatur , quàm habet veritas ; dum ta-
 „ men abs te aliud non fiat quàm habet
 „ caritas ; si fortè minùs discretè Sanctorum
 „ dicta distorsisse videor , ut errori meo ,
 „ si quis est , nullam defendam auctorita-
 „ tem ; caritati tamen suam reposco vicis-
 „ situdinem : ut quia fraternæ utilitatis
 „ causa hoc opusculum composui , si ne-
 „ gligitur quid negligenter ; non saltem
 „ negligatur , si quid ego tantillus Sancto-
 „ rum decretis salubriter adstruere potui.
 „ Ut enim ait Augustinus in epistola sua
 „ ad Bonifacium ; Non quorumlibet dispu-
 „ tationes , quamvis catholicorum & lau-
 „ datorum virorum , velut scripturas ca-
 „ nonicas habere debemus ; ut nobis non
 „ liceat , salva honorificentia quæ illis de-
 „ betur , aliquid in eorum scriptis impro-

bare vel respuere, si fortè invenerimus, “
 quòd aliter senserint quàm habet veritas “
 divino adjutorio vel aliis intellecta, vel “
 nobis. Talis ego sum in scriptis alio- “
 rum, tales volo esse intellectores meo- “
 rum. Item Isidorus ad Mesanum Epi- “
 scopum capitulo decimo. In fine autem “
 hujus epistolæ hoc adjiciendum putavi, “
 ut quotiescumque in gestis Conciliorum “
 discors sententia invenitur; illius Con- “
 cilio magis teneatur sententia, cujus an- “
 tiquior & potior exstat auctoritas. Cum “
 ergo tanti talesque viri sua vel aliorum “
 scripta, vel etiam quorumlibet Concilio- “
 rum sententias, aliorum discretioni reli- “
 querint examinandas vel corrigendas; “
 quis ego sum, ut meis correctoribus suc- “
 censere audeam; dum non propter me “
 mea, si qua sunt, bona respuentes sibi- “
 met noceant? Suis ergo titulis quaslibet “
 sententias annotare curavi, ut eis studio- “
 sis promptiores essent ad inveniendum, “
 tardis sereniores ad intelligendum. Inter “
 quas & quasdam quia ex abundanti ad- “
 miscui, quæ & his quasi à latere subser- “
 virent, & suis plena fronte suam vicem “
 defenderent.

A D N O T A T I O.

HOc Algeri elogium, quod Nicolaus Leodicensis Cānonicus ipso Algero etiam tum superstitē composuit, præfationis vice appositum est in fronte libri, quem Algerus edidit *de misericordia & iustitia*, uti apparet ex codicibus mss. Clarevallensi & Alnensi, in quibus refertur cum hoc titulo: *Incipit præfatio Domni Nicolai Leodiensis in libros magistri Algeri*. Superfluum fuerit hīc alia de ipso Algero adtexere, cujus præfationem in librum ipsius *de misericordia & iustitia* huc retuli in prægustum futuræ ejusdem libri editionis.

A L U L F I M O N A C H I

P R O L O G U S

In librum qui dicitur GREGORIALIS.

POst restaurationem Cœnobii sancti Martini Tornacensis, quæ facta est anno millesimo nonagesimo secundo Dominicæ Incarnationis, cum ego Frater ALULFUS, ejusdem loci Monachus, beatissimi atque Apostolici Gregorii dicta sæpius lectione percurrerem, & in libris ejus legendis aliquantum intentus

& avidus essem propter luculentissimam verborum ejus satisfactionem; quiddam in eis repperi sine comparatione potissimum, quod mirabiliter meum excitavit & accendit animum. Dum enim unius sancti viri, hoc est beati Job historiam, abstrusis mysteriorum opacitatibus tritam, sub triplici, id est typica, morali, atque historica, studuit expositione discutere, ac repulso ignorantiae nubilo, in aperto cunctis luce clarius patefactione serena monstrare; pene totam veteris ac novi Testamenti seriem rerum explanandarum necessitate coactus est exponere. Nam ubi nimis occultæ rei dilucidandæ necessitas incumbibat, ne aut obscurum, aut apud audientium animos remaneret, quod ipse non liquidissima satisfactione obscuritatis interna ad lucem videretur eicere; non solum disertissimis verborum assertionibus quod clausum erat aperuit, sed etiam ne prolati quoque testimonii non intellecta (si forsitan inesset) rei obscuritas rei explanandæ augeret potius caliginem, quàm auferret; id quoque testimonium studuit additæ expositionis explanatione differere. In quibusdam namque locis in expositione

etiam testimonii non solam verborum satisfactionem sufficere sibi posse iudicavit, nisi alterius iterum deducti ad medium testimonii interpretatione evidenti latius edoceret. Actumque est ut hac occasione, sicut præfatus sum, veteris Testamenti tota pæne series occulta patefceret, quæ divinitatis adspiratione reserata, nostræ famis esuriem superni pabuli copia satiaret.

Hujus ergo rei desiderio nimis ardenti sum provocatus. Dehinc etiam à Domino ODOŒ nostri Cœnobii fundatore & primo Abbate, qui postea Pontifex Ecclesiæ Cameracensi præfuit, & apud Aquicinctum sepultus requiescit, verbis suavoriis sum rogatus, quatinus testimonia de libris Salomonis de prædicti Pontificis opusculis extraherem, & de multis collecta voluminibus, uno volumine coartarem.

Quia igitur PATERIUM, beati Gregorii discipulum, ejusdem jussu Præsulis opus simile fecisse cognoveram, cujus quidem principium super Genesim libentissimè legeram, sequentes autem libros nequaquam invenire poteram; grātanter & ardentius Abbatis mei horta-

mentum & imperium suscepi : & hujus occasione præcepti , quo valui studio , non solum Salomonis , sed etiam totius veteris ac novi Testamenti de omnibus opusculis beati Gregorii in unum testimonia congesta collegi. Quæ dum dispersè , sicut reperta fuerant , in schedis suis relata transcurrerem ; licèt laboris esset non modici , uniuscujusque tamen rei testimonia , juxta quod in suis ex ordine sunt sita codicibus , per libros suos ordinando composui : quatinus studiosi lectoris desiderium ad elucidandam sibi quam velit obscuritatem , invento libri titulo quem requireret , nihil moræ vel ad parum aliquo modo præpediret. Præterea ad unumquodque testimonium , in quo opere vel in quo libro positum legeretur , in ejus tituli prænotatione signavi. Dehinc etiam , ut ex qua re ortum esset sciretur , paulo altiùs incæpi : & ut ad ipsum copiosius descendendo venirem , quædam prætermittendo transsilivi ; nonnulla verò transposui , quædam etiam decerpendo verbis brevioribus transmutavi. Sciendum etiam , quòd in quibusdam locis , quia sic satisfactionis norma poscebat , hoc idem bea-

tus Gregorius de eodem testimonio re-
texuit, quod dudum explanasse legitur.
Alicubi autem quædam quæ de eo minùs
pridem dixerat, inter repetita addens
verba supplevit. Quod ego de jam di-
ctis excerpens, eidem testimonio, ubi po-
poscit locus, inferendum aptavi: quia
res non erat, quæ poni separatim utiliter
potuisset, dum ex præcedentibus, quæ
dicta jam fuerant, subsequenterque
penderet. Si igitur expositionis, unde
hæc excerpta sunt, recurrens ordinem;
plus in quibusdam operis hujus locis a-
liquid, quàm in textu libri positum est,
minusve aut aliter repereris; scias quòd
hoc causæ fecit ratio quam præmisi.

Perpendens autem quod si utriusque
Testamenti vellem in unum testimonia
redacta colligere, & magnitudo volumi-
nis normam excederet, & legentis desi-
derium impediret; in tribus hoc volu-
minibus Domino cooperante disposui,
ut duo veteris, tertium novi dicta con-
tineat. Quartum etiam, quod his tribus
superaddidi, non jam testimonia, sed
sententias diversas & non inutiles ha-
beat. Et quoniam hoc opus, quod in
partes dividitur, ex opusculis tantum

Gregorii Papæ constat esse defloratum; justè tanti Pontificis nomine est insignitum, & à beato Gregorio nomen ei GREGORIALIS est impositum. Quicumque igitur hoc opus legerit, & in eo laboris nostri cura placuerit; humili eum obsecro prece qua valeo, ut ad Dominum pro me dignetur esse intercessor: quatinus hoc pondere corruptionis exutus, à meorum inveniri merear vinculis peccatorum absolutus. Amen.

ADNOTATIONES

GREGORII Magni opera tanti semper fecit Ecclesia, ut in iis legendis, meditando, colligendisque partem sapientiæ atque religionis ejus æquales & posteri collocasse videantur. Hinc ex sancti Pontificis dictis & sententiis Paterius ipsius discipulus commentarios in universam sacram Scripturam: libros sententiarum quinque. Tadius Cæsaraugustanus Episcopus contexuere: hinc sanctus Odo Cluniacensis Abbas libros Moralium in compendium redegit; idemque præstiterè Adalbertus Levita, & Lathcen, uterque hætenus, si non fallor, ignotus. Prioris collectaneum Hairmanno Presbytero dicatum reperi in Bibliotheca Præmonstratensi: posterioris in codice Corbeïensi perverusto, cum hoc titulo:

Egloga, quam scripsit LATHGEN, filius HAITHI, de Moralibus Job, quas Gregorius fecit. Desloratio sic incipit: Inter multos saepe quaritur, &c.

Paterii exemplum secutus est Alulfus, qui ex scriptis Gregorianis novum vetusque Testamentum commentatus est. Is ante monachatum Clericus, Sigeri Præcentoris Tornacensis filius, diu reclamante patre tandem Odont Monasterii sancti Martini instauratori socius adjunctus est. Dein *Armarii seu Cantoris officium XLVII annis tenuit: omnesque libros beati Gregorii sæpius relegens, imitatus Paterium, universas tam veteris quam novi Testamenti sententias ab eo expositas excerpens, tres exinde codices composuit, & quarum de diversis & valde utilibus sententiis superaddidit: eisque GREGORIALIS nomen indidit: sicque XLVIII conversionis suæ anno in bono proposito vitam terminavit.* Hæc Herimannus Monachus in historia restorationis Monasterii sancti Martini Tornacensis, quæ recens typis edita est in Spicilegii tomo XII. Gregorialis sola secunda pars vulgata est Parisiis anno MDXVI.

Alulfi vestigiis insistens Willelmus, (ut id obiter observem) ejusdem Abbatæ Monachus, selectas sancti Bernardi Abbatis Clarevallensis sententias in communes locos scitè distribuit, opusque suum BERNARDINUM inscripsit; tametsi in editis titulus est *Flores sancti Bernardi*, absque nomine Auctoris. Id verò mihi suggestit Cisterciensis codex, in quo Willelmi Collectaneum hunc titulum præfert:

*Incipit Prologus Domni WILLERMI Monachi sancti Martini Tornacensis in Bernardino, quem idem excepit, & compilavit de libris & dictis S. Bernardi Claravallis. Tum incipit Prologus: Cum non essem alicui exercitio magno-
pere occupatus, &c. Willermus sæculo XIII floruisse videtur.*

Occasione Gregorii operæ pretium puto hîc Paulo Diacono asserere Vitam sancti Doctoris, quam Paulo ipsi adscripsi in Sæculo primo Benedictino. Huc objecta seu dubia nonnulla mover vir doctus, qui Gregorii operum editionem magno labore accuratiorem novissimè adornavit. Ea hîc refellere, nulla animi offensione adductus, sed solius veritatis causa incunctanter aggredior, ne longius serpat Editoris censura.

VINDICIÆ

VITÆ GREGORIANÆ,

PAULUM Diaconum auctorem præferentis.

HANC Vitam Paulo Diacono asserui tribus inductus argumentis. Primum, quòd Paulum Diaconum, Monachum Casinensem, libellum de beati Gregorii gestis scripsisse constat ex ejusdem Pauli lib. 3 cap. 25 de gestis Langobardorum. Ideo, inquit, de beato Gregorio plura dicere omittimus, quia jam ante a-

liquot annos ejus vitam texuimus. Alterum, quòd Johannes Diaconus in lib. 4 de vita sancti Gregorii cap. 99, quædam verba refert ex ipsius Pauli scriptione Gregoriana, quæ in vita à me edita reperiuntur. Johannis hæc verba sunt: *Cujus nimirum venerabile meritum, quousque mundi hujus orbita volvitur, ut cum Paulo viro disertissimo fatear, semper accipiet incrementum.* quæ totidem verba in vita Paulo Diacono à me inscripta sub finem legere licet. Tercium argumentum est, quòd codex Conchenfis Monasterii eandemmet vitam Paulo Diacono auctori adscribit in titulo vitæ præfixo. Quartum nobis suggerit Editor Gregorianus, nimirum ex Garetio Canonico regulari Ordinis S. Augustini, qui Garetius in libro de vera præsentia corporis Christi in sacramento Eucharistiæ Parisiis impresso anno M D L X I I, classe sexta profert testimonium de vita sancti Gregorii his verbis: *Aliud testimonium ex Paulo Diacono. Mater familias quadam nobilis, &c.*

Nihilo minus Editori probabilius videtur, vitam à Paulo Diacono scriptam periisse: eam verò quam ipsi tribuimus esse, anonymi Scriptoris antiquioris. Age videamus quibus id rationibus probet.

- » Prima Editoris ratio hæc est. Omnes quot-
- » quot videre licuit istius vitæ mss. quotquot et-
- » iam memorat Bollandus ad sancti Gregorii vi-
- » tam die 12 Martii, quotquot Canisius tomo 6
- » antiquarum lectionum vidit; hunc præ se fe-
- runt.

runt titulum, *Vita S. Gregorii auctore incerto*, vel absolute, *Vita S. Gregorii*. Idem observat Editor in editione Veneta anni 1504, Parisiensi 1508, & pluribus aliis.

Hæc argumentandi forma probabilis videretur, si varii illi codices alium à Paulo Diacono auctorem præferrent. Nunc verò cum constet Gregorii vitam à Paulo Diacono scriptam fuisse; multiplices illi codices qui Paulinam vitam absque auctoris nomine exhibent, nullatenus Pauli causæ officiant, maximè si eam ipsi tribuendam esse alia argumenta persuadeant. Certè si Editoris procedendi modus obtineret, concludendum esset istius vitæ nullum esse certum auctorem. Nam quemcumque demum protuleris, recurret Editoris objectio. Esto verò nullum viderit codicem Editor Pauli nomine insignitum, nullum viderit Bollandus, nullum Canisius. At viderat unum Garetius, vidi ego quoque Conchensem, qui Paulo hanc scripturam tribuunt. Quot nuper incertorum scriptorum opera vel unius codicis ope viri docti genuinis auctoribus restituerunt?

At dubitant, inquit, an titulus manuscripti Conchenensis eadem fuerit manu exaratus, qua reliquus codex.

Ab hac religione facilè se lectoresque suos Editor exemisset, ne dicam meipsum à maiore fidei suspicione, si (ut par erat) codicem Conchensem, quem nullo negotio à nobis obtinere poterat, consuluisset. Verùm gravissimi laboris varia impedimenta excusari volo.

Veterum Analect. Tom. I.

X

Ego verò huc advehi curavi Conchense exemplar, ante annos quingentos exaratum, in quo habetur vita contròversa cum hoc titulo : **INCIPIT VITA S. GREGORII PAPÆ URBIS ROMÆ, EDITA A PAULO CASSINIENSI MONACHO.** qui titulus, neque recens est, neque interpolatus; sed eadem manu, qua totus liber, minio descriptus. Hoc tandem inspecto Editor à proposita dubitatione recessit, ultro pollicitus se prima quaque occasione rem, uti est, publicè contestaturum. Si quis adhuc hærere pergit, codex penes me est : fidei meæ periculum faciat qui voler.

Postremam rationem Editor sic exponit.
 „ Injicit religionem, quòd ad finem vitæ sic lo-
 „ quatur Auctor: *Id quod scribimus, à fideli & re-*
 „ *ligioso viro & huic Patri nostro sanctissimo no-*
 „ *bis narratum didicimus, &c.* Ex quibus verbis
 „ non malè concluditur, Paulum Diaconum, qui
 „ anno 801 obiit, alium esse ab auctore, qui quæ
 „ refert, ab eo didicerat, quo sanctus Gregorius
 „ familiarissimè fuerat usus dum viveret : quibus
 „ verbis Petrum Diaconum, ni fallor, intelligit.

Hoc argumentum, quod unum speciem habet, nititur quibusdam Pauli verbis, quæ tantisper immutata Editor repræsentat. Sic enim legitur in vitæ contextu : *Denique à fideli & religioso viro, &c.* Jam verò non satis constat, num hanc narrationem auctor à Petro scriptis acceptam didicerit, an viva voce. Atque ut viva voce acceptam dicat; hoc loco non solùm in persona sua loquitur,

sed etiam (ut alibi passim) in personâ Romanorum, quorum majoribus hoc factum narratum sit , ac deinde traditione ad posteros transmissum. Certè in subsequen- tibus satis innuit Auctor, se istius facti narrationem non accepisse ex ore loquentis Petri, sed ex traditione aliorum, ubi absolutè de Petro scribit: *Hac ita se per omnia vidisse fideliter enarravit*, non exprimendo nomen personæ, cui narratio facta est. Ad hæc, Auctor multa de verbo desumit ex Beda, quo proinde ætate inferior fuit. Neque dici potest, Bedam ea hausisse ab ipso Auctore. Nam Paulina vita longè plura continet Gregorii facta, quæ Beda omis- surus non fuisset, si hanc vitam habuisset præ oculis. Denique tempore quo Johannes Dia- conus scribendis Gregorii gestis manum admo- vit, id est annis à mortuo Paulo fere septua- ginta, constat duas tantùm exstitisse Gregorii vitas, unam apud Saxones, alteram apud Lan- gobardos; nullam apud Romanos. Ita enim Johannes præfatur ad Johannem Papam VIII. *Nuper ad vigilias beati Gregorii Romani Pon- tificis, Anglorum scilicet gentis Apostoli, lectio- ne de Paulino civitatis Nolane Præsule consue- tudinaliter personante, visus es à venerabilibus Episcopis, divino quodammodo instinctu com- motus, requirere, cur tantus Pontifex, qui mul- torum Sanctorum vitas texuerat, gestis propriis in propria dumtaxat ecclesia caruisset: præsertim cum & apud Saxones, & apud Langobardorum sibi prorsus infensissimam gentem, gestis propriis*

X 1j

ubique polleret, &c. Itaque duæ tantum, ut jam dixi, eo tempore circumferebantur Gregorii vitæ, altera apud Saxones seu Anglos, quæ Bedæ; altera apud Langobardos, quæ Pauli Diaconi, hominis genere Langobardi, lucubratio erat. Nulla ergo apud Romanos, quibus utique consimilis vita non defuisset, si aliquis alius Gregorii æqualis, Petro Diacono Gregorii discipulo referente, in scripta retulisset.

Hæc de istius vitæ auctore hoc loco dicere necessarium duxi: tum quia hæc vita alicujus momenti est: tum quia dictis meis, ubi par est, fidem asserere mihi incumbit.

HUGONIS A S. VICTORÉ

Opusculi

DE STUDIO LEGENDI

Caput ultimum,

De Ingenio.

MULTI sunt, quos ipsa adeo natura ingenio destitutos reliquit, ut ea etiam quæ facilia sunt, intellectu vix capere possint. Et horum duo gene-

ra esse videntur. Nam sunt quidam, qui licet suam hebetudinem non ignorent, eo tamen quo valent conamine ad scientiam anhelant; & indefinenter studio infudantes, quod minus habent effectu operis, obtinere videntur affectu voluntatis. Ast alii quoniam summa se comprehendere nequaquam posse sentiunt, minima etiam negligunt; & quasi in suo torpore securi quiescentes, eo amplius in maximis lumen veritatis perdunt, quo minima quæ intelligere possent, discere fugiunt. Unde Psalmista: *Noluerunt*, inquit, *intelligere ut bene agerent*. Longè enim aliud est nescire, atque aliud nolle scire. Nescire siquidem infirmitatis est; scientiam verò detestari, pravae voluntatis. Est aliud genus hominum, quos admodum natura ingenio ditavit, & facilem ad veritatem veniendi aditum præstitit: quibus etsi par sit valetudo ingenii, non eadem tamen omnibus virtus aut voluntas est per exercitia & doctrinam naturalem sensum excolendi. Nam sunt plerique, qui negotiis hujus sæculi & curis supra quàm necesse sit impliciti, aut vitiis & voluptatibus corporis dediti, talentum Dei terra obruunt, & ex eo

dominus Hugo Canonicus S. Victoris, III Id. Febr. qui ex Iprensi territorio oriens, à puero exultavit, & hac & plura alia sui ingenii monumenta reliquit. Tum subditur vulgatum Epitaphium Magistri Hugonis Theologi :

Dormit in hoc tumulo Doctor celeberrimus Hugo, &c.

Hunc locum si legisset eruditus vir Aubertus Miræus, sanè correxisset id, quod ad Henricum Gandavensem adnotavit, Hugonem natione Saxonem fuisse: quin potius eum Belgicis Scriptoribus accensuisset pro magno patriæ suæ ornamento. Ne quis verò vetustis membranis auctoris nomine destitutis integram non habeat fidem, alium testem adhibeo, Robertum scilicet de Torinneio, Abbatem in Monte sancti Michaëlis de periculo maris, qui auctor in cap. 5 tractatus de immutatione Ordinis Monachorum agens de Parisiensi Monasterio S. Victoris, ait multos Clericos nobiles in illum locum convenisse: *Inter quos, inquit, Magister Hugo Lothariensis, & scientia litterarum, & humili religione maximè effloruit.* Erat ergo Hugo Lothariensis, testante auctore ejus fere æquali, id est de regno Lotharii, sub quo etiam Flandria, atque adeo territorium Iprensè continebatur; non verò Saxonia, quæ ad Germaniæ regnum pertinebat.

LIBELLI
SUGERII ABBATIS

De consecratione Ecclesie sue

SUPPLEMENTUM.

AGBATUR etiam de aliis tam gloriosè, quàm sollemniter aris viginti consecrandis: quarum illam quæ in medio, Salvatori nostro, & sanctorum choro Angelorum & sanctæ Cruci assignatur, domino Cantuariensi Archiepiscopo THEOBALDO; beatæ semperque Virginis Dei genitricis Mariæ domino HUGONI Rotomagensi Archiepiscopo; sancti Peregrini domino HUGONI Autisiodorensi Episcopo; S. Eustachii domino WERDONI Catalaunensi Episcopo; sanctæ Osmannæ domino PETRO Silvanestensi Episcopo; sancti Innocentii domino SIMONI Noviomensis Episcopo; sancti Cucuphatis domino ALVISO Atrebatensi Episcopo; S. Eugenii domino ALGARO Constantiarum Episcopo;

S. Hilari domino ROTROCO Ebroicensi Episcopo; S. Johannis Baptistæ & S. Johannis Evangelistæ domino NICOLAO Cameracensi Episcopo sacramentum imposuimus. In crypta verò inferius majus altare in honore sanctæ Dei genitricis Mariæ Virginis domino GAUFREDO Burdegalensi Archiepiscopo; in dextra parte altare S. Christophori Martyris domino HELIÆ Aurelianensi Episcopo; S. Stephani Protomartyris domino GAUFFREDO Carnotensi Episcopo; S. Eadmundi Regis domino WERDONI Senonensi Archiepiscopo; sancti Benedicti domino JOSLENO Sueffionensi Episcopo. In sinistra parte sanctorum Sixti, Felicissimi & Agapiti domino MILONI Tarvanensi Episcopo; sancti Barnabæ Apostoli domino MANASSÆ Meldensi Episcopo; item & S. Georgii Martyris & Gauburgis virginis eidem Episcopo; sancti Lucæ Evangelistæ domino ODONI Belvacensi Episcopo consecrandam assignavimus. Qui omnes tam festivè, tam sollemniter, tam diversè, tam concorditer, tam propinqui, tam hilariter ipsam altarium consecratione Missarum sollemnem celebrationem superius inferiusque

peragebant , ut ex ipsa sui consonantia
 & cohærente harmoniæ grata melodia
 potiùs angelicus quàm , humanus concen-
 tus æstimaretur , & ab omnibus corde &
 » ore acclamaretur : Benedicta gloria Do-
 » mini de loco suo ; benedictum & lauda-
 » bile & superexaltatum nomen tuum , Do-
 » mine J E S U - C H R I S T E , quem Sum-
 » mum Pontificem unxit Deus Pater oleo
 » exultationis præ participibus tuis. Quæ
 » sacramentali sanctissimi chrismatis deli-
 » batione & sacratissimæ Eucharistiæ sus-
 » ceptione materialia immaterialibus , cor-
 » poralia spiritualibus , humana divinis uni-
 » formiter concopulas , sacramentaliter re-
 » formas ad suum puriores principium. His
 » & hujusmodi benedictionibus visibilibus
 » invisibiliter restauras , etiam præsentem
 » in regnum cæleste mirabiliter transfor-
 » mas , ut cùm tradideris regnum Deo &
 » Patri , nos & angelicam creaturam , cæ-
 » lum & terram , unam rempublicam po-
 » tenter & misericorditer efficias. qui vi-
 » vis & regnas Deus per omnia sæcula sæ-
 » culorum. Amen.

ADNOTATIO.

SUGERII Abbatis Dionysiani Libellus de consecratione ecclesiæ à se ædificatæ exstat cum aliis ejus opusculis in tomo. iv Historiæ Francicæ Scriptorum apud Chesnium; sed mutilus ab his verbis, *sanctorum choro Angelorum & sanctæ Cruci*. Hujus verò libelli supplementum, quod deerat in codice Petaviano, suppeditat codex Victorinus, cujus ope libellum istum in integrum restituo.

GUIGONIS CARTUSIÆ

PRIORIS

Epistola

Ad Durbonenses Fratres,

De suppositiciis beati Hieronymi epistolis.

AMICIS & Fratribus in Christo dilectissimis, LAZARO Durbonensi Priori, & ceteris in eadem eremo Deo famulantibus, Cartusiæ Prior vocatus GUIGO, æternam à Domino salutem. Inter cetera Catholicorum virorum, quæ ad eruditionem Fidelium elaboraverunt

opera, quæ nostra quoque parvitas congregare studuit vel emendare; etiam epistolas beati Hieronymi, quotquot potuimus, undecumque quæsitæ, & concessa à Deo facultate mendaciis expurgatas, in unum grande volumen redigimus. Abscidimus autem ab eis quasdam, quas vel ex aliorum Doctorum scriptis, vel ex stili sententiarumque distantia, titulo tanti viri comperimus indignas: ex quibus illa est, cujus est titulus ad Demetriadem, hoc habens initium: *Si summo ingenio parique fretus scientia.* Hanc quippe beatus Augustinus in opere contra Pelagium de gratia Christi & de peccato originali, ejusdem Pelagii esse dicit, quædam ipsius frustra tractatui suo interserens atque redarguens. Huic adduntur & istæ, Ad Titatium de morte filia, cujus initium tale est: *Caritatis tuæ scripta percepi.* Ad Oceanum consolatoria, tale habens initium: *Diversorum opprobria, tribulationes multiplices.* Ad vi-duam, quæ sic incipit: *Magnam humilitati nostræ fiduciam scribendi.* Ad virginem, sive ad filiam Mauricii, (dupliciter quippe intitulata reperitur) exordium istud accipiens: *Quantam in celestibus beatitu-*

dinem. Item de lapsu virginis, sive de pœnitentia ad Susannam: vterque enim titulus in diversis codicibus invenitur. Quæ tam diversis titulatur auctoribus, ut eorum nullius sit decoranda vocabubulo, cujus hoc est in quibusdam libris initium: *Puto leve esse crimen.* In aliis istud: *Quid agis, anima? quid cogitationibus æstuas?* Ad Desiderium de XII Lectoribus à nescio quo in irrisionem Doctorum composita. Ad Celantiam sic incipiens: *Veteris scripturæ celebrata sententia est.* Hæc stilo quidem nobiliore est scripta: sed nec sic beato Hieronymo digna. Postrema est de origine animæ disputatio, quasi inter beatos Hieronymum & Augustinum: ubi licet multa ex eorum scriptis ponantur, falsa tamen est: tum quia præfati Doctores numquam inter se præsentialiter sunt locuti: tum quia eadem quæstio nec apud eos, nec apud ceteros Fidei catholicæ sectatores adhuc usque potuit liquidò definiri. Hujus disputationis tale reperitur principium: *Cum apud vos celestis eloquentia purissimi fontis.* Ne autem prædicti Doctoris epistolæ sine rationabili causa apud imperitos suo videantur numero diminutæ, has no-

stræ parvitatatis litteras in principio collo-
cate. Valete. Orate pro nobis.

A D N O T A T I O.

GU I C O, Cartusie majoris Prior quintus,
vir pietate & doctrina celebris, S. Bernardi
Abbatis Claravallensis æqualis & amicus, hanc
scripsit epistolam ad Fratres suos Durboni de-
gentes, quæ Cartusia est Provinciæ in pago
Massiliensi, à Petro venerabili laudata in lib.
6 epist. 12 ad Eugenium Papam.

D O M N I O D D O N I S

ABBATIS S. REMIGII

Epistola

Ad THOMAM Comitem

De quodam miraculo S. Thomæ Apostoli.

SALUTARE est omnibus Christiani
nominis cultoribus semper quærere
& audire aliquid ædificativum, & quan-
tum sit Dominus in Sanctis suis mirabi-
lis cognoscere relatione Fidelium. Cùm
enim te avidum super hoc cognoverim;

juxta petitionis tuæ ammonitionem, quæ in curia Romana vidi & audiui, scripto tibi intimare volui. Aderam anno præfenti, feria scilicet sexta post Dominicæ Ascensionis sollemnitatem, ante Domni Papæ præsentiam, de nostris videlicet negotiis locuturus: cum subitò affuit quidam, qui Legatòs Byzantei, id est Constantinopolitani Imperatoris, adesse pro foribus nuntiaret. Exhilaratus verò Dominus Papa super tanti nominis Legatis, ex latere suo Episcopum misit, ut eos honorificè introduceret, sibi que præsentaret. Veniunt, salutatoque Papa universali & plerisque curialibus, de salute Imperatoris suorumque qualitate, prout fuerant sciscitati, satis honestè retulerunt. Causa autem eorum hæc fuit. Intererat cum eis Indiæ Archiepiscopus, vir satis honestæ formæ, & juxta linguæ suæ notitiam eloquentissimus, qui sociali adjutorio defuncti sui Principis destitutus, consilii causa ad prædictum Imperatorem jam pridie venerat. Cumque Imperator petitionem ejus audisset, & ex familiaribus suis unum Principem dedisset; quasi perfectò negotio ad propria redire disposuit. Cumque iter ageret, novum

Principem morte impediēte amisit. Quō
tumulato, Imperatorem repetiit, dolo-
ris sui causam nuntiaturus. Imperator
verò consolatus eum, ne doleret ammo-
nuit, Principem recepit alterum Impe-
ratoris munificentia. Tunc Archiepisco-
pus aliquantulum mitigato dolore agit
iter, sed non peragit. Repentinus enim
secundi interitus Principis duplicato do-
lore vehementer eum turbavit. Quid a-
geret, ignorabat: incertum quippe ha-
bebat, an Imperatorem repeteret, an in-
ceptum iter imperfecto negotio perage-
re deberet. Vicit tandem virilis consilii
strenuitas imminentis periculi jacturam;
suorumque exhortationibus relevatus, &
ne desperaret ammonitus, retrogradum
iter arripuit, seque pii Imperatoris ocu-
lis diri infortunii bajulus representavit.
Cognito igitur Imperator inopinatae rei
eventu obstupuit, & petitioni Archiepi-
scopi satisfacisse se dicens, tertium mit-
tere denegavit. Humilis autem Archie-
piscopus vix multis lacrimis impetravit;
ut Romanam curiam ei visitare consilii
gratia liceret, & Legatos Imperatoris cum
litteris deprecatoriis secum ducere vale-
ret. Cumque in curia esset, quibusdam
Palatinis

Palatinis præesse se ecclesiæ illi referebat, in qua beati Apostoli Thomæ corpus requiescere dicebatur. Inter cetera verò, quæ de situ ecclesiæ thesaurorumque opulencia & ornamentorum varietate enarravit, unum differuit, quod non sine ammiratione aures audientium capere possunt. Prædicti Apostoli ecclesia magnæ altitudinis fluvio ex omni parte clauditur, qui discurrentibus aquis, septenni etiam puerulo, octo ante festivitatem Apostoli diebus, totidemque post festivitatem, præ nimia siccitate se viabilem præbet. In ipsa autem sollemni die collectis in vnum totius provinciæ proceribus, omnique clero & populo, post multas lacrimas altaque suspiria Archiepiscopus cum sui sociis ordinis ad beati Apostoli feretrum accedit, & ex eo cum magna reverentia corpus levatum in cathedra pontificali decenter collocat, primusque tanti Advocati pedibus advolutus, oblationis suæ munere Apostolum honorat. Beatus verò Apostolus brachium erigit, manumque aperit; & quidquid ei ab vniversis nostræ Fidei cultoribus offertur, gratanter accipit. Si quis verò hæreticus populo admixtus, quasi

pro devotione in manu Apostoli aliquid ponere nititur, claudit Sanctus manum, & nefanda munera accipere denegat. Cumque talia relatione quorundam in auribus domini Papæ sonuissent, adesse iussit Episcopum, & ne amplius in palatio falsa seminare, sub anathemate prohibere voluit. Veritati enim contrarium esse videbatur, quod de Apostolo divulgasset. Episcopus autem coram omnibus nil esse verius affirmabat, & assensu domini Papæ sacrosancti Evangelii iuramento ita esse comprobavit. Credidit tandem dominus Papa, credidit & omnis curia, & apud omnipotentiam divinam Apostolum maiora impetrare posse acclamabant.

A D N O T A T I O.

HÆc Oddonis Abbatis Remigiani apud Remos epistola scripta est circiter annum m c x x x v. Nam anno sequenti ex Italia reversus, construendæ Montis-Dei Cartusiæ fundum concessit. Thomas Comes, cui epistola inscripta est, videtur esse Thomas de Marla, Codiciaci castri dominus.

WASELINI ABBATIS

EPISTOLA

Ad Florinensem Abbatem,

De continentia conjugatorum ante Communionem.

W. gratia Dei id quod est, ecclesiae S. Laurentii in Leodio, venerabili confratri Floriensis ecclesiae Abbati N. salutem in Domino. Quoniam apud vos eadem, quæ & apud nos, quæstio de animæ consilio agitari noscitur, de eadem quæstione vobiscum aliqua conferre utile arbitrati sumus; & quid purè sentiendum, quid securè tenendum sit, à sancto consilii spiritu humiliter addiscere quærimus. Est enim quæstio ejusmodi, qua non contentiosa disputatione ad publicum perferri, sed discreta ratione oporteat in consilio tractari. De conjugatis sermo est nobis, illis videlicet, qualium adseruit Apostolus honorabile connubium, & torum immaculatum. De talibus, inquam, a viris religiosis & discretis non otiosè in consilio quæritur, si

Y ij

fortè nocte celebri , nocte observabili , propria superati fragilitatè se non continuerint ; an illis ipsa die pro sollemnitatis reverentia & plebis adstantis frequentia , discretionè aliqua credenda sint divina mysteria , videlicet ne publicè in ecclesia confundantur , & minus Catholici judicentur. Fatentur quod verum est , quia conjugum copula , quamvis licita , tamen non caret culpa : sed hæc venialis est , & levi solvitur pænitentia. Hac ergo quæstione proposita , quærunt hi vel illi , consulunt alterutrum , & conferunt ad invicem , & quisque quod sentit , quærentibus aperit. Quærimus autem & nos de verbo hoc : & quia itidem quæritur & apud vos , quid sentiamus discretionì vestræ paucis aperimus.

Itaque usus legitimæ copulæ licitus , & ad propagandam sobolem divinâ Creatoris providentiâ concessus vel institutus , habet tam ex antiqua legis auctoritate , quàm ex reverenda Canonum sanctione præfixam sibi legem continentia. In umbra legis eius victimæ paschalis , ingressus tabernaculi , seu templi cœtus frequens Neomeniæ aut sabbati ; participatio sacrificii , sive pro peccato , sive pro paci-

ficis, five holocausti oblatio sit, prorsus eis interdicitur, nisi certo dierum numero continentia munditia purificati ex arbitrio Sacerdotis comprobentur. Illic qui mundus non fuerit, & per hoc non occurrerit ut faciat Phase mense primo, eo ritu purificari jubetur, ut facere possit mense secundo. Quisquis item immundum quid comederit, tetigerit, aut potaverit; dicitur ut lavet vestimenta sua, & sit immundus usque ad vesperam. Sic per totum legis textum docentur filii Israël cavere ab omni immunditia, ut sint castra eorum sancta.

Porro in luce clarescentis gratia, ubi non umbratica, sed vera sunt omnia, nec typicus, ut ante, sed verus caditur Agnus, qui tollit peccatum mundi; cuius caro, non mortua, sed viva & verè vivificatrix, cuiusque sanguis in Sacramento altaris à Fidelibus piè sumitur; artior continentia observantia jure exigitur: quoniam ubi profusior impenditur misericordia, & amplior præstatur gratia; ibi necessariò plus timenda est offensa, ne gravior subsequenter sentiat & ira. Dicitur ab Apostolo, ut qui habent uxores, sint quasi non habentes: quia &

tempus breve est, & mundus humanæ stirpis propagine superabundanter jam plenus est. Docentur exhibere corpora sua hostiam viventem, sanctam, Deo placentem; & non conformari huic sæculo, sed reformari in novitate sensus sui, ut probent quæ sit voluntas Dei bona, & bene placens, & perfecta. Ex hac institutione apostolica salubriter erūdita sinceritas ecclesiastica, regulam figit, quam teneant conjugati: scilicet ut noverint quæ tempore sibi invicem debitum reddere debeant, quo tempore item abstinendum, ut vacent orationi; & iterum in idipsum redeant. Indicit generaliter, ut ante perceptionem Eucharistiæ omnimoda se præparent devotione, id est in castitate, in continentia, in sobrietate, in jeuniis, in vigiliis, in orationibus, in eleemosynis; & in omni exercitio pietatis expurgare vetus fermentum ore apostolico jubentur: ut in azymis sinceritatis & veritatis epulari digni inveniantur. Qui enim hoc ritu purificati non fuerint, ab esu Agni paschalis jure prohibentur, veluti in quorum domibus fermentatum inveniat. Illis vero prorsus communio sancta denegatur.

quorum conscientia qualis sit nescitur. Hanc sanctionis ecclesiasticæ regulam omnes amplectimur, nec est qui huic refragari velit, eo quòd rationabilis & discreta sit. nisi fortè aliquis est, qui in sordibus suis sibi complacet, & plus veterem hominem amplectitur, qui secundum desideria sua corrumpitur, quàm eum qui de die in diem renovatur secundum imaginem ejus qui creavit eum.

Cùm hæc ita sint, quærunt adhuc viri discretiores, ut in exordio præmissum est, si quis intra terminos legitimæ copulæ nocte observabili, ut dictum est, lapsum incurrat, & in luce matutina compunctus ad deprecandam faciem Domini totum se conferat, atque oblata ei per manum Sacerdotis legitimi puræ confessionis hostia, & in ara devoti pectoris igne indictæ sibi pænitiæ piè concremata; utrum participatio vivifici sacramenti ipsa die illi ex discretionem aliqua annui debeat, videlicet ne abundantiori tristitia absorbeatur; & publicam non sufferens confusionem, dolenda sorte in desperationis concidat voraginem. Memorant mulieri peccatrici flenti ad

pedes Domini unius horæ pænitentia remissa fuisse peccata multa, indubitanter obtenta pariter salute perpetua. Afferunt latronem, pro suis sceleribus cruci appensum, in ipso mortis articulo unius vocis confessione, Salvatore sibi propitio, ingressum paradisi meruisse: nectacent Clavigerum cæli post trinam Magistri negationem, quia egressus foras flevit amarè, apostolico principatui rentum, ac deinceps à pio Domino curam excepisse pascendarum ovium suarum.

Ista dicentibus nos ad omnia sponte consentimus, & pium studium quo circa salutem animarum infirmarum solliciti sunt, approbamus. Norunt hi tales purgato mentis oculo clariùs intueri, quale quantumve pretium solutum sit pro salute mundi; qualis in cruce medicina vulnerum nostrorum pependit; quid cruor ille de latere Crucifixi effusus, & aqua profluens pariter efficere possunt. Tractant & retractant prudenter, quid habeat ponderis, quod solutis legibus mortis apparens suis discipulis, præmittit: *Pax vobis*. Ut ergo clausulam verbi sensu nostro inferamus, videtur

nobis indiscretum, ut dicat quis negandam illi in Ecclesia participationem sacramentorum divinorum, cujus negare non potest ante Deum per pœnitentiam solutum esse peccatum. Erit autem in arbitrio Sacerdotis, ut judicet & faciat secundum quod viderit animum & cor pœnitentis. Suffragatur huic sensui vetus auctoritas cœlestis oraculi, cum per Moysen dicit: *Ad arbitrium Sacerdotis separabitur qui separandus est.* Ad ipsius enim examen spectat & iudicium, quo tempore mundum quid æstimari debeat, aut immundum. Superexcellit autem auctoritas dicentis in Evangelio suis discipulis, & in illis utique ipsorum vicariis: *Quodcumque solveritis super terram, erit solutum & in calis.* Et post resurrectionem suam proflua sancti Spiritus emissionem eos confirmans, *Quorum, inquit, remisseritis peccata, remittuntur eis.* Ad firmamentum hujus rationis plura de scripturis proferri poterant testimonia: sed quia eruditè loquimur, sufficere credimus hæc pro declaranda sensus nostri intelligentia. Si quis perfectior est, & altius sapit; sciat, quia sapere ad sobrietatem semper utilis sit. Vale.

ADNOTATIONES.

HUjus epistolæ scriptor est Waselinus Abbas Monasterii sancti Laurentii in suburbio Leodiensi, cognomento Momalius, qui *ecclesiastica disciplina studio insignis* fuisse, & anno M. C. XLVII obiisse memoratur apud Bartholomæum Fissenum in Floribus Leodiensibus: aut certè Waselinus alter, prioris successor, qui *nonnulla ingenii sui monumenta reliquisse* fertur. Eo tempore Florinensi ejusdem diœcesis Monasterio præerat Guaselinus, qui nescio an à Waselino posteriori alius fuit.

Ex hac verò epistola patet etiam sæculo XII viguisse leges continentiae conjugalis, quam certis diebus præscribunt canones, nimirum diebus Dominicis & festis, Quadragesimæ & jejuniorum, minimum triduo ante Communionem, & prima die benedictionis conjugalis. Hæc constant tum ex canonibus & libris pœnitentialibus, tum etiam ex auctoribus antiquis. Insignis est locus de Dominicæ religionis conjugatis servanda apud Gregorium Turonensem Episcopum in lib. 1 de miraculis S. Martini cap. 24, ubi agit de sanatione hominis qui contractus natus erat, eo quòd *nocte dominica generatus* fuisset. Tum Gregorius monet conjuges, ut hanc diem in laudibus Dei impolluti deducant: *quia qui in ea conjuges simul convenerint, exinde aut contracti, aut epileptici, aut leprosi filii nascuntur.* Jejunii Quadragesi-

malis continentiam ideo præscribit Theodulfus Aurelianensis Episcopus, *quia pane nihil valet jejunium, quod conjugali opere polluitur.* Eamdem legem ad festos dies & statuta jejunia extendit canon 25 inter eos, qui sub Eadgaro Britanniae Rege sæculo x conditi sunt. Plures dies ante Communionem Augustinus in sermone 216 de tempore; tres, quinque aut septem dies exigit canon, qui Eliberitano Concilio tribuitur apud Burcardum in lib. 5 cap. 22, & apud Ivonem & Gratianum: qua de re legendæ Ferdinandi Mendozæ observationes in idem Concilium lib. 1 cap. 6. Diem benedictionis conjugalis statuit Concilium Carthaginense quartum c. 13. Verùm has leges, fortè nec etiam hujusmodi observationes, sustinent nostri sæculi mores. Sed tamen præterire non possum insigne exemplum de parentibus Isonis Monachi Sancti-Gallensis, qui cùm Quadragesimam totam cum summa rerum victualium abstinencia duxissent separatim cubantes, nihilo minus ipso Sabbati sancti die tentatione victi, eruperunt in lamentum. Tum cineribus adpersi, *Presbyteri loci nudipedes coram omnibus civibus vestigiis procidunt.* Ille verò pænitentia eorum accepta, pro foribus basilicæ eo die & nocte insequente *incommunicatos* jussit stare. Officio diei peracto ad proximæ villæ Presbyterum famâ sanctum profecti sunt, precati, ut crastino Paschæ die sibi communicare liceret. Ille primò severiùs objurgare, & rejicere; hi reversi in sua jejunia

vigilem flentes duxerunt noctem. Die Paschæ *maurini pro foribus stant, cruce ante Missas exportata extremi sequuntur*: Presbyter autem illos, rogante populo, *extremos locat*. Communionem omnium finita, Presbyter *manibus apprehensos ad aram duxit, pyxide communionis aperta lacrymis perfusus communicavit*. Acta hæc sub finem sæculi 11, testante Ekkehardo juniore in lib. de casibus Monasterii sancti Galli cap. 2.

Redeo ad Waselinum, quem ipsum esse puto Waselinum Monasterii sancti Laurentii Priorem, cui epistolas duas à Reimbardo Canonico Leodiensi directas legi in Alnensi codice ms. ubi habetur tractatus Reimbaldi Canonici ecclesiæ sanctæ Mariæ & sancti Lamberti, de vita Canonica, cujus prologus inscribitur *Venerabili Patri suo Richero Ecclesia Dei, quæ est in Rode, Abbati Canonico*.

DOMNI ODONIS.

MONACHI CANTUARIENSIS

Epistola

Ad ADAM fratrem suum novitium
Igniacensem.

FRATER fratri fraternum consilium.
Plures tibi ex itinere, & sine litteris nuntios jam misi: quorum quia nec regressum, nec responsum accepi, hunc tibi directo cum litteris mitto. qui quoniam talis est, ut eum invicem nostrum non dubitemus; sicut ego eum ad te securè transmitto, ita tu illum ex me securè suscipito, & quasi ex meo ore prolata, quæcumque ille tibi dixerit, credito. Formam autem verborum ejus ut cognoscas, quæ ex me tibi loqui debeat, litteris committo.

Primùm ergo gratias ago Deo Patri, qui te de tenebris hujus sæculi vocavit in admirabile lumen Filii sui. Sentio enim orationem meam exauditam à Domino, qua pro te cotidie orare solebam

dicens : Domine J E S U - C H R I S T E ,
qui es lux vera illuminans omnem ho-
minem venientem in hunc mundum ,
illumina cor ejus ; quique Dei Patris sa-
pientia diceris , aperi sensum & intelle-
ctum illius , & infunde ei lumen veræ
sapientiæ , ut te intelligat , te diligat , in
te ambulans ad te perveniat. Cum igitur
cælitus tuæ illuminationis famam audis-
sem , statim magnificavit anima mea
Deum , & exultavit spiritus meus in Deo
salutari meo. Nam cum te philosophan-
di gratia in Gallias misissem , tuque hu-
jus studii causa libenter obedisses ; audi-
to quòd contempta vana hujus mundi
philosophia veram Christi philosophiam
elegisses , injustè agerem meoque voto
contrarium , si non tam de completo de-
siderio meo , quàm de tuo initiato pro-
fectu magnificè gauderem. Gaudeo uti-
que de infuso tibi cælitus veræ sapien-
tiæ lumine , & magnificè gaudeo : in quo
lumine , sicut cœpisti , rogo ut ambules ,
sciens quia non est aliud lumen sub cæ-
lo , in quo ambulans ad vitam pervenias ,
si ab isto recesseris. Hæc est enim lux
quæ lucet in tenebris , sed tenebræ eam
non comprehenderunt.

Fuit autem homo missus à Deo , cui nomen erat BENEDICTUS. Hic venit in testimonium , ut testimonium perhiberet de lumine isto : & scimus quia testimonium ejus verum est. Habet enim & ipse testimonium sui , testimonium à Moyse quidem ab initio mundi ; & à JESU-CHRISTO , qui est testis fidelis , in fine mundi. Nam quia nullus nisi benedictus , & qui sequitur doctrinam Benedicti salvabitur ; (hæc est autem doctrina Benedicti , sæculo & omnibus pompis ejus abrenuntiare , & soli Deo vacare) intelligi dat Moyses loquens de principio mundi , ubi dicit , quòd benedixit Deus diei septimo , eo quòd in eo requievit ab omnibus operibus suis : testatur & Christus dicens , se dicturum in fine mundi , *Venite benedicti Patris mei , percipite regnum quod vobis paratum est ab initio sæculi* , in benedictione septimi diei. De hujus Benedicti benedictione dictum est ad Abraham : *In semine tuo benedicentur omnes gentes*. Dictum est etiam per Gabrielem ad Mariam : *Benedicta tu in mulieribus*. & per Elizabeth : *Benedictus fructus ventris tui*. De eodem quoque : *Benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus*.

Ut autem quis est in quo omnes benedictiones conveniunt, intelligas, testatur de eo egregius pastor Ecclesiæ Gregorius, dicens: Fuit vir vitæ venerabilis, gratia Benedictus & nomine. Et de benedictionis ejus plenitudine idem testatur: Vir Domini Benedictus spiritu omnium justorum plenus fuit. Omnia Spiritus-sancti dona, quæ aliis dividuntur per singula, huic uni collata sunt omnia. Ad hoc namque omnium benedictiones unus suscepit à Domino, ut easdem benedictiones cunctis ad se venientibus post ipse divideret. Nam cum benedicens illi Dominus omnium gentium benedictiones illi daret, omniumque justorum ipsum spiritu repleret; completa benedictione, testamentum suum confirmavit super caput ejus, tradens illi librum testamenti novissimi, ut de pleno divinarum benedictionum fonte hauriret gratiam, quam aliis abundanter infunderet.

O admirabile mysterium, & admirabile sacramentum! Primum testamentum dedit Deus in cordibus hominum, quod vocatum est lex naturalis: quod si servassent, secundo non indigerent. Sed
quia

quia novitatum amatores sunt homines per inveterationem ; primo testamento neglecto, secundum dedit in circumcissione, quod propter sui novitatem paulò libentiùs amplexati sunt quidam. Sed hoc iterum inveterato atque neglecto, tertium dedit in baptismo, quod prædestinatum est ut stet in æternum. Sed quia longa consuetudine inveteratum cœpit ab hominibus paulatim in negligentiam duci ; quartum dedit in cuculla, ad cujus novitatem amator novitatum pæne totus jam confluit mundus. Post hoc quintum non erit, quia in hoc novo & mirabili modo omnium gentium benedictiones continentur. Quidquid enim religionis & sanctitatis in tribus præcedentibus testamentis continetur, totum in testamento Benediæti constringitur.

Hinc est quòd ad eum omnes gentes, nationes, tribus & linguæ benedictionum ejus accipiendarum gratiâ currunt : adeo ut ipsi derisores, qui huic Religioni in vita sua detrahunt, in morte tamen absque hujus Religionis habitu, scilicet cuculla, saltem ad succurrendum, securi esse non audeant. Hinc etiam est quòd omnes Ordines qui sunt in Ecclesia, ab e-

Veterum Analæct. Tom. I. Z

jus institutione augmentum Religionis assumunt. Nam cum ejus institutio Monachorum sit propria; præterea tamen eandem ceteræ conditiones, Canonico-
rum, Clericorum, Sanctimonialium, etiam laïcorum, in magna parte sequuntur. Sentit nimirum Ecclesia hunc illum esse Benedictum, in cujus præsignanda benedictione benedictionum numeris præcessit innumeris. Nam quia soli benedicti benedictionem consequantur, secundum quod à Christo in fine mundi dicitur, *Venite benedicti*; oportebat ut aliquis aternæ benedictionis magister præcederet, qui cum omnes ad suam benedictionem vocaret, ipse suæ benedictionis irreprobabile testimonium haberet. Licet enim Christus semen sit Abraham, in quo omnes gentes benedictiones consecutæ sunt, ipseque fructus ventris Mariæ, qui principaliter benedictus dicitur, & ipsa propter eum benedicta; hunc tamen nostrum Benedictum ille principaliter benedictus discipulum elegit, quem monasticæ benedictionis ducem constituit, ut omnes qui gratiam Spiritus-sancti, quam in benedictione Baptismi acceperant, postea prævaricando amiserant;

ad ipsum venientes, eandem in benedictione cucullæ recuperarent. Unde & eundem spiritum super cucullam quidam Sanctorum se testatur vidisse; qui visus est à Johanne super baptismum. Quippe cum benedictiones omnium gentium dederit illi Dominus, quod præter ceteros intellectus, quibus dictum est, eum omnibus his modis benedictum, quibus omnes homines benedicerentur; itemque habere omnes benedictiones, quas ad se venientibus omnibus distribuat; etiam sic certa ratione intelligi fas est, ut Christus scilicet omnes benedictiones suas, quibus à Patriarchis atque Prophetis præsignatus est, atque ab omnibus gentibus benedictus, omnes discipulo suo tradidit Benedicto: ut idem sit testimonium benedictionis discipuli ab origine mundi, quod & Magistri: sicut idem spiritus operatur in benedictione cucullæ, qui & in benedictione baptismi. Hæc cucullæ benedictio lux est quæ lucet in tenebris, sicut gratiam baptismi Evangelista luxisse testatur in tenebris: & sicut illam lucem tenebræ non comprehenderunt, scilicet excæcati Judæi sive pagani; ita & istam lucem tenebræ non

comprehenderunt, quia virtutem monasticæ Religionis non intelligunt, qui ei detrahunt, falsi Christiani. Et sicut fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Johannes, ut testimonium perhiberet de lumine illo: ita fuit homo missus à Deo, cui nomen est Benedictus, ut testimonium perhiberet de lumine isto. Prædicavit autem ille baptismum pænitentix: prædicat verò iste cucullam pænitentis. Utriusque testimonium verum: quia is cui testimonium uterque perhibet, ipse utrique testi suo testimonium perhibet, Christus videlicet, qui est testis fidelis. De Johanne enim quid dicit? *Inter natos mulierum non surrexit major Johanne Baptista.* De Benedicto autem quid? Desiderabile est quod se dicturum promittit: Venite benedicti.

Hoc ergo gaudium meum impletum est, Frater dilectissime, quoniam cum testimonio Johannis primò perfectè credideris, nunc etiam Benedicti testimonio credere incipis: & qui benedictionem baptismi prius accepisti, licet sollemni more non sine offensa servaveris; nunc ad benedictionem cuculle cum magna affectione (benedictus Deus) ac-

cedis. Accedis, inquam, nondum enim pervenisti: adhuc enim talis est novitius ante professionem, qualis esse solet catechumenus ante baptismum. Festina rogo te, carissime, in professione benedici, si vis in æternum benedictus haberi.

Nec est quòd voto obligari in professione debeas vereri. Nihil enim aliud in professione vovebis, quàm quod in baptismo vovisti, id est abrenuntiare satanæ & omnibus pompis ejus. Ab hoc voto non te retrahant lacrimæ patris tui, non revocent suspiria matris tuæ, non omnium parentum tuorum vota retardent, non ipsæ litteræ patris tui moveant, quas tibi plenas lacrimis, meisque litteris contrarias mittit. Scis enim quid dixerit Dominus: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem suam, & filios, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* In hoc quoque apparet similitudo baptismi atque cucullæ: quia sicut carnalis affectio retardare solebat olim ad baptismum currentes, ita nunc etiam ad cucullam accedentes retrahere conatur. Sed sicut eam contemnere præcipiebat

Z. iij.

tunc Dominus his qui volebant fieri discipuli Christi ; ita & nunc eandem contemnere præcipit his , qui volunt fieri discipuli Benedicti.

Sic ergo. non te moveant omnium parentum tuorum lacrimæ ad recedendum à proposito sancto , sicut me movere non potuerunt , cùm tibi similiter facerem ; nec nunc quidem movent , ut te revocantibus illis consentiam : quin potius ad hoc me illorum lacrimæ movent , ut hæc de causa firmitus te stare in proposito sancto persuadeam : ut qui nunc de tua separatione lugent , tuæ sanctitatis meritis adjuti , cùm tandem mercedem laboris tui viderint , tecum in cælo sine fide gaudeant.

Hoc autem solum fortasse carnaliter dico , quia si professionem non relicturus , ob aliquam consolationem mecum commanere malueris , paratus est dominus Archiepiscopus te libenter suscipere , dum adhuc secundum Regulam sancti Benedicti liberè potes inde recedere. quod tamen ut facias non persuadeo , sed quid tibi ab amicis vel consuletur , vel offeratur , ostendo. Ætatem habes , tu te consule. Ego enim credo

quòd Deus Abraham tecum sit , cujus
vocem audiens egressus es de terra tua ,
& de cognatione tua , & de domo patris
tui , & venisti in terram quam monstra-
vit tibi. Ipsi te commendo, orans ut sic-
ut cœpit , sic te in omnibus dirigat.

ADNOTATIO.

O D O N E M hujus epistolæ scriptorem
Johannes Pitseus laudat in libro de illu-
stribus Angliæ scriptoribus ad annum M c
L x, his verbis: *Sanctus Odo, natione Anglus,*
patria Cantianus, Benedictina familia ad fa-
num Salvatoris Cantuaria Monachus; vir teste
Lelando spectata virtutis & eminentis eruditio-
nis . . . . Vnde primum sui Cœnobii constitutus
est Preses, & tandem Abbas Monasterii de
Bello. Singularem fautorem & patrum ha-
buit sanctum Thomam Archiepiscopum Cantua-
riensem, laudumque suarum insignem praconem
Johannem Salesbericensem. Deinde recensito o-
perum Odonis catalogo, ait ipsum decessisse
circa annum Domini M. c. L x, nec multo post
tempore in numerum Sanctorum relatum. At
seriùs vitam produxit Odo, supervixitque san-
cto Thomæ, ac penes ipsum ferè stetit totum
negotium eligendi Archiepiscopi post sanctum
Thomam, uti pluribus narrat Gervasius Mo-
nachus in Chronico ad annum M c L x x i i .
quo tempore necdum Abbas erat Odo, sed

Z. iiii.

tantum Prior Monachorum Ordinis sancti Benedicti in cathedrali Ecclesia Cantuariensi. Sanctum Odonem itidem laudant Harpesfeldius, & Eduardus Maiheuuius in Martyrologio ad diem 2 Junii. Hæc epistola, quam ex ms. codice Alnensis Monasterii Ordinis Cisterciensis in Belgio rogatu meo describi curavit humanissimus juxtà ac doctissimus Abbas Innocentius Doctor Lovaniensis, in apographo sic inscribitur : *Epistola Domni Odonis Monachi Cantuariensis ad fratrem suum Novitium Igniacensem.*

ANALECTA POETICA.

BELLESARII SCHOLASTICI

VERSUS ACROSTICHI

De SEDULIO Poëta.

SEDULIUS Christi miracula ver⁸bus eden
 Emicat, invitans parvæ ad sollemnia mensæ
 Dignū convivā; non hunc qui carperet illu⁸,
 Cix quod nobilium triplici fert aula parat &
 Tætum quod ponet sub aurea testā tribuna⁸,
 In quo gemmiferi totque aurea vasa canistr⁸
 Civi pro modico portant sibi prandia vict⁸,
 Sed quod olus vile producit pauperis hortu⁸.

At post delicias properant qui sumere magn
 Nituntur parvum miserorū spernere germe
 Nutū quod nihil est, dū cū nil vētre tumesci
 Insidias mēbris movens animæque ludent
 Si tamen his dapibus vesci dignatur egeni
 Lemnat divitias animus, paucisque quiescat
 Exēplo adsūptus Domini, qui milia quinqu
 Semotis cunctis modicis saturavit ab esci
 Sedulius Domini per cuncta novalia pergen
 En loca prospexit multo radiantia flor
 Discurrit p̄ prata libēs, quod gramine Davi
 Vidit divino modulantem carmina cant
 Laudabili psallēte viro refluunt citharæ me
 Ille ubi grandisoni captus dulcedine plectr
 Aritur, & celeri graditur per lilia pass
 Sacratosque iterum latè conspexit amœno
 Veterna Christi fluvio quos abluit und
 Nam passus torpere diu Doctoris acume
 Hunc sua Daviticus dilectus plectrā poposci
 Irrita polluti contemnens numina mund
 Signa crucis fronti ponit, breviterq; triūpho
 Hāgit, Christe, tuos, numerosaq; præmia liba
 Ergo dum vario decorat vera color
 Stabunt hi garula dicti testudine versu

HIERONYMUS IN CATALOGO.

SEDULIUS versificus , primò laïcus in Italia Philosophiam didicit , postea cum aliis metrorum [generibus] heroïcum Macedonio consulante docuit. In Achaïa libros suos scripsit in tempore Valentiniani & Theodosii.

ADNOTATIONES.

PRÆMISSI versus exstant in veteri ms. codice Corbeiensis Bibliothecæ post Sedulii carmen Paschale , cum titulo his versibus præfixo: **VERSUS BELLESARII SCHOLASTICI.** qui Bellefarius seu Bellifarius , quisquis tandem ille sit , hocce gemino acrosticho docet nos , (id quod Sigebertus Gemblacensis Monachus postea adnotavit in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 6) Sedulium Antistitem seu Episcopum fuisse. Observatio versibus postposita , quæ Hieronymum auctorem in apographo præfert , non exstat in vulgato Hieronymi libro de Scriptoribus ecclesiasticis. Eandem ego quondam legi in vetusto exemplari Monasterii Lirenensis in hunc modum: *Incipit ars Sedulii Poëta , qui primo laïcus in Italia Philosophiam didicit ; postea cum aliis metrorum generibus heroïcum metrum Macedonio consulante docuit , in Achaïa libros suos scripsit tempore Imperatorum minoris Theodosii filii Arcadii , & Valentiniani filii Constantii.* Ex quibus apparet quan-

tum à vero aberrant , qui hunc Sedulium eundem
esse putant cum Sedulio Scotto seu Hiberno Presby-
tero , itidem Poëta , quem sæculo octavo floruisse
constat.

HONORII SCHOLASTICI

V E R S U S

Ad JORDANEM Ravennensem Episcopum.

SI fontis brevis unda latens demersa tenetur,
Ignotæ & viles esse putantur aquæ.
Quas cū docta manus produxerit arte magistra ,
Pura fit exsiliens nympha vocata manu.
Tunc prægnantis humi laxantur viscera partu ,
Et subito sterilis flumina terra creat.
Non aliter validum genuino robore lignum
Imbutis digitis dextra domare solet.
Arboris & speciem, humanis non usibus aptam,
Cogit in externum crescere factor opus.
Sed cū te potior Seneca meliore magistro ,
Quem ut moneas , lucem cordis habere facis :
Non dubitare queam Lucillo clarius illo ,
Æternas Christi sumere dantis opes.
Cedat opus priscum , vera nec luce coruscans ,
Nec de catholici dogmatis ore fluens.
Ille mihi monumenta dedit : te vera docente
Nec dedit , infida quæ sibi mente tulit.

Nam cùm de pretio mortis regnante perenni
Lucillum imbueret , hac fine morte perit.

At tu cùm doceas homines superesse beato

Ex obito , Christum morte sequendo pia ;
Erigis, & Senecam dominus verusque magister
Ingeniis fidei me superare facis.

Unde precor Lucillũ alium , nec pectore talem,
Quæ me nosse cupis , scire precando jube.

Discipulumque tuum prius isto nomine dictans,
Conforta , revoca , corripe , disce , mone.

ADNOTATIO.

HI versus ad librum Jordanis Episcopi de summa
temporum præmittuntur in codice Elnonensi
cum hac inscriptione: *Rescriptum HONORII Scho-*
lastici contra illas epistolâs exhortatorias Seneca. Et
in fine versuum hæc adduntur: *Expliciunt versus*
Honorii Scholastici ad Iordanem Episcopum ad re-
scripta Seneca ad Lucillum , quam ei scripserat exhor-
tatoria saculum relinquere , & veram amplectere Phi-
losophiam. Quis fuerit ille Honorius Scholasticus ,
mihi est incompertum. Jordanes verò Ravennensis
Antistes fuit medio sæculo VI, qui prædictum Ho-
norium ad contemptum sæculi & ad veram Philoso-
phiam, id est monasticam vitam, amplectendam ad-
duxit.

V E N A N T I I F O R T U N A T I

V E R S U S

Ad CHILDEBERTUM Regem Sigiberti R.
filium.

R Ex regionis apex & supra regnâ regimen;
 Qui caput es capitû, vir, capitale bonum.
 Ornamentorum ornatus ornatius ornans,
 Qui decus atque decens cuncta decenter agis.
 Primus & à primis, prior & primoribus ipsis;
 Qui potes ipse potens, quē juvat Omnipotens.
 Dulcia delectans, dulcis, dilecta potestas,
 Spes bona vel bonitas, de bonitate bonus.
 Dignè nec indignâs, dignus, dignatio dignans;
 Florum flos, florens florea, flore fluens;
 CHILDEBERTE cluens hæc FORTUNATUS amore
 Paupere de censu pauper & ipse fero.
 AUDOLFUM famulum commendo supplice voto;
 Me quoque: sic nobis hîc domineris apex:

A D N O T A T I O.

H I versus, ni fallor, desunt in editis, à me excepti ex codice Virdunensis Cœnobii S. Vitoni ab annis fere octingentis manu scripto, in quo Theodulfi carmina continentur.

VERSUS

In velo quod a CHINTILANE Rege Romanam directum est.

DISCIPULIS cunctis Domini prælatus amore,
Dignus Apostolico primus honore coli;
Sancte tuis Petre meritis hæc munera supplex
CHINTILA Rex offert, pande salutis opem.
Aurea concordi quæ fulgent fila metallo,
Sectarum cumulis consociare volo.
Sericeum tegmen gemmantia recta Laconum,
Pellibus hircinis æquiperanda loquor.
Nobilis horribili jungatur purpura byræ,
Nectatur plumba fulgida gemma gravi.
Sit captiva sui nunc margarita nitoris,
Et clausa obscuro fulgeat in calybe.
Leuconico pariter claudatur in ære smaragdus,
Compar filicibus nunc hiacynthus adest.
Rupibus atque molis similis dicatur iaspis,
Eligat infernum jam modò luna chaos.
Nunc etiam urticis mandemus lilia jungi,
Perspicuamque rosam dira cicuta premar.
Nunc simul optemus dispectis piscibus ergo
Divitias magni mellificare freti.

Auratam Crassantus amet saxatilis anguem ;
 Limacem pariter nunc sibi Tructa petat.
 Altaque jungatur vili cum vulpe leæna ,
 Perspicuam lyncem simius accipiat.
 Jungatur nunc cerva asino , nunc tigris onagro ;
 Jungatur fesso concita dama bovi.
 Nectareum vitiet nunc lausera tetra rosatum ,
 Mellaque cum fellis sint modò mixta malis.
 Gemmantem sociemus aquã , luteũq; baratrum ;
 Stercoribus mixtis fons eat irriguus.
 Præpes funereo cum vulture ludat hirundo ,
 Cum bubone gravi nunc philomela sonet.
 Tristis perspicua sit cum perdice cavanus ,
 Junctaque cum corvo pulcra columba cubet.
 Hæc monstra incestis mutent sibi tēpora factis ;
 Rusticus & servus sic petat Euceriam.

A D N O T A T I O.

CHINTILA, Vesigothorum in Hispania Rex,
 qui prædictum velum Romam ad sanctum Pe-
 trum transmisit, regnavit ab anno d c x x x v ad d c
 x x x i x. Hos versus mihi exhibuit codex Monaste-
 rii Elanensis in Belgio.

ALCUINI VERSUS

De CUCULO.

[nostrum;
PLANGAMUS Cuculum, Daphnin dulcissime;
 Quem subitò rapuit sava noverca suis.
 Plangamus pariter querelosis vocibus illum;
 Incipe tu senior, quæso, Menalca prior.
 Heu Cuculus nobis fuerat cantare suetus,
 Quæ te nunc rapuit hora nefanda tuis?
 Heu Cuculus, Cuculus, qua te regione reliqui;
 Infelix nobis illa dies fuerat. [ubique;
 Omne genus hominum Cuculum cum plangat
 Perditus est Cuculus, heu perit ecce meus.
 Non pereat Cuculus, veniet sub tempore veris;
 Et nobis veniens carmina lecta ciet. [dis;
 Quis scit si veniat, timeo, est summersus in un-
 Vorticibus raptus, atque necatus aquis.
 Heu mihi si Cuculum Bachus demersit in undis;
 Qui rapiet juvenes vortice pestifero.
 Si vivat, redeat, nidosque recurrat ad almos;
 Nec corvus Cuculum dissecet ungue fero.
 Heu quis te Cuculus nido rapit ecce paterno?
 Heu rapuit, rapuit, nescio si veniat.
 Carmina si curas Cuculus, dum currere possis;
 Te Daphnin juvenis optat habere tuus.

Tēpus adest veris Cuculus, modo rūpe soporem,
 Te cupit & senior, atque Menalca pater.
 En tandem nostri librorum prata juvenci,
 Solus abest Cuculus, quis rogo pascit eum?
 Heu malè pascit eum Bachus, reor, impius ille,
 Qui sub cuncta cupit vertere corda malè.
 Plangite nunc Cuculū, Cuculū nunc plangite
 Ille recessit ovans, flens redit ille puto. [cuncti,
 Opto tamen flentem Cuculū habeamus, ut illū
 Et nos plangamus cum Cuculo pariter.
 Plange tuos casus lacrimis, puer inclite, plange,
 Et casus plangunt viscera tota tuos.

A D N O T A T I O.

CUCULUS, Menalca, Daphnin seu Daphnis, nomina sunt suppositicia pro veris, qualia de more usurpat Alcuinus, & Theodulfus Episcopus Aurelianensis, qui in libri tertii carmine 3 Menalcam Poëtam laudat: & carmine 1 ejusdem libri Regiæ mensæ præpositum fuisse innuit. Daphnis discipulus fuit Alcuini, is cui ipse expositionem in quemdam versum Cantici canticorum dedicavit. Sed quis fuerit sive Menalca, sive Daphnis, aliis inquirendum relinquo. De Cuculo nihil aliud succurrit, nisi quòd existimo eum esse filium illum prodigum, cujus intemperantiam & casum plangit Alcuinus in epistolis 103 & 114. Hos versus icidem erui ex eodem codice Elno-nensi.

VERONÆ

R Y T H M I C A D E S C R I P T I O A N T I Q U A .

MAGNA & præclara pollet urbs hæc in Italia, in partibus Venetiarum, ut docet Isidorus, quæ Verona vocitatur olim antiquitus.

Per quadrum est compaginata, murificata firmiter, quadraginta & octo turres præfulgent per circuitum: ex quibus octo sunt excelssæ, quæ eminent omnibus.

Habet altum laberinthum, magnum, per circuitum, in qua nescius egressus non valet egredi, nisi igne lucernæ vel à filo glomere.

Foro lato specioso sternuto lapidibus, ubi in quatuor cantus magnus instat forniceps plateæ mirè sternutæ defectis lapidibus.

Fana tempora constructa ad Deorum nomina Lunis, Martis, & Minervis, Jovis, atque Veneris, Saturni, sive Solis, qui præfulget omnibus.

Et dicere lingua non valet hujus urbis schemata: intus nitet, foris candet circumse-

Aa ij

pta laminis, in ære pondos deauratos metallâ communia.

Castro magno & excelso & firma pugacula, pontes lapideos fundatos super flumen Adefis, quorum capita pertingunt in orbem ad oppidum.

Ecce quàm bene est fundata à malis hominibus, qui nesciebant legem Dei, nova atque vetera simulacra venerabant, lignea lapidea.

Sed postquam venit . . . plenitudo temporum, incarnavit Deitatem nascendo ex virgine, exinanivit semetipsum, ascendit patibulum.

Inde depositus ad plebem Judæorum pessimam, in monumento conlocatus, ibi mansit triduo, inde resurgens cum triumpho, sedit Patris dextera.

Gentilitas hoc dum cognovit, festinavit credere, quare ipse Deus cæli terræ conditor, qui apparuit in mundo per Mariæ uterum.

Ex qua stirpe processerunt Martyrès, Apostoli, Confessores, & Doctores, & Vates sanctissimi, qui concordaverunt mundum ad Fidem catholicam.

Sic factus adimpletus est sermo Daviticus, quod cæli clariter enarrant gloriam Altissimi à summo cælorum usque terræ terminum.

Primum Verona prædicavit EUPREPUS Episcopus, secundus DIMIDRIANUS, tertius SIMPLICIUS, quartus PROCULUS Confessor, Pastor & egregius.

Quintus fuit SATURNINUS, & sextus LUCILIUS, septimus fuit GRICINUS Doctor & Episcopus, octavus Pastor & Confessor ZENO Martyr inclitus.

Qui Veronam prædicando reduxit ad baptismum, à malo spiritu sanavit Galli filiam, boves cum . . . . . vergentem reduxit à pelago.

Et quidem multos liberavit ab hoste pestifero . . . . . Non queo multa narrare hujus Sancti opera, quæ à Syria veniendo usque in Italia, per ipsum omnipotens Deus ostendit mirabilia.

O felicem te Verona ditata & inclita, qualis es circumvallata custodibus sanctissimis, qui te defendant & expugnent ab hoste nequissimo.

Ab Oriente habet primum Martyrem Stephanum, Florentium, Vindemialem, & Maurum Episcopum, Mammam, Andronicum & Probum cum quadraginta Martyribus.

Deinde Petrum & Paulum, Jacobum Apostolum, Præcursorem & Baptistam Johannem, & Martyrem Nazarium, unà cum Celso, Victore, Ambrosio.

Inclitos Martyres Christi Gervasium & Protasium, Faustinum atque Jovitam, Eupolum, Calocerum, Domini matrem Mariam, Vitalem, Agricolam.

In partibus meridianis Firmum & Rusticum, qui olim in te susceperunt coronas martyrii: quorum corpora ablata sunt in maris Insulis.

Quando complacuit Deo Regi invisibili, in te sunt facta renovata per HANNONEM Præsulem, temporibus Principum Regum DESIDERII & ADELCHIS.

Qui diu moraverunt Sancti non reversi sunt, quorum corpora insimul condidit Episcopus aromata & galbanen, stacten, & argoido, myrrha, gutta, & cassia, & thus lucidissimus.

Tumulum aureum coopertum circumdat præconibus, color stritus mulget sensus hominum: modo albus, modo niger inter duos purpureos.

Hæc, ut valuit, paravit HANNO Præsul inclitus, per cujus flamma claret de bonis operibus ab Austræ finibus terræ usque nostri terminus.

Ab Occidente custodit Syxtus & Laurentius, Hippolytus, Apollenaris, duodecim Apostoli Domini, magnus Confessor Martinus sanctissimus.

Jam laudanda non est tibi urbis in Auxonia, splendens, pollens & redolens à Sanctorum corpora, opulenta inter centum sola in Italia.

Nam te conlaudant Aquilegia, te conlaudant Mantua, Brixia, Pavia, Roma, simul Ravenna, per te portus est undique in fines Ligorix.

Magnus habitat in te Rex PIPPINUS piissimus, non oblitus pietatem aut rectum judicium, qui bonis agens semper cunctis facit prospera.

Gloria canamus Deo Regi invisibili, qui talibus te adornavit floribus mysticis, in quantis & resplendes, sicut solis radiis.

ADNOTATIO.

HANC Veronæ descriptionem, quæ rhythmicis numeris inconcinne fabricata est regnante apud Langobardos Pippino Caroli-Magni filio, ex Italia retulit Ratherius Veronenſis Episcopus, eamque in Laubienſi autographo, ex quo eam erui, apponi curavit cum iconographia ejusdem civitatis minio depicta. Ex hac verò descriptione discimus, quænam antiquitus Veronæ templa fuerint, quive primi ejusdem urbis Episcopi: quorum seriem penitus diversam texit Ughellus in Italia sacrae tomo 5, primos Veronenses Episcopos recensens hoc ordine, 1 Eupreprium, 2 Criscinum, 3 Agapium, 4 N, id est ignoti nominis, 5

Aa iiij

Saturninum, 6 Lucillum, 7 Diomidianum, 8 Zenonem, 9 Proculum. Ubi vides Dimidrianum, qui Ughello Diomidianus, ordine septimus est; in hac descriptione secundus: & Proculus, qui hâc quartus; Ughello nonus: ac Gricinus, qui hic septimus; Ughello Criscinus, secundus est Episcopus. Denique Ughellus plures numerat, quorum nomina in hoc indice non comparent.

T H E O D U L F I

E P I S C O P I A U R E L I A N E N S I S

C A R M I N A.

I.

De adventu LUDOVICI Augusti Aurelianos.

EN adest Cæsar pius & benignus,
 Orbe qui toto rutilat coruscus,
 Atque præ cunctis bonitate pollet
 Munere Christi.
 Cernuus, prudens, sapiens, modestus,
 Mitis & clemens, moderatus actu,
 Temperans, fortis, probus & honestus,
 Cenfor & iudex.
 Hic decus [Sudam Ecclesiæ paterque,]
 Ornat hanc sollers, recreat, fovetque,
 Erudit, munit, colit, instruitque.
 Dogmate largo.

Hic potens armis Domino favente,
 Viribus gentes reprimat superbas,
 Harum & hic victor subigendo calcet
 Colla triumphans.

Cujus adventus, miserante Christo,
 Et nitens multum facies serenat
 Civitas temet populosa, nempe
 Aurelianus.

Hinc Deo laudes agito per annos *,
 Cujus hic nutu properavit ad te,
 Hujus & vultum tibimet videndum
 Præbuit ecce.

* C. pe-
rennis

Has canat Clerus, simul omnis & plebs,
 Has senex pangat puer atque parvus,
 Pauper & dives reboent ovanter
 Pectore puro.

Hoc chorus Cleri populoque turba
 Saphicum * carmen recinens precetur,
 Det HLudowico Deus operandi
 Tempora longa.

* C. Sup-
plicum

Prosperum clemens ferat omne semper,
 Pellat adversum procul & repellat,
 Hujus & vitam tueatur ævo.
 Tempore clemens.

Cæsaris hujus valeat per ævum
 Nobilis conjux seu clara proles,
 Gaudeat felix populus domusque
 Pace perenni.

Muniant urbem hanc proceres fideles,

* C. Qui Qua * pio Christo sua dedicarunt
Hostis adversi toleranda bella

Corpora casta.

* C. Hi Hic duces sancti reducesque sunt,
Ut tui, Cæsar, faveantque temet,
Horum & obtentu superes duelles

Poscimus omnes.

* C. Ar- Actibus cunctis placeas Tonanti,
tibus Et Dei leges mediteris almas,

* C. Quo * viam vitæ valeas tenere
Quæis Tramite recto.

Temporis hujus spatio peracto,
Alta conscendens sub eas polorum,
Te pius captet chorus Angelorum,
Et sibi jungat.

O decus Regni, Imperii propago,
Maeste tu semper vigeas H L O T H A R I,

* C. po- Et patris sedem teneas potenter *
tentem Sæcla per ampla.

Sit Patri & Nato, tibi Spiritusque
Splendor æternus, honor atque perpes,
Nunc & in præsens, ita & in futura
Sæcula semper.

De eadem re.

O Pater Cleri populique decus,
Cæsar, insigni pietate pollens,
Ut fores nostras adeas libenter,
Poscimus omnes.

O Dei cultor, miserorum & altor,
O pupillorum viduæque tutor,
Summe Rex, clemens, precibus rogamus,
Annue nostris.

Ergo jam tandem precibus rogatus,
Redde te nostris domibus paratis,
Et dies lætos habeas in ipsis
Rex benedicte.

Te Sacerdotum chorus atque Cleri
Totius multum, populique turba;
Namque te major pariter minorque
Cernere gessit.

Rex vale prudens, venerande, salve,
Rex ave nostrum capito precamur,
Poscimus Christum ut tibi det salutem
Poplite plexo.

Salvet ALBANI precibus beati
Te, tuam prolem, sociamque vitæ
Sorte felici tibi mancipatam
Christus ubique.

Post dies sæcli subeas Tonantis
 Regna tu felix , habeas quietem
 Inter electos tribuente Christo.
 Fine perenni.

I I I.

De Bilingue.

Ecce nugax labiis FILO quidam certa susurrans;
 Nunc joca, nunc fletus, nunc quoq; turpe canit.
 Blandicias tremulat, volitat nunc more cicadis.
 Auribus ingeminat, quas petit ortivagus.
 Dura satis rostro ceu pulsat pectora cornix,
 Imbriferos luxus quum vorat ore procax.
 Aut rapidis pressas pennis lustrare lacunas
 Temptat hirundo celer dulcia voce canens.
 Haud secus instabiles percurrit elluo mentes
 Infestus juvenum, quos agit aura levis,

I V.

Ad quemdam de muneribus.

Eia meum solito noli convertere carmen;
 Ne vacuum redeat, more caveto tuo.
 Aut spumantis equi tua nunc vestigia retro
 Inpatiens calcet ungula, dona refer.
 Ceu rubicundo ostro Romæ de nomine vestis,
 Quam vocitare Patres, fac tibi colla premat.

Veneris ut felix donatus munere pulcro,
 Recipias * grates mille suave meas. * I. Ac-
 Veneris at vacuus nostram si forsan ad ædem, cipias
 Mille flagris cæsus ibis, inepte, foras.

V.

De Passione Domini.

Omnipotentis opus sacrum sacer ore popellus
 Laudibus efferri tam bene tale decet.
 Infima quod magni dignatus conditor orbis
 Sponte sua patier, laude boare decet.
 Pertulit humanæ in humano denique natus
 Corpore quæ Christus cuncta salutis erant.

V I.

In die Resurrectionis.

Eia camena libens nunc dicito carmina quæso,
 Nunc cane posco melos eia camena libens.
 Festa decora satis nunc mecum promere certa,
 Postmodo ut accipias festa decora satis. [cti:
 Carmine dignus inest, pangamus carmina cun-
 Iste dies rutilus carmine dignus inest.
 Mors quia victa jacet Christo surgente perēpta:
 Lætetur cuncti, mors quia victa jacet.
 Tartara victa jacent, Christo visente beatos:
 Principe devicto, tartara victa jacent.

Expulit inde probos, reprobos dimisit ibidē :

Calcatoque hoste expulit inde probos.

Cælica regna petunt post tartara dira beati,

Erepti à tenebris cælica regna petunt.

Verte camena gradū, ne tædia fratribus addas,

* *leg.* Hic te quæso citò verte camena gradum.

Hinc Dicitō, Præsul ave colloque genuque reflexo,

Hic & in æternum dicitō, Præsul ave.

V I I.

De Tabellâ.

Parva brevis gemino potiorque fruorque tabellâ

Officio; specie intus & apta foris.

Ornatum exterius habitus superaddo ferenti;

Interius servo verba ligata notis.

V I I I.

De Talamasca.

Pusio personæ cum vultū obducit inanem, [gat:

Quod tremit, hinc tertet; quod fugit, inde fu-

Credo & prostratus jacuit, palmasque tetendit;

Ante Redemptorē parvula membra movens.

I X.

Versus in altari.

Hoc altare tibi, cæli terræque Creator,
 TEUDŪLFUS voto cernuus orno pio. [cesve,
 Hoc rogo quisquis adis, revehes* sacra dona pre- * f. re-
 Tu memor esto mei, si Deus ipse tui. ferens
 Pastor oves Domini dapibus hinc pascere supernis,
 Quis pia vita datur, quis patet aula Dei.
 Est super astra pius Pastor, quo pascimur omnes:
 Quæ* dum Pastor amas, pars es & ipse gregis. * forte
 Cernis anhelantem hoc ad præsepe catervam? Quem
 Hinc alimenta Agni sanguine, carne capit.
 Quæ draco sæve tremis, qui te leo perfide vicit,
 Crimina ceu mundi qui inveterata tulit.
 Et nos æthereo potuque ciboque sacrato,
 Hicque suæ mensæ participare dedit. [itur:
 Qui est via, vita, salus, quâ, ad quâ, in qua tutius
 Cum quo est regnandum jam sine fine piis.

X.

In Xenodochio.

En patet ista domus mediocri exacta paratu,
 Utcumque humanis usibus apta tamen. [sat:
 Quam Deus arce poli famulos miserando revi-
 Cuncta adversa fuget, prospera cuncta ferat.

Hic pudor & verū, pietas probitasque redundēt,
 Sit præsto alma fides, & procul omne nefas.
 Esuriens epulas, sitiens potum, hospes honorē,
 Nudus operimentum hinc reperire queat. [stus
 Fessus opē, languens medicamen, gaudia mæ-
 Hinc ferat, & cunctis consulat ista domus.
 Det Pater altithronus donū hoc habitātib⁹ istic,
 Civibus ut pateat, & peregrine tibi.
 Ut fratrum atque Dei regnet dilectio semper,
 Virtutesque omnes hac duce conveniāt. [tur,
 Quas miserante Deo mox cōmoda cūcta sequan-
 Livori & sævis sit via nulla dolis. [rerum,
 Jus regat hinc mentes, maneatque opulentiā
 Et procul adque procul sit sitis atque fames.
 Qui petis has sedes, TEUDULFI quæso memento,
 Hæc qui construxit recta favente Deo.

A D N O T A T I O N E S.

J A C O B U S Sirmondus, Societatis J E S U Presbyter,
 Theodulfi Aurelianensis Episcopi opera typis man-
 davit Parisiis anno M D C X L V I. & metrica quidem
 in sex libros distinxit, notisque illustravit. Eadem
 Theodulfi carmina continua serie habentur in per-
 verusto codice, quem ex Bibliotheca Monasterii san-
 cti Vitoni mihi utendum commodavit religiosus vir
 Bartholomæus Senocus amicus meus, jam superius
 à me laudatus, quo indicante Willelmi Mettensis Ab-
 batis epistolas superius editas accepi. Eadem, in-

quam, in Vitoniano illo apographo carmina referuntur; sed & alia plura, quæ defunt in editione Sirmondi, pauculis aliorum versibus hinc inde absque auctorum nomine insertis. Ex iis quæ Theodulfi esse visa sunt, ea tantum selegi, quæ rei litterariæ prodesse possunt; alia verò, quæ de rebus moralibus tractant, hîc solum notare satis esse duxi.

IN CARMEN I.

Carmen primum de adventu Ludovici Augusti in urbem Aurelianos, jam typis editum est in tomo 6 Canisii sub nomine Jonæ, Theodulfi decessoris. Verum potius Theodulfo auctori tribuendum est, tum quia in ms. Vitoniano inter ejus opera metrica refertur: tum quia adventus iste Ludovici Augusti in prædictam civitatem contigit pontificatu Theodulfi, ut discimus ex ipsius Ludovici vita ad annum dccc xiv, ubi de Ludovico hæc leguntur: *Qui cum Aurelianam devenisset ad urbem, Theodulfus ejusdem urbis Episcopus, vir undecumque doctissimus, causam ejus adventus præsensit; & velocissimè misso perlatore, Imperatori innotescere studuit, hoc tantummodo ei suggerendum jubens, utrum præstolaretur venientem in urbem, an itinere aliquo ei occurreret venturo ad urbem, &c.* Qua occasione primum carmen ac secundum Theodulfus cecinisse videtur. Hîc recusum est primum ob variantes lectiones: tametsi fortasse potius omittendum fuisset. Porro primus versus tertiæ strophæ mutilus est in codice Vitoniano.

IN CARMEN VIII.

Quid sit Talamasca seu Talamascæ, jam dudum explicarunt viri docti, Vossius in lib. 2 de vitiis sermonis, & præcipuè V. C. Stephanus Baluzius in Notis ad Reginonem. Huc adducunt locum vetusti Concilii Remensis: *Larvas daemonum, quas vulgus Talamascas vocat, sub anathemate prohibemus.* Hinc vulgatum apud nostrates Gallos *masque* pro larva. Immo, etiam occultæ litterarum notæ vocantur *talamascæ*, ut observat Baluzius: propterea quòd aliud præ se ferant, quàm significant. Hic ergo Theodulfus agit de pusione larvato.

Præter superiora carmina hîc edita referuntur & alia quæ consulto omisi, nempe Passio Christi, incipiens ab his versibus:

*Premia saltatrix poscit funebria virgo,
Johannis caput abscisum quod lance reportat.*

deinde post nonum carmen hîc relatum duodecim versus de Paradiso. tum post decimum varii versus de gratia Dei, de venatione, de somno, de quibusdam lapidibus moraliter pertractatis, de quatuor coloribus & quatuor elementis. Denique versus complures in Psalmos quosdam graduales. Hæc indicasse sufficiat.

De Theodulfi Capitulari hîc subnotandum existimo quod legisse me recolo in ms. codice Gemblacensi, scilicet Hildegarium Meldensem Episcopum in frequenti Synodo subjectis sibi Clericis præcepis-

se, ut Capitularis illius decreta accuratè observarentur. Rem sic exponit vetus ille codex.

Anno Dominica Incarnationis octingentesimo sexagesimo octavo, regni verò glorioſi Regis Karoli viceſimo octavo, Indictione ſecunda, ſub die quintodecimo Kalèndarum Novembrium, convocavit HILDEGARIUS Episcopus Concilium Sacerdotum ſua diœceſis, apud eccleſiam ſancta Celinia, in ſuburbio civitatis ſittam: quibus poſt multa ſalutifera admonitionis exhortamenta etiam hæc capitula contulit obſervanda.

INCIPIT CAPITULUM SEU CONCILIUM.

Fratribus & Compresbyteris noſtris Meldenſis parochia Sacerdotibus in Domino ſalutem. Obſecra vos, fratres dilectiſſimi, ut ſubditarum plebium proſectum, &c. omnino ut in Capitulari Theodulfi.

FLORI

DIACONI LUGDUNENSIS

Carmina varia.

I.

QUERELA

*De divisione Imperii post mortem LUDOVICI
PII.*

MONTES & colles, silvæque, & flumi-
na, fontes,
Præruptæque rupes, pariter vallesque pro-
fundæ,
Francorum lugete genus: quod munere
Christi

* *al.*
versum Imperio celsum, jacet ecce in pulvere mer-
sum*.

5 Hunc elementa sibi sumant compuncta dolorẽ,
Terrarum tractus, maris æquora, sidera cæli,
Ventorum flatus, pluviarum denique guttæ:
Et doleant homines hominum quia corda ri-
gescunt.

10 Omnia concrepitant divinis cincta flagellis,
Omnia vastantur horrendæ cladis erumnis:

Omne bonum pacis odiis laniatur acerbis:

Omne decus regni furiis fuscatur iniquis.

Ecclesiæ dejectus honos jacet ecce sepultus.

Jura Sacerdotum penitus everfa ruerunt.

Divinæ jam legis amor terrorque recessit, 15

Et scita jam canonum cunctorum calce teruntur.

Vexantur claræ assiduis conflictibus urbes,

Basilicæ Christi prisco spoliantur honore:

Martyribus jam nullus honos: altaribus ipsis

Nemo metum defert, sacris reverentia nulla 20
est.

Continuis prædis plebes miseranda laborat:

Nobilitas discors in mutua funera sævit.

Sanguine terra madet, fervere cuncta rapinis,

Et rabies scelerum ruptis discurrit habenis.

Flagrat adulterium, perjuriam nulla timentur. 25

Funditur innocuus nullo jam vindice sanguis:

Jam Regum legumque metus mortalia liquit.

Tartareum clausis oculis jamque itur ad ignem.

Quis dignè expediat Monachorum sæpta
revulsa,

Sacratas Domini famulas laicale subisse 30

Infami ditione jugum; rectoribus ipsis

Ecclesiæ armorum impositum cædisque periculum?

Præsulibus plebes viduæ, doctore cathedræ

Pluribus & plures jacuerunt funditus annis.

35 Principis hoc terror misera tunc clade coëgit :
Nunc ad tale malum quosdam atra superbia
ducit.

Tristis adhuc veteri tabescit vulnere Narbo :
Tristia Remorum pariter quoque mœnia lu-
gent.

40 Egregios doctosque viros miseranda fatigant
Exilia ; improbitas sævo sedem obtinet auro.
Floruit egregium claro diademate regnum :
Princeps unus erat , populus quoque subditus
unus.

Lex simul & iudex totas ornaverat urbes.

Pax cives tenuit , virtus exterruit hostes ,

45 Alma Sacerdotum certatim cura vigeat
Conciliis crebris , populis pia jura ministrans.
Hinc sacris Cleris , hinc plebibus eximiisque
Principibus latè resonabat sermo salutis.

Discebant juvenes divina volumina passim.

50 Littereas artes puerorum corda bibebant.

Crimina tætra vigil crebro censura fugabat :
Hos timor , hos & amor ad fœdera iusta vo-
cabat.

Quin etiam externas Fidei conjungere gen-
tes

Cura erat , & domitis imponere frena salutis.

55 Hinc pagana manus juga relligionis inibat :

Hinc heresis surgens , pedibus substrata gemebat.

Claruit hinc nimium toto gens Francica
mundo:

Famaque virtutum fines penetravit ad imos.
Legatos hinc inde suos procul extera regna,
Barbara, Græca, simul Latium misere tribunal. 60
Huic etenim cessit etiam gens Romula genti,
Regnorumque simul mater Roma inclita cessit.

Hujus ibi Princeps regni diademata sumpsit
Munere Apostolico, Christi munimine fretus.

O fortunatum, nosset sua si bona, regnum, 65
Cujus Roma arx est, & cæli Claviger auctor,
Tutor & æternus cælorum in sæcula Rector,
Qui terrestre valet in cælum tollere regnum.

At nunc tantus apex tanto de culmine lapsus,
Floreæ ceu quondam capiti dejecta corona, 70
Quam varius textit redolenti gramine fulgor,
Cunctorum teritur pedibus: diademate nudus
Perdidit Imperii pariter nomenque decusque,

Et regnum unitum concidit forte triformi.
Induperator ibi prorsus jam nemo putatur. 75
Pro Rege est Regulus, pro regno fragmina
regni.

Consiliis crebris quærantur furta nocendi:
Conventu assiduo populantur jura salutis.
Cassatur generale bonum, sua quisque tuetur.
Omnia sunt curæ: Deus est oblivio solus. 80

Bb. iiij

Pastores Domini soliti concurrere in unum;
 Discidio rerum, synodalia nulla frequentant.
 Concio jam populi nulla est, jus omne recessit.

Frustra huc Legatus, aula est ubi nulla, recurrat.

- 35 Quid faciant populi, quos ingens alluit Hister,
 Quos Rhenus Rhodanusque rigant, Ligerisve,
 Padusve?

Quos omnes dudum tenuit concordia nexos,
 Fœdere nunc rupto divortia mæsta fatigant.

Sæpe malum hoc nobis cælestia signa canebant,

- 90 Cùm totiens ignita acies, ceu luce, pavenda,
 Per medias noctis dirum fulsere tenebras,
 Partibus & variis micuerunt igne sinistro.
 Cùm mediante die populis jejunia festa
 Devotasque preces per templa agitantibus alma;

- 95 Sol nitidum tristi texit ferrugine vultum,
 Ac stellas radiare polo miro omine fecit.
 Quod monstrum scimus bellum ferale secutum,

Quo se Christicolæ ferro petiere nefando,
 Et consanguineus rupit pia fœdera mucro:

- 100 Atque feræ, volucresque simul pia membra vorarunt:

Cùm diri cælo totiens arsere cometæ,

Humano cladem generi excidiumque minantes.
Inter quos unus flammanti crine coruscus
Mense fere toto truculento lumine fulsit.

Quem regionum atrox vastatio , motio Re- 105
gum ,

Et rabies belli , & regni scissura secuta ,
Continuis miserum quatiunt terroribus orbem.

Quis finis , quæve ira Dei mala tanta sequa-
tur ?

Quæ jam vix aliquis pavitanti corde volutat ,
Vix recolit , vix inde dolens suspiria fundit. 110

Gaudetur fessi sæva inter vulnera regni :
Et pacem vocitant , nulla est ubi gratia pacis.
Stat pæries subitam minitans validamque rui-
nam ,

Jam dudum inclinus , scissuris undique plenus.
Inliniturque luto fluido , citiusque casuro. 115

Mistura hîc paleæ nulla est , membra omnia
nurant.

Jam vatis sancti metuendum cernimus Amos *Amos*
Compleri in nobis deflendo ex ordine visum. 8, 1.

Jam Dominus murum linquit , deponere trul-
lam

Jam parat , & nullam iratus vult ferre litu- 120
ram.

Jamque etiam uncinum pomorum conspicit
ille ,

Quo tota evulsiis nudetur fructibus arbor.

Jam remanet quercus foliorum tegmine nuda:
 Jam Domini egregius flaret sine fontibus
 hortus.

125 En sitis atque fames ; cecinit quam præcius
 idem ,

Judicio Domini terris immissa perurget.

Cælestis verbi defunt jam pabula & imbres.

Hoc Oriens Boreasque malum , hoc maria un-
 dique clamant.

Vocem evangelicam divino ex ore tonantem.

130 Quis non jam videat doleatque instare pio-
 rum ?

Filius en hominis veniens ex arce polorum,
 Invenietne , putas , fidei vestigia terris ?

Cordibus humanis latebrosa foramina vulpes
 Immundæ & cæli nidos fecere volucres.

135 Fraus hæc atque tumor diri latè obtinet hostis :
 Nec locus est Christo , quo vel caput ille re-
 clinet.

Hæc inter gemat & fidat Grex ille pusillus ,

Cui Pater æterni conservat gaudia regni ,

Deducatque oculis lacrimas noctuque dieque ,

140 Ac precibus vitæ pulsans ad limina perstet.

Exposcat veros inhianti pectore panes

Tres , evangelici memorat quos pagina verbi.

Vera fides confessa Deum per sæcula trinum ,

His fruitur dapibus , his fidum pascit amicum.

145 Non lapidem sumet , si panem postulet unquam :

Nec pro pisce caput virosi sentiet hydri:
Nec pro ovo fallax inludet scorpius olli,
Fronte velut mitis, sed caudæ vulnere sævus.
Nam pius ille Pater, qui fons bonitatis habetur,

Ut sol sponte micat, ceu fons uberrimè manat, 150

Utque ultro placidus rorat de nubibus imber:
Sic bona cuncta suis pronò dat numine natis,
Qui tamen hunc vera fidei pietate requirunt:
Qui quod spe sitiunt, puro amplectuntur amore:

Qui bona sive mala fluitantis temnere mundi 155
Norunt, instantique Deum virtute secuntur.

O Domine omnipotens, da nobis mente
videre

Tot mala, tot clades; & tot lacrimanda pericla

Da gemere, & toto fac nos eà corde dolere,
Assiduisque tuum precibus deprecere numen. 160

Qui regis Israhel, cui non dormitat in ævum
Omnia conspiciens oculus: qui lege perenni
Erigis elisos, elidis & ipse superbos,
Supplicibus veniam, tumidis properando ruinam.

Tu nos sancte Pater, hinc verberare cæde paterno: 165

Tu virgâ baculoque tuo nos corripe, firma:

Omne malum mundi fiat purgatio nostri.

Qui te semper amant, omni discrimine crescant,

Quatinus erepti pelagi de fluctibus atris,

170 Teque gubernante jam portum pacis adepti,

Carpamus dulcem tristi de semine frugem,

Perpetuaque tuos recinamus laude triumphos.

E J U S D E M F L O R I

Epistola seu carmen

LI.

Ad MODULINUM Augustodunensem Episcopum.

De injusta vexatione Ecclesiæ Lugdunensis.

E GREGIO, MODULINE, viro tibi mitto salutē,
Exiguus magno, vilis & eximio.

Sū modicus, sed magna loquar: quia maximus

Cujus res parvo carmine nūc agitur. [ille est,

8 Res divina tibi cantabitur: arrige, quæso,

Sollicitas aures, & pia corda adhibe.

Esto memor, quoniā duras qui prægravat aures,

Ad Domini legem vota odiosa facit:

Et vacuas defert ad Christi altaria voces,

10 Pauperis ad vocem viscera cruda gerens.

Quid, quæso, sacrosancta tibi nutricula nostra,
 Atque eadem genetrix Ecclesia hæc meruit?
 Ut furiale odium ferali pectore versans,
 Moliri hanc contra talia non metuas.
 Discindis leges, canonum sacra jura revellis, 15
 Dum materna modò viscera prò! subigis.
 Nec metuis demens calces inlidere Christo,
 De cujus stimulo terga cruenta geris.
 Terga cruenta geris, nec sulcum corrigis, & bos
 Cornipeta in Dominum turgida colla vibras. 20
 Dum phrenesis furiale malum tua viscera ferro
 Te proprio expetere cogit, & ipse nescis.
 Justius invidiâ nihil est, quæ protinus ipsum
 Auctorem rodit, excruciatque animum.
 Ecclesiæ reverendus honos à tempore prisco, 25
 Principibus summis Præsulibusque piis,
 Curricula annorum florens per plurima fulsit,
 Sub pietate Patrum pignora cara fovens:
 Et gallina pios pennarum tegmine fetus
 Mystica mundanis texit ab insidiis. 30
 Agnoscis, nî fallor, enim quæ nomine tali
 Voce evangelica sancta notetur avis.
 Illa dolenter avis etiam nunc garrula clamat,
 Et nostro gemitus promit ab ore pios.
 Teque priùs quàm calce secet, quàm verberetalis, 35
 Quamque oculis spoliet, sic pietate vocat.
 O fili Moduine, tibi (nam pignus & ipse
 Es nostrum, nostro fatus & in gremio)

- Quid rogo commerui , tanto quòd tēpore tuta ,
40 Sedibus è placidis pignora nostra fugas ?
Quid mihi tristitias cumulas ? quid gaudia trūcas ?
Cur gaudere mea me sobole haud pateris ?
Me pietas , me prisca fides munimine forti
Cinxerat , & certis sēpserat auxiliis .
45 Quique etiā accipitres fuerant milvique rapaces ,
Ac soliti natos dilaniare meos ;
In placidas versi subita pietate columbas ,
Cursu avido nostros expetiere sinus :
Depositoque truci ingenio seu nomine torvo ,
50 Nomine & ingenio complacere meo .
Hospitiis hædere meis , mea parva secuti
Pabula , & innocuis vivere deliciis .
Rostra unguēsque feros quīs me vastare solebāt ,
Vertere in nostrum dulciter obsequium .
55 Adversas volucres virtute atque ore repellunt ,
Me vigili studio , me pietate fovēt .
Agnoscisne , rogo , venerādæ ænigmata matris ?
Et mea quid signent mystica verba capis ?
An miserande meam nec vis cognoscere vocē ,
60 Displicet atque oculis hispida forma tuis ?
Te gemitus noster peperit , te parvulus ortum
Nidulus excepit , te calor hīc aluit ;
In lucemque trahens , tenebrosa ergastula rupit :
Atque dedit vita , luce , salute frui .
65 Hære igitur matri , dulces ne deferre fratres ;
Horum solus amor est tibi certa salus .

Cur hæc persequeris, cur dulcia pignora carpis?

Non hæc rostra tibi nostra figura dedit.

Tunde igitur tætrum rostri damnabilis uncum:

Et fuge germana vivere carne ferox.

70

Utere simplicibus nobiscum dulciter escis,

Et miti mitem pectore quære cibum. [tum:

Sunt pia jura Ducum; pia sunt præcepta paren-

Quis ego ab initio munior atque regor. [sces?

Quid tenebras luci, quid melli absinthia mi-

75

Ista tibi semper dissociata manent.

Ex quo conspicuus Christi per sæcula cultus

Fulsit, & idolica fugit ab vrbe lues:

Numquã prisca meos vexarunt jura ministros,

Pondere nec sæcli res onerata sacra est.

80

Semper distinctus duplex hic ordo cucurrit,

Judicibusque suis utraque pars viguit.

Ordinibus sacris reverentia debita cessit:

Plebeios rexit lex sua quemque viros.

Quid mihi nunc veterẽ tu vis subvertere sæpẽ?

85

Quid mihi maceriam diruis oppositam?

Cur veteres fines nostro convellere fundo

Niteris, & cunctis pervia rura facis?

Audi veridico Salomon quid personet ore,

Et mucrone time te jugulare tuo.

90

Everfor sæpis colubro mordente peribit,

Seque suo qui fert saxa labore premet.

Te preme, te perime: nam me spoliare nequibis,

Auxiliis fultam semper vbique Dei.

- 95 Post evangelicos clypeos, post tela corusca
Oris apostolici, post pia jura Dei,
Me Constantinus reverendo munit ab ore:
Me quoque Theodosius protegit ore pio.
Archadio dulci perdulcis Honorius hærens
100 Me dulci eloquio laudat, honorat, amat.
Quid veterana loquar? nostronūc ecce sub ævo
Qua placidus Princeps me pietate colit?
Pro me Conciliis sudavit sæpe verendis,
Et valido pressit colla superba jugo.
105 Legibus antiquis edicta recentia junxit,
Et bona prisca novis auxit ubique bonis:
Ne me per pelagus mundi, per turbida saxa
Obrueret subito nox fera naufragio.
Verè clara micant sacri mysteria Christi,
110 Quæ veterum signant gesta beata Patrum.
Jam validū Samson, dum vult peregrina subire
Connubia, impetiit horrifono ore leo.
Quem, veluti tenerū frustatim carperet hedum,
Ille necans, dulces sumpsit ab ore favos.
115 Sumpsit ab ore favos & dulcia mella leonis,
Qui fremuit pridem, dulciter ecce sapit.
Infremuit mundi Christo veniente potestas,
Gentilem ut plebem neceret ipse sibi:
Infremuit terrore gravi, legesque feroces
120 Edidit, ac toto terruit orbe pios.
In servis tamen ille suis virtute potenti,
Dum superat mundum, robora dira necat.

Ut

Ut malè quod vixit, moriatur; mortua porro
 Impietas dulcem promat ab ore fidem:
 Quodque olim rabido fremitu laniare parabat, 125
 Hoc modo jam dulci prædicet ore melos:
 Jaque hedus Christi, qui tunc leo torvus abibat,
 Peccator veniam postulet ipse sibi.
 Sic mundana sibi subjecit culmina Christus,
 Cuncta & in obsequium traxit ubique suum. 130
 At tu si veterum nescis pia jura piorum,
 Desine quod nescis dilaniare bonum.
 Et cape tràquillus, brevibus quod pagina verbis
 Altera pacifico suggerit en studio:
 Cumque serenato perlegeris omnia vultu, 135
 • Et quam non noras videris ipse viam;
 Sub Christi terrore tremens, pietate fideli
 Corrige quod pravum perspicis ipse tuum.
 Nempe etiam si nulla usquam hæc jura vetarèt,
 Num gessisse decet talia Pontificem? 140
 Rem bene constructam tanto sudore, tot annis
 Subruere, & scelerei pandere sponte viam?
 Dicere, nullus honos debetur (credite) sacris
 Ordinibus: cunctos pulset ubique forum.
 Nam nisi Cœnobiū Mater muliebri gubernans;
 Et facer Antistes, cetera pulvis erunt. 145
 Si pater es Cleri, noli contemnere Clerum:
 Nec te sic ut eos erige deicias. [atro
 Hæc quoniam non sanctus amor, sed turgidus
 Fumifluum spirans ructat ab ore furor: 150

Hæc si mente pia relin- gas, si pectore puro

Accipias, prodest potio sacra tibi.

Est subamara quidem: sed si patiare, salubris.

Insunt gallinæ zelus amorque simul.

155 Æstimo, vir prudens nullo te felle moveri,

Cum videas FLORUM te sic amare tuum.

Nam meliora pii sunt vulnera semper amoris,

Subdola quam fictis oscula pressa labris.

Et bene non notus, malè si increbrescere cūctis

160 Cœperis, infamis fabula semper eris.

III.

H Y M N U S

In Natale sanctorum Johannis & Pauli.

JOHANNIS PAULIQUE diem sol attulit orbi,
Qui rubra martyrii ferta cruore gerunt.

Unicus hos sanguis germano fœdere junxit,

Unica mox fratres morsque fidesque parit.

Olim Romulei servantes mœnia regni

Barbaricos strarant sæpe mucrone globos:

Nunc ovium Christi purissima sæpta tuentes,

Dæmonicas arcent vi precibusque minas.

Hos morti addixit sacra pro lege tyrannus

Contemptor Christi JULIANUS rabidus:

Unius ille Dei cultum prius ore ferebat,

Donec ad culmen scanderet imperii.

Ast ubi convaluit misero terrena potestas,
 Idolum verò prætulit ille Deo. [stus
 Tum famulos Christi lanians, & sanguine pa-
 Innocuo, horrendis sævit vbique modis.
 Verùm ubi cælesti prospexit Christus ab arce,
 Audivitque pii sanguinis ille preces;
 Confestim misero cladem exitiabilis horæ
 Destinat, hostili hostis ut ense ruat.
 Vastatâ Ecclesiâ Persas in bella vocarat,
 Ac multis sæptus milibus ibat atrox:
 Cùm subitò arentes deserti ruris in agros
 Devenit, & cuneos perdit ubique suos. [da,
 Qua neq; victus erat, nec fons, nec fluminis un-
 Caumate sed nimio tota jacebat humus. [grat,
 Dumq; fremens montes, valles, camposq; pera-
 Sicubi vel modico stilla liquore fluat;
 Incidit adversas condigno errore phalanges,
 Perfossusque atra cuspide pectus obit.
 Sed rabidus semper, & in ipsa morte rebellis,
 Infremit, & summū hac voce laceffit herum:
 Ebibe nunc nostrū quē quæris, Christe, cruorē,
 Atque avidus læto jam satiare meo.
 Ille quidem tales justo sub iudice pœnas
 Exsolvit, post hæc tartara cæca petens.
 At Domini testes sacrato sanguine loti,
 Vertice laurigero sidera celsa petunt:
 Quos toga pacifico vestit præfulgida cultu,
 Regalique ambit purpura clara penlo.
 Cc ij

Hos ceu fructíferas florens paradifus olivās,
 Inrigho vitæ jugiter amne rigat.
 Hi funt æterno candelabra fulgida templo,
 Progenies lucis, & pietatis honos.
 Sidereo Regi fublîmi femper in aula
 Adftantes populis qui pia vota ferunt.
 Quorū propitiſus precibus nos respice, Chriſte,
 Et purga obſcenum quicquid ineſſe vides.

I V.

T I T U L U S L I B E L L I

Ad altare ſancti Stephani oblato,

Sanctiſſimo & glorioliſſimo alumno ac patrō-
 no noſtro beato Stephano Protomartyri
 dedicatus.

HU NC tibi, prime pii teſtis fortiffime
 Chriſti,
 Offerimus vario rutilantem flore libellum.
 Hic tua prima micat poſt indita bella corona:
 Fulget honos nomenque tuum; tua præmia
 clamant.
 Gamalîhel ſacer ille ſenex tua cælitus oſſa
 Olim ignota orbi reverendo publicat ore,
 Ac tua membra pater radianti ſignat in auro,

Martyrium inlustrum depingit flore rosarum.
 Se quoq; Nichodemi conjungens sorte nepotis;
 In geminis auri calathis albertibus almus
 Prodit rite rosis tenui vix sanguine tinctis:
 Virgineosque artus puri fulgente canistro
 Argenti & crocei commendat floris odore.

Hæc tua latus sequitur, sequitur tua florida virtus,

In Christi virtute potens pietate redundans,
 Gaudia dans mæstis, infirmis robora reddens,
 Et dura sub morte sitos ac pæne sepultos
 Restituens vitæ, vitæ quia testis haberis.
 Tu primus Christi calcata morte perennis,
 Vexillum sublime ferens, hostilia castra
 Fulmineis linguæ telis signisque coruscis
 Stravisti, & pulcra palmam de morte tulisti.

Te sequitur reverenda cohors pro nomine sacro

Mille afflicta modis, mille inlustrata triumphis.
 Martyribus Martyr tu norma & regula cunctis,
 Purpureos ducis cuneos roseasque catervas:
 Quorum purpureus de sanguine præmicat orbis;
 Quorum florigeris præfulgent astra coronis,
 Quorum casta Dei decorantur templa sepulcris,
 Quorum tota micant insignia tempora festis,
 Quorum cuncta sacris cedunt incommoda votis.

Hos facer ille videt cæli in regione Johannes.

Ec iij.

Tantum inlustres post prælia dura laborum ,
Dat quibus æternas felix victoria palmas ,
Atque immortales stola candida præbet ami-
ctus.

Non his ulla negat sua clemens munera Chri-
stus ,

Quos ipse à mundi selectos sorte diremit ,
Plantavitque Deo : quò semper robore læto
Crescendo in cælum exsiliant , fructusque pe-
rennes

Pollenti virtute ferant , & quicquid ab alto
Oratum genitore velint , mox numine pronò
Accipiant , tribuantque piis. quos inter egenus
Censeri cupiens , & cordis vulnera deflens ,
Ista tremens cecini summisso pectore FLORUS ,
Ut meritis tanti per Christum salver alumni ,
Et procerum votis absolvar purpureorum.

Sanctorum eximiis meritis precibusque beatis ,
Quorum perpetuos memorat liber iste trium-
phos ,

Da Pater omnipotens veniam , da Christe me-
dellam

His qui supplicibus votis ac mente fideli
Committunt sese tantis per sæcla patronis ,
Qui zabulo victo rutilis super astra coronis
Conspicui , de te quicquid petiere merentur.

Christe precor veniam segni des mitis alumino.

Tardus sum , tardè sed tibi nemo venit.

Longus præteritis tenuit nos error ab annis ,

Sufficiat meritis hæc rogo pœna meis.

Vita brevis superest, in mortem & pronior ætas:

Jam peccare senex nequeo , nolo tuus.

V.

VERSUS EJUSDEM

Ubi ossa S. Cypriani Lugduni condita habentur.

HAc locuples Christi thesaurus conditur
arca ,

Purior argento , fulvo pretiosior auro ,

Clarior & cuncta gemmarum luce micantum.

Hic nempe insigni Doctor suavissimus ore ,

Eximius Præsul , Martyr celeberrimus idem ,

Lucifer vt nitidus magna Carthagine missus.

Emicat , & pulcra CYPRIANUS sorte quiescit.

Additur huic geminum radianti lumine fidus ,

SPERATUS Martyr cum Martyre PANTALEONE ,

Cujus cum capite hîc pollent sacra ossa priorum.

Quos pariter CAROLO Francorum Principe
gaudens

Gallia suscepit , Libycis ditata talentis.

Hos igitur nobis oratio fida patronos

Cc. iij.

Efficiat, Christo ut cælis veniente coruscis,
Martyribusque suis diademata clara ferente,
Ipforum meritis lux nos æterna receptet.

V I.

Titulus Absidæ.

MARTYRIBUS subter venerabilis emicat
aula:

Martyribus supra Christus Rex præsidet altus.
Circumstant miris animalia mystica formis,
Nocte dieque hymnis trinum inclamantia nu-
men.

Adstat Apostolicus pariter chorus ore corusco,
Cum Christo adveniet certo qui tempore ju-
dex.

Vivaque Hierusales, agno inlustrante reful-
gens,

Quattuor uno agitat paradisi flumina fonte.
Pignoribus sacris clarus Baptista JOHANNES
Altare inlustrat, poscentia pectora purgat.

IN FLORICARMINA

ADNOTATIONES.

IN his Flori versibus primum locum obtinent carmina duo, quæ V. C. Hadrianus Valesius, Historiographus Regius, ex vetusto codice Petaviano manu propria descripta, cum notulis suis mihi pro sua liberalitate concessit.

IN CARMEN I.

Primum agit de variis cladibus, quæ ex divisione Imperii, post mortem Ludovici Pii Galliis obvenierunt. Carmen istud in codice Petaviano inscribitur in hunc modum: VOTO BONÆ MEMORIÆ MANNONIS LIBER AD SEPULCRUM SANCTI AUGENDI OBLATUS. Fuit ergo liber iste Monasterii sancti Augendi, seu Eugendi, in Jurensibus locis, quod modò S. Claudii dicitur; & quidem oblatus à Mannonne ejusdem Cænobii Præposito; cujus rogatu Ado Viennensis Archiepiscopus ecclesiam Velnensem eidem Abbatiz confirmavit anno DCCC LXX, ut patet ex litteris editis in Spicilegii tomo XII pag. 135.

V. 37. TABESCIT VULNERE NARBO. Quid funestum acciderit civitati Narbonensi, silent Annales nostri. Existimem idem illi accidisse quod Remensi, eo quod Bartholomæus contra Ludovicum Augustum partibus Lotharii faveret, ob idque cum fede sua dejectum fuisse: ex quo diutina illius ecclesiæ secuta sit orbario usque ad Berarii ordinationem.

Efficiat, Christo ut cælis veniente coruscis,
Martyribusque suis diademata clara ferente,
Ipforum meritis lux nos æterna receptet.

V I.

Titulus Absidæ.

MARTYRIBUS subter venerabilis emicat
aula:

Martyribus supra Christus Rex præsidet altus.
Circumstant miris animalia mystica formis,
Nocte dieque hymnis trinum inclamantia nu-
men.

Adstat Apostolicus pariter chorus ore corusco,
Cum Christo adveniet certo qui tempore ju-
dex.

Vivaque Hierusales, agno inlustrante reful-
gens,

Quattuor uno agitat paradisi flumina fonte.
Pignoribus sacris clarus Baptista JOHANNES
Altare inlustrat, poscentia pectora purgat.

IN FLORICARMINA

ADNOTATIONES.

IN his Flori versibus primum locum obtinent carmina duo, quæ V. C. Hadrianus Valesius, Historiographus Regius, ex vetusto codice Petaviano manu propria descripta, cum notulis suis mihi pro sua liberalitate concessit.

IN CARMEN I.

Primum agit de variis cladibus, quæ ex divisione Imperii, post mortem Ludovici Pii Galliis obven-
runt. Carmen istud in codice Petaviano inscribitur in hunc modum: VOTO BONÆ MEMORIÆ MANNONIꝰ
LIBER AD SEPULCRUM SANCTI AUGENDI
OBLATUS. Fuit ergo liber iste Monasterii sancti
Augendi, seu Eugendi, in Jurensibus locis, quod
modò S. Claudii dicitur; & quidem oblatus à Man-
none ejusdem Canobii Præposito; cujus rogatu Ado.
Viennensis Archiepiscopus ecclesiam Velnensem ei-
dem Abbatix confirmavit anno DCCC LXX, ut pa-
ter ex litteris editis in Spicilegii tomo XII pag.
135.

V. 37. TABESCIT VULNERE NARBO. Quid
funestum acciderit civitati Narbonensi, silent An-
nales nostri. Existimem idem illi accidisse quod Re-
mensi, eo quòd Bartholomæus contra Ludovicum
Augustum partibus Lotharii faveret, ob idque eum
fede sua dejectum fuisse: ex quo diutina illius ecclesiæ
secuta sit orbario usque ad Berarii ordinationem.

V. 38. TRISTIA REMORUM, &c. Id Ecclesiæ Remensi contigit post depositum Ebbonem, vacante sede per annos decem, nempe usque ad annum DCCC XLIV, quo Hincmarus viventi etiam tum Ebboni suffectus est.

V. 39. DOCTOSQUE VIROS, &c. Nempe Hilduinum seniore, Walam Abbatem, Barnardum Viennensem, Agobardum Lugdunensem Pontifices, & alios, qui in varia exilia deportati sunt.

V. 56. HINC HERESIS SURGENS. Sic Prudentius in præfatione ad Cathemerinon: *Pugnet contra hereses*. Multa alia peccat Florus in Poëtarum leges: at indulgendum illi ætati.

V. 101. ARSERE COMETÆ. Nempe annis DCCC XXXVII & sequenti, DCCC XL, & DCCC XLII.

V. 115. INLINITURQUE LUTO. Hæc ex imitatione Ezechielis in cap. 13 versu 12 & seq. Quod subditur de Amosi Prophetia, petitur ex cap. 8, v. 1 & 2.

IN CARMEN II.

Hoc alterum carmen scriptum est ad Moduinum Augustodunensem Episcopum, qui *Augusti-montis Pastor in arce potens* dicitur in alio Flori carmine, quod Peravianus codex itidem continebat. Hic est MUATWINUS Episcopus, quem Walafrius Strabus versibus itidem celebravit, idemque cui Theodulfus Episcopus inscribit lib. 4 carmen 6. Hic verò severius carpitur Moduinus, quod *nutriculam suam*, id est Lugdunensem Ecclesiam, in cujus sinu adoleverat, malè tractaret, illius ecclesiæ Clericos trahens ad

ſeculare forum contra Canonum præſcripta. Ubi mirari ſubit, quid juris fuerit Moduino Lugdunenſis Eccleſiæ Suffraganeo in Metropolim ſuam. Nimirum quia magna ejus erat apud Ludovicum Pium auctoritas, facile ipſi fuit, exſulante Agobardo Archiepiſcopo, in jura ipſius eccleſiæ invadere. Certè quàm bene audierit apud Ludovicum, argumento eſt Theodulfi carmen præcitatum, ex quo intelligimus, Moduinum Theodulfo perſuadere molitum fuiſſe, ut crimen ſibi ab Imperatore impoſitum agnoſceret fatereturque: quod is innocens detrectavit. At clariùs Moduini auctoritatem probat Walafridus, cum Galliæ *Prophetam* appellans.

V. 81. DUPLEX HIC ORDO. Clericorum ſcilicet & laïcorum, qui ſemper forum habuere diverſum. Sub Clericali ordine Monachi etiam ante illud tempus continebantur.

V. 98. THEODOSIUS PROTEGIT. Quippe Eccleſia Gallicana codice Theodoſiano utebatur, & ejus libertas ac immunitas legibus Imperatorum, olim ſuorum, Romanorum utebatur.

V. 134. ALTERA. Alteram hac de re epistolam ſive carmen aliud Moduino ſcripſerat Florus, forſan illud ipſum, quod exſtat in codice Petaviano, qui nunc eſt Chriſtinæ ſereniſſimæ Sueciæ Reginæ. Habetur quidem aliud item ad Moduinum in Colleſtione variorum epigrammatum typis Morelianis edita anno M.D.L, incipiens ab his verſibus:

Solvo, Pater, proſſuas hilari de pectore grates,

Quòd reſeras Floro labra benigna tuo.

Verùm tota hæc epistoſta eo tendit, ut Moduinum hortetur ad ſtudioſum ſacrarum litterarum.

V. 145. NAM NISI COENOBIIUM. Verba sunt Modoini, quem Florus loquentem inducit in hunc modum: Præter Episcopos & Abbatissas, ceteri omnes Clerici & Presbyteri laicum forum agnoscant.

IN CARMEN III.

Hoc carmine seu Hymno actis sanctorum Johannis & Pauli conciliatur fides.

IN CARMEN IV.

Titulus est libelli ad altare S. Stephani oblatus, nempe in cathedrali ecclesia Lugdunensi, quæ beatæ Mariæ & sanctis Stephano & Johanni dedicata est. In exemplari Petaviano, ex quo hos versus nosster Acherius quondam describi curavit, exstant hiatus seu spatia vacua duo, non quidem pro versibus, sed pro titulis inserendis.

IN CARMEN V.

De translatione reliquiarum sancti Cypriani & aliorum in ecclesiam Lugdunensem tempore Caroli Magni, legendi versus Agobardi Præsulis Lugdunensis, & Chronicon Adonis Viennensis.

IN CARMEN VI.

Hic describitur altaris priscus apparatus in ecclesiæ absida existentis, itaut Martyrum reliquæ sub altare collocarentur, Christi è cruce pendentis effigie.

Superius erecta, pendente in vasculo Eucharistia,
Sanctorum imaginibus circum appositis.

Sequebatur in codice Petaviano ejusdem Flori
carmen de titulo altaris in persona Agobardi, quod
carmen Sirmondus dedit in Notis ad Theodulfum.
Ad hæc, idem ipse codex continebat metricam
quatuor Evangeliorum recapitulationem, quam con-
sulto prætermisi.

HEIRICI MONACHI

VERSUS

Ad HILDEBOLDUM Autifiodorensem Epi-
scopum

In Collectanea sua.

HILDEBOLDE, tuæ requies & gloria plebis,
Magnus honore soli, major honore Dei:
Excipe dignanter quod porrigit ecce prudenter
Heiricus, capitis plenus amore tui.

Porgere parva pudet, cum maxima tu merearis:
Attamen ex minimis pendere magna decet.

Quiq; dat hoc modicum, jam plus tribuisse probatur:

Quodq; est, quodq; potest, istibi nepe dedit.

Hic præceptorum sunt ludicra pulcra duorum,

Quis ego Præfulibus ingenium colui.

His LUPUS, his HAEMO ludebant ordine grato,
 Cum quid ludendum tempus & hora daret.
 Humanis alter, divinis calluit alter,
 Excellit titulis clarus uterque suis.
 Hæc ego tum notulas doctus tractare furaces,
 Stringebam digitis arte favente citis.
 Nec prius illata mihi liquido disponere versu
 Cura fuit, nisi nunc cum tibi dando forent.
 His violis animum, Pater, oblectare memento,
 Cum tibi curarum pondere pectus hiat.
 His naturalem frontis vultusque nitorem
 Accumula, quotiens latior esse voles.
 Hoc si tranquillo sumens dignabere vultu,
 Mox comm. an gratius ardor erit.
 Hæc LUPUS, hæc nitido passim versabat in ore,
 Compensans aptis singula temporibus.

I N C I P I U N T C O L L E C T A N E A.

*Ex libris Valerii Maximi memorabilium dictorum
 & factorum.*

SULPICIO Sacerdoti inter sacrificandum
 lapsus apex de capite sacerdotium abstulit.
 Occentus soricis auditus Fabio M. dictaturam.
 Tarquinius Rex quondam, quod librum se-
 cretorum civilium cuidam scribendum dede-
 rat, culleo insitum in mare precipitavit, &c.

ADNOTATIONES.

HERICUS, seu Hericus, Ericusve, natus est in Agro Autisiodorensi, in vico ab ipsius nomine dicto *Hery*, duabus leucis infra urbem, ad fluvium Armentionem: qui locus hactenus Cœnobio S. Germani subjectus est. Puer (ut puto) eidem Monasterio traditus, Haimonem postea Halberstadensem Episcopum, & Lupum Abbatem Ferrariensem præceptores habuit adolescens, uti ipse testatur in his versibus Hildeboldo Autisiodorensi Episcopo nuncupatis, quæ præfatio est in Collectanea ex ore præceptorum suorum excepta. Hæc Collectanea in codice Corbeïensi ante annos septingentos manu descripto cum vita S. Adalhardi Abbatis compacta reperiuntur. In his fragmenta referuntur primò ex Valerio Maximo, tum ex Patribus, Hieronymo, Augustino, Beda & aliis, cum exordio superius citato. Plurâ alia scripsit Hericus, nempe de vita S. Germani Episcopi Autisiodorensis carminum libros sex, quos Carolo Calvo jam Imperatori nuncupavit, cum libris duobus prosaicis de ejusdem Sancti miraculis, & sermone inedito de eodem. Gesta item Episcoporum Autisiodorensium, collaborantibus Rainogala & Alago Canonicis, ut patet ex cap. 39, ubi Hericus *Theosophus simul & Monachus* appellatur. Denique homilias in Evangelia composuit, testante in primis Honorio Augustodunensi in lib. 4 cap. 49, cui consentit Johannes Trithemius. Cerrè in homiliario, quod Paulus Diaconus jussu Caroli Magni adornavit, tres invenio Herici homilias, à po-

steris haud dubiè insertas, uti superius monui. Primà est in illud Johannis, *Cùm venerit Paradisus*, &c. cujus initium, *Positus in cena Dominus*, &c. Altera in illud Lucæ, *Cùm iret Jesus in Jerusalem*, &c. sic incipiens, *Itinera Domini & Salvatoris nostri*, &c. Tertia in illud Matthæi: *Nemo potest duobus dominis servire*, &c. præmisso hoc exordio: *Dominus ad hoc homo factus est*, &c. Ericum laudat Sigebertus in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 104.

HALDOINI ABBATIS

VERSUS

Ad tumulum sancti Remigii.

HALDOINUS, quondam Abba Monasterii Altivillarensis, hoc memoriale digessit, XII videlicet versuum, si Episcopus HINCMARUS voluisset, in circuitu scilicet, ubi sanctus Remigius transponendus erat, de transferendo corpore pretioso ejusdem Remigii à Karolo Rege pariterque præfato Hingmaro Præsule eo loco quo existit, quousque anno DCCCLXXXI, ob infestationem paganorum, occulto Dei judicio finit se inde levare, & ultra Matronam ad usque Orbacis Monasterium nequiquam deportari pertulit, hymnizando exorsus est :

Doctor

DOCTOR Frācorū primus Pastorq; Remorū
 Hoc recubat sacro Remigius tumulo.
 Limina quem tēpli quondā tēnuere sepultū,
 Servantem Domini sapta gregemque sui,
 Extēplo ut populus hujus jam dogmate plenus
 Concrevit, pariter crevit & ista domus:
 Transtulit & Sanctum sublimi sede locavit,
 Cērneret ut plebem, plebs quoque fide Patrē.
 Rex verū Karolus Ludovici Cæsaris almus
 Filius, ac Præsul Hincmar utique sacra
 Tecta augēt decorātque simul, bustoq; recōdūt
 Francorum magnum Pontificale decus.

Anno à nativitate Domini DCCC LII,
 IIII Kal. Junii, regni verò Karoli XII,
 ordinatione quoque episcopatus Hincmari
 XIII, Indictione XV.

ADNOTATIO.

MONASTERIUM Altvillārense in agro Rē-
 mensi, in primis celebratū est retrusione Go-
 thescalci Monachi, qui Haldoino ejus loci Abbati, su-
 periorum versuum conditori, commissus ab Hinc-
 maro est. Hos versus Hincmarus tumulo sancti Re-
 migii non apposuit, sed alios à se compositos.

A D E M A R I M O N A C H I

A C R O S T I C H O N

Ad R O H O N E M Episcopum Ecolismensem.

R E x dominās mihi fautor ades, ne codice fam >
 O pticeat titulus, hunc renitescat apu---t.
 H o cce volumē Ecolisma R O T H O Præful in urbē
 O mnibus eximius condidit egregiu-----x.
 E cce patrum renitet tomus præclara trophæ >,
 P etri quīs nituit ordine clarus hono---x,
 I uraque bellorum Christi inlustrissima cornū,
 S anctum flamineo quæ tulit ore genu---s,
 U certatimque venenosos stravere chelydros:
 O rnati stolis quomodo mirific-----t.
 P romptior ac micuit per eos primatibus ardo x,
 U t fuerint que Deo subdita colla di---t.
 V ir pie clare bonis Præful R O T H O cūptior aetē
 S emper amāde mihi, accipito hos modulos.
 X enia ADEM ARUS dederim tibi talia cur mo x,
 R ite tuum scire est unde reposco detu---x.
 I anua amoris adesto mihi præclara beat-,
 S int furiaque procul, dum mihi pars pia fi s.
 T e sic EPARCIUSQUE Petrus munimine coman t
 I n superi nos qui castra vehantque pol-.

ADNOTATIO.

HOC Acrostichon scripsit ADEMARIUS SERVUS XRIſTI, id eſt Monachus, ex prænobili familia Cabanneniſi, Ecolimæ in ſancti Eparchii Cœnobio inſtitutus, cujus Chronicon & commemoratio Abbatum baſilicæ ſancti Martialis exſtant in tomo ſecundo Bibliothecæ Labbeanæ. Florebat hic auctor anno MXXX. quo tempore Hiſtoriam Pontificum Romanorum Damaso adſcriptam ROMO Præſul Ecolimienſis deſcribi curavit operâ ipſius Ademari, ut teſtantur ſuperiores verſus appoſiti in fronte codicis, qui modò in Uticenſi Monafterio adſervatur, deſinitque in Leone IV.

Non ab re erit hîc ſubjicere titulum & clauſulam, quam idem Ademarus appoſuit membraneo còdici eccleſiæ ſancti Martialis apud Lemovicas, qui codex completitur quatuor libros Amalarii de divinis Officiis, in quorum titulo hæc leguntur:

INCIPIT PRÆFATIO SYMPHOSII AMALARII CLERICI,

In libros de divinis Officiis,

Ad LUDOVICUM Imperatorem.

Et in fine codicis : *Explicit liber SYMPHOSII AMALARII Presbyteri venerabilis de divinis Officiis, quem miſit ad Ludovicum & Lotharium Reges; filios Caroli Magni Imperatoris: quem librum in hoc corpore tranſſcribi curavit ADEMARIUS indignus Monachus in honorem Dei & ſancti Benedicti.* Quæ id-

Dd ij

circo huic refero, quòd SYMPHOSII prænomen nufquam legerim tributum Amalario, qui in eodem codice tantum *Presbyter & Clericus* appellatur.

ADELMANNI SCHOLASTICI

R Y T H M I   A L P H A B E T I C I

De viris illustribus sui temporis.

A R M O N I C Æ facultatis adspirante gratia,
Refero viros illustres, litterarum lumina,
Quos recenti recordatur mens dolore saucia.

Bestiali feritate mors acerba sæviens,
In scholares efferrata tamquam leo rugiens,
Passim dedit strages dirè plusquam aër pestilès.

Carnotenæ decus urbis memorande Pötifex,
Te primùm, Pater FULBERTE, dū te cōnor dicere,
Fugit sermo, cor liquefcit, recrudescūt lacrimæ.

Deploranda singillatim multa quidē memini,
Utpote victor senis hærens sæpe lateri,
Aure bibens oris fontem aureum melliflui.

Eheu! quanta dignitate moralis industriæ,
Quanta rerum gravitate, verborum dulcedine,
Explicabat altioris arcana scientiæ.

Floruere te fovente Galliarum studia,
Tu divinā, tu humana excolebas dogmata,
Numquam passus obscurari virtutem desidiā.

Gurges altus ut minores solvitur in alveos,
Utque magnus ex se multos fundit ignis radios:
Sic insignes propagasti per diversa plurimos.

HILDIKUM, quem Pupillam nuncupare soliti;
Quòd pusillus esset, immo perspicacis animi.
Ceterorū princeps atque communiceps Præsuli.

Is Magistrū referebat vultu, voce, moribus:
Hippocratis artem jungens Socratis sermonibus,
Nec minus Pythagoreis indulgebat fidibus.

Karitate SIGO noster plenus atque gratia,
Multa præbens ore, manu advenis solatia,
Singularis organali regnabat in musica.

LAMBERTUS Parisiacū, ENGELBERTUS Genabū.
Occupabant lectionum otio venalium, [cum.
Quæstū de pube Francorū captantes non modi-

Martini quoq; concivem, sed non æquè sobriū,
Dignū duco memoratu RAINALDUM Turonicū,
Promptum lingua, stilo largum, valentem
grammaticum.

Nec tua, GIRARDE-GILBERTE, fraudabo nœnia..
Ligerim flavum revisens ab Jordane & Solyma,
Occidisti propter Mosam sub Virduni mœnia.

O & te dira peremit æmulum factio,
Postquam missus es Europā perflagranti studio,
Scholas multas expilasti, WALTERE Burgundio.

Prò! si numquā revertisses ad fines Allobrogū,
Quanta nunc auctoritate decorares Latium!
Docens quidquid revexisti ab hortis Hesperidū.

D. d. iij.

* Ful-
berte

Quis te tandem , sacer * heros, satis sæpe
fleverit,

Cujus os & multos plures officina protulit ,
Quorū quisque præ se tulit , quod te usus fuerit.

RAGINBALDUS Aggrippinas, vir potēs ingenio,
Barbaras aures Latino temperans eloquio ,
Notus arces ad Romanas ab usque oceano.

Situs est in urbe nostra longus hospes Legia ,
Legia magnarum quondam artium nutricula
Sub WATHONE , subque ipso , cujus sunt hæc
rythmica.

Tres mihi Camena cives memora de pluribus,
Illum , procul quem exstinctum transalpinis fe-
bribus ,

Lugent artes , lugent urbes cum suis Primatibus.

Vix amissum quereremur, ODULFO superstiti ,
ALESTANUM , quantus erat veteris scientiæ ,
Sicut hi , quos erudivit , satis pollent hodie.

Xerapelinos ornatus cum paucis jugeribus
Præsul durus denegarat. at tu Metti profugus,
Multas illic opes nactus, WARINE , es & con-
ditus.

Ypogæis & antiquæ parentis in gremio
Dormientes , excitandi mane mundi ultimo ,
Pace æterna perfruantur te , Christe , propitio.

Zelo grandi cor accensus pro carorum funere
ADELMANNUS hæc deflebat in Nemeti litore ,
Suos ipse idem illic observans quotidie.

ADNOTATIONES.

HOS rythmos ex ms. codice Gemblacensi rogatu meo descripsit religiosus vir Michael Delmerius, ejusdem Monasterii Bibliothecarius, qui operam mihi suam in multis aliis liberaliter impendit. Quis fuerit Adelmannus istorum versuum auctor, nemo eruditus ignorat. nempe ille ipse est Berengarii condiscipulus sub Fulberto Carnutenſi Episcopo, *grammaticus*, & ex Clerico Leodiensi Brixienſis Episcopus, teste Sigeberto in lib. de Scriptoribus ecclesiasticis cap. 133. ubi vocatur ALMANNUS, qui duas epistolas de veritate corporis Christi Domini in Eucharistia, unam ad Berengarium, alteram ad Paulum Primicerium Mettensem scripsit. In exemplari Gemblacensi istis rythmis præmittuntur hæc verba: *Mitto etiam tibi rythmicos versiculos juxta ordinem Alphabeti digestos, quos ante annos aliquot, cum adhuc Leodii essem, me ad amicos quosdam meos, quorum plures ipse noveras, lamentabiliter recensente compositos reperi nuper & edidi.* Quæ verba sunt Adelmanni hos versus mittentis ad Berengarium, de quo in fine rythmorum hæc leguntur: **RESPONDIT BERENGARIUS: Nascitur ridiculus mus.** Qui Berengarius Adelmannum ironicè AULUM-MANNUM vocare solitus erat, ut ibidem subditur. Multa in hos versus notanda forent: sed tantum ea observo, quæ mihi obvia sunt.

Ad litteram K laudatur SIGO, Abbas scilicet Monasterii sancti Florentii Salmurensis ad Ligerim, vir suo tempore clarissimus: cujus æqualis fuit RAINALDUS, Turonicæ sancti Martini ecclesiæ Archiclavus seu custos, de quo hîc mentio fit ad litteram M.

D d. iiij.

Strophæ incipiens à littera N, mendosa apparet in primo versu : *Nectua, Girard -Gilberte, fraudabo nania.* videturque legendum *Nectua, Girarde glaber, te fraudabo nania.*

Ad litteram S agitur de Wathone, sub quo *Ligia magnarum artium nutricula* floruisse dicitur, *subque ipso, cuius sunt hæc. rythmica.* Ex quibus discimus Adelmannum fuisse Scholasticum seu præfectum scholis in urbe Leodiensi, scilicet post Watonem, qui Wazo dicitur ab Anselmo Canonico Leodiensi, cujus hæc verba in lib. de Episcopis Leodiensibus cap. 84. *Hic (nimirum Wazo.) primum sub Notgero Præsule Capellanus existens, postea ab eodem scholarum doctoraturæ magisterio.* Chronicon Leodiense apud Labbeum in Bibliothecæ novæ tomo I hæc habet : *Anno M. xli obiit Hithardus, succedit Walto.* cujus obitus reponitur anno M. xlviii. Ubi vides Watonem non alium esse à Wafone, uti legitur apud Anselmum, qui pro Hithardo Nithardum scribit. Ergo, ut superius præfatus sum, Adelmanus scholis Leodicensibus præfectus est, quod nemo hætenus, ni fallor, observavit.

Sub littera X agitur de Warino, qui videtur fuisse Clericus Leodiensis, tum Monachus in Cœnobio Gorziensi, demumque Abbas in Mettensi Asceterio sancti Arnulfi, ut patet ex ipsius Warini epistola superius edita. *Præsul ille durus,* qui Warino *xerapeliros ornatus cum paucis iugeribus* reposcenti denegasse hic memoratur, Durandus est Leodiensis Episcopus, cujus nomen inter lineam adscriptum est in codice m. l. Quippe Durandus prædia ecclesiæ sancti Laurentii à Wolboldone decessore suo legata detraxisse fertur apud

Ægidium Aureæ-Vallis Monachum, forsan etiam ornamenta ecclesiastica, quæ Adelmanus vocat Xerapelinos ornatus. Gemblacensis codex ita in hæc verba commentatur: *Xerapelina vestes dicuntur veteres & præfusa, pampineum habentes colorem; & ponuntur hoc loco pro quibuscumque antiquis vestibus.* Quæ interpretatio docet nos, hoc loco legendum *xerampelinos ornatus.* quæ vox Græca ex duabus composita est, scilicet *ξηρὴς*, quæ aridum siccumve, & *ἀμπλῶ*, quæ vineam significat. Itaque *xerampelini ornatus* dicuntur vestes pampini siccæ colorem, qui color siccæ rosæ dicitur, imitantes, ut viri docti in Juvenalem observarunt.

E P I T A P H I A

Principum & illustrium personarum.

I.

C H R O D E G A N G I

Episcopi Mettensis.

[ortu;
QUISQUIS ab occasu venis hîc, vel quisquis ab
 Præfulis hîc cineres scito jacere pii.
 Moribus ornatum, virtutum tramite rectum,
 Egregium meritis hæc tenet urna virum.
 Cui sancti ætus, lex meditatio, dogma fidele,
 ROTGANGI nomen, gloria Christus erat.
 Romulidâ de sede sibi data pallia sancta
 Extulit, huncque Patrum extulit ille Pater.
 Instituit sanctæ Clerum hinc munia vitæ,
 Ordine in Ecclesia luxque decusque fuit.

Exemplo & verbis animos ad cælica regna.

Misit, & in tanta floruit arte satis.

Virtutes retinens, vitiorum monstraq; vitans,

Satque in eo viguit pontificalis apex.

Solator viduis fuit, & tutela misellis,

Sensit & hunc sibimet orphana turba patrē.

Regibus acceptus, populo venerabilis omni,

Vita ejus cunctis norma salutis erat.

Post vitæ cursum senio veniente peractum,

Terram dat terræ, mittit ad astra animam.

I I.

TEUDULFI seu THEODULFI

Episcopi Aurelianensis.

Illius cineres saxo servantur in isto,

Qui quondam populis Præsul & Abba fuit.

Non noster genitus, noster habeatur alumnus:

Protulit hunc Speria, Gallia sed nutriit.

Urbs populosa satis Ligerim super Aurelianis,

Quæ olim læta fuit hoc residente Patre. [gnus,

Prô dolor! hunc pepulit propria de sede mali-

Mœnibus his traditur exsul, & exsul erat.

III.

DROGONIS & PIPPINI

Caroli Calvi filiorum.

Quisque videns nostras sollerti corde figuras,
 Perspice quàm subito defluat orbis honos.
 Rege sati fuimus, nomen qui nomine duxit
 De Magni Magnus, de Caroli Carolus.
 Nec licuit totum vitæ completier annum :
 Sed rapuit nostras debita mors animas.
 Si, genitor, nostram dignaris visere tumbam,
 Rex, nostros obitus ne doleas petimus.
 Terris sublatis, placida regione locati,
 Cum Sanctis requie perpetua fruimur.
 Vos nostri memores felices este parentes.
 Hoc PIPPINUS ego posco, simulque DROGO.

I V.

ETHGIVÆ REGINÆ,

Caroli Simplicis uxoris.

Quæ fueram quondam titulis generosa su-
 perbis,
 Quæ Ducibus Regni regimen memorabile
 Francis :
 Hic ETHGIVA premo, terræ sub pulvere pulvis.

Quod quisquis cernis, casus reminiscere mortis,

Orans ut requies detur mihi carne soluta.

VII KAL. JAN.

V.

G O T F R E D I

Monachi Dionysiani.

Hic celebris recubat vitâ redimitus honestâ
G O T F R E D U S Monachus carus, Monachusque
beatus.

Aras & Domini dignusque minister & aræ
Dum vixit, valuit, tenuit, dilexit, amavit
Justitiam veramque fidem pacem quoque
puram.

Appetit hunc inimica ferox nulli pia mors, mors.
Utque foret solitum dissolvit pectore flatum.

Jamque dies Februus bisseños solverat orbi,
Terra tegit corpus, clarum sed in arce polorum
Contegat ut Christus, lector, deposce, precamur.

7226

VI.

FREDERICI

Comitis & Monachi.

Scire volens , lector , tumulo quis conditur
isto ,

Noveris hîc magni FREDERICI membra locari.

Inclitus ipse Comes , magnatis regia proles ,

Legit amore Dei Monachatus sorte beari.

Vir bonus atque pius , nulli probitate secun-
dus ,

Normâ justitiæ enituit mirandus in orbe.

Assumptus Christo copuletur fœdere longo ,

Præmia cum superis indeptus vivida lucis.

Præteriens dicat : Fredericus pace quiescat.

Idibus octavis tulit hunc Januarius astris.

VII.

GIRBERTI

Abbatis Fontanellensis.

Quarta Septembris solvit sua debita mēbris ,

Luce sua propria fungitur ex patria.

Abbas GIRBERTUS , plenus pietate repertus ,

Hoc jacet in tumulo , non careat titulo.

Hunc genuit florem Maguntia , nobiliorem
 Quo nullum genuit , cernere nec valuit.
 Hic supradictus nullo discrimine ductus
 Tempore militiæ lux , decus Ecclesiæ.
 Pauperibus vixit ; caput in membris benedixit :
 Mors sibi vita fuit , vivere namque luit.

V I I I.

W I L L E L M I

Abbatis Mettensis.

Funere cum tristi sacram defertur ad ædem
 Defunctus vita Monachorum rector & Abbas
 W I L L E L M U S , sparsi notus per climata mundi.
 Hoc Pater Arnulfus requiescit corpore sanctus,

Regia Mettensis prope mœnia deforis urbis ,
 Qua sibi parte tenet spirantes Auster odores,
 Ecclesiæ specimen referens ubi dignè cacumen,
 Aris bis senam sacrat domus alta catervam ,
 Cùm petit undenas Janus de more Calendas ;
 Sole sub occiduo vel cedit vesper olympo ,
 Post triduumque Dei spectantur gaudia nati.

Hoc quoque perlecto verborum callicinato
 Vestrorum Fratrum Christi sub lege piorum
 Plangere didicimus vos lamentabile funus.
 Ex quibus RAINARDUS unus de nomine dictus ;

Alter & alterius renovavit funere planctus.
 Pro quibus æterno petitis dare carmina Christo.
 Quod fieri dignum nos ducimus & perfectum.
 Is simul adjunctis retinet quos cartula cunctis,
 Hancque vicem nostris deposcimus apte re-
 pendì,
 Vel quot sorte sua jam relinquere contigit ima:
 Aut quos fluctivagæ collidunt flamina vitæ.
 Pondere quo carnis mereamur concite solvi,
 Ac simul angelicis conjungi perpetè turmis.

IX.

HARIULFI

Abbatis Aldemborgensis.

Pontiv^{us} natus pronus studiis HARIULFUS,
 Almi Richarii claustra puer subiit. [strum,
 In quibus imbutus, deceat quid nosse magi-
 Aldemborgensis tertius Abba fuit.
 Rem sibi commissam pro viribus amplificavit,
 Crescere, Petre, tuis semper opes sitiens.
 Fratribus exemplum prætendens compatiens,
 Multa nimis tacuit, quæque loqui docuit.
 Centula quos Fratres retinet, coluit seniores,
 Illis quod sit honor cernere semper amans.

IDEM AD CENTULENSES

De Chronico suo.

Centula diligo te, doctricis captus amore,
 Ultima cùm tibi do murensula, mater aveto.
 Atque vicem referens dic nate *Paulo Valero*.
 Comprobat hinc magnum circa vos semper
 amorem;

Talia scribendo qui vobis auget honorem.
 Et memor est vestri, si quis locus accidit illi,
 Conferat ut nostræ condignam notitiæ rem,
 Quam puto vos latuisse diu, nec vestra tenere
 Condita secretis armaria clavis arcet.

ADNOTATIONES IN EPITAPHIA.

IN EPITAPHIUM I.

CHRODEGANGI Mettensis Episcopi epitaphium
 Cerui ex pervetusto codice Vitoniano, in quo ha-
 bentur carmina Theodulfi Episcopi Aurelianensis,
 cum paucis aliorum versibus hinc inde insertis. Hinc
 conjecturam caperem epitaphii hujus auctorem esse
 Theodulfum, nisi aliter suaderent salebræ nonnullæ,
 quæ in Theodulfum non facile cadunt. Chrodegan-
 gus obiit *pridie Nonas Martias in diebus Pipini Re-*
gis: requiescitque in Gorzia Monasterio, quod ipse
à fundamentis construxit, testante Paulo Diacono in
 libro

libro de Mettensibus Episcopis. Laudatur maximè ob piè institutam Clericorum vitam, quibus Regulam præscripsit ex sancti Benedicti Regula magna ex parte desumptam.

IN EPITAPHIUM II.

ET hoc Theodulfi epitaphium ex eodem codice descripsi. Eum natione Italum fuisse tradunt, hoc est (uti Sirmondus opinatur) ex Gallia Cisalpina. Speriā seu Hesperiam ipsi patriam tribuit epitaphium: sed æquivocum est nomen istud, aliquando Italiam, aliquando Hispaniam significans. Verus Chronicon à Chesnio editum in Historiæ Francicæ tomo 4, rem definit pag. 36 his verbis: *Floruit etiam his temporibus apud urbem Aurelianensem Teodulfus Episcopus, qui propter scientiæ prærogativam quā pollabat, à memorato Imperatore Karolo Magno ab ITALIA in Gallias adductus, & Floriacensem ab eo Abbatiam, & Aurelianensem simul meruit Episcopatum.* At his obstat, quod Theodulfus ipse se ex Hispania ortum esse non obscurè innuit in Parænesi ad iudices, his versibus:

Mox sedes, Narbona, tuas urbemque decoram

Tangimus, occurrit quo mihi lata cohors.

Reliquia Getici populi, simul Hesperatyrba

Me consanguineo fit duce lata sibi.

Ubi Theodulfus consanguineos vocat Hesperia populos in Septimania degentes, qui ex Hispania eo confluerant. Nisi si consanguineos dicit hoc nomine, quod ex eadem gente tam Gothi illi Septimaniae populi, quam Ostro-Gothi in Italia degentes,

Veternum Analect. Tom. I.

Ee

ex quibus procreatus esset Theodulfus, processissent. Mortuus est Theodulfus anno dccc xxi, exilii vii, veneno necatus, sive in reditu, ut in Chronico præcitato legitur, sive post reditum Aurelianos, ut apud Letaldum Mitiacensem Monachum in libro de miraculis S. Maximini Abbatis: qui liber in primo Sæculo Benedictino typis vulgatus est. Theodulfi obitus in Necrologio nostro Monasterii S. Germani Prætextensis ante annos dccc exarato reponitur xiv Kal. Octobris. De eo aliàs plura.

IN EPITAPHIUM III.

DROGONIS & Pippini epitaphium scripsit Milo Monachus Cœnobii Elnonensis, seu S. Amandi in Belgio, ubi educati ac mortui sunt. Hujus rei fidem facit vetus codex Elnonensis; in quo habetur hoc epitaphium cum ejusmodi titulo: *Tempore Milonis Monachi, gemini fratres DROGO & PIPPINUS, filii Caroli Magni, liberalibus disciplinis instituti sunt in Cœnobio S. Amandi, ubi & sepulti sunt prope sacellum sanctorum Petri & Pauli cum hoc epitaphio.* Hic Caroli Magni nomine intellige Carolum Calvum, qui Magni nomine donatur, tum in ipso epitaphio, tum in epistola quadam Nicolai Papæ primi, tum in veterrimo nostro Necrologio Germanensi ad xi Kal. Aprilis, quo die ponitur obitus Rothildis Abbatisse & Monache filie Regis Magni Caroli.

IN EPITAPHIUM IV.

ETHGIVÆ epitaphium fugientibus litteris jam pæne oblitteratum eruimus ex crypta subterranea Monasterii S. Medardi apud Sueffiones, ubi jacet in facello, quod *Sepulcri* dicitur. Nupta fuit primum Carolo Simplici: tum eo intercepto ab æmulis, in patriam, id est in Britanniam insulam, unâ cum filio Ludovico fuga elapsa: ac demum secundis nuptiis conjuncta cum Heriberto Comite Viromanduorum. Hæc ab aliis vocatur Eadgiva, Orgiva, corruptè Ogina.

IN EPITAPHIUM V.

DE Gotfredo Monacho Dionysiano nihil habeo adnotandum. Ejus epitaphium legitur in ms. codice viri clarissimi Claudii Jolii Cantoris Parisiensis: qui codex complectitur Retractiones S. Augustini ab annis fere octingentis manu descriptas.

In quodam codice membraneo Bibliothecæ Metrensis S. Arnulfi invenio epistolam encyclicam Monachorum Cœnobii Dionysiani, qua significant, *quemdam Fratrem suum, nomine WARNARIUM, nuper monastica institutioni addictum, IIII Kal. Octob. spiritum exhalasse. cui adjungunt alium Fratrem, nomine HIRDRADUM, qui corporis senio jam multum fessus, magnæque infirmitatis debilitate attritus, sex diebus in sacro vivens habitu, septimo rebus exemptus sæculi vitam reddidit Creatori. Hæc obiter.*

IN EPITAPHIUM VI.

VIR illustris originis fuit Fredericus Comes, Imperiali sanguine procreatus; cujus pater Godefridus; fratres Adalbero Virdunensis Episcopus, Herimannus *Comitum nobilissimus*; Godefridus & Gozelo Duces. Is multis dilaudatur ab Hugone Abbate Flaviniacensi in Chronici parte 2 cap. 3. Eximium modestiæ, aliarumque virtutum specimen edidit Monachus sub Fingenio & Ricardo Abbatibus Monasterii S. Vironi initio & progressu sæculi xi. Ejus Epitaphium erui ex ms. codice Corbeïensi.

IN EPITAPHIUM VII.

GIRBERTUS Fontanellensi Monasterio præfuit post medium sæculum xi, mortuus anno M LXXXIX, ab Orderico Vitali sanctoque Anselmo laudatus. Istud epitaphium condidit Deodatus, uti apparet ex ms. codice Cœnobii S. Audoeni apud Rotomagum, in quo apponitur hic titulus: *Epitaphium DEODATI super GIRBERTUM Abbatem.*

IN EPITAPHIUM VIII.

QUIS & quantus fuerit Willelmus Abbas Metrensis Monasterii S. Arnulfi, quivis facillè intelliget ex ipsius epistolis, quas superius edidi. Est qui hoc epitaphium tribuat alteri Willelmo, qui eandem Abbatiam rexit sub finem sæculi xii. Verùm potius convenit Willelmo primo, qui hætenus inter

Abbatēs ejusdem loci adnumeratus non est. Certē quodd Willelmus iste in epitaphio dicitur *notus per climata mundi*, nulli magis congruit quā Willelmo primo, qui religione & scientia suo tempore clarissimus fuit.

IN EPITAPHIUM IX.

HARIULFUS, Monachus primū Centulensis, seu sancti Richarii in Pontivo, tum Abbas Aldemborgensis in Belgio prope Brugas, suum ipsius epitaphium scripsit in fine Chronici Centulensis: quod Chronicon in tomo quarto Spicilegii editum est ad fidem exempli Chesniani. Hoc in exemplo deerant nonnulla, quæ ex autographo per me recuperato excerpſi, in his epitaphium superiūs relatū. Ex eo, verò discimus, Hariulfū Abbatem Aldemborgensem non aliū esse ab Hariulfo Monacho Centulensi, secus quā nonnullis videbatur. Floruit sub finem xi sæculi Hariulfus, cujus obitus in veteri Necrologio Centulensi notatur his verbis: *xiii Kal. Maii obiit Hariulfus senior.* ut distinguatur scilicet ab alio Hariulfo Levita & Monacho, qui *xiii Kal. Junii* obiisse memoratur.

PARISIIS,

Typis Viduæ EDMUNDI MARTINI, viâ Jacobæâ, sub aureo Sole.

M D C L X X V.

Ec iij

I N D E X

RERUM ET VERBORUM.

A B S I D E descriptio ,	<u>408, 412, 413</u>
Abſtinentia feræ ſextæ , qualis olim ,	<u>56</u>
Adalbertus Levita compilator Moraliũ Gregorij ,	<u>317</u>
Adefonſus Rex Hiſpaniæ ,	<u>288</u>
Adelmanni Scholaſtici verſus ,	<u>410</u> & ſeqq.
Ademari Monachi ſcripta ,	<u>418, 419</u>
Agnes Imperatrix ,	<u>134</u> & ſeqq.
Aimo Epiſcopus Valentinenſis ,	<u>97</u>
Albino ſeu Alcuino confeſſio Fidei vindicata ,	<u>78</u> & ſeqq.
Albiuſ Abbas Cantuarienſis ,	<u>9, 10</u>
Aleſtanuſ Scholaſticuſ ,	<u>412</u>
Alexander Papa II, 6. Mantuæ Synodum cogit ,	<u>ibid.</u>
Algaruſ Epiſcopuſ Conſtantienuſis ,	<u>118</u>
Algeri Scholaſtici elogiuſ , 303. Ejuſ liber de miſericordia & juſtitia ,	<u>307</u> & ſeqq.
Almannuſ V. Adelmanuſ.	
Almuria Monachorum ,	<u>53</u>
Alpes Aſturicenſes ,	<u>288</u>
Aluſi Monachi Tornacenſis Gregorialis ,	<u>312</u> & ſeqq.
Alviſuſ Atrébatenſis Epiſcopuſ ,	<u>328</u>
Amalariuſ Symphoſiuſ , Preſbyter & Clericuſ ,	<u>419</u>
Aniblarduſ Lugdunenſis Archimandrita ,	<u>98</u>
Amboniſ conſtructio ,	<u>92</u> & ſeqq.
Anaſtaſii Bibliothecarii libelluſ , 65. auctoritaſ de Euchariſtia ,	<u>109</u>
<u>S.</u> Anſelmi orationeſ ,	<u>168, 170</u>
Anſfriduſ Abbaſ ,	<u>125, 134</u>
Archimandrita pro Archiepiſcopo ,	<u>98</u>
Arelaſ Galliæ caput ,	<u>29</u>
Atrialdi Epiſcopi Mediolanenſis canonizatio ,	<u>5</u>
Armariuſ , id eſt Cantor ,	<u>118</u>

INDEX.

Arnulfus Chronographus,	5
Asper Abbas aut Præpositus Autisiodori,	113, 119
Astoricæ reliquæ capillorum B. Mariz,	287
S. Audomari testamentum,	59
S. Augustini festum, <u>281. Oratio</u> ante Missam in ejus festo dicenda,	<i>ibid.</i> & <i>seqq.</i>
Aurioclaria Monachorum,	53

B

BAPTISMUS triplex,	354 & <i>seqq.</i>
S. Basilii vita à quibus Latine versa,	201
Bedæ epistola ad Wicredum interpolata,	11
Bellesarius Scholasticus,	361
Benedicti elogium, <u>351</u> & <i>seqq.</i> & ejus Regulæ, <u>351</u> & <i>seqq.</i>	210 & <i>seqq.</i>
Bernaci Abbatia,	60
Bodo Clericus Hilduini Abbatis,	179
Boëriana Bibliotheca insignis,	53
Boræ Monachorum,	<i>ibid.</i>
Braina castrum, <u>108</u> , 110. juris Ecclesiæ Rotomagensis,	<i>ibid.</i>

C

CALCINATUS, seu callicinatum,	400
Canonicis peculium permittitur à Concilio Aquisgranensi, <u>51</u> . Distributio præsentibus in choro, <i>ibid.</i> & 55. Libertas & judiciaria potestas, 54. Vestes griseæ & variz, <i>ibid.</i> Principes Canonici, <i>ibid.</i> Fratres dicti,	108.
Canonum concordantia de pœnis,	<u>308</u> & <i>seqq.</i>
Canonizatio,	6
Caperonæ Monachorum,	53
Caroli Magni tempora qualia,	196 & <i>seqq.</i>
Carolus Calvus, 61. Magnus dictus,	434
Catechumeni ante Baptismum mortui,	<u>182</u> & <i>seqq.</i>
Cavanus avis genus,	368.
Childebertus Rex laudatur,	366.
Chintilæ Regis Visigothorum velum Romam missum,	<u>367</u> .
Chrodegangi Episcopi Mettensis epitaphium,	<u>425</u> , <u>432</u> .
Ciborii forma,	<u>75</u> , 92 & <i>seqq.</i>
	Eccl. in j.

INDEX.

Claudii Taurinensis epistolæ , 30 & seqq. patria ,	45
Clerici ad sæculare forum non trahendi ,	401
Communio conjugatorum ,	339 & seqq.
Compiler florum in Psalmos ,	289
Concilia, Carthagenſe , 1. Mantuanum , 6. Aquisgranſe ,	
32. Tuſiacenſe ſeu Duſiacenſe , 57. Pariſienſe , 63. Camera-	
cenſe , 204 & ſeqq. Aurelianenſe , 206. Ephelinum , 210.	
Meldenſe ,	387
Conjugatorum continentia ante Communionem , 339 & ſeqq.	
S. Crucis Monafterium Piſtavenſe , 299. Capitulare Ludovici	
Pii pro eodem Monafterio ,	ibid.
Cuculus Alcuini diſcipulus ,	369
Cyprianus Epiſcopus Afer ,	89 & ſeqq.

D

D ALLAI diſſertatio confutata ,	79 & ſeqq.
Decani Patres Cornobitarum dicti ,	111, 113
Deus unicè querendus ,	264 & ſeqq.
S. Dionyſii paſſio & miſſio in Gallias ,	59, 61 & ſeqq.
S. Dionyſii eccleſiæ dedicatio ,	328 & ſeqq.
Drogonis filii Caroli Calvi epitaphium ,	427, 414
Druſterannus Abbas Solleſmiacenſis ,	46
Durandus Epiſcopus Leodiſenſis ,	422, 424
Durbonenſis Cartuſia ,	331, 334

E

E LECTIS mali ſerviunt ,	270
Elipandus Epiſcopus Toletanus ,	186
Engelbertus diſcipulus Fulberti ,	421
Egithuxor Ethvvardi Anglo. um Regis ,	210
Ethgiva Reginæ Francorum epitaphium ,	427, 435
Ethvvardi Anglorum Regis tumulus ,	210
Euchariftiæ fides aſſerta , 200 & ſeqq. Chriſti apparitio in	
Euchariftia , ibid. Hæretici ante Berengarium habiti realis	
præſentiæ negatores ,	202 & ſeqq.
Eugenius Papa inſtitutor probationis per aquam frigidam , 51	
Eufebius Theſſalonicenſium Archiepiſcopus ,	78, 83.

INDEX.

F

- F**AMES Theſſalonicæ, 81
 Filo bilinguis, 380
 Fiſcamnenſium juſ in Bernacenſe Monafterium, 221 & ſeqq.
Vide Johannes Abbas Fiſcamnenſis.
 Flori Diaconi Lugdunenſis nomen pro Florilegio, 18, 19. Car-
 mina ejusdem, 388 & ſeqq.
 Follis, Gallis ſtultus, 257, 279
 Formulæ panis in ſolemnnitatibus, 53
 Frederici Comitis & Monachi epitaphium, 429, 436
 Fulberti Epifcopi Carnutenſis diſcipuli, 420 & ſeqq.

G

- G**ALLIA quibus legibus uſa, 400, 411. Galliz ſtatus poſt
 mortem Ludovici Pii, 388 & ſeqq.
 Gallia Chriſtiana corrigitur, 292
 Galterus Epifcopus Magalonenſis, 289
 Gandulfus Italus hæreſiarcha, 204
 Gauſfredus Archiepiſcopus Burdegalenſis, 329
 Gauſfredus Epifcopus Carnotenſis, 329
 Gebhardus Auguſtenſis Epifcopus, 124
 Gennadii liber de Dogmatibus eccleſiaſticis S. Auguſtino tri-
 bus, 189
 Gerardus Pater Cœnobitarum S. Medardi, 107 & ſeqq.
 Gerauldus Genevenſis Epifcopus, 98
 Gervafius Archiepiſcopus Remenſis, qualis, 265, 279
 Girardus diſcipulus Fulberti, 421, 423
 Girberti Abbatis Fontanellenſis epitaphium, 425, 436
 Gondradus Rex Arelatenſis, 98
 Gotfredi Monachi Dionyſiani epitaphium, 426, 435
 Grandivillenſe Monafterium, 113, 120
 Gratianopolitanorum Epifcoporum catalogus, 100 & ſeqq.
 Gregorii Papæ VII electio, 247 & ſeqq.
 Gregorius Epifcopus Vercellenſis Gregorii VII electioni ad-
 verſatur, 248, 249, 277, 278
 Griſæ veſtes Canonicorum, 54

INDEX.

Guigo Prior Cartusiz,
Ejus epistola,

332
ibid. & *seqq.*

H

HAIMO Episcopus Halberstadenſis, [414](#). Ejusdem testi-
monium de Eucharistia, 215
Haimo Episcopus Veronenſis, 374
Haldoinus Abbas Altrivillarenſis, [416](#), [417](#)
Hariulſi Chronographi, Abbatis Aldemborgenſis, epiraphium,
[431](#), [432](#), 437
Henricus ſeu Herrius Monachus Autiſiodorenſis, [413](#) & *seqq.*
Collectanea ejuſdem, *ibid.*
Henricus III Imperator, 135
Helias Aurelianenſis Episcopus, 129
Helpericus Abbas, 113, [119](#) & *seqq.*
Heribertus Comes Veromandenſis caſtrum Brainam occupat, 112
Heribertus Archiepiſcopus Colonienſis, 124
Herigerus Abbas Laubienſis ſcriptor Libelli Cellotiani de Eu-
chariſtia, 228
Hieronymi epistolæ ſuppoſititiæ, [332](#) & *seqq.*
Hilbertus Episcopus Cenomannenſis, [223](#) & *seqq.*
Hilboldus Episcopus Autiſiodorenſis, [413](#)
Hildegarius Episcopus Meldenſis, [387](#)
Hildierus diſcipulus Fulberti, 421
Hildricus Episcopus Meldenſis, 60
Honorius Scholaſticus, [364](#) & *seqq.*
Hucbertus Præcentor Palatii, Episcopus Meldenſis, 60
Hugo Archiepiſcopus Rotomagenſis, 107, [328](#)
Hugo Episcopus Autiſiodorenſis, [328](#)
Hugonis à S. Victore ſupplementum, [324](#) & *seqq.* Patria,
[326](#), [327](#)

I

IDA Comitissa Bononienſis, [287](#), [288](#)
Indiæ Archiepiſcopus, [335](#) & *seqq.*
S. Thomæ corpus in India, *ibid.*
Ingeniorum diverſitas, [324](#) & *seqq.*

INDEX.

Johannes S. R. E. Diaconus,	66	
Johannes dulcedo pauperum,	77	
Johannis Abbatis libellus precum ad Agnetem Augustam,	135	
& seqq. Alia ejus opuscula,	135, 137 & seqq. an Abbas Fiscamen-	
-cannensis,	168 & seqq. ejus epistolæ,	210 & seqq.
Jordanes Episcopus Ravennensis,	364, 365	
Joslenus Sueffionensis Episcopus,	329	

L

L AMBERTUS Parisinus, discipulus Fulberti,	422
Landulfus junior ac senior Chronographi,	5
Lathceu compiler Moraliū Gregorii,	318
Lazarus Prior Durbonensis,	331
Lectio obedientiæ postponenda,	275
Legatus apostolicus,	289.
Lenense castrum in Belgio, seu Lensium,	288
Leontius Præfectus Illyricorum,	70
Letbertus seu Lietbertus Canonicus Insulanus, 289, 290. Ab-	Ab-
bas sancti Rufi,	290
Logium Tragædorum,	81
Ludovici Pii Capitulare, 299 & seqq. Ejusdem adventus Au-	
relianos, 376 & seqq. 385. V. Gallia.	
Lugdunensis Ecclesiæ vexatio per Moduinum Episc. 396 & seqq.	
Lupus Abbas Ferrariensis,	414

M

M A J E S T A T I S nomen Abbati tributum,	226
Manasses Remorum Archiepiscopus durè arguitur,	251
& seqq.	
Manasses Meldensis Episcopus,	329
Manno Præpositus sancti Augendi,	409
Mansionarius templi,	77
Marianus Senator,	71 & seqq.
B. Mariæ Virginis capilli,	187, 188
Sancti Martini Cœnobii Tornacensis instauratio,	311 & seqq.
Massiliensis Episcopus ciborium & ambonem erigit sancto Vi- ctori,	2

INDEX.

Meditationes pseud-Augustinianæ, 176 & seq. ex operibus	
Johannis Abbatis conflatz,	<i>ibid.</i>
Meldense Concilium,	<u>387</u>
Membrana incantatoria,	<u>71</u>
Mennas prædices,	<u>77</u>
Milo Episcopus Tarvanensis,	<u>329</u>
Moduinus Episcopus Æduensis, 396 & seqq.	
Monachorum immunitas, 2. Vestes & cibi, 53. Psalmodia pro labore, <i>ibid.</i> Monachorum angelicus habitus, <u>267</u> . Monachorum perfecta idæa, 275. Monachi translatio quæ probanda, <u>126</u> & seqq. Monachi ad succurrendum,	<u>313</u>
Monasteria Monachorum,	54
Monicæ sancti Augustini matri bene precatur Willelmus Abbas,	<u>281</u>

N

N ARBONIS status post mortem Ludovici Pii, 390,	<u>409</u>
Nicolaus, Canonicus Leodiensis,	303
Nicolaus Episcopus Cameracensis,	<u>319</u>
Nothelmus Presbyter Londinensis,	<u>9, 10</u>

O

O BEDIENTIA lectioni præponenda,	<u>175</u>
Obito <i>pro</i> obitu,	<u>365</u>
Oddo Abbas Mettensis,	<u>229</u>
Oddo Abbas sancti Remigii, <u>354</u> . ejus epistola, <i>ibid.</i> & seqq.	
Odilbertus Archiepiscopus Mediolanensis,	21 & seqq.
Odo Abbas Tornacensis,	314
S. Odo Archiepiscopus Cantuariensis Eucharistiæ fidem asserit,	206, <u>207</u>
Odo Episcopus Belvacensis,	329
Odo Monachus Cantuariensis,	349 & seqq.
Ogiva Regina, V. Ethgiva.	
Oleum lardivum Monachis indultum,	52
Osbernus Abbas Bernacensis,	210 & seqq.
Osmundus Episcopus Astoricensis,	<u>287</u>
Otto III Imperator,	<u>121, 124</u>

INDEX.

P

- P**AULI Diaconi testimonium de Eucharistia, [214](#). Eidem
Gregoriana Vita asserita, [319](#) & [seqq.](#)
Pelagii Confessio Fidei, [188](#), sancto Hieronymo tributa, [189](#)
Petrus Episcopus Silvanectensis, [328](#)
Pinguetudinis usus, [55](#) & [seqq.](#)
Pippinus Rex Francorum cantum Romanum Gallis tradit, [26](#)
Pippinus Rex Langobardorum, [375](#)
Pippini filii Caroli Calvi epitaphium, [427](#), [434](#)
Prædestinatio duplex, [183](#) & [seq.](#)
ejus stupenda altitudo, [270](#), [271](#)
Probatio per aquam frigidam, [47](#) & [seqq.](#) Eugenius Papa
ejus institutor, [51](#)

R

- S.** **R**ADEGUNDIS vita, [296](#) & [seqq.](#)
S. Radegundis Monasterium Pictavense, [302](#)
Raginbaldus Agrippinas, discipulus Fulberti, [422](#)
Rainaldus Turonicus, discipulus Fulberti, [421](#), [423](#)
Reginoldus Monachus Cantuariensis, Poëta, [293](#) & [seq.](#)
Reimbaldi Canonici Leodiensis Tractatus de vita canonica,
[348](#)
S. Remigii Abbatia Willelmo Abbati commissa, [250](#), [251](#)
& [seqq.](#) [259](#), [268](#), [278](#)
Remorum sedes orbata, [390](#), [409](#)
S. Remigii Episcopi Remensis translationes, [416](#), [417](#)
Richerus Abbas Rodensis, [348](#)
Robertus Abbas, 115, de Tumbalenia dictus, [131](#)
Robertus Præpositus Insulanus, [289](#)
Rogo Episcopus Ecolismensis, [419](#)
Roma secunda, [16](#), [17](#)
Rotgangus Episcopus Mettensis, [425](#)
Rotrocius Episcopus Ebroicensis, [329](#)

INDEX

S

S ANCTIMONIALIS B. Marix apud Sueffiones litterata,	183
S. Sanctini Abbatibla Meldis,	68
Sedulius Poëta laudatur, 361 & <i>seqq.</i> Episcopus fuit,	363
Seimarus Pictavenfis,	296
Sigifridus Abbas Gorziensis,	229
Sigo discipulus Fulberti, Abbas S. Florentii,	421
Simon Episcopus Noviomenfis,	<u>328</u>
Sirmondi loca duo examinata,	24
Speculum Augustinianum, <u>191. constat prima</u> parte Confessio-	
nis Chiffletianæ, <i>ibid.</i>	
Stare in logio,	8;
Sternutus <i>pro</i> stratus,	<u>371</u>
Subscriptiones Episcoporum absentium, futurorum, &c. 58 & <i>seqq.</i>	
Sugerii Abbatis supplementum,	<u>328</u>

T

T ABELLA descriptio,	<u>382</u>
Talamasca, larvata persona,	382, <u>386</u>
Theobaldus Archiepiscopus Cantuariensis,	<u>328</u>
Theodemirus Abbas,	<u>30, 45</u>
Theodulfi Episcopi Aurelianensis carmina, 376 & <i>seqq.</i> Capitula, <u>387.</u> epitaphium,	<u>426, 433</u>
Thessalonica: vastatio, 79. fames, 81. obsidio, 85. liberatio, <u>86 & seqq.</u>	
Theugarius Magister cantorum apud S. Dionysium,	60
Theutbaldus Archiepiscopus Viennensis,	<u>27 & seqq.</u>
S. Thomæ miraculum apud Indos,	<u>334 & seqq.</u>
Thomas Comes de Marla,	<u>334</u>
Thronus Episcopalis,	<u>75 & seqq.</u>
Tulta pro sublata,	<u>134</u>

V

V ERONA descriptio,	<u>371 & seqq.</u>
Ejusdem urbis primi Episcopi,	<i>ibid.</i>
Viennensium Archiepiscoporum series duplex,	101 & <i>seqq.</i>
Vitalis Abbas Bernacensis,	220 & <i>seqq.</i>
Wandelmarus cantor, 60. Abbatiola S. Sanctini donatus, <i>ibid.</i>	

INDEX.

- VVarinus Abbas Mettensis Monasterii S. Arnulfi, 224 & seqq. 235, 246, 422, 424
 VVaselinus Abbas Leodicensis, 339 & seqq.
 VVartho Scholaſticus Leodicensis, dein Episcopus, 422, 424
 VVerdo Archiepiſcopus Senonenſis, 329
 VVerdo Episcopus Catalaunenſis, 318
 VVeſtmonaſterii Abbatia Londini, 219, 220
 VVido Ancienſis Præſul, 98
 VVillelmus Abbas Fiſcamnenſis ſanctæ memoriæ, 229
 VVillelmus Abbas Mettensis, 155, 161, 247 & seqq.
 Ejuſdem epiſtolæ, *ibi*: Epitaphium, 435, 436
 VVillelmi Monachi Tornacenſis flores ex ſancti Bernardi ſcrip-
 ptis, 318, 319
 VVillelmus Rex Anglorum, 219 & seqq. Epiſtola ejus, *ibi*.

X

X H P A M D E A T I N O S ornatus & color, 422, 424, 425

ADDENDA ET CORRIGENDA.

P A G I N A 8. linea 13. Juliano Pomerio, *lege* Iſidoro Hiſpa-
 ſenſi Episcopo. P. 28. l. 3. coaptis, l. coaptatis. P. 78. l. 17.
 majus, l. magis. P. 81. l. 2. dicesserant, l. discesserant. P. 121. l.
16. ut miſerum, l. ut mirum. In fine pag. 124 adde: De bello
 contra Sarmatas ſeu VVinidos, cujus hic mentio, ab Ottone
 ante annum DCCC LXXXVIII ſuſcepto, agit in epiſtola 91 Ger-
 bertus, Theophanæ ſeu Theophaniz Imperatrici familiaris,
 qui fortasse hujus opusculi ſcriptor nonnullis videbitur. Pag.
 150. l. 21. veritate, l. virtute: P. 191. l. 8. & 2. meditationum, l.
 meditationum. P. 208. l. 1. ſefe, l. ſe. P. 276. l. 4. re, l. te.
 P. 320. l. 25. poſt tribuimus pone virgulam. P. 330. l. 12. de-
 libatione, l. delibutione. P. 341. l. 10. potaverit l. portaverit.
 P. 377. l. 17. populoque, l. populiſque. P. 379. l. 21. plexo, l.
 flexo. P. 403. l. 2. verò, l. vero ſine accentu. P. 414. l. 7. il-
 lata, l. illa. P. 422. l. 3. os, l. hos,

S U M M A P R I V I L E G I I.

CH R I S T I A N I S S I M I Francorum Regis LUDOVICI XIV Privilegio, VIII Novembris anni MDC LXXIV concessio, cautum est, ut Dominus JOHANNES MABILLONIUS, è Congregatione S. Mauri, librum cui titulus est, *Vetera Analecta*, in uno pluribusve Tomis, per quem maluerit Typographum, neve alius citra ejus consensum, edat, uti uberius Diploma ipsum explicat, relatum in codicem Bibliopolarum.

Idem Dominus JOHANNES MABILLONIUS facultatem dedit LUDOVICO BILLAINE Bibliopola Parisiensi, typis edendi Tomum primum Veterum Analectorum.

